T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDE GÖREV YAPAN MESLEK ELEMANLARININ ÇALIŞMA KOŞULLARI VE AİLEYE DÖNÜK SOSYAL ALGILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME : KARMA YÖNTEM ÇALIŞMASI

ELİF EROL ÖZKAPTAN

DANIŞMAN
DOÇ.DR. ÖMER MİRAÇ YAMAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

İSTANBUL-2019

TEZ ONAYI

Bu çalışma 30.12.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Taner ARTAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Abdulhakim Beki
Üsküdar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Elif EROL ÖZKAPTAN

İTHAF

Çalışmamı, çalıştığı çocuklara bir işin ötesinde bakabilen gözlere ve yüreğe sahip olan tüm meslek elemanı arkadaşlarıma ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında ufuk açan rehberliği, sakin ve sabırlı duruşu, disiplinli yaklaşımı ile bu tezin tamamlanmasında en çok emeği geçen değerli hocam ve tez danışmanım Ömer Miraç YAMAN'a,

Bu sancılı dönemde her türlü nazımı çeken, yorulduğum noktada elimden tutup yeniden kaldıran sevgili eşim Muhammed ÖZKAPTAN'a

Beni bu dönemde yalnız bırakmayan, maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen çok yakın dostlarım Yeşim ÖĞÜTÇÜ ve Irmak ARSLAN'a, yüksek lisans sürecinde tanıdığım, bu yolda bana yaverlik eden 3 değerli insan: Rabia ERTEN, Büşra AYDIN ve Burak ACAR'a,

Son olarak benim için elinden gelenin her zaman fazlasını yapan kıymetlim, annem Sevim EROL'a, iyi ki doğmuş dediğim kız kardeşim Beyza EROL'a ve ışıklar içinde her daim beni izlediğine ve bana güç verdiğine inandığım biricik babam Erdoğan EROL'a teşekkürlerimi bir borç bilir, bu çalışmanın Sosyal Hizmet literatürüne faydalı bir kaynak haline gelmesini temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI……İİ
BEYAN……İİİ
İTHAF……İV
TEŞEKKÜR……V
İÇİNDEKİLER……Vİ
TABLOLAR LİSTESİ……İX
SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ……Xİ
ÖZET……Xİİ
ABSTRACT……XİV
1.GİRİŞ VE AMAÇ……1
2.GENEL BİLGİLER……3
2.1.Algı ve Sosyal Algı Kavramları Üzerine……3
2.1.1. Algı ve Algılama Kavramları……3
2.1.2.Algılama Süreci ve Algılama Sürecini Etkileyen Faktörler……5
2.1.2.1.Algılama Yapanın Durumu……6
2.1.2.2.Algılamada Negatif ya da Pozitif Davranma Düşüncesi……6
2.1.2.3.Doğru Olmayan Çıkarsamalarda Bulunma……7
2.1.2.4.Benzerlik ya da Farklılık Eğilimi……7
2.1.2.5.Algılanan Kişi ya da Nesneye İlişkin Sahip Olunan Bilgi……7
2.1.2.6.Bireysel Beklentiler……7
2.1.2.7.Algılayanın Değer ve Güdülerinin Algıya Etkileri……8
2.1.2.8.Kişilik ve Başkalarının Duygularını Doğru Olarak Algılayabilme……8
2.1.2.9.Kalıp Yargıların Algıya Etkileri……8
2.1.2.10.Mantık Hataları……9
2.1.3.Sosyal Algı Kavramı……9
2.1.4.Sosyal Algı Kavramını Etkileyen Faktörler……12
2.1.4.1.Sözel Olmayan İfadeler……12
2.1.4.2.Biyolojik Faktörler……13
2.1.4.3.Fiziksel Faktörler……13
2.1.4.4.Toplumsal-Kültürel Faktörler……13
2.2.Aile Kavramı Üzerine……14

2.2.1.Aile Kavramı……...14
2.2.2.Aile Türleri……...……..16
2.2.3.Ailenin İşlevleri...……...21
2.2.4.Aile Yaşam Döngüsü…...……...24
2.2.5.Sosyal Hizmet Mesleğinde Aile Uygulamaları……...26
2.3.Çocuk Destek Merkezleri Üzerine……...33
2.3.1.Çocuk Destek Merkezlerinin Tarihsel Gelişimi……..33
2.3.1.1.Çocuk ve Gençlik Merkezleri…….……35
2.3.1.2.Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM)- Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM)……35
2.3.1.3.Çocuk Destek Merkezleri……...36
2.3.2.ÇODEM'ler ve Meslek Elemanlarının Çalışma Koşulları……..39
2.3.3.ÇODEM'ler ve Meslek Elemanlarının Mesleki Rolleri……..44
2.3.4.ÇODEM'leri Sosyal Çalışma/Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirmek.....46
3.GEREÇ VE YÖNTEM…….51
3.1.Araştırmanın Yöntemi…….…51
3.2.Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri……....52
3.2.1.Kişisel Bilgi Formu…….53
3.2.2.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ)…….…….53
3.2.3.Derinlemesine Görüşme Tekniği……55
3.2.4.Katılımlı Gözlem……57
3.3.Araştırma Sahası……..……57
3.4.Araştırma Grubu…….…….58
3.5.Araştırmanın Veri Analizi……..……..59
3.6.Araştırmanın Sınırlılıkları…….……...60
4.BULGULAR……62
4.1.Nitel Bulgular……..62
4.1.1.Çocuk Destek Merkezinde Çalışma Koşulları…..……..63
4.1.1.1.ÇODEM de Günlük Yaşam Akışı……..63
4.1.1.2.ÇODEM e Başlama Süreci……72
4.1.1.3.Çalışmanın Boyutları……...……..76
4.1.1.4.Çalışma Koşullarının Aileye Etkisi……84
4.1.2.Çocuk Destek Merkezleri ve Çocuk Kavramı……86

4.1.3.Çocuk Destek Merkezleri ve Aile Kavramı…….91
4.1.3.1.Aile Tanımı…...…….91
4.1.3.2.ÇODEM den Önce ve Sonra Aile ve Evliliğe Bakış……..……94
4.1.3.3.Meslek Elemanı Gözünden Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Aileye Bakışı…….…….....96
4.1.3.4.Mesleki Deneyimin Aile İlişkileri Üzerine Etkisi……101
4.1.4.Beklentiler……..……..104
4.1.4.1.Yaşamdan Beklentiler…....…….104
4.1.4.2.Aileden Beklentiler……...……...105
4.1.5.İkincil Travmatizasyonlar……..……...111
4.1.5.1.ÇODEM de Kalan Kız Çocuklarının Öykülerinden Etkilenme Durumu…..111
4.1.5.2.ÇODEM de Çalışılan Vakaların Aile Üzerine Etkisi……....119
4.1.6.Sosyal Hayat / Sosyal Çevre……..124
4.1.6.1.Sosyal Hayatın Değerlendiriliş Şekli…...……124
4.1.6.2.Sosyal Hayata Dair Gözlemler…….129
4.1.6.3.Sosyal Çevre-Aile İlişkisi……...…….134
4.2.Nicel Bulgular…….……...136
4.2.1.Örneklem Grubunun Özelliklerine İlişkin Sayı ve Yüzde Değerleri…….136
4.2.2.Aile Değerleri Ölçeği(ADÖ)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama(x) ve Standart Sapma(Ss) Değerleri…….....141
4.2.3.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) 'nin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Bulguları……...142
4.2.4.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) ile Demografik Veriler Arasındaki Korelasyon Bulguları……156
5.TARTIŞMA VE SONUÇ……...158
KAYNAKLAR……..171
FORMLAR……184
ETİK KURUL KARARI……...197
İNTİHAL RAPORU…….....……199
ÖZGEÇMİŞ...……200

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3-1: Aile Değerleri Ölçeği Maddelerinin Dağılımı……55

Tablo 4-1: Meslek Elemanlarına Ait Demografik Bilgiler ……..…….....62

Tablo 4-2: Meslek Elemanlarının Evlat Edinmeye Dair Fikirleri……....86

Tablo 4-3: Aileye Dair Söylemler…...……...110

Tablo 4-4: Meslek Elemanlarının Sosyal Hayatı Değerlendirme Şekilleri……....127

Tablo 4-5: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı…….....137

Tablo 4-6: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılım….137

Tablo 4-7: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuk Varlığına Göre Dağılımı……...138

Tablo 4-8: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....138

Tablo 4-9: Katılımcıların Süpervizyon Desteği Alıp Almamalarına Göre Dağılımı…..139

Tablo 4-10: Diğer Demografik Bilgiler…..…….140

Tablo 4-11: Aile Değerleri Ölçeği(ADÖ)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama(x) ve Standart Sapma (Ss) Değerleri……...……...142

Tablo 4-12: Aile Değerleri Ölçeği(ADÖ)'nin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Bulguları……....143

Tablo 4-13: 'Anne Çocuk İlişkisi' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……..……. 144

Tablo 4.14: 'Cinselliğe Bakış' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……..……..145

Tablo 4-15: Çocuğun Değeri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……147

Tablo 4-16: Duygusal Bağ ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……148

Tablo 4-17: Evliliğe Bakış ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……149

Tablo 4-18: Geleneksel Aile Değerleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……...…….150

Tablo 4-19: Kadının Rolleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……151

Tablo 4-20: Karar Alma Süreçleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……..……..152

Tablo 4-21: Şiddet ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları…...……153

Tablo 4-22: Akraba İlişkileri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……... 154

Tablo 4-23: Farklı Yaklaşımlar ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……154

Tablo 4-24: Sosyal-Ekonomik Değer ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları……..……..155

Tablo 4-25: Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) ile Demografik Veriler Arasındaki Korelasyon Bulguları……..……..156

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB **:** Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADÖ **:** Aile Değerleri Ölçeği
AEP **:** Aile Eğitim Programı
ASDEP **:** Aile ve Sosyal Destek Programı
ASPB **:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİRDEF **:** Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu
BSRM **:** Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi
CİMER **:** Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇODEM **:** Çocuk Destek Merkezi
ÇOGEM **:** Çocuk ve Gençlik Merkezi
DBT : Devlet Planlama Teşkilatı
KBRM **:** Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
SHÇEK **:** Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK **:** Sivil Toplum Kuruluşu
TDK **:** Türk Dil Kurumu
TUIK **:** Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Elif, E. Ö (2019).Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elemanlarının Çalışma Koşulları ve Aileye Dönük Sosyal Algıları Üzerine Bir İnceleme: Karma Yöntem Çalışması. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

Çalışmanın amacı; Çocuk Destek Merkezlerinde görev yapan meslek elemanlarının içinde bulundukları çalışma koşullarına yakından bakmak, bu koşullar ve meslek elemanlarının aile algıları arasındaki ilişki/ilişkisizlik durumunun varlığını saptamak ve temelde meslek elemanlarının aile algılarına dair fikir edinmektedir. Karma araştırma yöntemi kullanılan çalışmada, İstanbul ilinde kız çocuklarına hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan/yapmış olan meslek elemanlarından 34 meslek elemanı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, nitel yöntemin bir konu hakkında derinlikli ve detaylı bilgi almaya imkan sunan derinlemesine görüşme tekniği veri toplama tekniği olarak kullanılırken, nicel veri toplama tekniği olarak 59 sorulu 13 alt boyutlu, 5'li Likert Tipi şeklinde hazırlanmış olan Aile Değerleri Ölçeği uygulanmıştır. Örneklem seçiminde araştırmanın olasılıksız örnekleme metotlarından olan kartopu örneklemesi ve kolay ulaşılabilir durum örneklemesi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezlerinde danışmanlık yapması şartı aranmış, danışmanlık hizmeti vermeyen meslek elemanları örneklem grubuna dahil edilmemiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak derinlemesine görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, Aile Değerleri Ölçeği ve katılımcıların demografik verilerini toplamak için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler esnasında katılımlı gözlem yapılmış ve veri kayıplarının önüne geçmek adına görüşmeler yazılı ve sözel izinle kayıt altına alınmıştır. Elde edilen görüşmeler sonucunda 1246 dakikalık ses kaydı ve 303 sayfalık bir deşifre metin ortaya çıkmıştır. Çalışmanın nitel ayağında elde edilen veriler nitel araştırma desenlerinden olan çeşitleme deseni ve fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde kodlama yöntemi ile deşifre edilirken, bu analizler sırasında tümevarım ilkesinden yararlanılmış ve ortaya çıkan bulgularda genelleme amacı güdülmemiştir. Araştırmanın nicel kısmında ise, mevcut durumu var olduğu şekli ile göstermeyi hedef alan tarama modellerinden olan

ilişkisel taramama modeli kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS-25 bilgisayar programı ile analiz edilmiştir. Katılımcılara uygulanan Aile Değerleri Ölçeği ise nicel araştırma yöntemlerinden olan spearman korelasyon tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda meslek elemanlarının pekçoğunun çalıştıkları bu kurumlarda ikincil travmatizyonlara maruz kaldıkları, çalışma koşullarının aile yaşamlarını ve aileye dair pek çok unsur üzerinde olumlu ya da olumsuz değişimler yarattığı, meslek elemanlarının evlilik, aile, çocuk yetiştirme gibi konularda geleneksellik ile modernite arasında gidip geldikleri bulgularına erişilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Destek Merkezi, Meslek Elemanı, Algı, Çalışma Koşulları, Aile

ABSTRACT

Elif, E. O (2019). A Study on Working Conditions and Social Perceptions of Family of The Social Workers That Work in Child Support Centers: A Mixed Method Study. Istanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies. Social Work. Master's Thesis. Istanbul.

Aim: To evaluate the working conditions of social workers in Child Support Centers, to investigate the relationship between these conditions and social workers' perceptions of family and to form an opinion about the family perceptions of social workers. Thirty-four social workers that have/had been working in Child Support Centers for girls in Istanbul were in-depth interviewed for this mixed-model study. As well as the in-depth interviews, Family Assessment Scale were used for 70 social workers in order to benefit both from qualitative and quantitative research methods. The 5-point likert scale consists of 50 items and 13 subscales. Two of the improbable sampling methods (snowball and convenience sampling) were used for the study. Having been a counsellor in a Child Support Center was set as a criteria to be included in the study. Social workers who have/had not counselled were not included. Semi-constructed interview form, Family Assessment Scale and a demographic form were used for data collection. During the in-depth interviews, participated observations were made and the interviews were recorded under written and verbal consent. As a result, recording of 1246 minute sand a 303-page transcript were obtained. For the qualitative part of the study, variation design and codification method within the scope of phenomenological perspective were used. During these analyses induction was used and it was not intended to generalize the findings. For the quantitative part of the study, correlational survey method was used. The obtained data were analysed by SPSS-25 program. Spearman Correlationan analysis were used for the results of Family Assessment Scale.

As a result of the study, it was found that many of the social workers had secondary traumatisation, and working conditions had an impact on their family lives and many other factors about family in a positive /negative manner. Also, it was observed that social workers were hovering between traditionalism and modernism about the issues such as marriage, family, and child rearing.

Keywords: Child Support Center, social worker, perception, working conditions, family.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) en temelde korunma ihtiyacı içinde olan 12-18 yaş aralığındaki çocukların hizmet aldıkları yatılı kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Öğretmen, psikolog, sosyolog, çocuk gelişim uzmanı ve sosyal hizmet uzmanından oluşan meslek elemanları ise bu merkezlerde çocukların rehabilitasyon süreçlerini yürütmek adına görevlendirilmiş personellerdir. Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan bu meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aile kavramına ilişkin algıları hakkında fikir sahibi olmak, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Yapılan literatür taramasında gerek Çocuk Destek Merkezleri'ni konu alan çalışmaların, gerekse sosyal algı üzerine yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bunun yanında Çocuk Destek Merkezleri'nin yapısı gereği, diğer yatılı hizmet kuruluşları kadar göz önünde olmaması, yerlerinin gizli olması gibi birtakım nedenlerle buralarda görev yapan meslek elemanları hakkında da kısıtlı bilgiye erişilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın, toplumsal ve akademik düzeyde sınırlı kalmış bir konuyu içeriyor olmasından hareketle literatüre özgün bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada karma yöntem metodu kullanılmış olup ÇODEM'lerde çalışan meslek elemanlarının, yaşam organizasyonlarında önemli bir yer tutan çalışma koşulları ve aile kavramı, bağlamları ile birlikte araştırılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın nitel ayağında İstanbul ili içerisinde kız çocuklarına hizmet veren 6 çocuk destek merkezlerinde görev yapan/yapmış olan sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, öğretmen çocuk gelişim uzmanından oluşan 34 meslek elemanı ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel çalışma ayağında ise bu merkezlerde çalışan toplamda 70 meslek elemanına Aile Değerleri Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen veriler nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın kuramsal bölümü, algı ve sosyal algı kavramları, aile kavramı ve çocuk destek merkezleri olarak 3 bölümde ele alınmıştır. Bulgular kısmı nitel ve nicel bulgular olmak üzere 2 bölümde anlatılmıştır. Nitel bulgular kısmı çalışma koşulları, çocuk kavramı, aile kavramı, beklentiler ve ikincil travmatizasyonlar, sosyal hayat/sosyal çevre olmak üzere 6 ana başlık ve bunların alt başlıklarını içermektedir. Nicel Bulgular

bölümünde ise katılımcıların demografik bilgilerini içeren tablolar ve aile değerleri ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyon bulgularına dair bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın tartışma ve sonuç bölümünde elde edilen bulgular literatür ile uyum içinde yorumlanmaya çalışılmış ve ardından meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aile yaşamlarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Algı ve Sosyal Algı Kavramları Üzerine

Platon'un meşhur mağara metaforu hemen herkes tarafından bilinmektedir. Bu metafor yeraltındaki bir mağara içinde çocukluklarından beri elleri ve kolları zincire bağlı olan, hiçbir hareket kapasiteleri bulunmayan ve yaşamlarını o mağaraya mahkum olarak sürdüren insanlardan oluşan bir grubun, kendileri dışındaki insanlar ve nesnelere karşı olan algılarını konu edinmektedir. Mağaradakiler, artlarında yanan alevin etkisi ile mağaranın aralıklarından görebildikleri ufak bir boşluktan dışarıda hareket eden birtakım nesnelerin mağaranın duvarına yansıyan silüetlerini gerçek olarak algılamakta ve hakikatin bu olduğuna kendilerini inandırmaktadırlar (Platon, 1999). Bu metaforda olduğu gibi; yaşam içerisinde deneyimlediğimiz olaylar, olguların varlığı ve gerçekliği, nesneler, bireylerin onlara karşı olan duruşlarından bağımsız olarak vardırlar. Durumlar ve nesnelerin temelde bir gerçekliği olmakla birlikte; farklı görüşler, paradokslar, yanılsamalar gibi değişkenlerin devreye girmesi ile birlikte algılanan ve gerçek arasında bir ayrım oluşabilmektedir. Pozitivist olmayan bilim insanları nesnel bir deneyimin varlığının mümkün olamayacağına, deneyimlerin öznel ve biricik olduğuna değinmektedir (Tutar, 2016). Bir diğer ifade ile algılar insanların onlara inanması ile gerçeklik kazanır (Saydam, 2005). Öyleyse algıladığımızı sandığımız imajların, gerçekte zihnimizin algıladığı şekli ile var olup olmadıkları, yalnızca duyu organlarımız yolu ile bütün bir algılamadan bahsetmenin mümkün olup olmadığı, algılama sürecinin zihinde nasıl oluştuğu ve bu süreci nelerin etkilediği gibi bir dizi soru, bu bölümde sistemli olarak işlenmeye çalışılacaktır.

2.1.1.Algı ve Algılama Kavramları

Bireyler, varoluşsal olarak içlerinde yaşadıkları evreni anlamlandırma arayışı içerisinde çeşitli eylemlerde bulunurlar. Bu yolda, nesnelere yüklenen anlamlar pek çok faktörden etkilenmektedir. Bu anlamlandırmanın gerçekleşmesini sağlayan ana unsur ise algılarımızdır.

Algı ve algılama kavramları farklı disiplinlerin konusu olmuş ve her biri bu kavramlar hakkında çeşitli tanımlamalar yapmışlardır.

Algı kavramı sosyal hizmet açısından beş duyu organımız tarafından yapılan zihni bir etkinlik olarak tanımlanmakta ve yaşam deneyimlerimiz içinde bilişsel ve duygusal

olarak yorumlanmakta iken (Barker, 1999), psikoloji açısından "nesnel dünyaya ilişkin duyusal uyarımların anlamlı deneyimlere çevrilme süreci" olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2006). Sosyoloji bilimi de algı ve algılama kavramları üzerine benzer tanımlamalar yapmakla birlikte, algılama meselesinin daha çok sosyal psikolojinin konusu olduğunu vurgulanmaktadır (Marshall, 1999). Algı yukarıdaki tanımların genelinde de vurgulandığı üzere görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma organlarımıza taşınan verileri organize ederek zihinde birtakım şemalar oluşturmak sureti ile gerçekleşir. Başka bir deyişle, algı, temelde bireylerin çevrelerinde bulunan uyaranların zihinsel olarak anlamlandırılması olarak da tanımlanabilir (Arkonaç, 1998).

Algı ile alakalı ilk araştırmalar gestalt psikologları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ekolü benimseyen psikologlara göre insan zihni örgütlü olarak çalışmaya programlanmıştır. Bu örgütlülük durumu çevredeki nesneleri algılarken parçaları tek tek algılamaktan ziyade anlamlı bir bütün olarak algılamayı hedefler. Bu kurama göre, algılamada bütünlük esastır ve bu bütünlük figür ve zemin arasındaki ilişki ile oluşmaktadır. Bireyler duyu organlarının dağınık ve kısım kısım gönderdiği bilgileri alarak düzenli, sistemli bir bütün halinde işler ve bu yolla büyük parçayı görmeyi hedeflerler (Bulut & Koç, 2014). Algılama ise bireyin an içinde tecrübe ettiği bir deneyimi, önceki deneyimleri ile birlikte harmanlamak sureti ile apayrı bir zihinsel bütünlüğe erişme olarak ifade edilmektedir (Özer, 2012). Yani algılar yorumlarımız, inançlarımız ve davranışlarımız sonucu şekillenmekte ve bu işlemden sonra algılama oluşmaktadır (Stupak, 2000). Bir diğer deyişle dünyayı algılama şeklimiz gerçekte duyumsadığımız nesne ve olaylarla birlikte, fantezilerimiz, hayallerimiz gibi öznel verilerin de bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturması ile gerçekleşmektedir (Krech & Crutchfield, 1967). Algılama, ancak duyusal mesajların kişi için bir anlam taşıması halinde meydana gelebilir. Bunun zihinsel psikolojideki adı algılamanın "generic" karakteridir. Algılamalar herkes için genelgeçer bir gerçeklik değildir. Bireylerin kendi algılamaları ölçüsünde kendi doğruları oluşur. Algılama olmadan bireyin herhangi bir davranım ya da tutum geliştirmesi imkânsızdır (Tutar, 2016).

2.1.2.Algılama Süreci ve Algılama Sürecini Etkileyen Faktörler

Dışarıda akan yaşam devinim içindedir. Her an her şey değişebilir ve birey bu karmaşa ve düzensizlik içinde zihnini organize etmeye, içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmaya çalışır. Bu aşamada bireyin algılama sürecine etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Algılama sürecimiz çok aşamalı bir katmandan oluşur. Bu katmanlar duyum süreci, simge süreci ve duygu süreci olmak üzere temelde üçe ayrılır:

Duyum süreci aşamasında; bireyler çevrelerinden gelen uyarıcıları duyu organları vasıtası ile alarak bilişe aktarır. Uyarım ve tepki arasındaki o ilişki sonucunda algılama oluşur. Bireylerin ses, koku, tat, ışık gibi uyaranlara verdiği tepkilerin tamamı duyum aşamasında konumlanır. Simge süreci aşamasında; bireylerin nesneleri algılamaları zihinlerinde o nesneye dair simgenin var olması ile ilgilidir. Bir çiçek resmi görüldüğünde gerçek bir çiçeğin algılanması bununla ilgilidir. Duygu süreci aşamasında; nesne algılanırken yalnızca onun duyusal verilerine ya da zihinde ona ait olan şemaya göre değil aynı zamanda bir duygu ile algılanır (Baysal ve Tekarslan, 2004). Örneğin bir annenin yaptığı bulgur pilavını algılarken onun yalnızca tadı, kokusu vb. duyusal verileri değil aynı zamanda çocukluk anıları, yer sofrasındaki aile sohbetleri ve bu zamanlarda hissedilen duygular da hatırlanır ve o pilav tüm bu bileşenler ile bütün olarak zihinde algılanır.

Nesneleri algılamak gibi insanları ve onlar arasındaki ilişkiyi algılamak da benzer bileşenlerin uyumlu çalışması ile oluşur. İki insanın algılama süreci ele alındığında konuşan kişilerden birine 'hedef' diğerine ise 'kaynak' isimleri verilebilir. Bu iki bireyin birbiri arasındaki konuşmaları bir 'kanal' vasıtasıyla karşılıklı olarak aktarılır. Bu minvalde bireyler arasında gelişen algılama süreçleri, 'kaynak ve hedef birim', 'kanal' ve 'iletişim ortamı' olmak üzere üç temel başlık altında incelenebilir. İlk olarak *Kaynak ve Hedef Birim; merkez, gönderici* ve *alıcı* şeklinde destekleyici sınıflardan oluşur. *Merkez;* karşı tarafa yollanmak istenen bilginin muhteviyatının oluştuğu bölümdür. Örneğin alıcıya yollamak istenilen iletinin bir duygu mu, bir düşünce mi ya da bir durum mu olduğuna bu bölümde karar verilir. *Gönderici*; merkezde saklı olan bu muhteviyatı sözel ya da sözel olmayan yolları kullanarak anlamlı veriler haline getirip alıcıya iletilmek üzere kanala bırakan elemandır. Hedef, bir mesaj vermekse mimiklerimiz de dahil vücudumuzun her bölümü uygun koşullarda bir gönderici olabilir. *Alıcı* ise göndericiden

gelen mesajı alıp merkeze aktaran öğedir. Alıcı sistemi her iletiye uygun şekilde görev yapar. Örneğin görsel bir ileti geldiğinde görme sistemi alıcı durumuna geçer. Algılama süreçleri incelenmeye devam edildiğinde ikinci başlık ise *kanaldır. Kanal*, alıcı ile gönderici arasında iletinin aktarımını sağlayan tüneldir. Kanalları, mesajı iletirken kullanılan beş duyu organlarına göre duyma kanalı, işitme kanalı gibi kanallarla çeşitlendirmek mümkündür. Algılama sürecinde üçüncü bileşen olan *'iletişim ortamı'*ise iletişim halindeyken içinde bulunduğumuz ortama verilen addır. İletişim ortamının fiziksel ve sosyokültürel özellikleri iletişimin yönünü doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen faktörler arasında yer alır (Cüceloğlu, 1979). Örneğin görüşme yapılan odanın çok sıcak ya da çok soğuk olması, etrafta farklı uyarıcı nesneler bulunması, odadaki güzel ya da hoş olmayan herhangi bir koku vb. değişkenler iletişim ortamının fiziksel özelliklerine girerken, akrabalar ve aile büyükleri gibi kimselerin bulunduğu iletişim ortamlarında konuşulan konuların arkadaş çevresi içinde bulunduğumuz bir ortama göre daha ölçüp tartılması yönündeki hassasiyet, hal ve hareketlere daha çok dikkat edilmesi ise iletişim ortamının sosyokültürel özellikleri içermesinden kaynaklanmaktadır.

Algı bir etkileşimler bütünüdür. Bu minvalde çevremizde algılamamızı etkileyen farkına vardığımız veya varamadığımız pek çok faktör söz konusudur. Algılama sürecini etkileyen bu faktörler ise 8 alt başlık altında derlenebilir:

2.1.2.1.Algılama Yapanın Durumu

Bireyler nesneleri algılarken, deneyimleri, yargıları, önyargıları, beklentileri, kişilik özellikleri gibi faktörlerden etkilenerek nesneyi algılarlar. Yani nesneyi algılama sürecinde subjektif verilerden de farkında olarak ya da olmadan faydalanırlar. 1933 yılında yapılan bir çalışmada, iki kız öğrenci grubundan birine içinde korku öğesi barındıran bir oyun oynatılmış, ardından her iki kız öğrenci grubuna da bazı yüzlerin olduğu fotoğraflar gösterilerek bu fotoğraflara ilişkin yargıları sorulmuştur. Deney sonucunda içinde korku unsurları barındıran oyunu oynayan öğrencilerin oyun içinde yer alan yüzlerin yer aldığı fotoğraflara karşı daha olumsuz yargılar geliştirdikleri görülmüştür (Murray, 1933).

2.1.2.2.Algılamada Negatif ya da Pozitif Davranma Düşüncesi

Bireyler bir kişi ya da bir nesneye karşı zihinlerinde var olan genelgeçer yargılara göre o nesne ya da kişi hakkında genel bir değerlendirme yaparlar. Çok sevilen bir dostun her yaptığı hareketin olumlu gelmesi buna örnek verilebilir. Bunun tam tersi, bazen

yapılan bir davranış algılayanın zihnindeki algılama şemasını olumlu ya da olumsuz yönde topyekûn de değiştirebilir. Bu eğilim literatürde *hale etkisi* olarak da adlandırılmaktadır.

2.1.2.3.Doğru Olmayan Çıkarsamalarda Bulunma

Bu faktör, bir kişinin bir olumlu ya da olumsuz özelliğini baz alarak o kişi hakkında bu olumlu ya da olumsuz özelliğine göre peşisıra çıkarımlarda bulunmasını ifade etmektedir. Örneğin iyi basketbol oynayan bir kişinin aynı zamanda iyi futbol oynayabileceği, tüm spor dallarında çok başarılı olduğu ve çok dürüst ve erdemli olduğu çıkarımlarında bulunmak gibi. Oysaki elde olan yalnızca kişinin iyi basketbol oynadığı gerçeğidir. Algılamadaki bu süreç kişiyi yanlış yorumlamalara götürerek var olan olay ya da olgu hakkındaki sahih değerlendirmeye gölge düşürür.

2.1.2.4.Benzerlik ya da Farklılık Eğilimi

Kişilerin kendileri ile benzer ya da kendilerinden farklı olma durumuna göre ötekini algılaması değişkenlik gösterir. Bireyler diğerini algılama sürecinde kendilerine çok benzer ya da kendilerinden çok ayrı şeklinde iki kategoriye ayırarak algılama eğilimi içine girerler ve bu noktada algılayanın kişilik yapısı büyük önem arz etmektedir. Ötekini algılama biçimi bize algılayanın kendisini algılaması ile alakalı önemli ipuçları verir.

2.1.2.5.Algılanan Kişi Ya da Nesneye İlişkin Sahip Olunan Bilgi

Bireylerin, yargıda bulundukları kişi ve/veya gruba dair geçmiş referansları, algılama sürecine etki eder. Yapılan bir araştırmada belirlenen deneklerden daha önce görmedikleri ancak üniversite öğrencisi oldukları bilgisi verilen insanların değerlendirilmesinin yapılması istenmiş, ardından deneklere öğrencileri göstererek yeniden bir değerlendirme almıştır. Araştırma sonucu, deneklerin öğrencileri görmeden önce grup hakkında daha doğru bir değerlendirme yaptığı sonucunu vermiştir (Gage,1952).

2.1.2.6.Bireysel Beklentiler

Beklenti ve istekler de algılama sürecine doğrudan etkisi olan unsurlardır. Örneğin evlenme isteği içindeki genç bir kadının partnerinden ufak bir kutuda aldığı hediyenin içine bakmadan yüzük olduğu tahminini yapması ya da birinin o gün görmeyi çok istediği bir kişiyi düşünürken yolda gördüğü kimseleri özlediği kişiye benzetmesi buna örnek olarak verilebilir (Freedman, 1993; & Güney, 2017).

2.1.2.7.Algılayanın Değer ve Güdülerinin Algıya Etkileri

1940'lı yıllarda yapılan çalışmalar alanyazında bu temada önemli veriler sunmuştur. Bu çalışmalardan birinde yoksul ve varlıklı çocuklardan oluşan iki örneklem grubu alınmış ve bu iki gruptaki çocuklara 5, 10 ve 25 sentin hangisinin daha büyük olduğunu söylemeleri istenmiştir. Bu paralara bakıldığında şeklen en küçük olan 10 sent, orta büyüklükte olan 5 sent, en büyük olan ise 25 senttir. Araştırma sonucunda yoksul çocuklar 10 senti normalde olandan daha büyük olarak tanımlarken varlıklı çocuklar 10 senti olduğu şekli ile tanımlamışlardır. Bu çalışma ile nesnenin değer boyutundaki algısının şekilsel büyüklük boyutundaki algısına etki ettiği kanıtlanmıştır. Bu örnek aynı zamanda bireyin toplum içindeki sınıfsal konumunun da algılamada son derece etkili bir unsur olduğunu göstermektedir.

2.1.2.8.Kişilik ve Başkalarının Duygularını Doğru Olarak Algılayabilme

Kişilik ve başkalarının duygularını doğru anlayabilme alanında yapılan bir çalışmada deneklere insan yüzlerinden oluşan bir dizi fotoğraf gösterilerek verilen duyguların gerçekte olduğu gibi algılanıp algılanmadığı ölçülmeye çalışılmış ve bu çalışma sonucunda farklı ülkelerden katılan katılımcıların korku, sevinç, mutluluk gibi temel duyguları yüksek ölçüde doğru tahmin ettikleri, karıştırdıkları duyguların daha çok temel duygulardan ziyade iç içe geçmiş ardıl duygular olduğu ve kadınların duygu okuma noktasında erkeklerden daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır (Tolan & ark, 1985; Crano & Brewer, 1994; Hortaçsu, 2012).

2.1.2.9.Kalıpyargıların Algıya Etkileri

Bireylerin bir başka nesne, birey ya da gruba karşı geliştirdikleri kalıpyargılar, algılamada oldukça önemlidir. Sahip olunan bir kalıpyargı, hakkında yorum yapılan nesne, kişi ya da grubun özelliklerini yansıtması halinde, bu yargı/algı doğru olarak nitelendirilir. Bununla birlikte sahih bilgi her zaman kalıpyargıların alt kümesi değildir. Örneğin, tüm Yahudilerin gözlük taktığı algısı doğru bir algı olmamakla birlikte, bir başka birinin çoğu İsveçlinin sarışın olduğuna inanması kalıpyargı ile örtüşen bir algıdır. Kalıp yargılar toplum nezdinde daha çok negatif bir anlamla birlikte tanımlanma eğilimindedir. Kalıpyargılar ile belirli bir grubu salt kendi değer yargılarımızla etiketleyip, bireylerin kendilerine ait yapısal özelliklerini göz ardı ederek genelleme yapmak doğru bir davranış olmasa da bazı grupların genel özellikleri hakkında bilgi

sahibi olmak, grubu genel hatları ile daha iyi okumaya yardımcı olabilir (Freedman, 1993).

2.1.2.10.Mantık Hataları

Bireylerin zihinlerinde oluşan mantıki çıkarsamalardan oluşan hataların da algıyı etkilediği bilinmektedir. Örneğin Amerika'nın güney bölgesinde yaşayan insanların zenci bireylere karşı olan tutum ve davranışlarının, pamuk fiyatları ile orantılı olarak düştüğü haberine yalnızca tek bir zaviyeden bakan kişi, pamuk fiyatların düşmesi ile zencileri ekonomiyi doğrudan etkileyen bir tehdit olarak algılama eğilimine girdiğinde algıyı etkileyen diğer içsel ve dışsal unsurları göz ardı ettiği için mantık hatası yapmış olur ve yargı algıyı doğrudan etkiler (Krech & Crutchfield, 1980).

Özetle; bireylerin doğuştan getirdiği kalıtımsal özelliklerin ve yaşam içerisindeki deneyimleri ile sonradan öğrenilen bilgi, beceri ve değerler bileşkesinin tamamının algılama sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği görülmektedir (Arkonaç, 1998).

2.1.3.Sosyal Algı Kavramı

Sosyal algı meselesini ele almadan önce "*sosyal*" kelimesi ve yaygın kullanım olarak sosyal kelimesinin yerine kullanılan "*toplumsa*l" kelimesi üzerinde durulduğunda; *"Sosyal"*kelimesinin İngilizce kökenli *"social"* sözcüğünün Türkçeye çevrilmiş hali olduğu görülür. İngilizce *"society"* sözcüğünün Türkçe karşılığı ise "*toplum"*dur. Sosyal sözcüğü iki farklı anlam ile tanımlanmış ve *"sosyal"* çatısı altında iki sözcük dallanmıştır. Bunlardan ilki *"toplumsal"*sözcüğüdür. Toplumsal sözcüğü toplumun genelini kapsayan daha üst bir kavram olarak tanımlanırken, toplum içindeki aile, çocuk, işçi gibi alt grupları tanımlamak için *toplumcul* kavramı kullanılmış; fakat bu kavram *toplumsal* ve *sosyal* kavramları gibi dilde yer bulup yaygınlaşamamıştır. *Sosyal* ve *toplumsal* kavramları günümüzde her ne kadar birbirinin ikamesi gibi gözükseler de temelde birebir aynı tanımlanmamaktadır. Örneğin cinsel istismar meselesine toplumsal bir mesele olarak bakıldığında istismar olgusunu toplumun geneline yaymış olurken konuya sosyal bir mesele olarak bakıldığında mesele, toplum içindeki mezzo bir düzeyde ele alınmış olur (Tomanbay, 2012). Bununla birlikte metin içerisinde *sosyal algı* kavramını ele alınırken tekrara düşülmemesi adına *sosyal algı* yerine zaman zaman *toplumsal algı* kavramı kullanılacaktır.

Bulunduğu yer ile toplumun bir parçası olan insan, yalnızlık duygusunu bertaraf etmek için ötekine temas eder. Birey sosyal algı düzeyi ile orantılı olarak toplumsal hayattaki varlık alanını belirleyebilir (Atalay, Akbulut, & Yücel, 2013). Kendi varlık arayışı içinde ötekinin davranışını açıklama isteği, bir nevi zihin okuma isteği, insanlığın var oluşundan bu yana üzerinde kafa yorduğu bir mesele olmuştur. Bireyler bu davranışların şifrelerini çözmek için çeşitli yollara başvurur ve pek çok değişkeni bir arada kullanarak bu sırrı çözmeye çalışırlar. Bu aşamada ise bireyler mümkün olduğunca kendi izlenimlerinden ve kişisel yaşanmışlıklarından yararlanırlar ve mevcut bilgi kümesini anlamlı bir şekilde zihinlerinde işlerler. Tam da bu noktada sosyal dünyayı anlama isteği karşımıza sosyal algı kavramını çıkarır (Aronson, Wilson, & Akert, 2012).

Ötekini anlama sürecinde, sosyal bilimciler sosyal algı üzerine pek çok kuram geliştirmişlerdir. Söz konusu kuramların her biri sosyal algı kavramını bir boyutu ile açıklasa da bu kuramlar içinde Heider'in "Yükleme Kuramı" önemli bir yer kaplamaktadır. Bu kurama bakıldığında ana soru "neden"dir. Yani kişinin bir davranışı yaparken neden onu yaptığı üzerine kafa yorulması, yükleme kuramının temelini oluşturur. Yükleme kuramının kurucusu olan Heider'e göre tüm insanlık için genelgeçer olarak kabul edilen iki kuvvetli güdü vardır. Bunlardan ilki her insanın tutarlı ve anlamlı bir anlayışa ulaşma isteği, ikincisi ise çevresini kontrol altında tutma güdüsüdür. İnsanlık aleminin sosyal dünyayı anlama yönündeki bitmek bilmez isteğinin özünde bu iki dürtü yatar. Ani gelişen durumlar ve olumsuz olan durumlarda bireylerin yükleme yapma eğilimi artar. Bunun nedeni yüklemenin duruma netlik ve belirginlik kazandırmasından kaynaklıdır (Taylor, Peplau, &Sears, 2008). Bu kurama göre, kişisel ve çevresel faktörler göz önüne alınarak davranışlara anlam yüklenir. Örneğin; bir partide soğuk ve mesafeli olarak tanıdığımız birinin kişilik yapısı gereği soğuk ve mesafeli mi yoksa bulunduğu çevresel ortamdan hoşnutsuz olduğu için mi öyle göründüğü yükleme kuramı ile açıklanabilir. Kişisel yüklemelerin "içsel yükleme", çevresel faktörlerin ise "dışsal yükleme" olarak tanımlandığı bu kuramda bireylerin olayları algılama sürecinde davranışa yükledikleri anlamlar dışsal olmaktan daha çok içsel bir yüklemeye dayanmaktadır (A.Hogg & Vaugman, 2006). Özetle yüklemeler birey hayatında zaman zaman kaotik ve belirsiz süreçleri çözer ve tamamlanmamış bir yapbozun parçaları yükleme ile yerine oturur. Bu da kişinin içinde bulunduğu durum, şartlar ve olaylardaki anlam arayışını karşılar.

Bireyleri sosyal olarak algılarken "değerlendirme" ise üzerinde durulması gereken bir başka önemli bir boyuttur. Bireylerin birbirlerini bu algılama süreci ise temelde öteki hakkında bir izlenim oluşturma ile oluşur. Bireyler değerlendirdikleri kişiler hakkında oluşan önceki izlenimlerden etkilenirler. Değerlendirme boyutunun merkeziliği olarak tanımlanan bu durumu Kelley (1950) yaptığı bir sosyal bir deney ile açıklamıştır. Bu deneyde, psikoloji bölümü öğrencilerinden oluşan bir sınıfta grubun yarısına derse gelecek olan bir misafir konuşmacı ile ilgili sıcak temalar içeren çeşitli betimleyici sıfatların olduğu listenin verildiği (örn; zeki, becerikli, sevecen…), diğer yarısına ise konuşmacıya dair soğuk temalar içeren bir başka listenin verildiği, konuşmacının sınıfa girerek yaptığı sunumun ardından her iki gruba da konuşmacıya dair izlenimlerini paylaştıkları, bu paylaşımlarda grupların konuşmacı hakkında birbirinden çok farklı izlenimler oluşturdukları, ellerindeki listeden etkilenerek konuşmacının sıcak davranmasını bekleyen öğrencilerin, konuşmacı ile iletişim kurma eğiliminde olduğu görülmüştür (Kelley, 1950). Bu deney, bireyin ötekini algılama sürecinde izlenimler ve merkeziliğin bireyleri yalnızca düşünce düzeyinde değil davranışsal olarak da etkilediğini göstermektedir.

Sosyal algı üzerine yapılan bir başka önemli araştırmada ise bir konu hakkında negatif bir değerlendirmenin, pozitif değerlendirmeden daha çok dikkate alındığı, deneklerin bu bilgiye güven oranının daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Hamilton &Zanna, 1974). Bu bilgi sosyal hizmet mesleğinde dezavantajlı konumda olan müracaatçıya (örneğin; ticari cinsel sömürü mağduru kadın, suça sürüklenen çocuk vb.) olan değiştirilmesi zor toplumsal bakış açısını analiz etme ve açıklama noktasında oldukça önemli bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan "bağlam" da sosyal algılama sürecinde oldukça güçlü bir etki alanına sahiptir. Bağlam, ötekini değerlendirirken o kişi ile ilgili geçmiş referanslarımızdan yararlanarak bir yargıda bulunmaktır. Bireyler, bağlamı kullanarak öteki üzerinde anlamlı bir bütün elde etme gayreti içindedirler. Örneğin; bir kişinin olumlu sıfatların bir arada olumsuz sıfatların bir arada bulunması bağlamına uygun bir değerlendirmeyi ortaya çıkarırken, olumlu ve olumsuzun, iyi ve kötünün, güzel ve çirkinin bir arada bulunduğu bir değerlendirme bağlamına uygun olarak kabul edilemez. Hal böyle olunca bireyler bu ilke doğrultusunda sosyal algılarını inşa ederken hakikat, bir ölçüde çarpıtılmış olur (Freedman, 1993).

Özetle; sosyal algı bireyin var olduğu toplum içerisinde o toplumdan etkilenerek çevresindeki kişi, grup ya da bir durumu algılaması ve bu algılamayı toplumsal edinimleri ile yorumlamasıdır (Yetim, 2006). Bu algı, bireyin etrafında olup bitene karşı farkında olma hali ile ilgilidir. Sosyal algı bir nesneyi duyumlar yolu ile anlamanın ötesinde başka bir motive dayanır. Birey sosyal algıda, gelenekleri, önyargıları, eğitim durumu, sosyoekonomik durumu, toplum içinde bulunduğu statü gibi beş duyu organının ötesinde pek çok farklı koldan sarılan bir ağ ile çevreyi yorumlama sürecine girer. Bu yönü ile duyumsal algıdan daha kompleks bir yapıda olduğu söylenebilir (Güney, 2017).

2.1.4.Sosyal Algı Kavramını Etkileyen Faktörler

Sosyal algı, onu etkileyen unsurlardan bağımsız olarak değerlendirilemez. Sözel olmayan ifadeler, biyolojik faktörler, fiziksel faktörler, toplumsal faktörler ve kültürel faktörler toplumsal algıyı etkileyen temel faktörlerin başında gelmektedir:

2.1.4.1.Sözel Olmayan İfadeler

Toplumu algılarken sözün ötesinde başka unsurları da içine alan pek çok ifade kullanırız. Bu ifadelerden biri de sözel olmayan ifadelerdir. Bakışlar, kişisel olmayan ifadeler arasında yer alan kullanımı, beden dili başlıca sözel alır. Sözel olmayan ifadelere bakarken "kod çözme" ve "amblem" kavramları konuyu anlamada iki önemli bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Kod çözme, başkalarının sözsüz iletişim araçları ile ne anlatmak istediği hakkında yorum yapmaktır. Farklı kaynaklarda kod açma olarak da kullanılan bu kavram örneğin sırtını sıvazlama hareketinin bir acıma duygusu mu yoksa bir tür sevgiyi gösterim şekli mi olup olmadığı sorgulamasını yapar. Amblem ise bir kültürde dil aracını kullanmadan bir hareket yardımı ile karşıya verdiğimiz mesajlar olarak tanımlanır. Amblemler beynelminel olmayıp kültürden kültüre farklılık arz eder (Aronson, Wilson, & Akert, 2012). Örneğin Türkiye'de, çoğu Avrupa ülkesi ya da Amerika'da başparmağın yukarı kalkması onaylama ve beğenme anlamı taşırken Arap Ülkeleri ve Batı Afrika'da bu işaret *"seni umursamıyorum, işine bak"* gibi olumsuz bir sıfatla eşlemiştir.

Sözsüz iletişimde sözlü iletişimden farklı olan temel nokta bireylerin, sözel olmayan ifadelere yükledikleri anlamlardır. Örneğin "seni seviyorum" sözünün her dilde ne anlama geldiği, ortalama hangi duyguyu yansıttığı söylenebilirken bu sözü kullanırken arada yapılan bir duraksama, sesin bir anda alçalması ya da yükselmesi bireylere göre değişkenlik arz edebilir. Örneğin kelimeler arasında verilen bir boşluk biri pekiştirme

anlamı taşırken diğeri için bir güvensizlik işareti olabilir (Freedman,1993). Tüm bunlar ise sosyal algımıza bir şekilde yansır.

2.1.4.2.Biyolojik Faktörler

Biyoloji de sosyal algıyı doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bir grup İtalyan bilim insanının bir araya gelmesi ile oluşturdukları, ötekine empatik yaklaşabilmenin koşulunu sağlayan "ayna nöronlar" adı verilen sinir hücreleri sosyal dünyayı biyolojik faktörler temelinde algılamamızı sağlamaktadır (Altınbaş, Gülöksüz, Özçetinkaya, & Oral, 2010). Örneğin biri kusma davranışını sergilerken karşısında onu izleyen kişinin de kusma refleksini göstermesi ya da midesinin bulanması, o kişide ayna nöronların aktif olduğunu göstermektedir.

2.1.4.3.Fiziksel Faktörler

Sosyal algıyı etkileyen bir diğer önemli faktör ise fiziksel özelliklerdir. Örneğin bir insanla iletişime geçtiğimizde o kişinin fiziksel özellikleri algılamada son derece etkili bir unsurdur (Hatfield & Sprecher, 1986). Mahkemelerde sanıkların duruşmalara güzel giyimli olarak çıkmalarının cezai indirimler üzerindeki etkisi herkes tarafından bilinen fiziksel faktörlerin sosyal algıya etkisine verilebilecek bir başka örnektir.

2.1.4.4.Toplumsal-Kültürel Faktörler

Bireyler sosyal olarak algılarken, toplumsal ve kültürel faktörlerden de etkilenirler. Örneğin; bir karikatürün neye ait olduğu (hayvan, eşya vb.) anlaşılırken, psikolojide kullanılan testlerden biri olan Rorschach Mürekkep testinde, katılımcıların içinde yaşadıkları toplumsal çevre ve kültürlerine özgü yorumlarda bulundukları tespit edilmiştir. Deniz kıyısında yaşayan katılımcıların ağırlıklı olarak yelken, deniz, gemi görmesi buna örnek olarak verilebilir (Krech & Crutchfield, 1974). Öte yandan toplumsal-kültürel faktörlere verilebilecek bir başka örnek ise bireylerin toplum içinde algılama sürecini işletirken zihinlerinde oluşturdukları kategorilerdir. Bu kategorizasyon, bireyleri belli özelliklerine göre bir gruba dahil eder. Örneğin, tüm gözü çekikleri uzakdoğululara benzetme algısı, fiziksel açıdan bir gruplamaya; sokağın köşesinde üstü başı kirli, yırtık, pejmürde şekilde duran bir çocuğu sokak çocuğuna benzetmek statüsel bir gruplamaya örnektir. Kategorilerle çerçevelenmiş yargılar, bireyselleştirilmiş yargılara oranla daha çok tercih edilir. Çünkü algıları gruplayarak oluşturmak zaten

halihazırda var olan sosyal izlenimlerimiz üzerine inşa edilir ki bu da kişiselleştirilmiş yargılardan çok daha kolay ve çarpıcıdır (Taylor, Peplau, & Sears, 2008).

2.2.Aile Kavramı Üzerine

"Bir aileyi idare etmek bir devleti idare etmekten hiç de kolay değildir."

Michel de Montaigne

İçinde bulunduğu toplumsal yapıya göre şekillenen tanımları, çeşitleri vb birçok bağlamı yönünden kültürden kültüre değişkenlik arz eden aile kavramının içinde bulunduğu toplumsal yapıya göre şekillendiği de göz önüne alındığında uluslararası bir tanımı yoktur. Bununla birlikte sosyal bilim insanları aile kavramı ile ilgili pek çok tanım üretmişlerdir. Bu bölümde aile kavramının farklı bakış açıları üzerinden nasıl tanımlandığı, kavramın türleri, kavramın işlevleri, aile yaşam döngüsü ve son olarak sosyal hizmet ve aile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

2.2.1.Aile Kavramı

Aile kavramı, tanımı, türü, kapsamı gibi özellikleri yönünden içinde bulunduğu yapılara göre değişkenlik arz eden geçmişten günümüze kadar pek çok yönü ile konuşulan üzerinde söylemler geliştirilen bir sistemdir.

Günümüzde aile kavramı pek çok sosyal bilim insanı tarafından içinde bulunduğu toplumsal yapının da etkisi ile çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

İlk olarak sosyolojik bakış açısına göre aile; toplumsal bir kurum olarak tanımlanır. Toplumsal kurumlar ise toplumların organize ettiği ve bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine çeşitli yönlerden yanıt vererek, onları yönetecek sosyal yapılardır. Bu tanıma göre evlilik kurumu ve bu kurum ile oluşan aile, devlet, hükümet gibi organların her biri birer toplumsal kurumdur (Gökçe, 1991). Psikoloji disiplinde aile "*evlilik, kan ya da çocuk edinme bağları ile birbirine bağlı, tek bir ev halkı oluşturan, karı koca, anne baba, kız ve oğul kız ve erkek kardeş olarak her biri kendi toplumsal konumu içinde birbirlerini karşılıklı etkileyen ortak bir kültür yaratan, bu kültürü paylaşan ve sürdüren bireyler grubu*" olarak tanımlanır (Bakırcıoğlu, 2006). Sosyal Çalışma terminolojisinde ise aile, "*karı koca, ana, baba, çocuklar ve kardeşler gibi aralarında birinci dereceden kan bağı bulunan kişiler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, toplumun en küçük örgütlü çekirdeği*" olarak tanımlanır (Tomanbay, 1999). Bu tanımlardan referansla sosyoloji biliminin aileyi geniş bir bakış açısı ile toplumsal bir kurum olarak ele aldığı, psikoloji

biliminin aileyi bireyler ve aralarındaki etkileşim üzerinden tanımladığı, sosyal hizmet bilim ve mesleğinin ise aileyi sosyolojik bakış açısına benzeyen yönü ile en küçük toplumsal yapı olarak, ilişkilere yaptığı atıfla ise psikoloji bakışını içine alan bir çerçevede tanımladığı görülmektedir. Bu noktada Bell'in dört ayrı şekilde tanımladığı aile kavramı, farklı disiplinlerin aileyi ağırlıklı olarak ne şekilde ele aldığını görmek açısından fayda sağlayacaktır.

Bell (1975), ailenin dört ayrı tanımı üzerinde durmaktadır. Bu tanımların ilkinde aile üyelerinin birbirinin fikrine dayanarak onun duygu ve fantezileri aracılığı ile tanıma söz konusudur. Bu tanım en çok psikiyatrik mecralarda kullanılmaktadır. İkinci tanım ise aileyi çekirdek ve geniş sınıflandırmaları ile bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımı içerir. Burada tanımlanan aile özel bir aile değildir. Ailenin kuramsal yönüne vurgu yapılır. Sosyal psikoloji ve sosyoloji daha çok bu tanımı kullanmayı tercih eder. Üçüncü tanımda aile bir sosyal birim ve parçaların oluşturduğu bir sistem olarak tanımlanır. Bu tanım da ailenin küçük bir grup olduğuna yapılan vurgudan ötürü sosyal psikolojiyi ilgilendirir. Dördüncü ve son tanımda ise aile toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak betimlenir. 1987 yılında DBT Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu'nun verdiği tanım ise Bell'in aile üzerine yaptığı dört tanımı da kapsayan bir şemsiye görevindedir. Bu tanıma göre *"aile, kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişki bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği toplumsal birimdir"* (Ünalan, 1988).

Aile ile ilgili önemli çalışmaları olan Durkheim aileyi; "*Kendini gerçek ya da varsayımlı olarak kandaş sayan ve aralarında toplumca tanınmış hak ve ödevler bulunan kişilerden kurulu bir topluluktur" şeklinde* (Arda, Kılıçgedik, Bakan, & Kemer, 2003) , Ülgen ise aileyi aralarında gerçek veya anlaşmaya dayalı bir bağ bulunan tüm sosyal faaliyetleri tek bir soy etrafında toplanmış olan topluluk olarak tanımlamaktadır (Ülgen, 1943). Ülgen bu tanımda tıpkı Durkheim gibi bir topluluğun kendisini aile olarak tanımlayabilmesi için biyolojik bir bağa gereksiniminin olmadığını ifade etmiştir. Ancak Durkheim'in üzerinde durduğu bir başka önemli nokta ise bireyler arasındaki hak ve ödevlere yapılan vurgudur.

Ailenin yukarıda da belirtildiği gibi pek çok tanımı olmakla birlikte kadın ve erkeğin biraradalığı ile oluşan yapı tanımlaması pek çok toplum tarafından geçerli

sayılmıştır. Öte yandan toplumların ilerleyip gelişmesi ile birlikte aile tanımlarına da yeni açılımlar gelmiş eşitlik ve özgürlük söylemleri aile kavramı ile aynı cümle içinde sıkça yer almaya başlamıştır (Aslan, 2002). Aile tanımlarında zaman içinde meydana gelen tüm bu değişimler sonucunda, çeşitli aile türleri ortaya çıkmıştır.

2.2.2.Aile Türleri

Aile, tanımlarındaki bu çeşitlilik hali, değişen dünya ile birlikte türlerinde de kendisini göstermektedir. Bu bölümde, farklı aile tipolojileri hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmıştır.

Gladding, aileleri "çekirdek aile, tek ebeveynli aile, yeni bir evlilik ile oluşan aile, çift kariyer sahibi aile, çocuksuz aile, gey/lezbiyen aile, yaşlı aile, çok kuşaklı aile, aile reisinin büyükbaba/büyükanne olduğu aileler ve asker aileler" olarak on farklı türde tanımlamıştır. 'Çekirdek aileler', Anne, baba ve çocuklardan oluşan yapıdır. Çekirdek aile, çocukların sosyalleşmesi, kültürün bir sonraki nesle aktarımı, kültürün muhafaza edilmesi gibi önemli rollere sahiptir (Gladding, 2011). Toplumda kır nüfusunun azalarak, şehir nüfusunun artması, sanayileşme ile birlikte işgücünün tarım sektörü dışına çıkması, modernleşme, kitle iletişim araçlarının gücünün artması gibi pek çok toplumsal neden, ailelerin küçülerek çekirdek aile formuna gelmesinde etkili olmuştur (Erkal, Baloğlu, & Baloğlu, 1997). 'Tek ebeveynli aileler', kendi dünyaya getirdiği veya evlat edindiği çocuğun bakım ve sorumluluğunu yalnız başına alan ebeveynin bulunduğu ailedir. 'Yeni bir evlilik ile oluşan aileler'de, çiftlerden bir ya da her ikisinin de daha önce evlenmiş ve çiftlerden biri ya da her ikisi de çocuk sahibidir. 'Çift kariyerli aileler'de çiftlerin her ikisi de çalışmaktadır. Bu çiftlerin büyük bir kısmı çocuk yapmayı tercih etmezler. İş ise çiftlerin hayatlarının önemli bir odağında yer alır. 'Çocuksuz aileler', çocuk sahibi olmamak için çeşitli yöntemler ile korunan ya da sağlık sorunları, yaş gibi nedenler ile istemesine karşın çocuk sahibi olamayan ailelerdir. 'Gey lezbiyen aileler', çiftlerin aynı cinsiyete mensup oldukları hiç çocuk sahibi olmayan önceki birlikteliklerinden çocuk sahibi olan ve/veya suni yollarla çocuk sahibi olan ailelerdir. 'Yaşlı aileler'de çiftlerin yaşları 65 ve üzeridir. Bu ailelerde yaş ile orantılı olarak emeklilik, dul kalma, cinsel yönden yaşanan sorunlar, torun bakımı, kendi bilgi ve tecrübelerini bir başka kişiye aktarma yönleri öne çıkar. 'Çok kuşaklı aileler', anne, baba, çocuklar, büyükanneler, büyükbabaların birlikte yaşadığı ailelerdir. Çocuk yaşta yaşadıkları cinsel birliktelik sonucu anne ve baba olmuş 18 yaş altındaki bireylerin çocuklarının bakım ve

sorumluluğunun anneanne/babaanne ve dede tarafından sağlandığı aileler ise ‘aile reisinin büyükanne ve büyükbaba olduğu aileler’ olarak tanımlanmaktadır. Askerlik görevinin sürekli surette yer değiştirme, yeni bir sosyal ortama uyum sağlama, tehlikeli bölgelerde çalışma gibi güçlükleri doğasında barındırması, söz konusu hareketlilik hali ile oluşan belirsizlik durumlarından kaynaklı, ailelerin kendine özgü birtakım zorluklarının olması, bu ailelerin kendi içinde değerlendirmesini gerekli kılmış ve ‘asker aileleri’ olarak ayrı bir aile türü de tanımlanmıştır (Gladding, 2011).

Aile bu türler dışında büyüklük, güç dağılımı ve yerleşim yeri yönünden de çeşitli alt kategoriler ile incelenmektedir (Adak, 2005).

‘Büyüklüğüne göre aileler’: Bu aileler adından da anlaşılacağı üzere büyük aile ve küçük aile olmak üzere ikiye ayrılır. Bu sınıftaki aileler, yine kendi içlerinde boyutlarına göre alt kısımlara sahiptirler. Büyük aileler içinde anne, baba ve çocuklar, evli olan tek oğul, eşi ve çocuklarının olduğu tipe ‘kök aile’; anne baba çocuklar, evlenen tüm çocuklar, eşleri ve çocuklarının olduğu tipe ‘birleşik aile’; anne, baba ve çocuklar, evli oğul ya da oğullar, onların eş ve çocukları, büyükanne büyükbaba, amca, hala gibi sistemleri de içinde barındıran yapıya ‘geleneksel geniş aile’ adı verilmektedir (Gökçe, 1996).

Geleneksel aileler literatürde “kapalı aile” olarak da adlandırılırlar. Kapalı ailelerde kuralları koyan bir lider bulunur. Bu lider anne ya da baba olabilir. Ebeveynlik bu ailelerde “güç” kavramı ile eşdeğer düzeydedir. Aile üyeleri birbiri ile iç içe bir yapı sergilemekle birlikte, bu ailelerde çocuğun bireyselliği görmezden gelinir (Nazlı, 2001). Küçük aile tanımı içinde ise çekirdek aileler bulunmaktadır. Bu aile türünde evli çocuksuz çift ya da evli çocuklu çiftlerin oluşturduğu yapılar, çekirdek aile olarak tanımlanır (Gökçe, 1996). Çekirdek aile yukarıda da belirtildiği gibi geleneksel toplumdan, sanayi toplumuna geçişin ardından ortaya çıkan aile kurumları olarak bilinmektedir (Aslan 2002).

Güç dağılımına göre aileler; güç dağılımını esas alan aileler, anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi olarak ayrılmaktadır. ‘Anaerkil aile’ türü ağırlıklı olarak tarıma dayalı ilkel toplumlarda görülen bir aile türü olarak bilinir. Toplulukların göçebe yaşam tarzını terk edip yerleşik kültüre geçmeye başladığı dönemlerde ortaya çıkan bu ailede annenin kök ailesinden kız ve erkek kardeşleri, annenin akrabaları ve çocuklar aynı evde yaşarlar. Bu aile tipinde çocuklar kadına aittir. Kadın yalnızca kendi ailesi içinde değil, içinde

bulunduğu toplumda da yetki sahibidir. ‘Ataerkil aile’de ise otoritenin ve gücün yegâne sahibi babadır. Ataerkil aile yapısı içindeki bir kadının, erkek çocuk dünyaya getirmesi neslin erkek soyu üzerinden devam ettiği inanışından ötürü çok kıymetlidir. Kız çocuklara ise önem verilmez. Ailede kadının yaptığı işler ile erkeğin yaptığı işler arasında bir statü farkı gözetilir. Erkek bu aile türünde her zaman kadının önünde bir konumlanışa sahiptir (Gökçe, 1976). Endüstrileşme ile birlikte üretim aletleri ve tarzı değişime uğramış ve bu süreçte ailede de çeşitli değişiklikler yaşanmıştır. Sanayi devriminden sonra ağırlıklı olarak domestik mecrada faaliyet gösteren kadın, evinin dışına çıkmış ve aktif çalışma yaşamına dahil olmuştur. Yaşanan bu değişim, kadın ile erkek eşitliği kavramını gündeme taşımış ve oluşturulan aileler de bu eşitlikçi söylem üzerinden yeniden yapılanmaya başlamıştır (Kongar, 1999). Gökalp, eski Türklerde ailede eşitlikçi bir dilin kullanıldığı, anne soyu ile baba soyunun birbirlerine üstün ya da birbirlerinden aşağıda olmadığını vurgulamıştır (Gökalp, 1999). 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu’nda kadın ve erkek hukuk önünde eşit haklara sahip olmuş, birden çok kişi ile evlilik bu kanun ile yasaklanmıştır. Erkek ve kadın hakları yasa önünde eşitlenmesine rağmen, teorikte oldukça eşitlikçi bir dile sahip olan medeni kanun pratikte toplumun geneli tarafından içselleştirilememiştir (Arslan, 2016).

‘Yerleşim yerine göre aileler’: Ana yanı yerleşme, baba yanı yerleşme, ayrı bir yerleşme ve iki taraflı yerleşme olarak bölümlere ayrılır. Evlenen çiftlerin nerede yaşayacakları konusu kültürden kültüre farklılık arz etmektedir. Evlenen bir çiftin kadının ailesinin tarafında yaşaması, ‘ana yanı yerleşmeyi’, evlenen çiftin erkeğin tarafında yaşaması, ‘baba yanı yerleşmeyi’ tanımlar. Her iki aile türünde de yer değiştiren eş, değiştirmeyene oranla güçsüz ve dezavantajlı bir konumdadır. Günümüzde ise çiftler daha çok anne ve babalarından bağımsız olarak ayrı bir yerde yaşamaya başlamışlardır. Bu aileler daha çok sanayileşme sonrasında ortaya çıkan çekirdek ailelerdir. Bazı toplumlarda ise yeni evlenen çiftin kadın ya da erkeğin tarafında yaşamasını gerekli kılan bir kural olmayıp, bu durum ailelerin kadın ya da erkeğin ailesinin ekonomik refah durumu, içinde yaşadıkları toplumsal konumları ve ailelerin var olan evlilik birliği ile ilgili düşüncelerine göre değişkenlik arz eder. Bu aile türüne ise ‘iki taraflı yerleşme’ adı verilir (Erdentuğ, 1991).

Kongar ise aileleri yerleşim yerlerine göre kırsal aile, gecekondu ailesi ve kentsel aile olarak ayırmıştır:

‘Kırsal aileler’: kırsal bölgelerde, yukarıda bahsedilen çekirdek aile yapısı gözlemlenmekle birlikte, yeni evlenen çiftler, koca tarafından olan aileye yakın bir lokasyonda ayrı bir eve çıkarak, bir taraftan aile ile etkileşimli, öte yandan özerk, eş zamanlı olarak ise yardımlaşma kültürünü ön planda tutan bir aile yapısı oluştururlar. Çiftler bu sistemde anne ve babanın evinde yaşamamakla birlikte tamamıyla onlardan ayrı bir hayat da sürmemektedirler. Kırsal ailelerde çekirdek ailenin dışında geleneksel geniş aile örüntülerini de görmek mümkündür. Geleneksel geniş ailede, hanede yoğunluklu olarak erkeğin soyundan olan akrabalar bir arada yaşar (Kongar, 1999). Kağıtçıbaşı, kırsal aile modelini, ‘karşılıklı bağımlılık modeli’ üzerinden tanımlamaktadır. Bu modelin temeline; bağımlılık kültürü hakimdir. Kongar’ın da belirttiği gibi aile kişi sayısı bakımından çekirdek aile formunda olsa da çocuk bakımı, toprak üzerinden üretim ve tüketim faaliyetleri gibi pek çok konuda geniş aile özellikleri gözlemlenir. Modele göre, çocuk ebeveynlerin yaşlılığı için bir teminattır ve erkek çocuk kız çocuğa oranla her zaman öncelenir. Kadınlar doğurdukları erkek çocuk üzerinde toplumsal olarak düşük olan değerlerini arttırır. Modelin bağımlılık üzerinden ilerlemesinin nedeni ise bu ailelerde bireyselliğe olan kapalı bakış açısından kaynaklanmaktadır. Aile üyeleri fert olarak değerlendirilmeyip yapılan her iş ve davranış aile ile birlikte yapılır. Örneğin bu aile tipinde evin yetişkin çocukları baba işini devam ettirmekle görevlendirilir, evlendikten sonra ailenin uzağında ayrı bir yaşam kurması ise uygun bulunmaz (Kağıtçıbaşı, 1998).

Gecekondu aileleri: Gecekondu aileleri, bazı yönleri ile kırsal ailelerin özelliklerini içinde barındırmakla birlikte, kadınlar ve çocukların bu ailelerde karar alma süreçlerine daha çok katıldıkları söylenebilir bununla birlikte babanın hane içindeki egemenliği ise kırsal ailelerde olduğu gibi gücünü korumaktadır. Gecekondu ailelerinde, kırsal aileden farklı olarak akraba sistemi ile bir kopukluk söz konusudur. Bu aileler genellikle şehirlerde yalnız bir yaşam sürmekte olup olanakların kısıtlı olduğu yerlerde varlık mücadelesi verirler (Kongar, 1999).

‘Kentsel aileler’: Ülkemizde kentsel aile yapısı daha çok çekirdek aile şeklinde örgütlenmiş olup, bu ailelerde kadın ve erkeğin evlenme yaşı devam eden uzun eğitim öğretip hayatlarından ötürü büyür. Yeni evlenen çiftlere, aile büyükleri eşya alma, mal yardımı gibi yardımlarda bulunur. Bu ailelerde çiftler genelde aile büyüklerinden ayrı evlerde yaşama eğiliminde olup, yeni kurulan aile sistemine bebeğin dahil olması ile

birlikte aile büyükleri çocuğun bakımı konusunda yeni evli çifte destek olur (Kongar, 1999). Kağıtçıbaşı'nın batı toplumunun kabul ettiği aile modeli olan "bağımsızlık modeli" ile kentsel aile yapısı arasında birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Bu modelde bireyler, tıpkı kentsel aileler gibi ailelerinden uzakta olmayı tercih ederler. Çiftler, ailelerinden yardım almakla birlikte maddi kaynaklarını ailelerine doğru değil, dünyaya getirdikleri çocuğa doğru yöneltirler. Bu aile modeli daha çok refah seviyesi yüksek olan toplumlarda görülürken, modelde kadının üretime dahil olması ile birlikte bağımsızlığının arttığı, erkek çocuk üstünlüğü ve doğurganlığın ise azaldığı görülür (Kağıtçıbaşı, 1998). Karşılıklı bağımsızlık modeli batı toplumlarının tüm toplumlarda olmasını istediği, idealize bir aile modeli olmakla birlikte, bu modelin her topluma uygunluğunu kabul etmek doğru değildir. Birbirinden apayrı kültürel kodlara sahip olan toplumlarda, aileyi salt bu model içine sıkıştırmak yanıltıcıdır. Kentleşmiş bölgelerde farklı aile modellerinin de olabileceği, 'Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli''nin ise bu aileleri açıklayan modellerden biri olduğu bilinmektedir. Kültürel değerlerine önem veren kentleşmiş bölgelerde yaygın olarak görülen bu modelin özünde bireylerin aileleri ve akrabalarına karşı duyduğu içten bağlılık vardır. Ancak bu bağlılık, sanayileşme ile birlikte üretim faaliyetlerinin değişmesi, ekonomik gelir durumun yükselmesi, kadına verilen önemin artması gibi nedenlerden ötürü maddi kaynaklar üzerinden değil, duygusal kaynaklar üzerinden oluşur. Bu modelde, bağımlılık değil, bağlılığa vurgu yapılır ve aile sisteminin değeri olduğu kadar, bireyin de değeri yüksektir (Kağıtçıbaşı, 1998).

İyilik hallerine göre aileler; ise sağlıklı ve sağlıksız aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hane içindeki bireylerin birbirlerine sevgi ve güven duygusu ile yaklaştıkları, bireylerin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşıladıkları, aile üyelerinin karşılıklı olarak bireyselliklerini önemsedikleri aileler işlevsel ailelerdir. İşlevsel aileler ise aynı zamanda sağlıklı ailelerdir (Bulut, 1999). Bireylerin aile içinde kendilerine yüklenen fonksiyonları yerine getirmeleri, aile arasındaki bütünleşmeyi sağlar. Bu bütünleşme ise sağlıklı ailenin temellerini oluşturur (Nirun, 1994). Sağlıksız aileler ise sağlıklı ailede yer alan işlevleri yerine getiremeyen ailelerdir. Sağlıksız ailenin birden çok bileşeni vardır. Bu ailelerde bireyler, birbirlerine karşı anlayışsızdırlar. Aile içindeki rol ve kurallar oldukça katıdır ve esneme göstermezler. Aile üyeleri birbiri ile sınırlı iletişim kurarlar. Öte yandan iç içe geçmiş aileler de sağlıksız aile tanımı içerisine girerler. Bu ailelerde ise bireysellik öncelenmez, kişilerin özgürlük alanları yok denecek kadar azdır. Aile içinde

bireyler birbirlerinin yaşamlarına olması gereken sınırlardan daha fazla karışırlar. Bu tip aileler yapı itibari ile sağlıksız aile kategorisinde bulunmaktadırlar (Cebeci, 2013).

Sağlıklı bir ailede büyüyen bireylerin, hayata ve insanlara karşı daha az şüpheci, depresyona yatkınlığının ise daha düşük seviyede olduğu, bu kişilerin geleceğe dair yaşam enerjilerinin yüksek, çevreleri ile olumlu bir iletişim içinde oldukları, bunun aksi şekilde sağlıksız bir aile yapılanması içinde büyüyen kişilerin ise çevrelerine karşı septik, sosyal ağları ile sağlıklı bağlanma geliştirememiş ve içekapanık insanlar olduğu bilinmektedir (Yörükoğlu, 1978, Miller, Kabacoff 1986, Keitner, Miller, 1987, Walker, Mc Laughlin, 1988 akt: Bulut 1993).

Bir ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olmasına etki edecek pek çok neden vardır: Ailelerin sosyoekonomik durumu, toplumdaki olanaklara erişim seviyesi, aile içindeki bireylerin kişilik yapıları vb pek çok faktör, ailenin iyilik halini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Bir ailenin sağlıklı olabilmesi, kendisine yüklenen aile işlevlerini ne kadar yerine getirdiği ile yakından ilgilidir (Demiröz, 2003).

2.2.3.Ailenin İşlevleri

Aile işlevleri; aile bireyleri tarafından, bütün olarak ailenin ve aile içindeki bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı ve karşılanan bu ihtiyaçların devam ettirildiği, eylem ve davranışların tümü olarak açıklanabilir. Ailenin işlevleri, sosyal bilimciler tarafından pek çok farklı şekilde tanımlanmış olup, burada Kır (2011)'ın toplumsal işlevler üzerine yaptığı bir araştırma sonucunda derlediği 6 temel işlev üzerinde durulacaktır. Bu işlevler sırasıyla "biyolojik işlev, psikolojik işlev, eğitim işlevi, toplumsal işlev, kültürel işlev ve ekonomik işlev" dir (Kır, 2011).

Biyolojik İşlev:

Evlilik müessesi çiftlerin temel ihtiyaçlarının karşılıklı olarak doyurulması ilkesine dayanır. Bu noktada evliliğin en önemli işlevlerinden biri eşlerin birbirlerine karşı olan cinsel isteklerinin doyurulmasıdır. Evlilik aynı zamanda çiftlerin yaşadıkları cinsel birliktelikleri toplumsal ve legal bir çerçeveye yerleştirmek açısından da son derece önem arz eder. Eşler bu biyolojik işlevi yerine getirerek aynı zamanda neslin devamını sağlama misyonu da gerçekleştirmektedirler(Özgüven, 2000). Cinsel yaşam ile ilgili işlevlerin aile içinde tam olarak karşılanmaması halinde toplumsal sağlığın bozulacağı,

bireylerin bu ihtiyaçlarını, ensest tabusu ihlali, fuhuş, çocuk istismarı gibi alanlara yönelerek doyurabilecekleri bilinmektedir (Arslan, 2016).

Yeni dünyaya gelen çocuk; acıkmak, alt ıslatmak, temizlenmek gibi biyolojik ihtiyaçlarını tek başına gerçekleştiremez. Bebek belirli bir döneme kadar anne ve babasının bakım ve ilgisine muhtaçtır. Ebeveynler çocuğunun bu ihtiyaçlarını bilir ve onları karşılarlar (Cüceloğlu, 2017). Çiftlerin bir çocuk dünyaya getirdikten sonra yenidoğanın bakımından sorumlu olmaları da yine ailenin biyolojik işlevleri arasında yer almaktadır.

Psikolojik İşlev:

Çocukların yalnızca fizyolojik açıdan değil psikolojik açıdan da beslenme ihtiyaçları vardır. Sevgi ve şefkat duygularını yaşamak ise çocuğun en doğal ihtiyaçları arasındadır. Bu noktada aile çocuklarına gereken sevgi ve ilgiyi vererek psikolojik işlevini yerine getirmiş olur (Özgüven 2000). Ailelerinde sevgi ile büyüyen çocukların sosyal çevresi ile uyumu sıcak ve samimi iken, sevgisiz ve ilgisiz büyüyen çocukların ise ilişkilerinde daha saldırgan oldukları bilinmektedir (Tezcan, 1979).

Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde pek çok araştırma kurum bakımı altında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara oranla depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, anksiyete düzeylerinin yüksek olduğunu bunun yanında yine ailesi yanında yetişen çocuklara oranla daha saldırgan tutumlarının olduğunu göstermiştir (Tizar & Hodges, 1978;, Vorria&ark, 1998;, MacLeani, 2003;, Yörükoğlu, 2003).Yapılan bu araştırmalar ailenin çocuklar üzerindeki psikolojik işlevini gözler önüne sermektedir.

Eğitim İşlevi:

İlkel toplumlarda, topluluk içinde dünyaya gelen çocuğun eğitiminden ebeveynler sorumlu iken sanayi devrimi sonrası yaşanan değişimler, çocuğun eğitim görevinin ağırlıklı olarak anne ve baba üzerinden alınarak devletin eğitim kurumlarına yerini bırakmıştır (Ottaway, 1962 akt: Kır, 2011). Tüm bu değişimlere rağmen bugün aile, çocuklarının eğitimi üzerinde son derece etkili bir unsur olup, eğitim görevini devlet ile eşgüdüm içinde yürütmektedir.

Toplumsal İşlev:

Aile, çocuğun kişilik gelişiminde oldukça kilit bir noktadır. Bebeklikten ergenliğe kadar olan tüm süreçlerde aile çocuğuna biopsikososyal gelişiminin sağlıklı şekilde tamamlanması adına yaverlik eder. Çocuk anne ve babasının kendisine verdiği bilgi, beceri ve değerleri kullanarak sosyalleşir ve toplumsal bir varlık haline gelir. Çocuk okuldan önce ailesi içinde toplumsallaşmayı öğrenir (Gander & Gardiner, 2007). Ailelerin, çocuklarını, içinde yaşadığı toplumla uyum içinde yetiştirme görevi, tüm toplumlarda aile kurumuna verilmiş olan evrensel nitelikte bir görevdir (Ergil, 1994). Bir çocuk içine doğduğu aile bireyleri arasındaki ilişki dinamiklerini inceler. Bu gözlem süreci çocukta toplumsallaşmanın temellerini atar (Aslan 2002). Yapılan bir araştırmada orta ve alt düzeyden ailelere, yetiştirmek istedikleri çocukların nasıl olmasını istedikleri sorusu yöneltilmiştir. Her iki ailenin de dürüstlük, güvenilir olmak, saygılı olmak gibi temel erdemler konusunda çocuklarından yaklaşık olarak aynı beklentiler içinde oldukları görülmüştür. Bununla birlikte, orta düzeyden aileler, artı olarak kendi kendine karar alabilme ve ahlaki açıdan kendi standartlarını belirleme gibi bireysel noktalarda çocuklarını yüreklendirme eğiliminde iken, alt düzey grubundaki aileler ise çocuklarının otoriteye karşı biat etmelerinin önemli olduğu vurgusunu yapmışlardır (Bozkurt, 2011). Bu araştırma ailelilerin, çocukların ileriki yaşamlarında kendileri için önemli olacak toplumsal değerleri benimseme ve kabul etmede ne kadar kilit bir öneme sahip olduğunu göstermektedir Aile tüm bu yönleri ile çocuk üzerinde toplumsal bir işleve sahiptir.

Kültürel İşlev:

Kültür "İnsanların anlamları, değer ve inançları ile kullandıkları araç ve gereçlerin tümüne verilen isimdir" (Kongar, 2017). Kültür toplumların varlıklarını devam ettirmelerinde en büyük etkendir. Toplumların kendi kimliklerini koruyarak yollarına devam edebilmeleri kültürlerini korumalarına bağlıdır. Aile ise dünyaya getirdiği nesillere milli, manevi duyguları aşılayarak içinde bulunduğu toplumun değerlerini bir sonraki nesle aktarma görevini çocuğuna yükler (Kır,2011).

Ekonomik İşlev:

Sanayi devrimi öncesinde tarım toplumu kültürünün hakim olduğu dönemlerde, aileler ihtiyaçlarını kendi içlerinde karşılarlardı. Bu dönemde her bir çocuk işgücünü temsil ettiğinden, doğurganlık oranları yüksekti. Büyüyen çocuklar, yeni geleni büyütür,

her fert ailenin ekonomik gelişim sürecine çalışarak katkıda bulunurdu. Elde edilen kazanç ‘evin reisi’ olan babada toplanır, harcamalar yalnızca bu kanal üzerinden yapılırdı. Bu dönemde kadınlar ev dışı üretim sürecinin gerisinde tutulmakta, daha çok domestik işler (çocuk bakımı, kışlık ve yazlık yiyecek hazırlama, ev temizliği vb) ile görevlendirilirdi. Kapitalizmle birlikte gelişen süreçte, ailenin ekonomik üretim işlevi de büyük ölçüde değişti (Kongar, 1999). Kapitalizm sonrası aile, temel işlevleri arasında sayılan ekonomik işlevini zamanla yitirmeye başladı. Kapitalizm öncesi aile içindeki çalışma düzeyi ‘ihtiyaç’ üzerinden belirlenirken, devrim sonrasında çalışma ‘artı değer’ üzerinden tariflenmeye ve makineleşmenin artması ile birlikte kadınlar ve çocuklar da çalışma yaşamına eklemlenmeye başladı. Ekonomideki bu büyük değişim yalnızca para piyasasını değil, toplumsal bir kurum olan aileyi de derinden etkilemiş olup aile bu dönemde en temelde üretici değil tüketici bir yapıya bürünmüştür (Kudat, 1977).

Aile Yaşama Döngüsü, ailenin işlevleri üzerinde oldukça etkilidir. Örneğin çocuk sahibi olmamak ya da küçük bir çocuk sahibi olmak, gebelik, çocuk büyütme gibi döngünün içinde yer alan yaşam olaylarının tamamı aile işlevselliğini etkiler (Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1994).

2.2.4.Aile Yaşam Döngüsü

Aile yaşam döngüsü aile içinde oluşan değişimleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Aile yaşam döngüsü, yetişkin olan bireylerin rolleri arasındaki geçiş ve çeşitli evreler ile belirlenir. Bu döngü içinde çiftlerin evlenmesi, ilk ve son bebeğin doğumu ve ailedeki son çocuğun evden ayrılmasıdır (Özabacı & Erkan, 2013).

Farklı aile tiplerine göre farklı aile yaşam döngüleri üzerinde çalışılmış olmasına rağmen bu bölümde ele alınan aile yaşam döngüsü, toplumlarda sıkça görülen orta sınıf bir ailenin yaşam döngüsünü ele almaktadır. Carter ve McGoldrick, ailenin yaşam döngüsünü 6 dönemde incelemişlerdir. Bu dönemler sırasıyla “bekar genç yetişkinler, yeni çift, küçük çocuklu aileler, ergen çocuklu aileler, çocukları evden ayrılan aileler, yaşamın son dönemindeki ailelerdir” (Carter ve Mcgoldrick, 1999; Akt: Gladding, 2011).

Bekar Genç Yetişkinler:

Bireyler bu dönemde içine doğdukları aileden ayrılır ve sonrasında aile ile yeniden bağ kurarlar. Dönemin en göze çarpan özelliği, bireyin bağımsız bir kimlik kazanmasıdır. Birey, bu kimlik oluşumunu ise yaşamında kendine özgü olarak

benimsediği değer yargıları, inançları, hedefleri ile gerçekleştirir (Durumey, 1980; Akt Gladding, 2011). Bireyler bu süreçte aileden çok kendi akranları ile yakın ilişki geliştirirler (Nichols, 2013). Bekârların toplumsal olarak karşılaştıkları en yoğun baskının ise evlenmeleri yönündeki baskı olduğu, aynı zamanda bu kişilerin yalnızlıkla baş edebilmek için de çaba harcamaları gerektiği ifade edilmektedir (Gladding, 2002).

Yeni Evli Çiftler;

Bireyler evlilik akdi ile bu gruba dahil olurlar. Yeni evli çiftler, evliliklerinin ilk dönemlerinde birbirlerini var olandan daha iyi özellikleri ile görme eğiliminde olup bazı çiftler bu durumu evliliklerinin ilerleyen aşamalarında da devam ettirme eğilimindedirler. Birbirlerinin kusurlarından öte, olumlu özelliklerine odaklanma ve bu özellikleri zaman zaman abartma davranışının, çiftlerin evlilik doyumları üzerine olumlu yönde katkı sağladığı ifade edilmektedir (Fowers, Lyons ve Montel 1996, Peterson, 2000; Akt: Gladding, 2011). İki bireyin birbirlerini tanıma ve birbirleri ile ahenk içinde yaşama süreci olarak tanımlanan dönemde, bireyler, bu uyumu yakalamakta zorluk yaşayabilirler. Uyumu yakalayan çiftler için evlilik, eğlenceli ve keyifli bir hal alırken; birbirlerini anlayamayan çiftler için ise süreç daha sancılı ve zor geçebilmekte, çiftler arasındaki uyumun sağlanamaması halinde yeni evli çiftin hikâyeleri boşanma ile son erebilmektedir (Gladding, 2002).

Küçük Çocuklu Aileler:

Çiftlerin, çocuk sahibi olması ile birlikte gelen dönemdir. Bu dönemde karı koca, var olan rutininin pek çok açıdan değişmesi yönü ile aile içinde ufak çapta bir kriz yaşayabilir. Bu kriz, aile sistemine dahil olan çocuk için birçok etkinlik, aktivite ve/veya alışkanlığın değişmesinden kaynaklıdır. Çiftler doğumla birlikte, yenidoğanın bakımının nasıl sağlanacağı bebek ile birlikte iş, özel yaşam, sosyal hayat gibi değişkenleri yeniden nasıl düzenleyebileceklerini planlamak zorunda kalırlar. Karşılaştıkları çok yönlü değişim hali ise çiftlerde zaman zaman strese yol açabilir (Gladding, 2002).

Ergen Çocuklu Aileler:

Ailelerin oldukça hareketli ve aynı zamanda stres oranının da yüksek olduğu bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde çiftlerin sorumluluğu artmakta, çiftler, yaşlarının ilerlemesi ile gelişen süreçte, bir ergenin bakım ve sorumluluğunu üstlenmenin dışında, yaş alan aile büyüklerinin de bakım ve sorumluluğunu üstlenme görevini yerine

getirebilmektedir. Bireylerin hem kendilerine hem ergen çocuklarına hem de aile büyüklerine bakma sorumluluğu ise onların stres düzeyini arttırmada etkili olmaktadır (Gladding, 2011). Ergenlik dönemi doğası gereği, bağımsızlık vurgusunun yoğun olduğu dikkatin aile odağından farklı odaklara kaydığı sancılı bir süreç olduğu için anne ve baba ergen çocukların kendilerine karşı olan dirençleri ile karşı karşıya kalabilirler. Bu zaman dilimi; ailelerin, çocuğa önceden koydukları sınırları yeniden tanımlamalarını ve bu değişime uyum sağlamalarını gerektirir (Nichols, 2013).

Çocukları Evden Ayrılan Aileler:

Çocukların çeşitli nedenler ile evden ayrıldıkları dönemdir. Çocukları evden ayrılan ebeveynler kendilerini yalnız hissedebilirler. Ebeveynlerin hissettikleri bu duygu "boş yuva sendromu" olarak literatüre geçmiştir (Zastrow, Kist& Ashman, 2016). Çocukların evden ayrılmasının eşlerin birbirini yeniden tanımaları ve birbirlerine ayırdıkları zamanın miktarı ve değeri bakımından önemi büyüktür. Bununla birlikte çiftler, yaşın ilerlemesi ile birlikte çeşitli cinsel problemler, ekonomik sıkıntılar yaşayabilmekte, ayrıca anne ve baba, yuvadan fiziksel olarak ayrılan ancak aile ile bağlarını devam ettiren çocuklarının sorunları ile de hemhal olmaya devam etmektedirler (Gladding, 2002).

Geç Yaşam Döneminde Aileler:

65 yaş ve üzerini içine almakta olan bu dönemdeki çiftler, iş yaşamının son demlerini yaşayabildikleri gibi, yeni emekli olmuş da olabilirler. Çiftler bu dönemde yaşa bağlı olarak çeşitli sağlık problemleri yaşayabilir, kendilerini eskisi kadar güçlü ve enerjik hissetmeyebilirler. Bu dönemde bireyler, emeklilik ve/veya uzun süre yaşamaya bağlı olarak ekonomik olarak kendilerine yeter düzeyin altına inmekten kaygı duyabilirler. Bunun yanında çiftlerin eşlerini kaybetmeleri de geç yaşam dönemindeki bir diğer zorluk olarak karşılarına çıkar. Çiftlerin bu yas süreci ile baş etmeleri de onlar için bir hayli zorlayıcı olabilir (Gladding, 2011). Aileler, bu zorlayıcı süreçlerden olumsuz yönde etkilenmemek adına bireysel veya çift olarak kendilerine yeni toplumsal rol ve ilgiler bulmalıdırlar (Nichols, 2013).

2.2.5.Sosyal Hizmet Mesleğinde Aile Uygulamaları

Dünyada ailelere yardım fikri ve hareketi, 19.yy ortalarında batı dünyasında birtakım hayırsever derneklerin girişimi ile başladı. Sanayi devrimi sonrasında toplumun

dezavantajlı bireylerine yönelik çalışmalarda aile merkeze alındı. Aileye dönük çalışmalar gün geçtikçe salt hayırseverlik mantığından uzaklaştı ve yerini daha örgütlü ve sistemli çalışan kuruluşlara bıraktı (Koşar, 2001). Sosyal Hizmetin aileye dönük tüm çalışmaları "aile sosyal hizmeti" olarak adlandırılır (Demiröz, 2003).

Aile ile çalışma, sosyal hizmetin planlı değişim müdahaleleri arasında yer alır. Aile ilişkilerini anlamak, bütüncül bir bakış açısı ile genelci sosyal hizmet mantığı ile düşünebilmeyi gerekli kılar. Meslek elemanlarının, müracaatçıların evlerine giderek yaptıkları sosyal incelemeler, yapılan ev ziyaretleri ve mesleki görüşmeler aile ile çalışmada oldukça önemli bir yerdedir (Yolcuouğlu, 2007).

Genelci Yaklaşıma değinmeden önce etimolojik olarak genelci sözcüğünü açıklamakta yarar vardır. Genelci sözü, çeşitli alanlarla geniş bilgi ve beceri kümesine sahip insanları anlatmak için kullanılır. Sosyal hizmet mesleği de uygulama alanında müracaatçıya yaklaşım ilkesi yönünden genelci olarak tariflenir. Genelci sosyal hizmet uzmanı, müracaatçı ile çalışırken birbirinden farklı uygulama metotlarını çeşitli kuram, teori, yaklaşım ilkeleri ile bütünleyerek kullanabilen kişidir. Böyle bir yaklaşımı benimseyen bir sosyal çalışmacının farklı müracaatçı profilleri ile esnek şekilde çalışabilme becerisi geliştirdiği söylenebilir (Louise & Yanca, 2009). Genelci sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro boyutta 3 temel müdahale düzeyi bulunmaktadır. Sosyal çalışma, mikro boyutta birey, aile ve küçük gruplar üzerinde çalışırken, mezzo düzeyde büyük grup ve örgütler ile çalışmalarını yürütür. Bazı bilim insanları aileyi de mezzo düzey içinde değerlendirmektedirler. Son olarak makro düzey ise genel olarak sistemdeki değişikliklere odaklanır. Örneğin bir sosyal soruna dair politika üretme faaliyetleri makro düzeyde bir uygulamadır (Bulut, 2002). Çocuk Destek Merkezlerinde, ticari cinsel sömürü, ensest, suça bulaşma, aile dışı cinsel istismar, taciz, sokakta yaşam öyküsü gibi pek çok konudan ötürü kurum bakımı altında olan çocuklarla ilgilenen meslek elemanları, bu çeşitlilik içinde çocukların aileleri ile yaptıkları mesleki çalışmaları, yukarıda belirtilen genelci sosyal hizmet yaklaşımını merkeze alarak yürütürler.

Sosyal çalışmacılar, çocuklarına uygulanan istismarda suçun faili ya da ikincil mağduru olan aileler ile çalışırlar. Bu aşamada meslek elemanları ilk olarak çocuk ve ailenin ayrıntılı olarak değerlendirmesini yaparlar. Değerlendirme aşamasında ise ailelerin ebeveynlik rolleri, aile yapısı, ailenin değerleri, ebeveynlerin ruhsal iyilik hali,

ailenin var olan soysal destek sistemleri, aile sistemi içindeki çocuğun biyopsikososyal gelişimi gibi pek çok değişken hakkında bilgi sahibi olurlar (Öztürk, 2009).

Meslek elemanları, aileler ile yaptıkları bu çalışmaların en temelinde ise 'Aile Sistem Teorisini' kullanırlar. Aile sistem teorisi, birey ve grupların davranışlarını, neyi niçin yaptıklarını açıklamak için onların çevrelerinde etkileşim halinde oldukları sistemlere odaklanır (Marshall, 1999). Bu teoriye göre, her aile biriciktir ve bu biriciklik, içinde sınırsız sayıda çeşitliliği barındırır. Aile kendisini oluşturan diğer elemanlar ile iletişim halinde olan ancak bu iletişim içinde dahi kendi sınırlarını koruyabilen ve zaman zaman sistem içinde oluşan değişikliklere karşı direnç gösterebilen bir yapı sergiler. Aile devingendir ve kendi içinde değişim gösterebilir. Değişimin sancılı olduğu dönemlerde, ortaya çıkan gerilimden aile içindeki tüm fertler farklı düzeylerde etkilenebilir. Aile sistemi içinde üyeler var olan devamlılığı koruma eğilimindedirler. Bu devamlılığın sağlanması için ise bireyler birbiri ile çok yakın şekilde yaşadıkları bu sistem içerisinde belirli sınırlar koymaya ihtiyaç duyarlar. Koyulan bu sınırlar ile aile içindeki düzeni stabil tutarlar. Sınırlar aileden aileye değişir. Esnek olabilir veya katı olabilir. Ancak sağlıklı bir aile sisteminde çok katı sınırlar o sistemin işleyişini olumsuz yönde etkiler. Aile sistem teorisini bir örnek üzerinde açıklamakta fayda vardır. Örneğin; anne ve babası arasındaki tartışmalara şahitlik eden bir çocuğun okulda arkadaşları ile olan sağlıklı iletişimi bozulabilir veya akademik başarısı düşebilir. Çocuk, kendisine mevcut durumdan daha fazla ilgi ve sevgi göstermeleri halinde bu problemlerin düzeleceğine dair alt mesajı ebeveynlerine verir. Ebeveynler bu mesajı alarak sistemde değişim yoluna gidebilir. Bu olay örüntüsünde çocuk için fonksiyonel olmayan bir durum aile sisteminin sağlıklı şekilde sürmesi için fonksiyoneldir (Özabacı & Erkan, 2013). Örnekten de anlaşılacağı gibi meslek elemanları çocuk ile çalışırken genelci bir yaklaşım içinde, gerektiğinde diğer disiplinlerden de beslenerek, çocuğun aile sistemini yapılan mesleki müdahalelere dahil ederek çalışmalıdır. Aile sistemi ile çalışmak meslek elemanının vakayı bütünlüklü olarak ele alabilmesini olanaklı kılar.

Sosyal hizmet uzmanı aile sistemini doğru ve etkili bir şekilde değerlendirmek içinse ekoharita ve genogram adı verilen iki teknik kullanır. Eko-harita meslek elemanının çalıştığı aileye ait sorunlarını tespit etmek için kâğıt kalem kullanarak yapılan bir değerlendirme enstrümanıdır. Bu yöntem hem meslek elemanı hem de çalışma yürütülen birey ya da ailenin sistemini bütüncül bir gözle görmesini sağlar. Sorunların

tespiti aşamasında kullanılan bir diğer yöntem ise genogramdır. Genogram (Soy Ağacı) ailenin minimum 3 kuşağının bir şemasını çıkararak oluşturulur. Meslek elemanları sorunu tespit etmenin ardından müdahale planını çizme aşamasında ilk olarak aile bireylerinin birbiri ile etkileşimlerinde sözel veya sözel olmayan örüntülere odaklanırlar. Aile içinde bazen sözel olmayan mesajlar, sözel mesajlara göre farklı yordamalara açık olabilir. Bireylerin birbirlerinin anlatmak istediğini değil de kendi anladıklarını doğru olarak kabul etmeleri aile sistemi içinde birtakım tıkanıklara neden olur. Tam bu noktada sosyal hizmet uzmanı, bu örüntüler arasında girift olmuş, sağlıksız iletişim dilini çözme görevine sahiptir. Aile ile çalışırken dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli unsur ise ailenin normlarıdır. Normlar tüm aile üyelerinin sözelleştirmeye gerek duymadan bildikleri kurallardır. Normlar bazı ailelerde sağlıklı bir şekilde yapılanmışken bazı ailelerde ise ailenin genel yapısına uygun değildir. Böyle durumlarda aile üyeleri arasında çatışmalar yaşanılması kaçınılmazdır. Sosyal hizmet uzmanı, bu noktada ailenin işlevselliğini olumsuz etkileyen normlar konusunda aileye farkındalık kazandırıp, bu normların değişmesi için çalışmalar yürütmelidir (Zastrow, Kirst & Ashman, 2016).

Sosyal hizmet uzmanı aile ile çalışken birtakım yollar izler. Bu yolların ilki aile sistemi hakkında kapsamlı bilgi edinmektedir. Bunun ardından meslek elemanı ailenin o anki durumuna odaklanarak ailenin birbiri ile olan etkileşimi hakkında fikir sahibi olur. Aileyi gözlemleyip yaptığı görüşmeler ile aile ile ilgili yeteri düzeyde bilgiye sahip olan meslek elemanı, aile üyelerinin işlevselliğini bozan duygu ve düşüncelerinin değiştirilmesine ona rehberlik eder. Bu aşamanın ardından meslek elemanı ailenin diğer alt sistemleri ile olan iletişimi düzenlenmek için rehberlik eder. Aileyi kendi içinde ve sistemleri ile bir bütün olarak ele alan uzman, var olan sorunların çözümü konusunda aileyi yüreklendirir. Son olarak uzman, aile ile çalışırken bireyler arasındaki sınırları denge içinde tutmak konusunda da aileye rehberlik eder (Karasu, 1984;, Kut, 1986; Turan, 1992, Akt: Bulut, 1999).

Sosyal hizmet mesleği, ailelerin kriz anlarında onlara destek olabilecek meslekler arasında yer almakta olup bu aşamada aile ile çalışırken en temelde, çözüm odaklı yaklaşım güçlendirme perspektifi ve krize müdahale yaklaşımı aktif olarak kullanır (Demiröz, 2003). Bu yaklaşımları kısaca açıklamak gerekirse çözüm odaklı yaklaşım, müracaatçının problemlerinin sebepleri üzerinde odaklanmaksızın sorunun çözümüne konsantre olur. Müracaatçı ile çalışma yürüten meslek elemanının en önemli müdahale

araçlarının başında yapıcı bir dil kullanımı gelmektedir. Meslek elemanı, dikkati olumsuz olana odaklamak yerine müracaatçının güçlerine odaklanır. Bu yaklaşım, güçlendirme perspektifi ile kardeş bir çalışma yürütür (Kondrat, 2015). Güçlendirme perspektifi, müracaatçıların var olan problemlerini ve müracaatçının bu problemlerden ötürü yaşadığı duygusal zorlanmayı kabul ederek, müracaatçının kendi içindeki potansiyel gücünü açığa çıkarmak ve bu gücü iyileşme sürecinde bir araç olarak kullanan bir yöntemdir. Bu yöntemde sosyal hizmetin diğer müdahale yöntemlerinde olduğu gibi müracaatçı için değil müracaatçı ile birlikte çalışma ilkesi son derece önemlidir. Hizmet alan kişi ya da grup değişim sürecinin nesnesi değil öznesi konumdadır (Kondrat, 2015). Son olarak krize müdahale yaklaşımına değinmeden önce, kriz kelimesinin anlamını kavramak, bu yaklaşımın temel prensibini anlamak açısından oldukça önemlidir. Kriz ile stres eş anlamlı iki kelime değildir. Bireyler, kendilerinde stres oluşturacak herhangi bir durum karşısında içsel mekanizmalarını devreye sokarak söz konusu stres faktörünü bertaraf edebilir veya etkisini hafifletebilirler. Kriz ise bireylerin var olan savunma mekanizmalarının işlerliğinin olmadığı zamanlarda ortaya çıkar (Wright, 1991: Akt: Teater, 2015). Krizler, aile yaşam döngülerinde oluşabilecek ani değişimler sonucunda olabildiği gibi aile üyelerinin biri ya da birkaçının kendi bireysel yaşamındaki tercihlerinin ailenin kalan kısmını etkilemesi ile de oluşabilir (örn; alkol kullanımı). Sosyal Hizmet Uzmanları ailelerin yaşadıkları bu kriz durumlarında onlara rehberlik etmek ile görevlidirler. Meslek elemanları rehberliği, krize müdahale yaklaşımı çerçevesinde değerlendirme, planlama, müdahale etme, krizin çözümü ve son olarak geleceğe dönük planlama adımlarını izleyerek gerçekleştirirler (Demiröz, 2003). Sosyal hizmetin yukarıda değinilen mikro ve mezzo düzeylerde müdahale yöntemleri dışında makro düzeyde müdahale etme yetki ve becerisi bulunmaktadır. Var olan sosyal sorunlara karşı politika üretmek ise makro düzey müdahale yöntemlerinin başında gelmektedir.

Sosyal politika, bireyler ve toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiyi; ekonomik ve sosyal yapılar üzerinden inceler. Sosyal politikanın sosyal hizmet ve sosyal refahın temini noktasında iki temel işlevi bulunmaktadır (Talas, 1992). Bunlardan ilki ülke genelinde özellikle minimize olmuş grupların haklarını gözetmek diğeri ise aile politikaları üretmektedir (Çoban & Özbesler, 2009).

Saylan (2001), 1. Aile Hizmetleri Sempozyumu'ndaki konuşmasında devletin aile kurumunu korumak noktasında anayasal bir görev üstlendiğinden bahsetmiş; aile ile ilgili

üretilecek olan politikalarda ülkedeki aile yapıları hakkında teorik ve ampirik bilgiye sahip olan uzmanların multidisipliner şekilde çalışması ve politikaların üretim aşamasında kolaylaştırıcılık görevi üstlenmesinin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır. Ailenin korunması, "okullarda aile hizmeti", "ilçe düzeyinde aile hizmeti" ve "alt birimlerde yeniden yapılanma" şeklinde 3'lü bir sacayağı üzerine temellendirmiştir. Bu dönemde, okullarda aile danışma birimlerinin oluşturulması, birimlerde görev yapacak olan personelin sosyal hizmet uzmanı veya paydaş mesleklerden seçilmesi önerisinde bulunulmuş oluşturulacak ekibe, problem davranış örüntüsü olan aileler, eğitimden yoksun bırakılan çocuklar, özel çocuklar(ileri zekalı çocuk, engelli çocuk vb.), aile planlaması, akraba evliliklerinin handikapları gibi konularda çalışmalar yürütmesi, ihtiyaç sahiplerine yeşilkart çıkarılması, ailelere ekonomik kazanç sağlayacak alanlara yönlendirmelerinin yapılması gibi pek çok konuda görevler yüklemiştir. İkinci olarak ilçe düzeyinde aile hizmetlerinin ise ilçelerde kaymakamlığa bağlı olarak çalışan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yerine getirilmesi, bu vakıflara yukarıda sayılan tüm faaliyetleri koordine etme görevi önerilmiştir. Son olarak "alt birimlerde yeniden yapılanma" ayağında ise toplumda sağlıklı bir aile yapısının oluşabilmesi için, ilçelerde danışmanlık hizmeti veren kurumlar ve kadın sığınma evleri sayısının arttırılması, aile ile ilgili politikaların ülke genelinde fonksiyonel şekilde yürütülebilmesi için ise diğer ülkelerden alınan gelişmiş uygulama modellerinin ülkemize uyarlanması önerilmiştir. Saylan, tüm bu sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesi aşamasında, sivil toplum örgütlerinin gücünden yararlanılması ve buralarda görevlendirilen meslek elamanlarının ise uzmanlaşmış ve nitelikli personellerden oluşturulması gerektiğine vurgu yapmıştır (Saylan, 2001). Bugün okul sosyal hizmeti ülkemizde bir devlet politikası olarak hala uygulanmamakta, kadın konuk evleri her ilçede bulunmamakta sosyal hizmet alanında istihdam edilen personel üzerine yapılan nicelik ve nitelik tartışmaları ise akademik mecralar içinde fikir sunulan bir alan olmanın ötesine geçememektedir.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, sosyal hizmetin pek çok alanında çalıştığı gibi aile alanında çalışmalarını devam ettirmektedir. Bakanlığın 2016 yılında yayımlandığı faaliyet raporu incelendiğinde yapılan faaliyetlerin ilki toplumda aile bireylerinin karşılaştıkları güçlükleri minimize etmeyi ve bu çalışmaların aile içinde çözümlenmesini amaçlayan Aile Eğitim Programı (AEP) dır. Bu program ailelerin temel yaşam becerilerini arttırmaya yönelik eğitim ve iletişim, hukuk, medya, iktisat ve sağlık

alanlarından oluşan toplamda 26 modülden oluşmaktadır. AEP eğitimleri, STK'lar, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, yüksek öğretim ve yaygın eğitim kurumları, dini kurumlar, sendikalar, gibi geniş bir yelpazede yer alan paydaş kurum ve kuruluşlarca verilmektedir (http://www.aep.gov.tr). Bakanlığın yeni evlenecek çiftler için oluşturduğu, 'evlilik öncesi eğitim programı' ise adından da anlaşılacağı üzere çiftlerin evlilik öncesinde evliliğe hazırlanmalarını amaçlayan bir programdır. Evlilik öncesi eğitim programı evlenecek olan çiftlerin yanında silahaltındaki askerler, polis okulları ve üniversitelerin son sınıfında eğitim gören öğrencilere de verilmektedir. Söz konusu eğitim materyali 3 kitaptan oluşmakta olup ilk kitap evlilikte iletişim ve yaşam becerilerini, ikinci kitap aile hukuku üçüncü kitap ise evlilik ve sağlık konularını içine almaktadır.21 modülden oluşan evlilik öncesi eğitim programına bireylerin internet üzerinden erişmeleri için de bir uygulama başlatılmıştır. Bakanlığın ailenin sağlam temeller üzerine oturulması için bir diğer hizmetinin ise 'aile ve boşanma süreci danışmanlığı' dır. Bakanlık bu hizmetten yararlanmak isteyen vatandaşlara boşanma öncesi ve sürecinde iletişim, çatışma yönetimi, psikiyatrik iyilik halinden şüphe duyulan ailelerin ilgili sağlık kuruluşlarında yönlendirmelerinin yapılması, eşzamanlı olarak ailelerin bu süreçte çocukları ile yaşadıkları sorunlara odaklanarak, bu ilişkileri yeniden düzenlemek noktasında bireylere danışmanlık hizmetinde bulunmaktır. Bakanlık, danışmanlık hizmetleri veren kurum ve kuruluşların standartlarını belirlemek amacıyla ise "Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri İle Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği" hazırlanmış ve 04.09.2012 tarih ve 28401 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte ücret, açma ve kapatma işlemleri, merkezlerin faaliyet ve denetimleri gibi pek çok husus yer almakta olup, bu hususlar üzerinden merkezlerin belirli bir standarda eriştirilmesi amaçlanmıştır. Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) bakanlığın aile temelinde yaptığı bir diğer çalışmadır. Bu programda öncelikli olarak aile ve bireylerin sosyal hizmetlere olan ihtiyacı tespit edilir. Belirlenen ihtiyaçlara göre ise sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında planlama ve uygulama faaliyetleri yürütülür ve müracaatçılara ihtiyaç duydukları her alanda danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilir. ASDEP'in temel amacı bireylerin içinde bulundukları yaşam koşullarının geliştirilmesidir. ASDEP programında gerek çalışanların güvenliği gerekse hizmet alacak vatandaşların güvenliği öncelenerek öncesinde eğitici eğitimi almış olan ve 1 kadın 1 erkekten oluşan ekipler, kendilerine tahsis edilen bir tablet yardımı ile bilgisayarda yüklü bir yazılım üzerinden sahada birey

ve ailelerinin sosyal hizmet ve sosyal yardıma olan gereksinimlerini tespit etmeye yönelik çalışmalarını yürütürler (AÇSHB, 2016).

Sosyal hizmet ve aile ilişkisi içinde meslek elemanlarının da aile sistemleri ile olan ilişkisinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle, yoğun derecede ikincil travma faktörleri ile karşı karşıya kalan meslek elemanlarının, şefkat yorgunluğu, dehşet verici olaylara karşı olan tutumunda hissizlik, değer yargılarında birtakım sapmalar olabilir. Normallik ve anormallik eşiklerinin değişmesi ile birlikte kişi aile ve sosyal yaşamında birtakım zorluklar yaşayabilir. Bu sebeple meslek elemanlarının iş ve aile arasındaki dengeyi korumaya özen göstermeleri önemlidir (Sheafor &Horejsi 2015). Yapılan araştırmalarda, olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan bireylerin, ilk aşamada kendi aile ve arkadaş destek sistemlerinden yararlanarak bu yaşam olaylarının yükünü hafifletmeye çalıştıkları bulgusuna erişmiştir (Barrera ve Ainlay, 1983; Akt: Öntaş 1999). Bu sebeple aile çalışmalarını yürüten personelin de kendi aile sağlığını koruyabilmesi açısından çeşitli devlet politikalarının üretilmesi, bu toplumun bir bireyi olarak meslek elemanlarının da güçlendirilmesi, çalıştıkları işyerlerinde daha verimli ve sürekli olabilmeleri açısından önemlidir.

2.3. Çocuk Destek Merkezleri Üzerine

2.3.1.Çocuk Destek Merkezlerinin Tarihsel Gelişimi

AÇSHB bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı; haklarında bakım ve/veya korunma kararı alınan 0-18 yaş aralığında, kuruluş bakımı altında bulunan çocukların korunma, bakım, eğitimi ile ilgilenip aynı zamanda bu çocukları bir iş ve meslek sahibi yaparak onları toplumla uyumlu bireyler haline getirme odağında her türlü çalışmayı yürüten tüm bu faaliyetleri yerine getirirken çocukların yaş ve durumlarına uygun kuruluşlar açan ve bu kuruluşların sevk ve idaresini sağlayan dairedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, çocuğun gelişiminin her yönden sağlıklı olabilmesi için, kurum bakımı altındaki çocukların öncelikli olarak kendi aileleri yanında, gerektiği durumlarda sosyal ve ekonomik destek ile bakımının sağlanması için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Çocuğun kendi aile ortamında büyümesinin mümkün olmadığı durumlarda ise ikinci seçenek olarak koruyucu aile ve/veya evlat edinme hizmet modellerini kullanmaktadır. Tüm bu hizmet modellerinin işler olmaması durumunda ise son çare olarak kuruluş bakımı tercih edilmektedir (AÇSHB, 2013). Bireyler, temel insan hakları korunmadığı zamanlarda sosyal hizmetlere gereksinim duymaktadır. Çocuk

yuvaları, yetiştirme yurtları, huzurevleri gibi kuruluşlar, bireyin sahip olması gereken temel haklarını korumak ve gözetmek, hakları çeşitli nedenlerden ötürü ipotek altında olan bireylerin asgari düzeyde bir yaşam standardı yakalayabilmelerini sağlamak adına devlet tarafından oluşturulan kuruluşlardır (Taşğın, 2010). Çeşitli nedenlerle ailesinden kopmuş ailesiz ya da gözetimsiz kalmış olan çocukların korunup kollanması için oluşturulmuş, çocukların temel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak birimler ve kurumlardan oluşturulan çatıya 'toplumsal koruma sistemleri' denir. Bu oluşumların temel prensibi kaynak erişimi sınırlı olan ya da hiç olmayan bu çocuklara 'sosyal refah hizmetleri' sunmaktır (Cılga, 1994). Eklektik olarak gelişmesi yönüyle sosyal hizmet kuruluşlarında önemli bir yere sahip olan Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM), Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM), Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ve Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) de toplumsal koruma sistemleri kategorisine girecek olan devlet kuruluşlarıdır. Bu bölümde ÇOGEM, BSRM, KBRM ve ÇODEMler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İstanbul ilinde, ÇODEM'lerin temeli,1900'lı yılların sonlarına dayanmaktadır. Türkiye'de 'çocuk misafirhanesi' olarak hizmete açılan ilk çocuk merkezi İstanbul ilinde 1990 yılında açılmış ve sokakta kalmış çocuklara ilk kez bu merkezlerde hizmet verilmeye başlanmıştır. Bu kuruluşlarda hizmet alan çocuklar belirli bir eğitimden geçirildikten sonra ailelerine teslim edilmekte aile desteğinden yoksun olan çocuklar ise devletin yetiştirme yurtlarına yerleştirilmekteydi (Seyyar, 2007). Bu kuruluşlar ilk aşamada sokakta yaşayan madde bağımlısı ve/veya madde kullanma riski olan erkek çocuklarına yönelik açılmışken, 2000'li yıllarda sokak çocukları sayısında görülen hızlı artış nedeniyle İstanbul ilindeki merkezlerin sayısı arttırılmış böylece sokak çocukları sayısında azalma sağlanmıştır. 2005 yılından sonra kız çocukları ve erkek çocuklarının suça sürüklenme oranlarındaki artış göz önüne alınarak bu kuruşlar suça sürüklenen çocuklara da hizmet vermeye başlamıştır. 2010 yılının başlarından itibaren ise suça sürüklenen ve madde bağımlısı çocuklara hizmet veren bu kuruluşlar okul devamlılığı olan çocuklar, cinsel istismar mağduru çocuklar, madde kullanımı olan çocuklar gibi çeşitli konularda ihtisaslaştırılmıştır. 2015 yılında Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm çocukların kaldığı kuruluşlar ÇODEM Yönetmeliği üzerinden işlem yapmaya başlamıştır (ÇOGEM Yönetmeliği, BSRM ve KBRM Yönetmeliği, ÇODEM Yönetmeliği). Çocuk Destek Merkezleri, bugün hala suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara hizmet vermektedir.

2.3.1.1.Çocuk ve Gençlik Merkezleri

Türkiye'de 1990'lı yılların başından itibaren, sokakta yaşayan çocuklar üzerine geniş veya dar kapsamlı pek çok çalışma yapılmış olmakla birlikte sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara verilen hizmetlerin yasal dayanağı ilk olarak 1997 yılında çıkan 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na eklenen Çocuk ve Gençlik Merkezleri ibaresi ile olmuştur. Atılan bu adımın ardından Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu altında Çocuk ve Gençlik Merkezleri kurulup faaliyetlerine başlamıştır. Bu merkezler; 2828 sayılı yasada "eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek, sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan ve sokakta yaşayan çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı veya gündüzlü sosyal hizmet kuruluşları" olarak tanımlanmıştır (2828 Sayılı Kanun).

Çocuk ve Gençlik Merkezleri'nin başlangıcındaki müracaatçı profilini sokakta yaşayan/ çalıştırılan çocuklar oluşturmakta iken, merkezin ihtisas alanı Küntay ve Erginsoy'un 1998 yılında ticari cinsel sömürüye maruz kalan kız çocukları üzerine yaptığı kapsamlı bir sosyolojik araştırma ile genişlemiş bu çalışmanın ardından Türkiye'de çocuk cinsel istismarı sorunu daha görünür kılınmış ve çalışmanın meyvesi olarak ticari cinsel sömürü mağduru kız çocukları da Çocuk Gençlik Merkezleri çatısı altında hizmet almaya başlamışlardır (Akkuş, 2014). İhtisas alanı genişleyen ve sayıları gittikçe artan bu merkezlerin koordinasyonunu sağlamak üzere 30 Eylül 2001 tarihinde de 24539 sayılı Resmi Gazetede 'Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği' yayınlanmış ve farklı ihtisas alanlarında hizmet veren bu merkezler bir yönetmelik çatısı altında birleşmiştir (ÇOGEM Yönetmeliği). ÇOGEM'lerde müracaatçı gruba verilen temel bakım hizmeti aynı olmakla birlikte, merkezler zaman içinde hizmet profillerine göre ihtisaslaşmışlardır (Acar, 2006). Bu özelliği ile Çocuk Gençlik Merkezleri, ihtisaslaşma boyutunda günümüz Çocuk Destek Merkezleri'ne önemli birer rol model teşkil etmişlerdir.

2.3.1.2.Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM)- Koruma Bakım Ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM)

2007 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanun metni içinde sosyal hizmet kuruluşlarının anlatıldığı kısma BSRM'nin eklenmesi ile birlikte çocuğun

cinsel istismarı meselesi 2828 sayılı kanunda görünür olmuştur. Bu yılda kanuna giren BSRM'ler madde 3'te "Duygusal, cinsel ya da fiziksel istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını giderme amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı sosyal hizmet kuruluşu'' olarak tanımlanmış olup 2007 yılındaki bu revizyonun ardından 2009 yılında suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon sürecini ele alan KBRM Yönetmeliği çıkarılmıştır (KBRM Yönetmeliği). 08.11.2010 tarihinde ilgili yönetmeliğin ismi Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (BSRM) ve Koruma Bakım Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) olarak değiştirilmiştir (KBRM Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik). Bu hali ile yönetmelik yalnızca suça sürüklenen çocukların sürecini işleyen bir düzenleme olmaktan çıkmış aynı zamanda suç mağduru çocuğu da içine almıştır.

2.3.1.3.Çocuk Destek Merkezleri

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü altında hizmet veren 29.03.2015 ve 29310 sayı ile Resmi gazetede yayımlanan ve şuan halen kullanılmakta olan Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliğinde "Çocuk Destek Merkezleri; Suça Sürüklemesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebi ile haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korumalarının sağlandığı, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlemesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşları" olarak tanımlanmaktadır (ÇODEM Yönetmeliği, madde 3-1(d)). Bu bölümde ÇODEM 'ler, mülga BSRM ve KBRM Yönetmeliği ile karşılaştırma yapılarak anlatılmaya çalışılacaktır.

ÇODEM Yönetmeliği pek çok yönü ile KBRM ve BSRM Yönetmeliğinin devamı niteliğinde olmakla birlikte, bu yönetmelikten ayrışan, gelişen ve değişen yönleri de mevcuttur. İki yönetmeliğin tanımlar bölümünü incelendiğinde tanımların, dönemin yerel yönetim sistemi, ilerleyen bilişim dünyası ve merkezin ihtiyaçlarına göre değişkenlik arz ettiği görülmektedir. Örneğin KBRM - BSRM Yönetmeliğinde "çocuk" tanımlaması; "mesleki eğitim alan çocuk", "öğrenim ve eğitim gören çocuk" olarak çeşitlendirilmişken

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğinde "çocuk" sosyal sorunlar bağlamlarını da içeren "çocuk anne", "suça sürüklenen çocuk", "suç mağduru çocuk", "sokakta yaşayan çocuk" şeklinde çeşitlendirilerek tanımlanmıştır. KBRM ve BSRM Yönetmeliğinde çocukların internet erişimi ve telefon kullanımına dair net bir hüküm bulunmamakla birlikte ÇODEM Yönetmeliğinde, çocukların internet erişiminin filtrelenmesi, telefonlarının ise kontrollü kullanımının sağlanması gerektiği eklenmiştir. İlerleyen bilişim alanında çocukların telefon ve bilgisayar karşısında geçirdikleri sürenin miktarı, erişebildikleri sınırsız ve süzülmemiş bilgi denizi ve bunların çocuklar üzerinde oluşturdukları biyopsikososyal hasarlar göz önüne alınarak ilgili maddenin yönetmeliğe eklenmesi uygun görülmüştür. Devam edildiğinde; KBRM-BSRM Yönetmeliğinde fiili olarak kuruluştan hizmet alan 8 çocuğa maksimum bir danışman görevlendirilirken Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğinde bu sayı 10'a yükselmiştir. Farklarla ilgili bir başka değişiklik ise personel çeşitliliği alanında gerçekleşmiştir. Öyle ki, ÇODEM Yönetmeliği'ne, "merkezde görev alacak meslek grupları" na din görevlisi ve bilgisayar işletmeni meslekleri eklenmiştir. Yönetmelikte, ayrıca personel çeşitliliği yanında personel görevlendirmeleri ile ilgili de birtakım değişikliklerin olduğu da görülmüştür. BSRM Yönetmeliği'nde hizmet türünün yapısı ve çalışma koşullarının zorluğu düşüldüğünde bu alanda eğitim almış ve deneyimli personelin tercihen buralarda görev yapmaları öncelenirken, ÇODEM Yönetmeliği'nde bu deneyimli personellerin hizmet sürekliliği açısından ÇODEM dışındaki başka sosyal hizmet kuruluşlarında değerlendirilmemesine dikkat edilmiştir. Yönetmelikteki bu değişiklik, merkezlerde görev yapan meslek elemanlarının ÇODEM'ler dışında farklı sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışmanın önünde bir engeldir.

Yönetmelikler arasındaki farklar incelenmeye devam edildiğinde sosyal hizmet uygulaması açısından en dikkat çekici değişiklik "rehabilitasyon hizmetleri" alanında olmuştur. KBRM ve BSRM Yönetmeliğinde 'rehabilitasyon hizmeti' tanımlaması bulunmakla birlikte bu hizmetin ne şekilde yapılacağı, nasıl bir çerçevesinin olması gerektiği açık bir şekilde ifade edilmemiş; ÇODEM Yönetmeliğinde 'rehabilitasyon hizmeti' tanımı 'Psikososyal Destek Hizmeti' olarak değiştirilmiş ayrıca rehabilitasyon hizmetini sağlamaya yönelik Genel Müdürlükçe hazırlanan bir 'Psikososyal Destek Programı'na atıfta bulunulmuştur. Çocuk Destek Merkezlerinde uygulanmaya başlanan Anka Çocuk Destek Programı buna temel oluşturmuştur. Anka Çocuk Destek Merkezi Programı Çocuk Destek Merkezleri'nden hizmet alan çocuk ve ailelerine yönelik olarak

bakanlık yetkilileri, Çocuk Destek Merkezi kuruluşlarında görev yapan saha çalışanları ve akademisyenlerden oluşan bir grup tarafından Temmuz 2014'te geliştirilmeye başlanmıştır. Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarına uygulayıcı eğitimi, kuruluş idarecilerine proje bilgilendirme eğitimi ve meslek elemanları ve idareciler içinden seçilen bir guruba da eğitici eğitimi verilmesinin ardından program, 2014 yılı Aralık ayında Türkiye'deki tüm Çocuk Destek Merkezleri'nde uygulanmaya başlanmıştır. Travmaya maruz kalmış çocukların travma ile sağlıklı baş edebilme becerilerini arttırmayı ve çocukların toplumla uyumlu bir şekilde yaşamını sürdürmesini hedefleyen Anka Projesi Çocukların İhtiyaç ve Risklerinin Belirlendiği Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF), Destekleyici Ortam Bileşenleri, Grup Çalışmaları, Bireysel Danışmanlık, Aile Çalışmaları, Destekleyici Personel İçin Yaklaşım İlkeleri, Krize Müdahalede Kurumsal Yaklaşım alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu program çerçevesinde merkeze kabulü yapılan çocuklara ilk olarak kuruluş müdürü tarafından bir danışman atanır. Danışman, çocuğun kuruluşa geldiği ilk 10 gün içinde Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) doldurarak Anka sürecini başlatır. Form sonrası ortaya çıkan gereksinimlere göre çocuğa ve ailesine nasıl bir destek programı uygulanacağına karar verilir. Bireysel danışmanlık modüllerinde evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, istismar, intihar, krize müdahale ve kriz yönetimi, travma modülleri uygulanmakta iken grup çalışmaları ise duygusal düzenleme, kişilik gelişimi, kişisel gelişim ve sağlıklı yaşam, bağımlılık ve gebelik olmak üzere 5 bölüm ve 68 oturumdan oluşmaktadır. Etkin Danışmanlık sisteminde çocuklarla ile bir sözleşme yapılır ve her Çocuk Destek Merkezi kendi puanlama sistemini oluşturarak ödülü önceleyen cezayı öteleyen bir sistem oluşturur. Bu program kapsamında çocuklar ile güne başlarken toplantıları yapılarak kuruluş kurulları ve merkezin görünür yerine asılır. Çocukların basamaklandırma sistemi sonunda elde ettiği haklar çocukların ilgi alanları ve ihtiyaçlarına göre şekillenir ve çocuğa göre bireyselleşebilir. Çocukların BİRDEF'leri 3 ayda bir yeniden değerlendirilir. Durumunda değişim olan çocuklar için hizmet modeli revize edilir (AÇSHB). Bu programın ÇOGEM, BSRM / KBRM Yönetmeliği ve ÇODEM Yönetmeliği incelendiğinde ve Türkiye'de bütün ÇODEM'lerde uygulanması zorunlu olan, suça sürüklenen ve suç mağduru hizmet alana uygulanan ilk yapılandırılmış program olduğu görülmüştür.

Ögel ve arkadaşlarının (2016), kaleme aldığı Bireysel Risk Değerlendirme Formu'nun (BİRDEF)'in geçerlilik güvenirlik çalışmasında da BİRDEF ölçeğinin

kuruluş bakımı altındaki çocukların mevcut risk ve ihtiyaçlarını tespit noktasında yeterli bir ölçme aracı olarak kullanılabileceği kanıtlanmıştır **(**Ögel ve ark., 2016). Bu yönü ile programın yalnızca pratikte değil bilimsel olarak da uygulanabilirliği bulunmaktadır.

1999 yılında İstanbul'da yapılan 1. çocuk kurultayında konuşmacılardan Prof. Dr.Charles Johnson, Türkiye'de cinsel istismar mağduru çocukların hizmet alacağı bir hastanenin olmamasını önemli bir eksiklik olarak görmüş, Türkiye'de çocukların uğradıkları istismarı sözelleştirebilecekleri ortamların sağlanması, çocuk istismarına yönelik merkezlerin kurulması, çocuklara okullarda bu konularda eğitimlerin verilmesi, istismar alanında akademik çalışmaların yaygınlaştırılması, bu konu çalışılırken devlet organları ile birlikte özel sektörün de desteğinin alınması ve son olarak bu alanda çalışanların maddi yönden doyurulması yönünde önerilerde bulunmuştur (1.İstanbul Çocuk Kurultayı, 1999). Çocuk Destek Merkezleri'nin İstanbul'daki gelişim sürecine bakıldığında, merkezlerin açılması ile ilgili ilk çalışmaların 1990'lü yılların sonlarına denk geldiği bilinmektedir. Bu yönü ile konunun düzenlenen kurultaylar gibi akademik mecralarda konuşularak dünyadan örnekler görmenin, İstanbul ilinde yapılan çalışmalara ilham vermiş olabileceği düşünülmekle birlikte, 90'lı yıllarda dile getirilen ve ülkemizde merkezlerde kalan çocukların hizmet alacağı hastanelerin henüz açılmamış olması, bu konudaki çalışmaların ülkemizde hala devam ettiğini göstermektedir. Öte yandan kamuoyunun istismar meselesine karşı kamu spotları, bilgilendirme rehberleri, Alo 183, Cimer (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) gibi başvuru merkezleri yolları ile bilinçlendirilmesi ise toplumun farkındalığının arttırılması açısından son derece önemli adımlardandır. Kurultay'da değinilen bir başka konunun ise sahada çalışan personelin ekonomik olarak desteklenmesidir.

2.3.2.ÇODEM'ler ve Meslek Elemanlarının Çalışma Koşulları

Meslek elemanlarının çalışma koşullarına değinmeden önce, meslek elemanı kavramının bu çalışmadaki kapsamı ve kavramın mevzuattaki karşılığı üzerine kısaca bilgi vermekte fayda vardır.

2013 yılında yayımlanan Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliğinde psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri, çocuk gelişimi ve sosyal hizmet alanlarında ihtisasını tamamlamış bireylerin meslek elemanı olarak adlandırıldığı ve bu meslek elemanlarının "sosyal çalışma görevlisi" başlığı altında tek bir yelpazede birleştirildiği görülür (AÇSHB). Alanyazın

incelendiğinde de sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışan meslek elemanları içinde ağırlıklı olarak sosyal çalışmacıların iş ortamlarında yaşadıkları problemler hakkında çeşitli araştırmaların olduğu (Berkün, 2010, Hablemitoğlu & Özmete 2012, Uğur & Erol, 2015, Buz &Genç 2019), bununla birlikte yönetmelikte tek bir çatı altında tanımlansalar da aynı kurumlarda çalışan diğer sosyal çalışma görevlilerinin çalışma koşullarını inceleyen sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür (Cesur & Akyol, 2018). Bahsedilen bu sınırlılık Sosyal Hizmet Kuruluşları içinde Çocuk Destek Merkezleri özelinde yapılan çalışmalarda da mevcuttur. ÇODEM'ler başta olmak üzere pek çok sosyal hizmet kuruluşunda sosyal çalışmacılar dışında diğer meslek elemanlarının da görev yaptığı bilinirken, bu aşamada yapılan bilimsel çalışmaların yalnızca bir mesleğe odaklanması, bu durumun meslekleri tektipleştirme eğiliminden mi kaynaklı olabileceği sorusunu akıllara getirmektedir. Tüm bu kısıtlılıklar altında, bu bölümde "meslek elemanı" kavramının alt kırılımlarında, psikoloji, sosyoloji, öğretmenlik, çocuk gelişimi ve sosyal çalışma mesleklerine mensup olan çalışanlar ve onların çalışma koşulları incelenmeye çalışılmıştır.

Aktif çalışma hayatı içinde olan insanların pekçoğu vakitlerinin büyük bir kısmını işyerlerinde geçirirler. Dolayısıyla bireylerin iş ortamlarında içinde bulundukları çalışma ortamı ve koşulları da çalışanlar açısından son derede önemli hale gelmektedir.

Acun (2014), kamu hastanelerinin çalışma ortamı ve koşullarını ele aldığı çalışmasında, "Çalışma Ortamı ve Koşulları" kavramını, çalışanların biyopsikosoyal ve ekonomik durumuna etkide bulunan çalışma saatleri, çalışma şekilleri, ücret, güven-güvenlik, diğer çalışma arkadaşları ve yönetim ile olan ilişkilerini içine alan bir sistem olarak tanımlamaktadır. Çalışma koşullarındaki olumsuz ve olumlu tüm değişkenler çalışanların performanslarına doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunur. Çalışılan alanın ifa edilen işe uygun şekilde düzenlenmesi, çalışılan yerin temizliği, nem, ısı, ışık gibi unsurlar bakımından çalışmaya uygun olması çalışılan ortamın olumlu fiziksel özellikleri içinde yer almaktadır. Liyakat esasına dayalı olarak iş dağılımının yapılması, çalışanların, bireysel ve mesleki donanımlarının dikkate alınarak görevlendirilmesi, var olan işin ağırlığı ile orantılı olarak personel sayısının belirlenmesi ve yapılan iş ile orantılı olarak ücret dağılımının ayarlanması da gene olumlu çalışma ortamı içinde olması gereken özellikler arasında yer almaktadır. Bunların tam aksi olan personel yetersizliği, uygun olmayan fiziksel ortam, aşırı çalışma, işe göre personel alımı yapılmaması gibi

unsurlar ise olumsuz çalışma ortamını oluşturan unsurlar olarak sıralanabilir (Acun, 2014). Bu unsurlar her işyerinde geçerli olduğu gibi, Çocuk Destek Merkezleri'nde de aynı şekilde geçerlidir.

Çalışma koşulları kavramını açıklanırken üzerinde durulması gereken kilit bir teori karşımıza çıkmaktadır. Herzberg'in "çift faktör teorisi" adı ile anılan bu teorisi, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinden sonra geliştirilen en önemli kuramların başında gelmektedir. "Pittsburgh Studies" adı ile anılan çalışmada örneklem grubuna 'işinde kesinlikle iyi hissettiğin istisna bir durumu detaylı olarak açıklar mısın? Ve işinde kesinlikle kötü hissettiğin münferit bir durumu detaylı olarak açıklar mısın ?' şeklinde 2 soru yöneltilmiştir. Herzberg katılımcılara yönelttiği bu iki soru üzerinden topladığı veriler ile bireylerin bir organizasyon içindeki davranışlarını açıklamayı hedeflemiştir. Bu iki soru üzerinden şekillenen çalışmada iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki; hijyen faktörünün olmadığı yerde tatminsizlik doğduğu, motivasyonu sağlayıcı bir faktörün olduğu yerde ise tatminin doğduğu yönündedir (Pinder 1984). Çalışmada, çalışma koşulları, iş güvenliği, ücret vb. faktörler "hijyen" kavramı altında sembolize edilirken, işin kendisi, ilerleme fırsatı, sorumluluk, başarı hissi, vb değişkenleri se "motivasyon kavramı" içinde sembolize edilmektedir. Herzberg, çalışmasında hijyen faktörlerinin güdülenmeyi arttırıcı bir etkisinin olmadığını, bununla birlikte bu faktörlerin yokluğu halinde güdülenmenin de olamayacağını ifade etmektedir (Tosi & Mero, 2003). Özetle; bir çalışma ortamında hijyen faktörlerinin asgari standartlardan düşük olması durumunda çalışanlarda motivasyon yoksunluğunun görüleceği ifade edilmektedir.

Bu kuramdan da hareketle Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının çalışma koşulları incelendiğinde hijyen faktörlerinin ne düzeyde karşılanabildiği, bu faktörlerin karşılanmaması halinde ise meslek elemanlarının ne tür zorluklar ile karşı karşıya kaldıkları araştırması gereken önemli bir sorun alanıdır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bir bölgede Çocuk Destek Merkezi açmadan önce bölgenin göç ve nüfus yoğunluğu, ulaşım imkanları, vaka sayısı, eğitim ve sağlık kurumlarına erişmede kolaylığı gibi bir dizi unsuru gözden geçirir. Bu unsurların varlığı halinde Çocuk Destek Merkezleri'ni açma onayı verir. Yani merkezlerin açılmasında bölgenin çevresel koşulları oldukça etkin bir öneme sahiptir. Çevresel yeterlilik kriterleri sağlandıktan sonra Bakanlığın bu merkezler için oluşturduğu tip projeye göre Çocuk Destek Merkezleri kurulur. Çocuk Destek Merkezleri için tasarlanan

bu tip proje incelendiğinde merkezlerin bir kampus içinde villa tipinde tasarlandığı, içerisinde hizmet alan çocuğun sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerini yürütebileceği bir dizi alanın (açık/kapalı, spor salonu, hobi bahçeleri, hayvan barınağı, terapi odası vb) olduğu görülürken (AÇSHB) bununla birlikte gerek oluşturulan tip proje gerekse Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği incelendiğinde, yatılı hizmet kuruluşları olan bu merkezlerde gündüzlü ve/veya nöbetli çalışan personel açısından konfor alanı yaratabilecek özel bir düzenlemenin yapılmadığı görülmüştür (ÇODEM Yönetmeliği, 9 bölüm). Hizmet alana verilecek kaliteli hizmet için yalnızca hizmet alan çocuğun kullandığı alanlar değil aynı zamanda çalışan personelin de çalışmasını kolaylaştıracak çeşitli düzenlenmelerin yapılması kaçınılmazdır.

Sosyal hizmet alanında meslek elemanı veya idareci olarak çalışan kişilere, mesleğin tabiatı gereği, dezavantajlı insanlara çeşitli açılardan destek olmak için onlar hakkında stratejik kararlar almaları için başvurulur. Var olan bu durum ise sahada görev yapan bu kişilerde stres oluşturur. İşverenin çalışma ortamı içinde personele taşıyabileceği iş yükünden fazlasını vermesi de sosyal hizmet çalışanlarının iş stresini arttır (Fontana, 1993).

Çalışanların iş ortamlarında kendilerine strese sokacak bir diğer unsur ise rol belirsizliği ve rol çatışmasıdır. Her iki kavramı da özetle tanımlamak gerekirse rol belirsizliği, çalışanın kendine verilen görevin içeriği ve sınırları hakkında net bir bilgiye sahip olamaması, rol çatışması ise işverenin birbirinden apayrı işleri çalışana vermesi ile meydana gelir. Her iki durumda da çalışan çalışma ortamında huzursuz olur ve stres düzeyi artar (Ficher,2001). Örneğin; Çocuk Destek Merkezi'nde çocuk gelişim uzmanı veya sosyolog olarak göreve başlayan bir meslek elemanının çalışmaya başladığı ilk süreçten kendisine verilen Sosyal İnceleme yapma görevi, meslek elemanında rol belirsizliğine yol açarken, aynı meslek elemanının kaldığı nöbetlerden birinde hemşirenin olmaması nedeni ile bir çocuğun açık yarasına pansuman yapması rol karmaşasına örnek olarak verilebilir.

Uğur ve Erol (2015)'un sosyal çalışmacılar ile ilgili yaptığı bir çalışmasında; farklı ülkelerde ve farklı kurumlarda görev yapan sosyal çalışmacıların işyerinde stres yaratacak aynı durumları, farklı şekillerde algıladıkları ortaya çıkmıştır. Uğur ve Erol, stres yaratacak bu unsurları, kaynaklardan yoksunluk, rol belirsizliği ve çatışması, yoğun iş talepleri, fazla iş ve dosya yükü, zaman kaygısı ve güç müracaatçılar, personel

yetersizliği, mesleki süpervizyon eksikliği, yönetici desteğinin olmayışı olarak maddelendirmiştir (Uğur & Erol, 2015). Meslek elemanlarının iş yerinde yaşadıkları bir durum karşısında verdikleri tepkiler her ne kadar farklılık arz etse de Çocuk Destek Merkezleri'nde de stres yaratacak unsurların benzer değişkenlerden etkilendiği bilinmektedir.

Çalışma koşulları üzerinde durmaya devam ederken, bu koşulların sonucu olarak nitelendirilen "iş doyumu" kavramına da değinmekte fayda vardır. "İş doyumu kavramı" nın pek çok farklı tanımı olmakla birlikte en temelde iş doyumu, bireyin çalışma yaşamı içinde tecrübe ettiği olumlu kazanımlar olarak tariflenebilir (Erdoğan, 1996). Personellerin iş doyumunun verimlilikle yakından bir ilişkisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar iş doyumu ile paralel olarak verimliliğin de arttığını göstermektedir (Özalp, 1996). Öte yandan çalışma koşullarının devamlı olumsuzluğu, zaman içinde tükenmişlik sendromunu da beraberinde getirir. Maslach ve arkadaşları (1986), tükenmişliği, profesyonel meslek yaşamı içinde olan bir bireyin mesleğinin otantik amacından sapması, diğer bir deyişle bir kopma hali yaşaması olarak açıklar. Meslek grupları içinde bu sendromu en çok sağlık ve sosyal hizmet alanlarında çalışanlar yaşamaktadır (Sağlık-Sen, 2013). Hatipoğlu (2017)'nun çocuğa yönelik cinsel istismar vakaları ile çalışan meslek elemanları ile yaptığı nitel bir çalışmada, sosyal çalışmacıların çalışma ortamlarında sürekli surette maruz kaldıkları cinsel istismar öykülerinden olumsuz yönde etkilendikleri, meslek elemanlarının çalıştıkları bu öykülerden travmatize olarak, mesleki tükenmişlik yaşadıkları, ayrıca meslek elemanlarının aile ilişkilerinde daha septik, çocuklarına karşı daha korumacı bir hale büründükleri bulgularına erişilmiştir (Hatipoğlu,2017). Tükenmişliğe neden olan unsurlardan biri olan travma olgusu yalnızca kişileri değil aynı zamanda o travma ile çalışan meslek elemanlarını da ikincil travma mağduru olarak etkiler (Kaptanoğlu, 1997). Bu çalışmalardan da referansla; Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının da çalışma koşulları ve ortamı içinde deneyimledikleri /dinledikleri olumsuz yaşam olaylarının etkisi ile tükenmişlik duygusu ve ikincil travmaya maruz kalma riski ile karşı karşıya oldukları görülmektedir. Çalışma ortamlarında hissedilen duygular birbirinden çeşitlidir. Miller, Considine ve Garner (2007), çalışma ortamındaki duyguları; duygusal emek ve duygusal çalışma kavramları üzerinden tanımlarlar. Kısaca bahsetmek gerekirse, duygusal emek, müşteriler ile olan iletişimde takınılan gerçek olmayan duygular, duygusal çalışma ise; bu etkileşimde gösterilen samimi duygular olarak adlandırılır. Yoğun olarak müşteri

hizmetleri ile ilgili iş alanlarında duygusal emek kavramını kullanmak doğru iken doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik, sosyal hizmet uzmanlığı gibi insana temasın daha sık ve yoğun olduğu mesleklerde işin doğası gereği samimi duyguların gösterildiği duygusal çalışmadan bahsetmek mümkündür (Miller, Considine & Garner, 2007, Akt: Keser, Yılmaz ve Yürür, 2015). Merkezlerde çalışan meslek elemanları travmaya maruz kalan çocuklar ile çalışırken mekanik bir ilişkiden öte samimi ve içten duyguları içinde barındıran bir ilişki ile çocuğa yaklaşırlar. Bu sebeple meslek elemanlarının iş ortamında gösterdikleri duygusal çalışmanın bir sonucu olarak, duygusal emek gerektiren işlerde çalışan insanlara göre travmatize olma riski ile daha çok karşı karşıya olduklarını söylemek yanlış olmaz.

2.3.3.ÇODEM'ler ve Meslek Elemanlarının Mesleki Rolleri

İhmal istismar mağduru çocukların sorunlarına çözüm bulmak, yeni yöntemler geliştirmek gibi pek çok görevi bulunan çocuk refahı alanı, her daim güncelliğini koruyan sosyal hizmetin temel çalışma sahalarından biri olmuştur (Yolcuoğlu, 2009). Hal böyle olunca bu alanda çalışan meslek elemanları çocuğa doğru müdahalede bulunabilmek için mesleki rol ve sorumlulukların gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu bölümde müracaatçı ile çalışırken kilit öneme sahip olan bu mesleki roller; Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan sosyal çalışma görevlilerinin (öğretmen, çocuk gelişimci, sosyolog, psikolog) ayrı ayrı mesleki rolleri üzerinden değil, merkezlerde pratikte icra ettikleri sosyal hizmet mesleğinin rolleri üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Sosyal çalışmacının mesleki rolleri oldukça geniş bir yelpazede yer almakta olup özellikle genelci sosyal hizmet yaklaşımı ilkesine göre çalışan meslek elemanlarının mesleki rolleri konusunda uzmanlaşmaları gereklidir. Bu uzmanlaşma ise meslek elemanlarının sahip olduğu rolleri bilmesi ile gerçekleşebilir. Farklı kaynaklarda meslek elemanlarının pek çok sayıda rol ve görevi tanımlanmakla birlikte sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rolleri temelde 11 başlık altında toplanabilir. Bunlar sırasıyla arabuluculuk rolü, savunuculuk rolü, eğitici olma rolü, danışmanlık rolü, vaka yönetici olma rolü, iş yükü yönetimi rolü, süpervizör olma/personel geliştirici rolü, yöneticilik rolü, sosyal değişim öncüsü olma rolü, araştırma ve değerlendirmeci rolü, profesyonellik rolü şeklinde sıralanır (Sheafor & Horeisi, 2015).

Sosyal hizmet uzmanının bu rollerini ÇODEM'de görev yapan meslek elemanları üzerinden örneklendirdiğimizde, meslek elemanının Çocuk Destek Merkezleri'nden

hizmet alan çocuklara sunacağı hizmetlerde diğer paydaş kurum ve kuruluşlar veya kişilerle iletişim halinde olarak kaynak ile hizmet alan çocuğu buluşturma eylemi meslek elemanın arabuluculuk rolünü, meslek elemanlarının bu merkezlerden hizmet alan çocukların haklarını ötekine (toplum, diğer kurum ve kuruluşlar, aile, arkadaşlar vb.) karşı koruması savunuculuk rolünü, meslek elemanlarının gerek merkez içinde gerekse merkez dışında çocukların biyopsikososyal iyilik hali için uyguladığı rekreasyonel etkinlikler, meslek elemanının eğitici rolünü, kurum içinde çocuk ile yaptığı bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları, danışmanlık rolünü, çocuk kuruma geldiği andan itibaren yaptığı görüşmelerle çocuk ile nasıl bir yol izleyeceğini gösteren ve yine çocuk ile birlikte oluşturduğu müdahale planı ve bu planının uygulayıcı olması, meslek elemanının vaka yöneticisi olma rolünü, meslek elemanının çocuklara sunacağı hizmetler ile amirlerinin kendilerinden beklediği işler arasında kurduğu denge 'iş yükü yönetimi rolü'nü, meslek elamanlarının bu kurumlarda edindiği bilgi ve tecrübeyi, sahada çalışmaya yeni başlayan meslek elemanları ile paylaşması, onlara bu yolda rehberlik etmesi, süpervizör olma/personel geliştirici rolünü, bir meslek elemanının aynı zamanda çalıştığı kurumun sevk ve idaresini yapmakla görevlendirilmesi onun yöneticilik rolünü, çocuğu çevresi içinde bir sistem olarak değerlendiren meslek elemanının, yalnızca çocuğun kendisine değil, onu yakından etkileyen sosyal çevresine de odaklanarak içinde bulunduğu şartları daha iyiye götürmek yönünde harcadığı çaba, meslek elemanının sosyal değişim öncüsü olma rolünü, Çocuk Destek Merkezleri'nde birbirinden farklı vakalar ile çalışan meslek elemanlarını bu farklılıklara karşı yaklaşımları kuramsal bilgi ile destekleyerek sürekli surette kendisini geliştirmesi, araştırmacı kimliğini merkezlerde çalışırken canlı tutması meslek elemanının araştırmacı ve değerlendirmeci rolünü ve tüm bu rolleri de içine alabilen profesyonellik rolü ise meslek elemanlarının merkezlerde mesleki çalışmalarda bir amaca odaklanması, yaptığı iş ve işlemlerin sosyal hizmet kuram ve pratiklerinde anlamlı bir yere denk gelmesini içerir.

Özetle tüm bu mesleki rollerin ışığında yetkin bir meslek elemanı, sahadaki çalışmaları konusunda kendisini kritik edebilen, mikro, mezzo ve makro düzeylerdeki tüm çalışma alanlarında toplumsal dayanışma ve sosyal gelişmeyi amaç edinen müdahale planları çizer. Müracaatçının eğitsel, sosyal, tıbbi alanlardaki haklarının savunuculuğunu yaparak, bireylerin içlerinde bulunduğu çevresel şartlar ve baskı ortamı konusunda farkındalık kazanmasını sağlayarak bireyi bu noktada güçlendirir. Grup ve toplumlarla çalışma düzeyinde ise bireylerin bir araya gelerek karşılıklı dayanışma noktasında

katalizör görevi görür. Tüm bunların yanında çalıştığı gurubu toplumda ötekileşmemesi adına baskılara karşı direnmesi noktasında motive eder (Adams, Dominelli, & Payne, 2015).

2.3.4.ÇODEM'leri Sosyal Çalışma/Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirmek

Çocukların biopsikosoyal yönden sağlıklı şekilde gelişmesi için koruyucu, önleyici, geliştirici, kılavuzluk ve rehabilite edici tüm görevler 2011 yılında yayınlanan 633 sayılı KHK'nın 8 maddesi gereğince, ASBP Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir (KHK, 2011). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ayrıca çocukları istismar ve şiddetin her türlüsünden korumak, oluşabilecek olan bu tarz tehlikeleri önlemek ve çocukların eğitimlerine devamlılığını ilke edinerek, öncelikli aşamada aileleri yanında desteklenmesini sağlamak görevleri de verilmiştir (AÇSHB). Mevzuat bilgisinden de anlaşıldığı üzere Çocuk Hizmetleri alanında İcracı Bakanlık olarak yetkilendirilen Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (Mülga: ASPB) ülkemizde çocuk alanında kendisine yüklenen görev gereği yapılan tüm Sosyal hizmet faaliyetlerinde öncü olması gereken kurumların başında gelmektedir. Bu bölümde bakanlığa bağlı olarak hizmet veren kuruluşlardan olan Çocuk Destek Merkezleri'nde pratikte yürütülen Sosyal Hizmet Uygulamaları ve bu merkezlerin kavramsal olarak sosyal hizmet/sosyal çalışma ile ilişkisi üzerinde bütüncül bir bakış açısı gözetilerek durulmaya çalışılmıştır.

Sosyal çalışma *"bireylerin toplumla dengeli, mutlu ve düzence istendik bir biçimde yaşayabilmesini amaçlayan, bu yüzden bu amaca ulaşmayı önceleyen sorunların, birey ve toplum boyutunda giderilmesi ya da azaltılması yönünde yapılan dizgeli, düzenli yöntemsel kimliği olan mesleksel çalışmalara verilen ad ve bu işlev içerikle çerçevelenmiş mesleğin adı*" olarak tanımlanır (Tomanbay, 1999). Bu tanımı da referans alarak sosyal çalışma mesleğinin başlıca özelliği temelde bireylere yardımcı olmaktır. Ancak bu yardım, yalnızca meslek elemanının uğraşı ile değil, meslek elemanının, müracaatçıyı da çözüme dahil etmesi, bir nevi müracaatçıya rehberlik etmesi ile anlamlı hale gelir. Sosyal Çalışmanın genel uygulama ilkelerinde yalnızca bireye yardım yoktur. Çevresi içinde değerlendirilen bireyin, içinde bulunduğu çevresel şartların da çözüme yardımcı olacak şekilde düzenlemesi gene meslek elemanının bu alandaki genel uygulama ilkeleri arasında yer almaktadır (Kongar, 1972). "Çevresi içinde birey kavramı" sosyal hizmet literatürüne sık kullanılmakta olup bu kavram bizi "sistem kuramı"na götürmektedir. Sosyal hizmette sistem kuramı, özünde bireylerin bir sistemler

bütününden oluştuğu ve tüm bu sistemlerin birbirini etkilediği hipotezini savunur. Sistemler bir makinenin dişlileri gibi bir bütün olarak hareket ettiklerinde işler olabilirler. Bu kurama göre sistem, kendisini oluşturan parçaların toplamından büyüktür. Sistemdeki her parça kendi içinde önemli ve kıymetlidir ve bu parçalardan herhangi birinin sistemden çıkarılması o sistemin yapısını bozabilir ve işlevsiz hale getirebilir. Bu kuram, sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının vakaya yaklaşım süreçlerinde bir yapbozun parçalarını tek tek görmenin ötesinde resmin tamamını görerek bütünü algılayabilmelerini ve uygulayacakları müdahale planını da bu çerçevede yapabilmelerini sağlar (Yolcuoğlu, 2012). Sosyal hizmet uzmanları, birey, aile ve toplum ayağında, mikrodan mezzoya bireyi etkileyen tüm diğer sistemler ile etkileşim halindedir. Sosyal hizmette bireylerin iyilik hallerini destekleyen 3 sistem bulunmaktadır. "Doğal sistemler" adı verilen ilk sistem içinde; aile arkadaş, komşu ve iş arkadaşları gibi unsurlar yer alırken, "former sistem"lerde meslek örgütleri, çeşitli toplum organizasyonları vb öğeler yer alır. "Toplum sistemleri" ise daha çok okul, hastane, diğer kurum ve kuruluşlar gibi makro yapılanmalardır (Pıncus & Minahan, 1973). Sosyal hizmet uzmanları bu sistemleri aktive ederek müracaatçının iyilik halini sağlamayı hedef edinir. Çocuk Destek Merkezleri'nde yürütülen mesleki çalışmalarda meslek elemanları çocukları aile, okul, arkadaşlar gibi gerek doğal gerekse okul gibi toplum sistemleri üzerinden birçok boyutu ile değerlendirir. Meslek elemanları bu merkezlerde çalışmalarını yürütürken ayrıca çeşitli former sistemlerden de faydalanarak çocuğa maksimum yarar sağlamayı hedef edinirler. Sistem yaklaşımında üzerinde durulması gereken bir başka nokta, sistemin herhangi bir parçasında meydana gelen değişimin ona bağlı olan diğer parçaları da etkilemesidir. Birbirine böylesine bağlı olan bir yapıda işler bir değişim yaratmak için önemli olan tüm parçalar üzerinde değişiklik yapmak değil, değişim yapılacak olan sistemi doğru seçmektedir (Kut, 1988). Örneğin; Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan bir meslek elemanı, çocuğun eş zamanlı olarak hem fiziksel, hem ruhsal, hem akademik, hem ailevi problemlerinin bir anda çözülemeyeceğini bilir ve müdahale planında bu sistemlerin hepsini bir anda değiştirmek yerine mesleki odağını belirleyerek değiştirilmesi öncelikli sistem üzerine yoğunlaşır. Bu müdahalenin niteliği ise müracaatçının bilgi, beceri ve değer temeli ile doğrudan ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet uygulaması yaparken bilgi, beceri ve değer temelleri doğrultusunda müdahale planını çizer. Sosyal hizmetin özü insan ve ona bağlı olan sistemi ile çalışmak ise sosyal hizmetin bilgi temeli de belirli maddeler ile açıklanamayacak kadar geniş ve

kapsamlıdır. Bununla birlikte bir meslek elemanı vakayı ele alırken en temelde insan yaşam döngüsü (bebeklik, çocukluk, ergenlik gibi), kişinin beslendiği kaynaklar, kişinin içinde bulunduğu sosyal süreç ve kurumlar ile ilgili bilgi sahibi olmak zorundadır. Uygulamanın devamı için meslek elemanları var olan bilgi temeline beceri temeli de ekleyerek vakayı yönetmelidir (Thompson, 2013). Beceri temeli 'Sosyal Hizmet İçin Ulusal Mesleki Standartlar'da (National Occupational Standarts for Social Work) uygulama yeterliliği, iletişim ve bağlantı kurma, meslekte yükselme, ön değerlendirme ve planlama, müdahale ve hizmet sunumu, örgütlerde çalışma şeklinde temelde altı başlığı içerir (BASW). Sosyal Hizmet uzmanları yukarıdaki bu temel başlıklar etrafında vakaya etkin müdahale edebilme araçlarını geliştirirler. Son olarak bir sosyal hizmet uzmanının 'değerleri' de sosyal hizmet uygulamasında kilit bir noktada yer alan bir başka unsurdur. Değer en yalın hali ile 'korunmaya değer olanı' simgeler. Değerler bireylerin tutum ve davranışları üzerinde kuvvetli bir etkiye sahiptir. Bu sebeple meslek elemanının vaka ile çalışırken gerek müracaatçısının değerleri gerekse sosyal hizmet değerlerini göz önünde bulundurması etkin ve doğru müdahale için olmazsa olmazlardandır (Thompson, 2013). Beaucamp ve Childress'ın (2001) çalışma yaşamında belirlediği 9 temel değer bulunmaktadır. Bu değerler, sırasıyla şefkat, güvenilirlik, ahlaki istikrar, anlayış, vicdan sahibi olma, özerklik (kendi kaderini tayin hakkı), isteyerek zarar vermeme, adalet ve yardımseverliktir (Beauchamp & Childress, 2001). Çocuk Destek Merkezleri'ne çalışan meslek elemanlarının çalıştıkları çocukların gelişimsel dönemleri veya krize müdahale yöntemleri hakkında sahip oldukları teorik alt yapı, meslek elemanlarının bilgi temelini, uygulanacak olan müdahale yöntemlerinde, vakanın biricikliği ilkesinden hareketle farklı kaynak ve enstrümanları kullanabilmeleri, beceri temelini, tüm bunları yaparken gerek çalıştıkları çocukların değerlerini gözetme, gerekse sosyal hizmet ahlakına uygun olarak vakayı yönetme sorumluluğunu üstlenmeleri ise meslek elemanlarının değer temelini merkeze alarak çalıştıklarına bir örnektir. Meslek elemanları ellerindeki araçları kullanırken tek bir temelden beslenmek yerine mesleğin doğası gereği eklektik çalışma prensibini benimserler (Duyan, 2010). Yapılan tüm bu mesleki uygulamaların belirli bir çerçevesi olmakla birlikte sosyal hizmet uygulaması bu çerçevelerin ötesinde öznel ve yargıda bulunmayı gerektiren bir süreçtir (Thompson, 2013).Sosyal hizmet uzmanları bu rol ve görevlerini sahada uygularken belirli bir noktaya kadar mesleki özerkliklerini korusalar da belirli noktalarda tüm meslek elemanları kanun ve yönetmeliklere göre iş ve işlemlerini yürütürler. Bu sebeple sahada çalışan meslek elemanlarının mevzuata hakim

olması, yönetmelikleri bilmesi, güncel değişiklikleri takip etmesi oldukça önemlidir (Thompson, 2013). Örneğin; bir Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan meslek elemanının çocuğun istismara uğradığını öğrenmesi ile birlikte adli bildirim yapma yükümlülüğünü bilmesi, buna örnek olarak verilebilir. Özellikle, suça sürüklenen ve/veya suç mağduru çocuklara hizmet veren bu merkezlerde çalışan meslek elemanlarının sosyal hizmet uygulaması içindeki tüm kanunlara hakim olması çocuğa uygulayacakları özgün müdahale planının doğruluğu ve işlerliği açısından da oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet uygulamasında bir diğer önemli kavram ise sosyal hizmet etik ve değerleridir. Bir meslek elemanı, vakayı yönetme sürecinde etik ilke ve değerlerine bağlı kalmak zorundadır. Sosyal hizmette uyulması gereken temel etik kurallara göz atatıldığında ilk olarak 'bireyselleştirme' ilkesi ile karşılaşırız. Bireyselleştirme ilkesi insan hakları bağlamında müracaatçının biricikliğine vurgu yapar. Her vakanın kendi özünde değerlendirilmesini gerekli kılan bu ilkenin ardından 'duyguların anlamlı dışavurumu' gelmektedir. Bu ilkede, sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların her türlü duygusunu serbestçe dışa vurması için onlara gereken zemini hazırlamalı ve onları yüreklendirmelidir. Sosyal Hizmet uzmanı müracaatçı ile çalışırken onun duygularının anlamını kavrayabilecek içgörüde olmalı ve müracaatçının duygularını anladığını ona göstermelidir. Buna soysal hizmet etiğinde 'kontrollü duygusal katılım' adı verilmektedir. 'Kabul etme' ve 'Yargılayıcı olmayan tutum' ise sosyal hizmet etiğinde diğer iki önemli kavramdır. 'Kabul etme' ; Müracaatçıların her özelliği ile birlikte kabul edilmesi, yalnızca insan olmasından kaynaklı olarak bu kabulü hak etmesidir. Burada kabul etmenin müracaatçının yaptığı her davranışı onaylamak olmadığını bilmek önemlidir. Kabul etmek özde bireyin toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlarını da onun biricikliği ilkesinde saygı duymak ile ilgilidir. Yargılayıcı olmayan tutum ise müracaatçıların kişiliklerine yönelik herhangi bir yargıda bulunmayı engelleyen bir diğer önemli etik ilkedir. 'Müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı' müracaatçıların kendi yaşamı ile ilgili karar alma özgürlüğü olarak tanımlanabilir. Burada üzerinde durulması gereken nokta yukarıda da belirtildiği gibi müracaatçının bu hakkı kullanırken yasa ve yönetmelikler çerçevesine bağlı kalmasıdır. Son olarak 'gizlilik' ise müracaatçının uzmana verdiği bilgilerin uzman tarafından saklanılmasının taahhüt edilmesidir. Ancak paylaşılan bilginin bir başkasının varlığı için zarar teşkil edeceği biliniyorsa edinilen bilginin yetkili kişi ve kurumlar ile paylaşılması gereklidir (Banks, 2001). Tüm bu etik ilkeler bir başlık altında örneklendirilirse; Cinsel istismar mağduru çocuklara hizmet

veren bir Çocuk Destek Merkezi'nde çalışan bir meslek elemanının kurumda kalan pek çok çocuğun benzer öykülerle kurum bakımı altına alınmış olsa dahi her çocuğu kendi özelinde değerlendirmesi ve o çocuğa özgü bir müdahale planı çizmesi, meslek elemanının etik ilkelerden olan 'bireyselleştirme' ilkesine göre hareket ettiğini gösterir. Merkeze yeni gelmiş ve kendisini duygusal olarak ifade etmekte zorlanan bir çocuğa, çeşitli mesleki teknikler kullanarak duygularını ifade etmesine yardımcı olan bir meslek elemanı ise etik ilkelerden 'duyguların anlamlı dışavurum'unu kullanmaktadır. Yaşadığı cinsel istismar öyküsünü meslek elemanına anlatan bir çocuğa, meslek elemanının çocuğu anladığını gösteren sözlü/veya sözsüz mesajları, meslek elemanının "kontrollü duygusal katılım" ilkesi ile hareket ettiğini, yaşıtı ile erken yaşta cinsel birliktelik yaşayan bir çocuğun ise bu süreçte yaşadıklarını meslek elemanının kendi değer yargıları ve/veya toplumsal değer yargıları ile değerlendirmemesi ise 'kabul etme' ilkesini benimsediğini göstermektedir. Meslek elemanının bir çocuğu dinlerken onun kişiliğine yönelik herhangi bir eleştiride bulunmaması, onu suçlamak ya da aksi bir yargı yüklememesi ise 'yargılayıcı olmayan tutum' ilkesi ile bağlantılıdır. Reşit olmasına kısa bir süre kalmış olan bir çocuğun meslek elemanının her türlü yönlendirmesine rağmen üniversite sınavlarına girmek yönünde direnç göstererek, evlenme planı yapması, meslek elemanının bu kararın genç için riskli sonuçlar doğurabileceğini düşünmesine rağmen, onun kararına saygı duyması ise 'müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı' ilkesini gözeterek davrandığını, son olarak; meslek elemanına yaşadığı istismar olayını anlatan bir çocuğun bu anlatımlarının meslek elemanı tarafından başka kişi ve kurumlarca paylaşılmaması ise meslek elemanının 'gizlilik' ilkesine göre hareket ettiğini gösterir. Ancak çocuğun adli bildirimi yapılmamış bir cinsel istismar olayını meslek elemanına anlatması durumunda gizlilik ilkesi kısmı olarak bozulur ve meslek elemanı yasal sorumlulukları gereği failleri adli mercilere bildirme yükümlülüğünü yerine getirir. Tüm bu bilgi ve örnekler ışığında; Çocuk Destek Merkezleri'nde sosyal hizmetin kuramsal ve kavramsal boyutları ile uygulama boyutunun iç içe geçtiği, meslek elemanlarının bir mesleki bilgi, beceri ve değer temeli üzerinde etik ilke ve sorumluluklarını gözeterek merkezlerde sosyal hizmet uygulaması yaptıkları görülmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın yöntemi, araştırmanın veri toplama teknikleri, araştırma sahası, araştırma grubu, araştırmanın veri analizi ve araştırmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aileye dönük algıları üzerine yapılan çalışmada, karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi; araştırma problemini birden çok boyutu ile ele alarak, nitel ve nicel yöntemleri kullanmak sureti ile gerçekleştirilen araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Karma yöntemin ayrıca çeşitli yöntemler aracılığı ile olayları bir bütün halinde analiz etmek ve sunmak özelliği bulunmaktadır (Baki & Gökçek, 2012). Bu çok boyutlu araştırma yöntemini kullanarak, meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aileye dönük algıları üzerine derinlikli bir bilgi edinilebileceği, bu yöntemin, büyük resmi daha net görmeye yardımcı olacağı düşünüldüğünden karma araştırma yöntemi seçilmiştir.

Kapsamlı, çok boyutlu ve araştırmacının seçeneklerini arttırmaya fırsat veren yapısı ile karma yöntem, bir hipotezi desteklemek üzerine değil, bireylerin olaylar ile ilgili algısını genişletmek üzerine kurgulanmıştır (J.Onwuegbuzie & Leech, 2004). Araştırmada karma yöntemin kullanılmasının bir diğer önemli nedenini de bu oluşturmaktadır.

Çalışmada, karma yöntem araştırma desenlerinden "birleşik desen" ya da "eş zamanlı desen" olarak da bilinen "çeşitleme deseni" kullanılmıştır. Çeşitleme deseni, nitel ve nicel, her iki araştırma yöntemini de kullanarak, araştırma soruları ile doğrudan ilgili ancak birbirinin izdüşümü olmayan farklı verileri toplar, bu verileri karşılaştırma yapmak, bir arada kullanmak ve bütünleştirmek sureti ile işler. Bu desende, bir araştırma yöntemi, diğerinin önüne geçmez, yöntemler arasında bir kardeşlik söz konusudur (Yıldırım &Şimşek, 2013). Araştırmada meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aileye dönük algılarının çeşitleme deseni kullanılarak ele alınması, her iki yöntemin avantajlarının da araştırmaya yansıyacağı düşüncesi ile seçilmiştir.

Çalışmanın nitel ayağı, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni göz önüne alınarak yürütülmüştür. Fenomenolojik yaklaşım temelde, sosyal dünyayı

anlamının bireylerin ona yüklediği anlamlar sistemini kavramakla mümkün olduğu tezini öne sürer (Kümbetoğlu, 2015). Bir diğer anlatımı ile fenomenolojinin ana odağı kişisel tecrübelerdir. Yöntem, araştırmada tek bir gerçeklik üzerinde odaklanmak yerine, ayrı ayrı kişilerin gerçekliklerine odaklanır. Bu sebeple temel prensip olarak tümevarım ilkesini benimser ve genelleme yapma amacı gütmez. Bununla birlikte tecrübelerdeki bu subjektif gerçekliği, objektif olarak değerlendirmeyi amaç edinir. Özetle, araştırmada kişilerin algılamaları ve olaylara olan bakış açılarının, tarafsız bir gözle resmedilmesi amaçlanır (Baş & Akturan, 2008).

Fenomenolojik yaklaşım temelinde, meslek elemanlarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler ile meslek elemanlarının çalışma koşulları ve bu koşulların bireysel ve ailesel noktalarda onların hayatlarına nasıl etki ettiği üzerine gene meslek elemanlarının deneyimleri üzerinden derinlemesine bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Araştırmanın nicel ayağında ise tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da şu anda olan bir durumu, var olduğu şekli ile anlatmayı amaçlayan bir araştırma modelidir. Tarama modellerinde, bilgiyi olduğu şekli ile gözlemlemek önemli olmakla birlikte, model yapısı gereği, genelleme yapma amacı gütmez. Toplumbilim alanında yapılan çalışmalarda yoğunluklu olarak tarama modeli tercih edilmesinin de ana nedenlerinin biri de budur (Karasar, 2009). Araştırmanın nicel ayağında bu modelin tercih edilmesinin nedeni ise, tarama modelinin araştırmanın nitel ayağında kullanılan fenomenoloji yöntemi ile olan uyumudur. Her iki model de genelleme amacı gütmeksizin var olanı var olduğu şekli ile gösterme amacı güttüğünden bu yöntemin kullanılması uygun bulunmuştur.

Çalışmada tarama modeli çeşitlerinden ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde, en az iki değişken arasında birlikte değişim ve/veya dereceyi görmek amaçlanır. Modelde birlikte değişim "korelasyon", derece ise "karşılaştırma" yöntemi ile bulunur (Dalen & B, 1973). Araştırmada kullanılan ölçeğin alt boyutları ve bazı demografik veriler arasındaki ilişkiyi görmek amacı ile korelasyon türü ilişki tarama modeli kullanılmıştır.

3.2.Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada, veri toplama sürecine, İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 21.12.2017 tarih ve 310901 Sayılı Etik Kurul Onayı alındıktan sonra başlanmıştır.

3.2.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın nitel ve nicel ayağında araştırmaya katılan 70 meslek elemanının tamamına uygulanacak formdur. 20 sorundan oluşan form, katılımcıların çeşitli demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk varlığı, doğum yeri, İstanbul'da yaşama süresi, İstanbul'da kiminle yaşadığı, konut durumu, eğitim durumu, örgün eğitim dışında dahil olduğu bir sertifikasyon programı olup olmadığı, devam etmekte olduğu bir sertifikasyon programı olup olmadığı, ÇODEM'de çalışmaya başlamadan önce başka bir kuruluşta çalışıp çalışamadıkları, ÇODEM'deki çalışma yılları, ÇODEM'deki çalışma saatleri, ÇODEM'de çalışma biçimi, aldıkları maaş, çalışma saatleri dışında en sık görüştükleri kişileri) belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

3.2.2.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ)

Araştırmanın Nicel ayağında katılımcıların tamamına (70 meslek elemanına) uygulanacak formdur. 59 Sorulu 13 alt boyutlu, 5'li Likert Tipi olan ölçek, Ekşi ve ark (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekteki bazı sorular tersten puanlanmaktadır (örnek: Td38). Ölçeğin iç tutarlık alfa katsayısı α=0.89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının alpha katsayıları. 89 ile. 99 arasında değişmektedir. Ayrıca maddelerin iki eş değer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenirliği α1=0.77 ve α2=0.82 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar her bir alt boyut için ayrı ayrı değerlendirilmekte olup alt boyutlara ait detaylı bilgi aşağıdaki gibidir.

1.Akraba İlişkileri: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması akraba ilişkilerine önem verilmesi ve geniş aileye ilişkin olumlu bakışı göstermektedir.

2.Anne-Çocuk İlişkisi: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması çocuk bakımı hususunda anneye atfedilen önemin arttığını, güçlü anne-çocuk bağlantısı olması gerektiğini göstermektedir.

3.Cinselliğe Bakış: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması cinsellikle ilgili konularda daha fazla serbestlikten yana olma anlamına gelmektedir.

4.Çocuğun Değeri: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması ailede çocuk yetiştirme rolüne daha fazla önem verilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır.

5.Duygusal Bağ: Dört maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması aileye duygusal bağlılığın arttığı şeklinde yorumlanmaktadır.

6.Evliliğe Bakış: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması evlilik ve evlilik kurumuna verilen önemi göstermektedir.

7.Geleneksel Aile Değerleri: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması ailenin konvansiyonel olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

8.Kadın Rolleri: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması kadının konvansiyonel bakış açısı ile değerlendirildiğini göstermektedir.

9.Karar Alma Süreçleri: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması ailede karar alma sürecinin demokratik/katılımcı olması gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır.

10.Farklı Yaklaşımlar: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması konvansiyonel olmayan değerlerin daha fazla benimsendiği şeklinde yorumlanmaktadır.

11.Sadakat: Tamamı ters puanlanan toplam üç maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması eşler arası sadakate verilen önemin artması şeklinde yorumlanmaktadır.

12.Sosyo-Ekonomik Değer: Beş maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması ailenin daha çok sosyal ve ekonomik bir yapı olarak algılanması eğilimi şeklinde yorumlanmaktadır.

13.Şiddet: İki maddeden oluşan bu alt boyuttan yüksek puan alınması “aile saadeti” için şiddeti meşru görme olarak yorumlanmaktadır. Alt boyutlara ait maddelerin dağılımı Tablo 3-1’deki gibidir :

Tablo 3-1: Aile Değerleri Ölçeği Maddelerinin Dağılımı

Alt Boyutlar ve Madde Sayıları	Maddeler
Anne-Çocuk İlişkisi: 5	AÇ Td38+Td52+d27+d2+d15
Akraba İlişkileri: 5	Aki d37+d48+Td26+d1+Td14
Cinselliğe Bakış: 5	CB d28+Td16+d3+d53+d39
Çocuğun Değeri: 5	ÇD d4+d17+d29+Td54+Td40
Duygusal Bağ: 4	DUB d30+Td41+Td18+d5
Evliliğe Bakış: 5	EB d31+Td19+d6+Td55+d49
Sosyo-Ekonomik Değer: 5	EkD d51+Td58+Td45+d12+d24
Farklı Yaklaşımlar: 5	FY d10+d57+d56+d35+Td23
Geleneksel Aile Değerleri: 5	GAD d7+d32+d42+d20+d50
Karar Alma Süreçleri: 5	KAS d46+d34+d22+Td9+Td44
Kadın Rolleri: 5	KR d47+Td8+d21+d43+d33
Sadakat: 3	SAD Td36+Td59+Td11
Şiddet: 2	SİD d25+d13

3.2.3.Derinlemesine Görüşme Tekniği

Derinlemesine Görüşme Tekniği, nitel araştırma yöntemi içinde veri toplama tekniklerinin başında gelmektedir. Bu teknik, açık uçlu sorular sormak sureti ile katılımcıların dinlendiği, alınan cevapların düzenli olarak kayıt edildiği, araştırmanın seyrine göre ek sorular ile araştırma konusunun derinine inilmesini olanaklı kılan görüşme tekniğidir. Görüşme günlük konuşmalardan farklı olarak bir amaca riayet eder ayrıca bu teknik katılımcının konuya yönelik olan bireysel tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini kendi söylemleri üzerinden dile getirmeyi de olanaklı hale getirir. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırmacıya araştırmadaki ihtiyaçlara göre soruların

eklenip çıkarılabildiği, yerlerinin değiştirilebildiği bir esnekliği de verir (Kümbetoğlu, 2015).

Araştırma kapsamında Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, öğretmen ve çocuk gelişim uzmanlarını içine alan yelpazede 34 meslek elemanı ile araştırmacı tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu, soruların katılımcılar tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığı, soruların her bir katılımcı için aynı anlama gelip gelmediği, soru içinde soru gibi birleşik ve analizi zorlaştıracak sorular olup olmadığı, farklı cümle dizilimleri ile mükerrer sorular olup olmadığı, soruların tüm katılımcıların anlayabileceği düzeyde açık ve anlaşılır olup olmadığı, soruların araştırma konusunu kapsayıp kapsamadığı gibi pek çok etken göz önüne alınarak sahada çalışan meslek elemanlarının ve üniversitelerde konu ile ilgili uzman akademisyenlerin görüşü ve önerileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan form, sahaya çıktığı güncel hali ile 37 sorudan oluşmaktadır. Sorular temelde; çalışma koşulları, çocuk kavramı, aile ve evlilik kavramı, travmalar, cinsiyet/ toplumsal cinsiyet ve sosyal hayat/sosyal çevre konularını içine almakta olup, hazırlanan bu sorular veri analizinde üretilmiş olan tema ve alt temaların da gövdesini oluşturmaktadır.

Araştırmacı, hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile her bir meslek elemanı ile ortalama yarım saat ile bir buçuk saat arasında değişen görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmeleri, katılımcılardan, yazılı ve sözlü bilgilendirilmiş onamı alındıktan sonra, ses kayıt cihazı ile kayıt altına almıştır.

Görüşmecinin, görüşmelerini yaparken ses kayıt cihazı kullanmasının ana nedenlerinin başında, kullandığı araştırma deseninin veri toplama tekniğinde kayıt cihazının önemli bir yeri olması gelmektedir. Fenomenolojik araştırmalarda görüşmeyi kayıt altına almak oldukça önemli bir noktadır. Görüşmeyi kayıt altına almak araştırmacıya; anda kalabilme, katılımcıya odaklanma ve gözlem yapabilme şansı verir. Sadece not tutmak sureti ile yapılan görüşmelerde, belirtilen noktaların gözden kaçırılması, araştırmacının not tutarken kendi cümlelerini ve anlatımlarını kullanarak, olguyu tarafsız şekilde anlatma amaca gölge düşürebilir (Baş & Akturan, 2008). Görüşmede ses kaydının alınması, görüşmecinin, görüşmeye ve katılımcının

anlatımlarına daha iyi odaklanmasını sağlamış, bu yolla veri kayıplarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Derinlemesine mülakatlar yapılırken katılımcı mahremiyeti göz önüne alınarak verilerin toplanması ve çözümlenmesi aşaması, araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır.

3.2.4.Katılımlı Gözlem

Nitel Araştırmada önemli veri toplama araçlarından birini de gözlem oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aşamasında, gözlemin çeşitlerinden biri olan katılımlı gözlem kullanılmıştır. Katılımlı gözlemde araştırmacı, doğrudan araştırmayı yürüttüğü grubun içinde yer alarak verilerini topladığı kişi ya da grubun davranışlarını gözlemleme imkanı bulur (Coşkun, Altunışık, Bayraktaroğlu, & Yıldırım, 2007). Araştırmada, katılımcıların evleri ya da sıklıkla vakit geçirdikleri kafe ortamlarında, çalıştıkları kurumlar dışında görüşmeler yapılmıştır. Bu yolla verilerin meslek elemanlarının vakit geçirdikleri en doğal ortamlarında toplanması hedeflenmiştir.

Gözlem, bireylerin sözel olmayan tepkilerini doğal ortamlarında görebilmek açısından da oldukça önemlidir ve bu, gözlemin güçlü yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir (D.Bailey, 1994). Katılımlı gözlem yolu ile yapılan görüşmelerde katılımcıların kendilerine yöneltilen soruları yanıtlarken verdikleri duygusal ve/veya davranışsal tepkileri görebilmek (örneğin; duraksama, odağı başka bir noktaya çekme, ağlama, yutkunma, parmak çıtlatma vb) mümkün olmuştur. Bu yönü ile katılımcıların sözel olmayan davranışları gözlem yolu ile görülebilmiş ve katılımlı gözlemin bu güçlü yönü veri analizi sürecinde kullanılmıştır.

3.3.Araştırma Sahası

Araştırma İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. 2018 TUİK verilerine göre; 15067724 nüfusu ile İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık ilidir (http://tuik.gov.tr/). Araştırma sahası olarak İstanbul'un belirlenmesinin nedeni, ilde, nüfusu ile orantılı olarak Çocuk Destek Merkezleri sayısının da diğer illere göre fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Örnekleme erişim ve temsil gücünün yüksek olması bakımından çalışmanın, İstanbul ilinde yapılması uygun görülmüştür.

3.4.Araştırma Grubu

Araştırma grubu, İstanbul'da kız çocuklarına hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan sosyal çalışma, psikoloji sosyoloji, öğretmenlik ve çocuk gelişimi alanlarında ihtisas yapmış meslek elemanlarını içine almaktadır.

Araştırmanın bir durumu genelleme amacı gütmemesinden ötürü, çalışmada "olasılıksız örnekleme metodu" seçilmiştir. Olasılıksız örnekleme metodu içinde ise nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin her ikisinde de kullanılabilen amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan "kartopu örneklemesi" ve "kolay ulaşılabilir durum örneklemesi" yardımı ile örneklem grubu oluşturulmuştur. Tesadüfî olamayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örneklemesinde; araştırmacı, bir katılımcı belirleyerek o katılımcının kendisini bir başka katılımcıya götürmesini sağlarken, kolay ulaşılabilir durum örneklemesinde ise araştırmacı tanıdık bir örneklem grubu üzerinde verilerini toplar (Patton, 1987; Yazıoğlu & Erdoğan 2014). Araştırmacı her iki veri toplama yöntemini de araştırma içinde aktif olarak kullanmıştır.

Araştırmanın Nicel ayağında örneklem büyüklüğü 70 olarak belirlenmiştir. Ölçek uygulanacak bu örneklem grubunun belirlenmesi aşamasında katılımcıların merkezlerde çalışırken 'Çocuk Danışmanlığı' yapmış olmalarına dikkat edilmiş, çocuk danışmanlığı almayan meslek elemanları araştırmaya dahil edilmemiştir[1]. 70 kişiden daha sonra ulaşılan 34 kişi, nitel örneklem grubunu oluşturmuştur. Bu 34 meslek elemanı ile derinlemesine mülakat tekniği uygulanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerin analizlerinde, meslek elemanlarının gerçek isimleri kullanılmamış, ünvanları ve yaşları aynı kalmak koşulu ile katılımcıların isimleri kodlanarak (örn; K1, K2 vb) alıntılama yapılmıştır.

[1]Her meslek elemanı, Çocuk Destek Merkezlerinde çalışırken danışmanlık görevi almayabilir. Örneğin; Bir öğretmen yanlızca çocuğun okul işlerinden sorumlu olabilir ya da bir başka meslek elemanı salt nöbet amirliği görevini alabilir.

3.5.Araştırmanın Veri Analizi

Araştırmanın Nicel Bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların aile değer ve algılarını belirlemek üzere Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) ve katılımcıların araştırmaya kendi rızaları ile katıldıklarını belgeleyen Bilgilendirilmiş Onam Formu kullanılmıştır.

Araştırmanın nicel ayağında katılımcılara Aile Değerleri Ölçeği doldurtulmadan önce hazırlanmış olan Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu verilmiştir. Nicel araştırmaya katılan 70 meslek elemanı da Bilgilendirmiş Gönüllü Onam Formu'nu doldurarak araştırmacının araştırma hakkında gerekli bilgilendirmeyi kendilerine yaptığını ve araştırmayı kabul ettiklerini yazılı olarak kabul etmiştir. 70 meslek elemanı içinden ulaşılan 34 meslek elemanı ise kayıt altına alınan görüşmelerinde, sözel olarak da araştırmaya izin verdiklerini belirtmişlerdir.

Aile Değerleri Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilen verilerin girişleri ve istatistiksel çözümlemeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

İstatistik işlemleri SPSS-25 paket programı ile hazırlanmıştır. Örnekleme ait demografik dağılım, betimleyici istatistik analizler aracılığıyla elde edilmiştir. Kullanılacak analiz yöntemi belirlenmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığını görmek için Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmış, p değeri anlamlı çıkmadığı için verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple veri analizinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Korelasyon Analizi ile değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı değerlendirilmiştir

Araştırmanın Nitel ayağında ise nitel veri toplama araçlarından olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler, katılımcının yazılı ve sözlü onayı alındıktan sonra ses kayıt cihazı kullanılmak üzere ses kaydına alınmıştır. Kayıt altına alınan 34 meslek elemanı ile yapılan görüşmelerde toplamda 1246 dakikalık ses kaydı, 12 punto 1,5 satır aralığı ile toplamda 303 sayfalık deşifreye erişilmiştir. Her bir görüşmenin deşifreleri titizlikle okunarak, kodlanmıştır. Kodlama, çalışmanın temalarını oluşturabilmek için verilerin çeşitli yerlerine bir kelime, harf, renk vb. semboller ile işaretleme yaparak etkilemektir. "Not Alma" ise nitel çözümleme süresinde bir diğer önemli işlemdir ve kodlama ile birlikte kullanılır. Araştırmacı, çalışmaya

derinlik katacak olan gözlem ve kuramsal bilgileri not alarak çalışmanın özüne yedirir (Merriam, 2015). Araştırmacı çözümleme işlemini bütünlüklü bir şekilde tamamlamak için saha çalışmasında edindiği gözlem ve bilgilere dair notlar da almıştır. Tüm bu araçlar yardımı ile herhangi bir bilgisayar programı kullanılmaksızın emek-yoğun bir şekilde deşifre edilen veriler, kodlama yöntemi ile çözümlenerek, ana ve alt temalar oluşturulmuştur. Yapılan çözümleme sonucunda ilk aşamada 9 ana tema ve 29 alt temadan oluşan bir analizi yapılmıştır. Analiz süresince veri kayıplarının oluşmaması için metinler birden çok kez okunarak bazı alt temalar birleştirilmiş, bazıları ise metnin genel akışına uygun olmadığı ve konu ile doğrudan bir bağlantısı olmadığı sonradan anlaşıldığından, bu temaların çıkarılması uygun bulunmuştur. Yapılan okumalar ve düzeltmeler sonucunda güncel hali, 6 ana tema, 15 alt temadan oluşan bir analiz ortaya çıkmıştır.

3.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarının başında, İstanbul ilinde kız çocuklarına hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde çalıştırılan erkek meslek elemanı sayısındaki düşüklük yer almaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların 56'sının kadın 14'ünün erkek olması, örneklem seçiminde cinsiyet dağılımını orantılı kılmamış, mevcut durumun doğal sonucu olarak araştırmanın salt kadın meslek elemanları üzerinde yapıldığı izlenimini oluşmuştur. Bu durum, merkezlerde erkek personel çalıştırma sıklığının azlığı ile ilgili karşımıza çıkan bir sınırlılık olarak tanımlanabilir.

Araştırma sınırlılıkları kapsamında değerlendirilecek bir diğer durum yapılan derinlemesine görüşmelerde, meslek elemanlarının görüşme sırasında kurumdan hizmet alan çocuklar ve/veya personel tarafından sıklıkla telefon ile aranması olmuştur. Bu durumun bir yönden meslek elemanının ne kadar yoğun çalıştığını gözlemlemek açısından araştırma bulguları kapsamında önemli bir veri olduğu düşünülse de diğer taraftan bu kesintilerin, katılımcının bir noktadan sonra dikkatinin dağılmasına neden olduğu görülmüştür. Görüşmecinin dikkatini yeniden görüşmeye odaklamasını sağlamak için araştırmacı tarafından, görüşmelere kısa aralar verilerek katılımcının odağını yeniden görüşmeye çekmek yönünde artı bir çabaya girilmiştir. Bu durumun, katılımcıyı olduğu kadar araştırmacıyı da zorladığı görülmüştür.

Araştırmacının da uzun yıllar Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmasının, tüm verileri en ince ayrıntısına kadar analiz etme eğiliminde olmasına, bu durumun verilerin

analizi sürecinde araştırmacıyı zorlamasına, zaman zaman ayrıntılarda boğulmasına neden olduğu görülmüştür. Gene araştırmacının da aynı çalışma sahasında çalışmış olmasının araştırmacının mülakat yaptığı bir meslek elemanı üzerinde performans kaygısı yaşamasına neden olduğu, katılımcının görüşmede kendisini yetersiz hissettiği ve araştırmacı ile bu hissini paylaştığı görülmüştür. Araştırmacı, bu süreci ses kaydını durdurmak, araştırmacının bu çalışmadaki rolünü açıklamak, katılımcıya araştırmanın temel mantığı ile ilgili bilgi vermek sureti ile katılımcıyı rahatlatmış ve ardından görüşmeye devam edilmiştir. Münferit bir örnek olarak görülse de araştırmacının araştırma yaptığı alanın içinde eş zamanlı olarak çalışan olarak da yer almasının, araştırma sürecinde avantaj olabildiği gibi çeşitli sınırlılıkları da beraberinde getirdiği kanaati oluşmuştur.

4.BÖLÜM: BULGULAR

4.1.Nitel Bulgular

Tablo 4-1: Meslek Elemanlarına Ait Demografik Bilgiler

MESLEK ELEMANLARINA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER			
	İSİM KODU	YAŞ	UNVAN
1	K1	33	Psikolog
2	K2	39	Sosyal Çalışmacı
3	K3	34	Psikolog
4	K4	28	Psikolog
5	K5	34	Psikolog
6	K6	38	Psikolog
7	K7	34	Öğretmen
8	K8	34	Psikolog
9	K9	42	Sosyal Çalışmacı
10	K10	24	Sosyal Çalışmacı
11	K11	28	Sosyal Çalışmacı
12	K12	29	Psikolog
13	K13	28	Psikolog
14	K14	45	Sosyal Çalışmacı
15	K15	28	Sosyal Çalışmacı
16	K16	42	Sosyolog
17	K17	30	Psikolog
18	K18	24	Sosyal Çalışmacı
19	K19	34	Psikolog
20	K20	39	Öğretmen
21	K21	25	Sosyal Çalışmacı

22	K22	30	Psikolog
23	K23	27	Psikolog
24	K24	27	Psikolog
25	K25	36	Öğretmen
26	K26	30	Psikolog
27	K27	33	Öğretmen
28	K28	30	Psikolog
29	K29	24	Sosyal Çalışmacı
30	K30	33	Öğretmen
31	K31	30	Psikolog
32	K32	29	Psikolog
33	K33	30	Sosyal Çalışmacı
34	K34	32	Sosyolog

4.1.1.Çocuk Destek Merkezinde Çalışma Koşulları

4.1.1.1.ÇODEM de Günlük Yaşam Akışı

ÇODEM'de günlük yaşam akışı alt teması, İstanbul ilinde birbirinden farklı ihtisas gruplarına (Gebe Çocuklar, Madde Bağımlısı Çocuklar, Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar vb) ayrılmış olan Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının çalıştıkları iş ortamında bir günlerini nasıl geçirdiklerini konu edinmektedir.

Meslek gruplarına göre öğretmen, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci ve sosyal çalışmacı meslek gruplarını içine alan yelpazede, günlük yaşam akışında aşağıda yer alan iş ve işlemlerin yapıldığına dair bilgiler edinilmiştir:

- ✓ Nöbet Devri
- ✓ Günaydın Toplantıları
- ✓ Bireysel Görüşmeler
- ✓ Yapılan Görüşmelerin Raporlaştırılması

- ✓ Aile Görüşmeleri
- ✓ Evrak Akışına Verilen Yazılı Yanıtlar
- ✓ Sosyal Faaliyet Planlama- Koordine Etme- Katılma
- ✓ İş, Okul, Kurs İşlemleri ile İlgili Görevler
- ✓ Mahkeme İşlemleri ile İlgili Görevler
- ✓ Hastane İşlemleri ile İlgili Görevler
- ✓ Bir Kriz Anında Yapılacak İş ve İşlemler/Müdahaleler
- ✓ Çocuk ile Sohbet Etmek- Vakit Geçirmek
- ✓ Grup Çalışmaları Yapmak

Nöbet Devri: Meslek elemanlarının kuruluşa geldiklerinde ilk yaptığı iş kalemidir. Nöbet teslimi başlıca;

- ✓ Bir önceki akşam kuruluşta neler yaşandığı,
- ✓ Yeni güne taşınan herhangi bir kriz durumu olup olmadığı,
- ✓ Varsa bu krizin çözüm yolları üzerinde istişare gerçekleştirilmesi,
- ✓ Yeni günün planlanması,
- ✓ Belirli konularla ilgili iş bölümlerinin yapılması gibi konuları içine almaktadır.

Meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde nöbette gelişen durumları not ettikleri bir aktarım defterlerinin olduğu öğrenilmiştir.

Nöbet teslim sürecinde, bazı kuruluşların yalnızca defteri okumak sureti ile nöbet teslimi yaptıkları aktarılırken, bazı kuruluşlarda hem defteri okumak hem de nöbet personelinin şifai olarak nöbeti devralan personele bilgi aktarması yolu ile nöbet tesliminin yapıldığı dile getirilmiştir. Buna ek olarak; bazı kuruluşlarda ise meslek elemanlarının kendi içinde ön nöbet teslimi yaptıktan sonra kuruluşta o gece nöbet görevi olan tüm personel ile de ikinci bir nöbet teslimi daha yaptıkları bulgularına erişilmiştir.

> “Sabah nöbet devriyle başlıyordu. Nöbet devir alıyorduk. 7/24 bir kuruluş olduğu için akşam çocuklar neler yapmışlar, hangi çocuklar gelmiş, yeni çocuk var mı, eski çocuklar neler yapmışlar gibi kısa bir nöbet devri alıyorduk…’’ (K4 - Psikolog-28)”.

> “Eğer bir gün önce ya da akşamında ağır bir kriz yaşanmadıysa, sabah rutin olarak, mutlaka önce bir nöbet defteri okunur. Akşam neler olmuş, sakin mi geçmiş, bir kavga çıkmış mı bir tartışma yaşanmış mı, yaşanmışsa nasıl bir süreçten geçilmiş önce onları okursun. Nöbet amirinden sözlü olarak da bilgi alırsın (K8-Psikolog-34)”.

Psikolog K4, nöbet aktarımı yaparken kuruluşların 24 saat hizmet verme özelliğine atıf yapmış, kuruluşa kabulü yeni yapılmış olan çocukların davranışları, yapıp ettikleri ile kuruluşta daha uzun süredir kalan kız çocuklarının yapıp ettikleri üzerinden bir nöbet teslimi tanımlamıştır. Psikolog K8 ise nöbet teslimi ile ilgili paylaşımında ağırlıklı olarak kuruluşta yaşanan kriz durumlarına vurgu yapmıştır.

Her iki katılımcının da anlatımlarından hareketle; meslek elemanlarının nöbet teslim sürecini tariflerken çocuğu temel aldıkları ancak kuruluşun dinamiğine göre vurgu yapılan unsurun değişebildiği anlaşılmaktadır. Nöbet teslim şeklinin kuruluştan kuruluşa küçük farklarla çeşitlilik göstermesinin kuruluşta fiili kalan çocuk popülasyonuna, ihtisas alanının çeşidine, personel sayısı ve kuruluşun kendi iç dinamiklerine göre değişkenlik arz ettiği söylenebilir.

Günaydın Toplantıları: Belirli bir saat aralığında kuruluştan hizmet alan tüm çocukların katılım sağlamasının hedeflendiği toplantılardır.

Yapılan görüşmelerde, bu toplantıların amacının çocukların yeni güne enerjik başlamaları, günlük yaşam planlarını yapmaları, bir önceki geceden getirdikleri genelgeçer bir problem varsa toplantıda konuşabilmeleri olduğu vurgulanmıştır. Toplantılarda konularla ilgili kati ve net sınırların bulunmadığı, çocuğun mahremini ortaya çıkaran bir konu olmamak kaydı ile her konu üzerinde konuşulabildiği belirtilmiştir.

Toplantının saat aralığı ve toplantı gündeminin, kuruluştan kuruluşa değişiklik arz ettiği görülmekle birlikte pek çok kuruluş, toplantı saatlerini sabitlemeyi, çocukların ve meslek elemanlarının ilgili saatte günaydın toplantısı için orada olmasını önemsemektedir. Bununla birlikte iş yoğunluğu ve akut gelişen durumlar karşısında, toplantının saatinin değişikliğe uğrayabildiği ya da yapılmadığı zamanlar olduğu da edinilen bilgiler arasındadır.

Günaydın toplantılarının belirli kural ve sınırları olmakla birlikte yapı olarak daha informal ve çocuklarla yakın ilişki kurmayı hedefleyen bir dil seçilerek gerçekleştirildiği bilinmektedir**.**

> "…Benim çalışmış olduğum dönemde ÇODEM 'lerin yeni kuruluş aşamasıydı. Çok gelişkin bir hizmet ağları yoktu ve birçok şeyi biz kendimiz orda diğer meslek elemanı arkadaşlarımız ile tartışarak, hani bu işin doğrusunu nasıl yaparız gibi buluyorduk. Her bir çocuk için en doğrusu nedir, ne yapmalıyız, hangi kaynakları kullanmalıyız? Bunların birçoğunu biz kendimiz tartışarak oluşturmuştuk. O yüzden hani çok öğretici de bir süreçti. Mesela sabah toplantıları. Böyle bişey yapmıştık. Her bir çocukla ilgili ayrı ayrı dosya, görüşme dosyaları oluşturmak ve hani çocukları sürecin bir parçası haline getirmek ve kendi hayatları ile ilgili karar verebilecekleri birtakım olanaklar yaratmıştık. Gidiyoduk. Bi günaydın toplantısı ile başlıyoduk. Yapmak istedikleri şeyler varsa onları planlamaya çalışıyoduk. Bi gün öncesinden kalan yapılmamış işler varsa onları yapıyoduk. Bu toplantıları önce çocuklarla yapıyoduk, sonra kurumda çalışan meslek elemanları ile yapıyoduk. Çünkü hepimiz o çocuğun çeşitli zamanlarına tanık oluyoruz. Bütün o gözlemlerimizi, yaptığımız şeylerdeki o genel değerlendirmeleri hep beraber yapıyoduk …(K16- Sosyolog-42)''.

K16'nın Çocuk Gençlik Merkezinde çalıştığı dönemdeki tecrübeleri, Çocuk Destek Merkezlerinin bugünkü işleyişi hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. Çocuk Gençlik Merkezleri'nde yapılan Sabah Toplantılarının, 'çocuklar ile yapılan' ve 'personel ile yapılan' şeklinde iki ayağının olduğu, çocuklar ile yapılan sabah toplantılarının, bugün Çocuk Destek Merkezleri'nde yapılan Günaydın Toplantıları ile benzer bileşenlere sahip olduğu, personel ile yapılan sabah toplantılarının ise bugün Çocuk Destek Merkezleri'nde nöbet devri olarak adlandırılan iş kalemine denk geldiği görülmüştür.

Bireysel Görüşmeler: Meslek elemanlarının çocuk ile gerçekleştirdiği, bir amaca riayet eden esnek ya da esnek olmayan birtakım sınırlarla çizilmiş olan profesyonel görüşme ilke ve tekniklerinin uygulandığı görüşmelerdir**.**

Meslek elemanları bireysel görüşmeleri, çocuklarla birlikte planlayabildikleri gibi, çocuğun o anki ihtiyacına karşılık herhangi bir plana bağlı kalmaksızın da gerçekleştirebildiklerini dile getirmişlerdir.

> "Gün içerisinde bizimle konuşmak isteyenler varsa, onun planını programını günaydın toplantısında çocuklarla birlikte yapıyorduk. Onların yaşadıkları özellikle kimseye aktarmadıkları bazı sıkıntılar oluyordu. Bizi gördüklerinde randevu

> veriyorduk. Ondan sonra da gün içerisinde çocuklarla teker teker görüşmeler yapıyorduk…(K4-Psikolog-28)".

Yapılan Görüşmelerin Raporlaştırılması: Çocuk Destek Merkezleri'nde ayrı bir başka iş kalemini oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının yaptıkları görüşmeleri raporlaştırma aşamasında birbirinden farklı yollar izledikleri fark edilmiştir. Bu konuda K23 ve K27'nin düşünceleri aşağıdaki gibidir:

> "Program yapıyoduk biz mesela. Sabahleyin günaydın toplantısı daha sonra çocuklarla görüşme yapıyoruz öğle yemeğine kadar, öğle yemeğinden sonra bir iki saat çocuk almıyorduk, rapor yazıyorduk (K23-Psikolog-27)".

> "Sabah güne başlıyoruz. Genelde mutlaka yazılacak bir raporum oluyo zaten ona başlamaya çalışıyorum ilk etapta. Ondan sonra gün içinde görüşme trafiğimiz oluyo. Aileler geliyo gidiyo. Görüşme yapıyoruz, yapamıyoruz. Yazı geliyo ekstradan işi bırakıyoruz. Sen rapora odaklanman gerekirken herşeyi bırakıyosun ve yazıya cevap vermeye odaklanıyosun. Başka bir kriz anı oluyo. Oraya yönelmek zorunda kalıyosun. İşin yarım kalıyo…(K24-Psikololog-27)".

K23, rapor yazmayı planlı çalışma saati içinde öğleden sonrası için ayrılmış belirli bir zaman diliminde gerçekleştirdiğini ifade ederken, K24 ise çalışma gününe raporla başlamayı tercih ettiğini belirtmiş, yapılan görüşmeleri raporlaştırma aşamasındaki yoğun iş temposunun raporu tamamlamasına mani olduğunu vurgulamıştır.

Yukarıdaki anlatımlardan referansla; meslek elemanlarının raporlarını güne yayarak yazmalarındansa, günün belirli bir saatini rapora ayırmalarının rapor yazımını kolaylaştırdığı kanaatine varılmıştır.

Aile Görüşmeleri: Aile görüşmelerinin Çocuk Destek Merkezleri'nde yapılan çalışmalar içinde önemli bir yer kapladığı, Meslek elemanlarının bu merkezlerde çalışırken yalnızca çocuğa değil onun ailesine de yönelerek çocuk ile aile arasındaki ilişkiyi düzenlemek adına bir yol haritası çizdikleri görülmüştür.

> "... Aileler ile görüşürdük. O zaman … Abla bi yer bulmuştu (Müdür). Sanırım bir okulun toplantı salonuydu orası. Kızla anneyi tekrar bir araya getirmek için, aile ilişkisini kurmak için. … Ablanın yaptığı o kadar çok konuşmaya şahit oldum ki çok ilginçti orası. Ondan ders almışızdır zaten. Hani tekrar anne çocuk ilişkisini oluşturmak, o ilişkilerini düzeltmek için görüşmeler yapıyosun babayı da katıyosun. Eee bu süreç hep devam etti zaten (K2 -Sosyal Çalışmacı 39)".

Sosyal Çalışmacı K2'nin değindiği üzere; Çocuk Destek Merkezleri'nde aile görüşmelerinin, ailenin kuruluşa gelmesinde herhangi bir sakınca olmadığı durumlarda kuruluşta yapılabildiği gibi ailenin kuruluşun yerini bilmesinin risk teşkil ettiği durumlarda ise bir okulun görüşme odası gibi resmi bir ortamda da sağlanabildiği görülmüştür. Ayrıca meslek elemanı Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmaya başladığı ilk dönemlerde mesleğe dair pek çok bilgi ve beceriyi usta çırak ilişkisi yolu ile kendinden daha tecrübeli bir başka meslek elemanından öğrenmesi de sosyal hizmetin uygulama disiplini içinde tecrübe aktarımının önemi üzerine fikir vermektedir.

Evrak Akışına Verilen Yazılı Yanıtlar: Çocuk Destek Merkezleri'nde meslek elemanları gün içinde çocuklarla ilgili pek çok evrak hazırlamak ve pek çok evrağa da yanıt vermek iş kalemine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde, cevaplanması gereken resmi evraklara eklenen 'ivedi' ifadesi ile birlikte meslek elemanlarının günlük çalışma takvimlerinin tamamıyla değiştiği, bu durumun meslek elemanlarının öfke düzeyinin artmasına neden olabildiği görülmüştür.

K8 ve K4 yoğun evrak akışı ile ilgili sorunlarını şu şekilde iletmektedirler:

> "…İl Müdürlüğünden ivedilikle istenen listeler yazılar, bütün o iş rutininizi değiştirmenize de neden oluyodu bazen. Çat diye bir telefon gelir. 'İki saat içinde şu listeyi ya da şu yazıyı hazırlayın.'diye. Öyle bişey olursa bütün işini bırakıyosun, sinir ola ola o işi yetiştirmeye çalışıyosun. Rutin genelde böyle geçerdi (K8-Psikolog-34)".

> "…Yazışmalarla çok boğuşuyorduk, ister istemez resmi evrakları yetiştirmek zorunda kalıyorduk, hastanesi, mahkemesi, ili… Bir sürü yazışmalar var. ..(K4-Psikolog-28)".

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, meslek elemanlarının bürokratik iş ve işlemlerin kendilerinde yaratmış olduğu baskıdan ötürü birtakım zorluklar yaşadığı bulgusuna erişilmiştir.

Sosyal Faaliyet Planlama- Koordine Etme- Katılma: Çocuk Destek Merkezleri'nde meslek elemanlarının yapmakla yükümlü olduğu bir diğer iş kolu, çocuklara gün içerisinde ya da haftalık olarak yaptırılması planlanan sosyal faaliyetleri koordine etmektir.

Yapılan görüşmelerde, meslek elemanlarının, çocuklar için ilgi alanları doğrultusunda sinema, tiyatro, gezi gibi sosyal kültürel faaliyetler ya da bir hobi/beceri kazanmaya yönelik eğitici kurslar düzenlenmek konusunda da çalışmalar yürüttükleri

öğrenilmiştir. Meslek elemanları, düzenlenen etkinliklere kendilerinin de zaman zaman katılım sağladıklarını, bu faaliyetler aracılığıyla çocukları, kurum ortamı dışında daha doğal bir ortamda sosyal olarak gözlemleme fırsatı bulduklarını eklemişlerdir.

> "Hep dönüp baktığımda en keyifli dönemiydi dediğim dönemlerden biri bir yazdı. Sanırım şeyden önceki… Buraya geçmeden önceki son yazımdı (katılımcı burada ilk çalıştığı ÇODEMden bahsetmektedir). Onlarla yaz olduğu için zamanlarını keyifli ve verimli geçirebilecekleri şeyler planlıyorduk. Gezilere, müzelere, sergilere veya denize gidiyorduk. İşte yüzüyoduk, ediyoduk. Bütün gün onlarla zaman geçiriyordum. Sonrasında da işte aksam dönüyoduk. Onları kuruma bırakıyodum, ben de gidiyodum. Mesela çalışıyodum ama o kadar keyif alıyodum ki bazen çalışıyo muyum ben acaba diye düşünüyodum. Sevdiğin işi yapma muhabbeti işte (K1-Psikolog-33)".

Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan psikolog K1, çocuklarla paylaştığı serbest zamanları, ÇODEM 'de geçirdiği en keyifli anlar içine almakta ve çocuklarla iş dışı yapılan bu faaliyetlerin kendisine de iyi geldiğini ve iş motivasyonunun arttırdığını ifade etmektedir.

İş Okul ve Kurs İşlemleri ile İlgili Görevler: Gerçekleştirilen görüşmelerde, meslek elemanlarının hizmet alan çocukların iş okul- kurs işlemleri ile ilgili, çocuğu, yaşına ve yeteneklerine uygun bir işe yönlendirmek, işe yerleşen çocuğun iş süreci ile alakalı düzenli aralıklarla işveren ile görüşmeler gerçekleştirmek, bu görüşmeleri raporlaştırmak, okul öğretmenleri ile telefon ile ya da yüz yüze iletişime geçmek, çocukların okul devamsızlığını ve ders başarısı vb. eğitim işlerini takip etmek gibi pek çok işlemi yürüttükleri, bunun yanında gerekli hallerde İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve okullar ile de gerekli yazışmaları da yaptıkları öğrenilmiştir.

> "…Bazen kızlar işe yerleştirilme talebi ile geliyo. Haftasonu bireysel izne çıktıkları zamanlarda iş bulmuş oluyolar. Kendilerine iş bakmış oluyorlar. Eğer öyle bir durum varsa işyerine gidiyorum görüşme yapıyorum. Eğer okulu ile alakalı bir durum varsa okuluna gidiyorum, görüşme yapıyorum, gerekli yazışmaları yapıyorum… (K11-Çalışmacı -28)"

> "…Okul görüşmelerimi telefonla yapmaya çalışıyodum ya çok sorunlu çocuk yoksa…(K28-Psikolog-30)".

Mahkeme İşlemleri ile İlgili Görevler: Yapılan görüşmelerde, Çocuk Destek Merkezleri'nde korunma ve bakım altında kalan çocukların pek çoğunun çeşitli konular

ile ilgili davalarının olduğu, çocukların, bu mahkeme süreçlerinin takibinin ise yine kuruluşta görevli meslek elemanları tarafından gerçekleştirildiği bilgisine erişilmiştir.

Hastane İşlemleri ile İlgili Gerçekleştirilen Görevler: Meslek elemanları, Çocuk Destek Merkezleri'nden hizmet alan çocukların içinde psikiyatrik takip altında olan çocukların olduğunu, kuruluş meslek elemanlarının psikiyatristin çocuk için talep ettiği psikolojik görüşmelerin çocukla yapılması, bunların raporlaştırılarak hastaneye ulaştırılması, ergenin gebe olması durumunda gebelik sonlandırma işlemlerindeki süreçlerini yürütmek, sonlandırılması uygun olmayan gebeliklerde gebe çocuğa psikososyal destek sağlamak, doğum anında ve doğum sonrasında anne çocuğun yanında refakat etmek gibi görevlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

> "Hastanelere biz gidiyoruz genellikle, psikiyatri takiplerine. İllaki de haftada iki üç tane oluyo. O gün işte psikiyatri randevusu varsa oraya gidiyorum. Çocuklardan bir tanesi kötüyse akşam mutlaka arıyorum. Doğuma gittiyse yanına gidiyorum, doğumunda yanında olamasam bile sonrasında ziyaretine mutlaka gitmeye çalışıyorum. Haftasonları arıyorum, çok iletişim kurmaya çalışıyorum onlarla (K17-Psikolog-30)".

Bir Kriz Anında Yapılacak İş ve İşlemler/Müdahaleler: Meslek elemanları, Çocuk Destek Merkezleri'nden hizmet alan çocukların zaman zaman yaşadıkları sinir krizlerinin etkisi ile kendilerine ya da çevrelerine zarar verici birtakım eylemler içine girebildiklerini, meslek elemanlarının bu ve buna benzer krizlere mesai saati içinde ve/veya dışında müdahale edebildiklerini aktarmışlardır.

> "… Kurumda kalan çocuklar dediğim gibi bazen kriz yaşayabiliyorlar. O zaman nöbet amirleri çocukların danışmanları olan meslek elemanlarını ararlar. Bu sebepten dolayı mesai saatleri dışında da çocuklarla iletişim kurduğum zamanlar oluyordu. İşte nöbet amiri orda yatıştırmakta zorlanıyo mesela İşe yaramıyo onun yaptığı, benimle konuşmak istiyo ve beni arayabiliyorlardı. Bazen, hani kurumdan çıkıyoduk ama öyle bir kavga patlak veriyodu ki kuruma geri dönmek zorunda kaldığımız durumlar olabiliyodu…(K8-Psikolog-34)".

Çocuk ile Sohbet Etmek- Vakit Geçirmek: Gerçekleştirilen görüşmelerde çocuğun hikayesinin yalnızca sosyal inceleme raporları ve görüşme raporları üzerinden okunmadığı, meslek elemanlarının çocuklar ile kuruluş içerisinde ya da dışında çeşitli etkinliklerde bulundukları (denize gitmek, birlikte yemek yemek vb), bu yolla çocuklar ile daha derin, sıcak ve samimi bir ilişki boyutuna geçebildikleri öğrenilmiştir. Ayrıca

nöbette çalışmak ve gündüzde çalışmanın da bu ilişki boyutunu etkileyebildiği, çocuklarla kendi yaşam alanları içerisinde spontane olarak paylaşılan zaman arttıkça, meslek elemanı ile çocuk arasındaki bağın güçlenebildiği bulgusuna erişilmiştir. Nöbet elemanlığı da yapan K30'un konu hakkındaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

> "Onlarla da ilgileniyodum. Sohbet ediyoduk. Televizyon seyrediyoduk ki onların en çok keyif aldığı şeylerden biri oturup onlarla sohbet etmek. Onlardan hoşlanıyorlardı. Odalarını ziyaret etmek. Onu da seviyorlardı. En temiz oda bizim oda diye temizleyip toparlayıp kendileri de çağırıyorlardı. Kitap okuma saatleri yapıyoduk. Yani bu yollarla ilişkimiz gelişiyordu zaten. İşte çocuklar bir ihtiyaçları olduğunda geliyorlar konuşmak için, ya da sen gidiyosun yanların üzgün olduklarını gördüklerinde. Bi sıkıntı mı var diye soruyosun, bunu anladığında sorunlarını anlamaya çözmeye çalışıyosun, gereken kişilerle iletişime geçiyosun. Böyle gelişiyodu yani (K30-Öğretmen-33)".

Grup Çalışmaları Yapmak: Meslek elemanları bu merkezlerde çalışırken yaptıkları bir diğer işin ise çocuklar ile yaptıkları grup çalışmaları olduğunu belirtmişlerdir. Meslek elemanları bu grup çalışmalarını yaptıkları zamanlarda daha fazla mesleki doyum sağladıklarını ve daha iyi hissettiklerini de eklemişlerdir.

> **"**Grup çalışmaları bana günün en verimli geçen kısmı gibi geliyo. Yani orda kendimi daha iyi hissediyorum. Daha işimi yapıyormuşum gibi hissediyorum grup çalışmasında. Çocuklardan o anlamda aldığım dönütler de beni mutlu ediyor (K15-Sosyal Çalışmacı-28)".

Katılımcılardan sosyal çalışmacı K15, günün en verimli vaktini grup çalışmalarının yapıldığı vakitler olarak görmesi grup çalışmalarının önemi hakkında bize önemli bir ipucu vermektedir.

Bu bilgilere ek olarak meslek elemanlarının hemen hepsi çalışma ortamlarında bir günlerini nasıl geçirdikleri sorusunu yanıtlarken ' her anı her dakikası yoğun' 'plan dışı' , 'hareketli' 'durmaksızın bir tempo' ' sıkılacak zaman yok' 'hengame', ' zaman bulursam tuvalete gidiyorum', 'hızlı', gibi tanımlar yaptıkları görülmüştür. Meslek elemanlarının pek çoğu bir günlük iş planlarının hiçbir zaman zihinlerinde kurguladıkları gibi devam etmediğinden yakınmaktadırlar.

> "…O önüme koyduğum işleri sahiden işler yolunda giderse seyrinde götürebiliyorum ama genelde gitmiyor. Gelen bi işe başlamışken başka başka işlerle de ilgili sürekli

> bir uyarana maruz kalıyorum aslında. Onlar arasından kendi seçici dikkatimle en ivedileri seçip o yönde hareket ederek, o işi tamamlamaya çalışarak geçiriyorum. Yani bir iş yapmak bi de o işi bitirmeye yönelik çaba sarf etmekle geçiyo aslında… (K5-Psikolog-34)".

> "…Tek başıma çalıştığım o berbat dönemi anlatayım. Şöyle söyliyim o ilk dönemlerde molam sadece sigara içmekti. Hani böyle çayımı alayım. Bi dışarı çıkayım bi 15 dakka oturayım. Öyle bişey yoktu zaten. O da bi gün hesaplamışım, sadece 10 dakika. Sigara içiyorum, 10 dakikada beş sigara içiyodum galiba o zamanlar ve 10 dakikada da yemek yiyodum. Bu kadar yani. Öyle bir çalışma (K28-Psikolog-30)".

> "Sabah geldiğim zaman herhangi bir evrak gelmiş mi ona bakıyoruz. Genelde görüşmeler raporlar bu şekilde geçiyor. Yemek yemeye çalışıyorum, tuvalete gitmeye çalışıyorum, ya biraz yoğun evet çok çalışıyorum, sabah oturup akşam saat böyle beşe geliyo artık tuvalete gideyim dediğim zamanlar oluyo. Ya dışarıda oluyoruz ya kurum içinde oluyoruz Zaten dışarıda olduğumuz zaman, mesela bugün 10:00 da çıktım 15:00 gibi kuruma gelebildim. Kurumda olduğum zamanlarda da hep yetiştirmeye çalıştığım raporlar oluyo. Hep bişeyler eksik oluyo. Bi koşuşturma yani ÇODEM (K21-Sosyal Çalışmacı -25)".

Sonuç olarak farklı ihtisas alanlarında görev alsalar dahi meslek elemanlarının pek çoğunun ÇODEM 'de bir günlerini geçirme rutinlerinin birbirine benzerlik gösterdiği görülmüştür.

4.1.1.2.ÇODEM'e Başlama Süreci

Bu bölümde; meslek elemanlarının ÇODEM 'de görev yapmaya başlamadan önce ÇODEM ile ilgili herhangi bir fikre sahip olup olmadıkları, ÇODEM'de çalışmanın hangi unsurlardan etkilendiği, daha önceki iş deneyimleri konularında bilgi edinmek amaçlanmaktadır.

Yapılan görüşmelerde, Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmaya başlayan personelin yaklaşık üçte birinin ilk iş deneyimi olduğu, personellerin işe başlamadan önce İl Müdürlüklerince herhangi bir oryantasyondan geçirilmedikleri, meslek elemanların işe başladıktan sonra bu işin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili bilgi sahibi oldukları öğrenilmiştir.

Katılımcılardan Psikolog K1, ÇODEM'e başlama sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

> "…Aile ve Sosyal Politikaların çok meslek elemanı alacağını görünce ilk tercihime onu yazmıştım. Bi bakmışım atanmışım. İşte İl Müdürlüğüne gittik. Orda İdari İşlerden sorumlu biri, şu an artık yok zaten adını da unuttum. Aldı beni. Ben yetişkinlerle çalışmayı tercih ettiğim için danışan da yetişkin danışan görüyorum. Ben dedim kadınlarla çalışabilirim, onlarla çalışmak isterim, yetişkin çalışıyorum zaten falan. Seni BSRM'ye vericem ben dedi. Orda dedi çok güzel kızlar var dedi. Onlara ablalık edersin diye. BSRM, benim için hiçbirşey çağrıştırmayan harfler silsilesi.
>
> -Ama yetişkinler?
>
> -Yok yok kızlarla… Orada çok güzel 20 tane kız var falan. Öyle çıkardı beni ve ben işe başlayana kadar, o ilk gün de hiçbir şey bilmiyordum ne olduğunu. Öyle içinde buldum kendimi (K1-Psikolog-33)".

K1'in Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında çalışmayı seçme nedeninin o dönemdeki alımlar sırasında Bakanlığın fazla kadro açmasından kaynaklı olduğu, meslek elemanının bilinçli bir tercih ile değil, atanma motivasyonu ile ilgili Bakanlığı'nı tercih ettiği, Bakanlığa atanmadan önce yetişkinlerle çalışan psikoloğun, Bakanlığa atandıktan sonra görevlendirileceği yerin belirlenmesi aşamasında meslek elemanının önceki iş tecrübelerinin referans alınmadığı belirtilmiştir. Ayrıca K1'in görevlendirildiği yer olan Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezine (BSRM) dair, meslek elemanının çalışmaya başlamadan önce herhangi bir bilgisinin olmadığı, BSRM'nin yapısını bir oryantasyon sürecinden geçmeksizin sahada deneyimleyerek öğrendiği de edinilen bulgular arasındadır.

Psikolog K4 ise ÇODEM'de çalışmaya başlama hikâyesini şu şekilde aktarmaktadır:

> "Immm mezun oldum. CV falan bırakıyodum sağa sola. Burda da psikologların görev aldığını öğrendim. CV mi bıraktım Cağaloğlu'na.3 gün sonra bana geri dönüş yaptılar. Ağaçlı diye bir yer var çalışmak ister misin diye. Ben de zaten iş aradığım için çok fazla profil ya da ne iş yapacağımı bilmeden bi şekilde gittim ve o gün de başladım. Azcık apar topar oldu. 'Hiçbişey bilmiyodum hatta bu alanda psikologların ne yaptığını bile bilmeden çağırdılar. Mülakat diye gittim. Sonrasında araştırırım diye düşündüm ama sonrası bile olmadan o gün işe başladım zaten (K4-Psikolog-28)".

K4'ün de Psikolog K1'in işe alım sürecine benzer şekilde görevlendirildiği, kuruluş ile alakalı herhangi bir bilgiye sahip olmaksızın işe giriş mülakatı olarak gittiği Çocuk Destek Merkezi'nde aynı gün iş başı yaptığı bilgisine erişilmiştir.

Üniversite tahsilinde tamamladığı lisans programı itibari ile Sosyal Hizmet alanına yabancı olduğunu ifade eden Sosyolog K34 ise göreve başladığı ilk dönemde, yalnızca görevlendirildiği yer ile ilgili değil genel olarak Sosyal Hizmetlerin iş ve işleyişi hakkında da herhangi bir fikre sahip olmadığını aşağıda şu şekilde aktarmıştır:

> "Hiçbir fikrim yoktu. Zaten ben sosyoloji çıkışlı biriyim. Yani yetiştirme yurdu nedir, Çocuk Destek Merkezi nedir, bu işte sosyal hizmetler ne yapar? Bunlar benim zaten lisans döneminde dersini aldığım bir program da değil ve özel bir ilgim alakam olmadığı için, bir makale okumuşluğum bile yoktur yani. O yüzden benim için baya bi sürpriz oldu (K34-Sosyolog-32)".

Yapılan görüşmelerden yalnızca Psikolog K1, K4 ve K34 özelinde değil, meslek elemanlarının pek çoğunun çalışmaya başladıklarında görevlendirdikleri kurum ve kuruluşlar ile alakalı herhangi bilgiye sahip olmadıkları ya da çok sınırlı bilgiye sahip oldukları sonucu çıkmıştır.

Aşağıda Psikolog K12 ve öğretmen K7'nin de işe başlama süreçleri ve sonrasında işle ilgili düşüncelerine yer verilmiştir:

> "İşe başladım. Aslında nasıl bir yere geldiğimi bilmiyorum. Belki bilseydim bu kadar hızlı atakla gelebilir miydim? Düşünebilirdim en azından. Ama nereye geldiğimi bilmediğim için kafamda çok büyük bişey yoktu yani. Hani olumlu mu olacak olumsuz mu olacak bunla ilgili herhangi bir kanaat yoktu ama aldığım referanslardan biraz tabi ÇODEM'lerle alakalı olumsuz şeyler duyuyordum ama buna rağmen denemek istedim. Evime de yakın olması nedeni ile böyle bir teklifi de geri çevirmedim. O şekilde oldu (K12 – Psikolog- 29)".

> "Bi işsizlik dönemim oldu bir iki yıl. Sosyal Hizmet Uzmanı bir arkadaşım vardı. Nöbet elemanı olarak başlamam gerektiğini söyledi ya da nöbet elemanı olarak ihtiyaç olduğunu söyledi. Sonra geldim bi kuruluşa. Onun bana bilgilerini verdiği kuruluşa. Orda işte formasyonumun olup olmadığını sordular sonra öğretmen olarak başlayabilirsin dediler. Ben de başladım. Ben tercih ettim. Neden aslında sadece bir cümle söyliyim. Bu tarz bir iş, yani insanlara dokunmak yardım etmek, özellikle ergenlerle konuşmak hoşuma gidiyodu eskiden beri. Biraz ondan kaynaklı olabilir, çünkü çok sevdim. Başladığım andan itibaren çok sevdim. Hatta ben bu işi yapıyomuyum falan, gerçekten bu işte miyim diye düşündüğüm zamanlar oldu (K7-Öğretmen-34)".

Yukarıda her iki meslek elemanının da Çocuk Destek Merkezleri ile alakalı herhangi bir donanıma sahip olmaksızın işe başladıkları ancak birinin içine girdikten sonra Çocuk Destek Merkezleri'ni benimsediği diğerinin ise orada çalışmaktan mutlu

olmadığı görülmüştür. Bu iki örnek ve katılımcıların geneli ile yapılan görüşmelerden de hareketle ÇODEM'de çalışırken tecrübenin son derece önemli bir faktör olduğu ancak ÇODEM'de çalışmaya devam etmek için tecrübenin yanında ve tecrübeden öte ÇODEM'i sevme motivasyonun da oldukça etkili bir unsur olduğu kanaatini oluşturmuştur.

Gerçekleştirilen görüşmelerin hemen hepsinde personel görevlendirmelerinin personelin rızası dışında ve aniden gerçekleştirildiği ancak işin yapısını ve doğasını öğrendikten sonra pek çoğunun talip oldukları işi sevdikleri ve 'nasıl yapılır'ı öğrenme sürecine girdikleri, bununla birlikte ÇODEM 'e yeni başlayan personelin travma ile baş etme becerilerini arttıracak herhangi bir kaynağa sahip olmaması ve/veya sahip oldukları bilgi ve becerinin vaka ve kriz yönetiminde yetersiz kalmasından kaynaklı çalışmaya başladıktan kısa süre sonra tükenmeye başladığı izlenimi oluşmuştur.

Pek az meslek elemanının Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmaya başlama süreçlerinin kendi rızaları doğrultusunda olduğu, kendi rızası ile Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapmak isteyen katılımcıların ise birincil önceliğinin çocukla çalışmak olmadığı görülmüştür.

Personellerin Çocuk Destek Merkezleri'ni; evlerinin yakınında bulunması, nöbet izinlerini toplu olarak kullanabilme hakkına sahip olmaları, servis ve yemek hakkının olması gibi daha kişisel nedenler ile tercih ettikleri öğrenilmiştir. Konfor alanlarının yakınında kalmayı tercih eden bu meslek elemanları, Çocuk Destek Merkezleri'nde kendi rızaları ile çalışmaya başladıklarını söylemişlerdir.

Yukarıda da değinildiği üzere; merkezlerde personelin yaşam standardını pozitif yönde etkileyecek ufak imkanların dahi, kuruluşların tercih edilen çalışma yerleri haline gelmesinde etkili bir unsur olduğu izlenimi oluşmuştur. Bu minvalde meslek elemanlarından Sosyal Çalışmacı K9'un ÇODEM'i seçiş öyküsünü şu şekilde aktarmaktadır:

> "Evime en yakın yer burası olduğu için, on beş dakika mesafede burayı tercih ettim. Ben hiç bu alanda çalışmadığım için Destek Merkezlerinin nasıl yoğunluklu, hani sıkıntılı bir alan olduğunu bildiğim için… Bir sürü alanda çalıştım. Bi burası kalmıştı. Burayı da bi denemek istedim. Hem evime yakın dedim. Ee değerlendirdim yani. Burayı da uygun gördüler başladım yani (K9- Sosyal Çalışmacı-42)".

Meslek elemanlarının büyük çoğunluğunun Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmaya başlamadan önce kısa ya da uzun aralıklarla sosyal hizmetler alanındaki farklı işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir.

Meslek elemanlarının ÇODEM deneyiminden önce devlet sektöründe ya da özel sektörde görev yaptıkları kurum ve kuruluşlar şu şekildedir: özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, il müdürlüğünün çeşitli birimleri (evde bakım- sosyal ve ekonomik destek vb.), huzurevi, kadın sığınma evi, engelli ve rehabilitasyon merkezi, kaymakamlık, erkek yetiştirme yurdu.

4.1.1.3.Çalışmanın Boyutları

Bu bölümde meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışırken edindikleri kazanımlar ve zorluklar üzerine bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Meslek elemanlarının anlatımlarından; ÇODEM'de çalışmanın olumlu yönlerinin, gençlerle çalışmaktan kaynaklanan olumlu yönler, fiziki ortamın olumlu yönleri ve mesleki gelişim açısından olumlu yönler olmak üzere üç koldan ele alındığı fark edilmiştir.

Çocuk Destek Merkezleri'nin gençler ile çalışmaktan kaynaklanan olumlu yönlerine aşağıda yer verilmiştir:

Meslek elemanlarının, Çocuk Destek Merkezleri'nde kalan kız çocuklarının, ergenlik dönemi çağındaki gençlerden oluşmasının kendi enerjilerinin artmasında etkili olduğunu, meslek elemanlarının çalışırken hizmet alanın enerjisi ile aynı noktaya gelmek ya da ona yaklaşmak için harcadıkları çabanın kendi çalışma motivasyonlarını da yükselttiğini söylemişlerdir.

10 yılı aşkın süredir Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan K25, bunu şu şekilde ifade etmektedir:

> "Daha dinamik ve hareketli olduğumu hissediyorum. Bu da biraz hoşuma gidiyo. Çok böyle yazışma yapıyoruz, sosyal inceleme vs. ama o çocuklarla çalışırken hareketli olman gerekiyor. Bu yönden güzel ama tabi zorlukları var (K25-Öğretmen 36)".

K25, Çocuk Destek Merkezi'nde hareketli olmanın kendisine iyi geldiğini ifade ederken öte taraftan kırtasiye yükünden de yakınmaktadır. Bu meslek elemanı dâhil meslek elemanlarının pek çoğunun Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmanın olumlu

yönünün ne/neler olduğu sorusunu cevaplarken cümleye bir virgül koyarak peşisıra zorluklarını da aktarma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum, personelin yaşadıkları zorlukları daha çok sözelleştirmeye ve bu hususta öteki tarafından dinlenmeye ihtiyaç duyduklarına dair bir izlenimin oluşturmuştur.

Meslek elemanları, ÇODEM 'in kazanımlarından bir tanesinin de çocuklar ile kurdukları bağ olduğunu belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının çalıştıkları çocukları yalnızca bir vaka ya da dosyadan ibaret görmedikleri, ÇODEM 'in yapısı gereği sürekli fiziksel ve duygusal temas halinde oldukları bu çocuklar ile meslek elemanı- hizmet alan ilişkisi dışında anne-çocuk, abla-kardeş, baba-kız, abi-kardeş, zaman zaman arkadaş gibi roller içinde bağ kurabildikleri öğrenilmiştir:

> "Gençlerle çalışmak, geleceğin anneleri ile çalışmak, çok büyük onur benim için. Herhalde yani birkaç tanesini bile ben eğer meslek elemanı olarak katabiliyosam hayata başka bişiy istemiyorum. Şu anda 2004 yılındaki bir kızımla konuştum. Facemde ekli. Zaman zaman gene konuştuğum bir kız. O kadar mutluyum ki beni arıyor olmalarından. Gene o yıllardan bi kız daha var mesela. Onun memur olmasına vesileyim yıllar sonra... Memur olarak başlıyor ve şu an çocukları ile eşi ile o kadar mutlu ki ve eşi ile evlenmesine ben vesileyim. Bunu her fırsatta söyler. 'Senin sayende ben kaçmıştım, yurda geri döndüm' der mesela. O yüzden der 'eşim sana çok dua eder'. Hani o döndü, benden sonra gelinlikle o yurttan çıktı. 'Eğer ben seni dinlemeseydim dönmicektim ben gelinlikle çıkmicaktım belki de bu çocuklarım olmicaktı' böyle diyo. Daha ne olsun. İşte bunlar benim için çok büyük bir kazanç. Bunları yaşamayı seviyorum (K2- S.Çalışmacı-39)".

K2'nin uzun yıllar önce çalıştığı kuruluştan reşit olarak ayrılmış olan bir genç ile iletişimini bugün de devam ettirdiği, Merkez'den reşit olarak ayrılmış olsa dahi doğal akış içinde genç ile bağlarını koparmadığı görülmektedir. Meslek elemanının çalıştığı çocuklarla daha çok bir anne kız ilişkisi içerisinde olduğu, bununla bağlantılı olarak ebeveynlerin çocuklarında görmeyi isteyebileceği evlilik, doğum, işe başlama, okul kazanma gibi yaşam olaylarını kendi kuruluşunda hizmet alan çocuklardan da gördüğünde annesel tepkiler verdiği ve bir ebeveyn gibi sevindiği gözlemlenmiştir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan meslek elemanlarının profesyonel çalışma ile birlikte farklı duygusal kaynaklardan da beslenerek işlerini yürüttükleri dikkat çekmektedir.

Yapılan görüşmelerin devamında meslek elemanlarının, çocuk ile çalışırken kendilerini sürekli surette geliştirme çabası içinde oldukları anlaşılmıştır. Bu sebeple özellikle Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının pek çoğunun iş dışındaki sosyal zamanlarında yüksek lisans, doktora, dışarıdan alınan eğitimler, seminerler gibi entelektüel alanlara yönlendikleri, çocuğa yeter olmak, onun ihtiyaçlarını anlamak ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda çocuğa en uygun müdahale yöntemini uygulamak noktasında yoğun çaba harcadıkları bulgusuna erişilmiştir. Sosyal Çalışmacı K11'in bu konudaki düşüncelerine bakılacak olduğunda;

> "Kızlar dinamik oldukları için, fikirleri sürekli değiştiği, geliştiği için burada meslek olarak kendimi daha fazla geliştirebileceğimi hissediyorum. En azından eksikliklerini falan görüyo insan burada. Ya şöyle diyim. Görüşme yapma konusunda mesela. Çünkü vakalar birazcık daha derin daha ayrıntılı. Onlarla görüşmelerin daha ayrıntılı olması gerekiyo. İşte bu konuda kendinizi birazcık daha geliştirmeniz gerekiyo. Altına bişeyler katmanız gerekiyo. Bu yönden olumlu yönleri var (K11- S.Çalışmacı- 28)".

Meslek elemanının, çocuklarla görüşme yaptıkça bu alanın spesifik ve uzmanlık isteyen bir yapısının olduğunu daha iyi kavradığı bu sebeple kendini geliştirme motivasyonunu da her daim güncellediği fark edilmiştir.

Öte taraftan meslek elemanları**,** profesyonelliğin gerekliliğine inandıkları gibi, yaptıkları işin duygusal/ manevi tatmin kısmının da kendileri için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çocuklarla kurulan bağın maddi kaygıların ötesinde başka bir kaynaktan beslenerek kurulduğunu ve geliştiğini ifade eden meslek elemanları "manevi" ve "duygusal" gibi birbirinin ikamesi yerine kullandıkları kelimelerle tanımladıkları bu içsel rahatlamayı aşağıda şu şekilde tanımlamışlardır:

> "ÇODEM 'de çalışmanın olumlu yönleri var: Kızlarım. Yani onların gözündeki bir mutluluk ya da ağlarken sarılmaları çok farklı bişey oluyo. 24 yaşındayım ama annelik duygularını yaşadığımı hissediyorum. Ya da bi ablalık duygularını. Bunlar paha biçilemeyecek şeyler. Belki bi Sosyal Hizmet Merkezinde ya da Ek Hizmette, İl Müdürlüğünde yaşayamayacağım şeyler. Bu çocuklar sevgiye yoksun çocuklar ve onların sevgisini kazanmak da zor ama güzel bişey (K10- S.Çalışmacı- 24)".

> "Yatılı bir kuruluş olarak, 7/24 işleyen canlı bir yer olarak baktığım zaman burda hani şey görüyorum yani çocuklarla bir sevgi bağı kurmadan burası çekilmez. Asla ne para için çekilir… Hani para derken ne maddi kaygı için çekilir, işte ne böyle iş doyumu olan bişey de değil bu. Bu tamamen gerçekten onlarla, onların aileleri ile kurduğun o

> manevi o duygusal bağın verdiği huzur. Yani bendeki etkisi bu. Beni en çok, birazcık daha teşvik eden bu… (K13- Psikolog-28)".

Yukarıda katılımcıların örneklerinden de anlaşılacağı gibi, meslek elemanlarının çalıştıkları çocuklar ile özdeşleştikleri, meslek elemanlığı dışındaki farklı rollerini çalışma esnasında aktif olarak kullanabildikleri, çocuklar ile aralarında oluşan bağın, işlerini yapabilmelerinde etkili bir unsur olduğu görülmüştür.

Meslek elemanlarının pek çoğu evrak işlerinin yoğunluğuna rağmen Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmanın kendilerini mesleki olarak da geliştirdiğini, çocuklar ile çalışmak ve onların gelişimlerinin seyrini izleyebilme noktasında, yaptıkları işte mesleki tatmin yaşadıklarını eklemişlerdir.

K8, ÇODEM'lerde çalışmanın kendisine kazandırdıklarını şu şekilde özetlemektedir:

> **"**Mesleki olarak çok fazla olumlu yönü var. Çünkü sahada başka bir alanda bir psikolog olarak görme ihtimalinizin çok düşük olduğu ağır travmalarla çok fazla karşılaşıyorsunuz. Ensest gibi ticari cinsel sömürü gibi işte evden kaçma davranışı, riskli davranışlar, kendine zarar verme, madde kullanımı… Bunlarla tabi ki sahada çalışan, klinikte çalışan bir psikolog olarak yine de karşılaşırsın ama Çocuk Destek Merkezinde bunlar senin günlük yaşamının, iş yaşamının rutin bir parçası haline geliyo. Çok fazla olgunlaştırıyo. Mesleki olarak çok fazla deneyim kazandırıyo sana. Bu anlamda bir psikolog olarak çok şanslı hissediyorum ben kendimi. Çok fazla şey öğrendim…(K8-Psikolog-34)".

Psikolog K8, Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmayı daha faydacı bir tutumla ele almış, bu merkezlerde gördüğü vaka çeşitliğinin kendisini olgunlaştırdığını ve deneyim kazandırdığını ifade etmiştir. Bu yönü ile Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışırken bazı meslek elemanlarını zorlayan ve travmatize eden durumların bir başka meslek elemanı tarafından mesleki gelişimine katkı sağlayan birer araç olarak algılanabildiği izlenimi oluşmuştur.

Meslek elemanları, Çocuk Destek Merkezi'nde çalışırken çocuklar ile birlikte/çocuklar için çizdikleri müdahale planlarının geri dönütlerinin hizmet alan çocuk tarafından ivedi olarak verildiğini, böylelikle hangi vakaya nasıl yaklaşılacağı konusunda zaman içinde bir bakış açısı geliştirdiklerini aktarmışlardır. Meslek elemanları doğru ya da çocuk için olumlu çıktıları olan bir müdahalenin sonuçlarını okuyabildikleri gibi yanlış ya da eksik dokunuşların da çocuk üzerindeki etkisini kısa zaman içinde görerek bu hızlı

geri dönüşler sayesinde mesleki olarak gelişebildiklerini ve bir sonraki vakaya daha hazırlıklı olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan Psikolog K22, bu konuyu aşağıda şu şekilde aktarmıştır:

> "ÇODEM'de vakalar çok çeşitli. Mesleki anlamda tatmini daha fazla. Mesleki anlamda keyif veriyor. Senden çıktıktan sonra çocukların ne olacağına ilişkin fikrin daha fazla. Daha önce bir sevgi evinde küçük yaş çocukları ile çalışıyordum. Çocuklar 6-10 yaş grubuydu. Senden çıktıktan sonra nakil oluyorlar. Hani çok fazla söz sahibi olma ya da süreçlerini takip etme durumun olmuyo ama ÇODEM'de yaptığın dokunuşların eksisini ya da artısını daha fazla görebiliyosun. Bi vakada kötü mü gittin, vakayı, kötü mü ele aldın yoksa iyi mi ele aldın onun çıktılarını daha fazla alabiliyosun. O da keyif verici bir hal alabiliyor bana göre (K22-Psikolog-30)".

Meslek elemanları gençler ile çalışmanın dışında ÇODEM 'deki fiziki şartların da avantajlardan bahsetmişlerdir. Meslek elemanları öncelikli olarak Çocuk Destek Merkezleri'nin devlet dairesi görünümünden uzak, ev ortamı hissi veren bir yapıda olmasını Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmanın olumlu yönleri içinde nitelendirmektedirler.

> **"**Sadece bi düzenli işim olsun işte 8/5 çalışıyım. İşte maaşımı alayım diye değil de daha farklı bişey var Çodemde. Dışardan bakılınca anlaşılabilecek bişey değil. İçinde yaşamak lazım. Samimi bir ortam burası, aile ortamı çok işiniz iş olarak kalmıyo. Sadece bir iş olarak göremiyosunuz…(K13-Psikolog-28)".

> **"**Ya avantajı var tabi. Ne bilim bi öğle yemeğinin olması, sabah gidince ev ortamına gidiyormuş gibi bir ortamın olması vs (K26- Psikolog-30)".

Psikolog K13 ve K26, Çocuk Destek Merkezi'nin hissettirdiği ev ortamını olumlu özellikler kategorisinde değerlendirmektedirler. Meslek elemanlarının çalışma isteklerine etki eden bu sıcak ve samimi öğelerin çalışma motivasyonu açısından oldukça önemli unsurlar olduğu, Çocuk Destek Merkezleri'nde ev tipi modele geçilmesinin personeli pozitif yönde etkilediği anlaşılmıştır.

Görüşmecilerden bazıları Çocuk Destek Merkezleri'nin yatılı kuruluşlar olması nedeniyle pek çok gündüzlü hizmet veren kuruma göre bu yerlerin ulaşım, yemek, temel ihtiyaçlara erişim noktasında daha avantajlı olduğu görüşündedirler:

> "… Şöyle diyim. Binanın da iş yerinin de şöyle bir avantajı var. Yatılı kurum olduğu için yemek vs var. Önemli şeyler bunlar benim için. Servisi var. Daha önceki işyerimde böyle şeyler yoktu. Hani öğle yemeğini vs. kendimiz karşılıyoduk. Çodemde olanaklar daha iyi… (K11- S.Çalışmacı-28)".

Yukarıda ve önceki metinlerde de belirtildiği gibi personelin temel ihtiyaçlarına erişim noktasında konfor alanının oluşturulması, Çocuk Destek Merkezleri'ne karşı olan hakim olumsuz çehreyi değiştirmek yönünde önemli bir adım olup personelin metinlerin arasında sıklıkla bu mevzuya değinmeleri, bu taleplerin karşılanmasının kendileri için önem arz ettiğine dair bir ipucu sunmaktadır.

Katılımcıların Çocuk Destek Merkezleri hakkındaki olumlu düşüncelerine merkezin, meslek elemanlarının mesleki gelişimlerine katkı sağlayan bir okul gibi algılanmasının da payı olduğu anlaşılmıştır. Görüşmeciler içinde özellikle psikoloji kökenli meslek elemanlarının pek çoğunun "vaka zenginliğini" ÇODEM 'de çalışmanın olumlu yönlerinin ilk sırasına aldıkları görülmüştür.

> "ÇODEM 'de çalışmanın olumlu yönleri hiçbir yerde göremeyeceğin kadar vaka zenginliği ile birebir temas halinde oluyor olmak. Görüyo, gözlemliyor hatta dokunabiliyo olmak (K4- Psikolog-28)''.

> "... Üniversitede gördüğüm o tüm kişilik bozuklukları vs. onların hepsini görebiliyosun. O açıdan güzel. Diğer kurumlarda muhtelemelen Shm de falan hiç vaka göremediğim için çok mesleğim ile alakalı olmadığını düşünüyorum. Hani ne kadar yapabiliyorum mesleğimi o ayrı ama yine daha yakın mesleğime. Psikolog olduğumu hissediyorum ÇODEM 'de çoğu zaman (K17-Psikolog-30)''.

Yukarıda her iki psikolog da vaka görmenin kendileri için ne kadar önemli olduğunu vurgulamış ve ÇODEM' lerdeki çeşitliliğe vurgu yapmışlardır. Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının pek çoğunun kendi ihtisas alanları çerçevesinde çalıştırıldıklarında yaptıkları işi daha çok sahiplendikleri ve mutlu oldukları derinlemesine görüşmeler esnasında edinilen bir bulgular arasındadır.

Özet olarak; Meslek elemanlarının ÇODEM'de gençler ile çalışırken, dinamik olmayı, sürekli olarak gelişime açık olma zorunluluğunu, çocuklar ile kurulan bağ ve akabinde gelişen duygusal ve manevi tatmini, bunun yanında mesleki tatmini, fiziki ortamın özellikleri içinde, ÇODEM' deki aile ortamını, servis, yemek gibi temel ihtiyaçlara erişimi, mesleki gelişim açısından ise vaka zenginliğini, Çocuk Destek Merkezleri'nin olumlu yönleri içinde değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Öte yandan meslek elemanlarının bu merkezlerde çalışırken birtakım zorluklar da yaşayabildikleri görülmüş, meslek elemanlarının yaşadıkları bu zorluklara aşağıda yer vermiştir:

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının hemen hepsinin çalıştıkları yerlerdeki travmatik vakalardan olumsuz yönde etkilendikleri bulgusuna erişilmiştir.

Katımcılardan Psikolog K1, çalışırken yaşadığı bu zorlanmayı şu şekilde ifade etmiştir:

> "…Toleransımız düşüyo, enerjimiz bitiyo, tükeniyoruz, yoruluyoruz, eeeee ne diyim yaniiii ve şu oluyo bence: Sen zaten bütün enerjini tüketiyosun orda. İnancın, umutların vs. bitmiş bir vaziyette eve geliyosun ve evde hani bununla ilgili hiçbir fikri olmayan bir insan olduğu zaman haliyle o ilişki de şey olmaya başlıyo… Zorlanıyor. Hani ilişkiler kriz dönemlerinde ya çatırdar ya da güçlenerek devam eder ya sen hergün eve döndüğünde bir krizden çıkmış oluyosun. Karşıdaki insan da haklı yani ne kadar senin krizlerinle uğraşabilir yani (K1- Psikolog-33)".

Yukarıda K1'in örneğinde yer alan tükenme, yorulma ve bunlara bağlı olarak ilişkilerde yaşanan birtakım çözülmelerin, temelde görüşme yapılan meslek elemanlarının hemen hepsinde görülebildiği dikkat çekmiştir.

Psikolog K24 de iş yerindeki çalışma ortamının etkisi ile yaşadığı zorlukları aşağıda şu şekilde ifade etmiştir:

> "…Şey oluyo mesela işten çıkıp eve gittiğim zaman hiçbişey duymak istemiyorum, hiçkimsenin sesinin duymak istemiyorum. Işığı bile açmıyorum. Televizyon açık oluyo mesela evde. Eşim mesela bundan çok rahatsız. Sürekli karanlıkta oturuyoruz kasvet kasvet yoruldum artık diyo bana. İstemiyorum yani. Ses olmasın. Işık olmasın, o şekilde bir zorluğu var. Sürekli işi düşünüyorum mesela Başka bişey yapıyorum, aaa gidince şunu yapayım aklımda şu vardı, şu kızın şusu vardı unutmiyim falan diye. Rüyamda görüyorum bazen. Bazı vakalar çok ağır oluyo, insanlara olan güvenim sarsılıyo... (K24- Psikolog-27)".

K24 'ün anlatımlarında yer alan sessiz ortamda kalma isteği, evdeyken işten kopamama, işin rüyalara girmesi, insanlara olan güvenin azalması gibi pek çok durum, görüşme yapılan meslek elemanlarının anlamlı bir çoğunluğunda da görülmüştür.

Bir başka katılımcı K34 ise iş yerinde yaşadığı zorlukları ifade ederken daha çok yabancılaşma ve duyarsızlaşma sorununa vurgu yapmıştır.

> "…O kadar çok vaka görüyosunuz ki yani gördüğünüz bir habere çok yabancılaşıyosunuz. Mesela atıyorum bi arkadaşım gösteriyo böyle böyle bişi olmuş gördün mü diye o ne ki diye geçiriyosunuz içinizden. Çok büyük bir duyarsızlaşma yaşıyosunuz yani herşeyi kabul eder hale geliyosunuz (K34- Sosyolog-32)".

K34 gibi meslek elemanlarının genelinin, herkesin tepki verdiği veya hayretle yaklaştığı bir durum karşısında tepkisiz kalabildikleri ve birçoğunun bu tepkisizlik halini

sorguladıkları, yabancılaşma olarak nitelendirdikleri kopma durumu ile birlikte tükenmişlik hissini de yaşayabildikleri görülmüştür.

Bunlara ek olarak; meslek elemanlarının ağır davranış problemleri olan çocuklar ile çalışırken çocuklardan, çocukların aileleri ve/veya yakınlarından fiziksel şiddete maruz kalma kaygılarının da olduğu, meslek elemanlarının bu durumu çalışma engelleri içine aldıkları bulgusuna erişilmiştir. K1, bu zorlukları aşağıda şu şekilde ifade etmiştir:

> "...Öte yandan fiziksel olarak da zorlanıyosun, sonuçta tehlike içindesin sürekli. Bir kavga çıksa fiziksel olarak da zarar görebilirsin. İşte aileler saldırabilir. Ne biliyim tehlikeli insanlarla temas etmek zorunda kalıyoruz işte ne biliyim torbacısından, ticari cinsel sömürücüsüne kadar. Onun adı neyse artık. Hepsi sana bilenebilir yani telefonunu bulabilir vs (K1-Psikolog-33)".

Yukarıda Psikolog K1, ÇODEM'de çalışmanın zorluklarından bahsederken birileri ya da bir şeylerin etkisi ile sürekli olarak tetikte olduğu vurgusunu yapmıştır. K1'in anlatımından referansla pek çok meslek elemanının da beden bütünlüklerine dair güvenlik algılarında çeşitli boşlukların olduğu, meslek elemanlarının kendilerini çalışırken güvende hissetmedikleri bulgusuna erişilmiştir.

Yapılan görüşmelerin devamında meslek elemanlarının hemen hepsinin iş ve iş dışı ayrımlarını yapmakta zorlandıkları, iş yerinden fiziksel olarak ayrıldıktan sonra dahi zihinlerinin ÇODEM ile ilgili iş ve işlemler ile meşgul olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Psikolog K12 ve Sosyal Çalışmacı K18'in aşağıdaki anlatımları buna örnek oluşturmaktadır:

> **"**…ÇODEM'lerde çalışmak kişiyi çok yıpratıyo. Birilerine sürekli vermeniz gerekiyo ama sürekli vere vere de insan yorulabiliyo. Tükenebiliyo, bir yerlerden alıyo olmak lazım. Ya aile yaşantısından, ya başka bir yerden. Başka alanlarınızın çok iyi çok sağlam olması lazım ki bu alanda sabrınız dayanıklılığınız artabilsin. Eee tabi zorluyo tabi. Aile Bakanlığıyız evet ama ya kendi ailelerimiz… Bazen burada mesai saati dışında kalmalar. Sürekli evdeyken telefonların gelmesi. Yani bulunduğumuz yerde olamamakla ilgili benim bi problemim var burayla ilgili. Burdaysam buradayımdır, evde değilimdir. Evimle ilgili bir süreç olsa çalışırken ilgilenmem ama eve gittiğim zaman da işte gecenin 12 sinde sıçrayarak uyanmayı kimse istemez ne oluyo diye. E bunlar biraz tedirgin edebiliyo. Etrafımızdaki insanları da tedirgin edebiliyo. Bu ne, nasıl bir iş, sınırın yok mu senin, bütün hayatın orası mı gibi söylemlere maruz kalmamız bizi yıpratıyo (K12- Psikolog-29)".

> "…ÇODEM 'lerde şey yok, beşten sonra telefonumu kapatayım falan. Senin aile hayatını da alt üst ediyo. Gece üç dörtte telefonlarla uyanıyosun ve bir süre sonra panikleşmeye başlıyorsun. Panik atak olmuştum ben her gün telefonumun zil sesini değiştirmeye başlamıştım. Benzer bir zil sesi duyduğumda kötü oluyodum çünkü yaşadığım travma var. Bir gün gece çocuğun vefat ettiğini öğrendim ben gece üçte. Bundan sonra da o telefonun zil sesini hiç kullanamadım. Ya da o telefonu her açışımda ya da gece çalışında acaba mı diye açtım. İçim sürekli yanarak, kalbimden böyle bir yanma hissi oluşarak, acaba gene ne oldu, gene bişey mi oldu gibi duygularla uyanmaya başladım. Hani bir anda uykumdan uyandım, çocuk vefat etmiş, savcılık resimlerini istiyo tanımlamaları gerekiyo diye duyunca bi an şok oldum. Ya onun travması bende çok fazla kaldı. Zaten bir ay boyunca o yas sürecini bile yaşayamamıştık. Müfettişler, soruşturmalar onlarla uğraşıyosun başta. Sonrasında bir ay sonra ben yas sürecine girdim. İlk defa bir ay sonra ağladım. Ee bunlar bende çok ağır süreçler oluşturdu. Yani hani diyorum ya çok fazla yıprattım. Saçlarım ilk ÇODEM 'de beyazlamaya başladı. Şu an saçlarım bembeyaz mesela (K18-Sosyal Çalışmacı-24)".

Gerek K12 gerekse K18'in anlatımlarından hareketle, görüşme yapılan diğer meslek elemanlarının da büyük çoğunluğunun ÇODEM 'deki kriz içerikli haberleri sıkça duymaktan kaynaklı telefon sesine hassasiyet geliştirebildikleri, ÇODEM 'deki mesai saati kavramının belirsizliğinden ötürü, çalışanın işi işte bırakamadığı, bu durumun katılımcıların aile hayatını olumsuz yönde etkilediği edinilen bulgular arasındadır.

4.1.1.4.Çalışma Koşullarının Aileye Etkisi

Bu bölüm, meslek elemanlarının içinde bulundukları çalışma koşullarının, kurdukları, kuracakları ve/veya içine doğdukları aileye etkisini konu edinmektedir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılardan yalnızca birinin, ÇODEM 'deki çalışma koşullarının ailesi ile olan ilişkisini etkilemediği, kalan katılımcıların tamamının çalışma koşullarının, kurdukları, kuracakları ya da içine doğdukları ailelerine doğrudan ya da dolaylı yönde etkide bulunduğu bulgusuna erişilmiştir.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının pek çoğu için çalışma koşullarının aileyi olumsuz yönde etkilediği, olumlu örneklerin ise katılımcıların geneline yayılamayacak kadar az olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışma ortamındaki stresini, çoğu zaman o ortamda ifade edememesinden kaynaklı, olumsuz duygularını ev içerisinde anne, baba eş çocuk gibi birincil sistemler üzerinden yaşadıkları, bu yansıtmanın meslek elemanının

aile ilişkilerine zarar verdiği bulgusuna erişilmiştir. K17'nin duygularını ailesine yansıtış şekline aşağıda yer verilmiştir:

> ‘‘Daha agresifim. Mesela eşim bunu sürekli dile getirir. Öfkelenmeyecek bir durumda basit bir nedenden dolayı hemen tepki gösterebiliyosun, öfkeleniyosun der. Ben önce daha sakin bir insandım. Sessiz. Hani şu anda da çok böyle ımmm şey değilim. Çok kolay öfkelenmem, tepkimi hemen dile getirmem ama aile içerisinde birazcık da şey olayı var. O çocuğa bazı şeyleri göstermemeye çalışıyosun, birazcık daha onu belli normal ölçülere getirmeye çalışıyosun herhalde orda bastırdıkların evde açığa çıkmaya başlıyo. Orda ben uğraşıyorum, ben alttan alıyorum evde de benim en yakınımdaki kişi beni biraz taşısın mantığı ile daha çok tepki verdiğimi ben de fark ettim son dönemlerde (K17-Öğretmen-34)”.

Yukarıda K17'nin de bahsettiği gibi bireylerin nefes alıp vermeyi sürdürdüğü sürece hayatı deneyimlemeye devam ettiği ve bu deneyimler esnasında oluşabilecek stres durumlarını, o anda bastırmayı başarabilseler dahi bastırdıkları duyguları, hayatlarının diğer alanlarında bir şekilde yansıttıkları anlaşılmıştır. Meslek elemanlarının pek çoğunda görülen bu yansıtma durumunun bireylerin sosyal ve özel ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Görüşmelerde, ÇODEM'deki çalışma koşullarının; meslek elemanlarının üzerinde “Kendi içine dönme hali” , “Aşırı öfke hali”, “Sessizlik arayışı”, “İş dışındaki olumsuz yaşam deneyimlerini duymaya ve/veya dinlemeye karşı direnç geliştirme” gibi birtakım davranış değişiklikleri yarattığı da edinilen bir diğer bulgudur. Psikolog K26 bu zorlukları kendi cümlelileri ile şu şekilde özetlemiştir:

> “… Yani bir pazar günü ailemle, eşimle vakit geçiricem. Sürekli telefon çalıyo. What's App'tan mesaj. Kendin evet haftasonundasın ama bakıcı anneler bişey soruyo, çocuk bişey yapıyo, ister istemez stresli oluyosun. Mesela ben çok suskunlaşmıştım evde. Çünkü bütün gün sesli bir ortam, kavga olan ortam olduğu için eve gelince susuyodum, pek bişey konuşmak istemiyodum. Yani böyle yansıyo. Daha stresli oluyosun. Olumsuz bişey duymak istemiyosun. Mesaj geliyo,diyosun gene ne oldu acaba? Böyle etkileri oldu (K26- -Psikolog-30)”.

Bu örnekler ve yapılan diğer görüşmeler ışığında; merkezlerde çalışan kişilerin pek çok nedenden ötürü hemen her gün ikincil travmaya maruz kaldıkları görülmektedir. Bu zorlanma halinin doğal sonucu olarak meslek elemanlarının kurdukları ilişkilerde birtakım sorunlar yaşayabilme risklerinin de yüksek olabildiği görülmektedir.

4.1.2.Çocuk Destek Merkezleri ve Çocuk Kavramı

Bu bölümde, meslek elemanlarının evlat edinme ve çocuk sahibi olmaya dair fikirleri hakkında bilgi edinmek ve bu fikirlerinde Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapmanın etkili olup olmadığını öğrenmek amaçlanmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde evlat edinme fikrine dair meslek elemanlarından edinilen nicel bilgiler aşağıda Tablo 4-2'de verilmiştir:

+/+:ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce de ÇODEM 'de çalışmaya başladıktan sonra da evlat edinmeye dair olumlu fikre sahip olanların sayısını,

+/-:ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce evlat edinme konusunda olumlu fikre sahipken ÇODEM deneyiminin ardından fikirleri olumsuz olarak değişenlerin sayısını,

0/**+:**ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce evlat edinme fikrini daha önce düşünmemiş olup ÇODEM tecrübesinden sonra evlat edinmeye olumlu bakanların sayısını,

0/**-:**ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce evlat edinme fikrini daha önce düşünmemiş olup ÇODEM tecrübesinden sonra evlat edinmeye olumsuz bakanların sayısını,

-/-:ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce evlat edinme fikrine olumsuz bakıp ÇODEM tecrübesinden sonra da bu düşüncelerini devam ettirenlerin sayısını,

0/0**:**ÇODEM 'de çalışmaya başlamadan önce ve sonra evlat edinme fikrini düşünmemiş olanların sayısını belirtmektedir.

Tablo 4-2 üzerinden incelendiğinde, 34 katılımcının yarısından fazlasının evlat edinmeye olumlu baktığı görülürken diğer yarısının ise bu fikre olumsuz ya da nötr olarak baktıkları görülmektedir.

Tablo 4-2: Meslek Elemanlarının Evlat Edinmeye Dair Fikirleri

+/+	**+/-**	**0/+**	**0/-**	**-/-**	**0/0**	**Toplam**
10	10	7	1	4	2	34

Yapılan çalışmada; özellikle gebe çocuklara hizmet veren Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan meslek elemanlarının gebe çocukların gebelik öykülerine sıklıkla tanık olmalarından ötürü, evlat edinme ile ilgili olumlu /nötr olan fikirlerinin olumsuza doğru evrildiği bulgusuna erişilmiştir. K19, bu dönüşüm sürecini şu şekilde aktarmıştır:

> "…Öncesinde daha olumlu bakıyodum. Daha hani nötrdüm yani o çocukları birilerinin alması mutlu ediyodu beni. Ben de alabilirim diyodum. Hala daha asla almam demiyorum ama algım değişti. Ben çünkü gebe kuruluşundayım. Buradan önce de evlat edinme hizmetinden yararlandırıyorduk o çocukları ve o çocukların annelerinin geçirdikleri gebelik sürecine ben bizzat tanık oldum. Yani gebeliklerini çok kötü geçiyorlar. Uyuşturucu kullanımı, suç işleme, başka kişiler tarafından istismara uğrama… (K19-Psikolog-34)."

Meslek elemanlarının genelinin ise çocukların evlat edinmeden önceki yaşamlarının da evlat edinmede önemli bir faktör olduğunu düşünmeleri, çocuğun biyolojik ailesi yanında geçirdiği zaman artıkça evlat edinen kişinin çocuk üzerindeki tasarrufunun azaldığını, uzun yıllar kendi kök ailesi yanında kalan bir çocukta olumsuz bir davranışı söndürmek ya da yeni bir davranış kazandırmanın güç olduğunu düşünmeleri dikkat çekicidir. Meslek elemanlarının bu düşüncelerinin, evlat edinme fikrine mesafeli yaklaşmalarına neden olduğu anlaşılmıştır. K12, konu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde özetlemektedir:

> "…Bir şeyi, oluşmuş bir şeyi zaman geçtikçe değiştirmek daha zordur. Kalıplaşır artık onu yıkmak daha zordur. Kırk yaşındaki bir kadının görüp geçirdiği ile 18 yaşındaki bir kadının görüp geçirdiği şey aynı olmaz, tabuları da aynı olmaz. Eee şimdi buradaki 15 yaşındaki bir çocuğun görüp geçirdiği ile 3 yaşındaki bir çocuğun görüp geçirdiği de tabusu da aynı olmaz. Bir şeyi alırken temelden alıp yetiştirmenin daha düzgün, daha konforlu olabileceğini gördüm (K12- Psikolog-29)".

Öte yandan evlat edinme fikrine olumsuz bakan meslek elemanlarının büyük çoğunluğu ise Çocuk Destek Merkezleri'nde çalıştıkları süre zarfı içinde evlatlık verilecek olan çocukların ebeveynleri ile çalıştıklarını, bu müracaatçı grubunun pek çoğunun kalıtımsal olarak psikolojik rahatsızlıklara yatkın olabildiğine tanıklık ettiklerini, evlat edinme sürecinde bu aşamayı kontrol etme olanaklarının olmamasından ötürü, bu hizmet modelini kendilerinin tercih etmeyecekleri yönünde paylaşımda bulunmuşlardır. Öğretmen K20'nin konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

> "Eeee evlat edinemeyeceğimi düşünüyorum artık. Genetik nereye kadar etkindir bir çocukta bilmiyorum ama bazen bazı şeyleri düzeltmeye sevginin yetmeyeceğini düşünüyor oldum artık. Bazen şey diyorum. Evlatlık aldığın bir çocuğa emek verirsin, sen büyütürsün. Evladın olur. Doğurmaya ya da bir kan bağına ihtiyaç duymazsın ama öyle vakalar görüyoruz ki sanki tek başına sevgi yetmeyecek. Bi şekilde o çocuğun annesinden babasından aldığı da o çocukta ilerde ortaya çıkacak ve buna gücüm yetmeyebilirmiş geliyo bana… (K20- Öğretmen-39)".

Meslek elemanlarının genler, travmatik yaşam öyküleri, çocuğun sosyal bagajında getirdiği enstrümanlar gibi birbirinden farklı alt kırılımlarla tarifledikleri çekincelerin genelinin çalışırken sahip oldukları ampirik bilginin etkisi ile şekillendiği anlaşılmıştır.

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi meslek elemanlarının evlat edinmeye dair olumsuz fikir ve düşünceleri olabildiği gibi olumlu yönde de düşünceleri bulunmaktadır. Evlat edinmeye dair olumlu fikre sahip olan katılımcıların genelinin dünyaya gelmiş olan bir canlıya bakıp büyütmenin önemine vurgu yaptıkları, başkasının doğurduğu bir canlıya da annelik yapmanın mümkün olduğunu belirttikleri, bu inanç doğrultusunda evlat edinmeye olumlu baktıkları bulgusuna erişilmiştir. Evlat edinme fikrine olumlu yaklaşan Psikolog K1 ve Psikolog K8'in konu ile ilgili düşünceleri ise şu şekildedir:

> **"**… Zaten artık hayat bulmuş bir canı benimsemek… Yani hani o zaten var. Yeni bi tanesini üretmek yerine, var olanlardan birini kurtarmak gibi. Neden olmasın diye düşünürdüm hep. Eeee buralarda çalışmaya başladıktan sonra da gerçekten ciddi ciddi bunu yapabileceğimi düşündüm yani. Duygusal olarak hani. Benim doğurmadığım bi çocuğu da çocuğum gibi sevebileceğimi düşündüm (K1-Psikolog-33)."

> **"…** Bu kurumlarda çalışmaya başladıktan sonra evlat edinebileceğime daha fazla emin oldum. Önceden evet güzel bişey olarak görüyodum, anlamlı bişey olarak görüyodum ama hani heralde yapabilirim diyodum. Yüzde yüz emin olamıyodum kendimden ama bu merkezlerde çalıştıktan sonra kendimden %100 emin oldum. Şeyi hissettim. Bir çocuğun hayatını sahiplenmem için doğurmuş olmam gerekmiyomuş. Bunu fark ettim yani…(K8-Psikolog-34)."

K1, K8 ve evlat edinme fikrine olumlu olarak yaklaşan diğer katılımcıların da söylemlerinden hareketle; meslek elemanlarının ebeveynlik duygularının yalnızca biyolojik unsurlardan ibaret olmadığını, bireylerin kendi doğurmadıkları çocuklar üzerinde de tıpkı doğurmuşçasına aynı sevgi ve ilgi ile eğilme motivasyonlarına sahip olabileceklerini düşünebildikleri görülmüştür.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; evlat edinmeye dair pozitif bakış açısı geliştiren ÇODEM Personelinin de evlat edinmeye mesafeli ve/veya olumsuz yaklaşan personel gibi çocuğa dair benzer pek çok risk faktörünü bildikleri ancak bu personellerin diğerlerinden farklı olarak evlat edinme konusunda daha çok duygusal kaynaklarından beslendikleri gözlemlenmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmenin devamında meslek elemanlarının evlat edinme hakkındaki düşüncelerinin ardından çocuk sahibi olmak konusundaki fikirleri de incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Meslek elemanlarının genel olarak çocuk sahibi olma konusundaki fikirlerini ifade ederken ise çocuk için kullandıkları başlıca niteleme sıfatları; "Zor", "Kaygı verici", "Tehlikeli", "Korkutucu", "Uzak", "Erken", "Şart değil", "Özgürlüğü kısıtlayıcı", "Sorumluluk", "Çok zahmetli", "Çok uğraştırıcı", "El kol bağlanacak", "Güzel", "Çok güzel", "Çok tatlı", "Besleyici", "Olumlu", "İyi" şeklindedir. Meslek elemanlarının bu sıfatlar arasında en çok "güzel" , "çok güzel" sıfatlarını tekrarladıkları, görüşmecilerin yaklaşık üçte ikisinin çocuk sahibi olma fikrine temelde olumlu yaklaştığı ancak olumlu yaklaşanlar arasında çeşitli nedenler ile bu fikre karşı kaygı düzeyi yüksek meslek elemanlarının da olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılar içinde özellikle çocuk sahibi olma fikrine tamamen negatif bakan meslek elemanlarının, büyük oranda Çocuk Destek Merkezi'nde gördükleri ağır travmatik vakalardan etkilendikleri anlaşılmıştır. Bu hususta K10 ve K24'ün düşüncelerine yer verilmiştir:

> "… Çocuk çok seviyorum. Bi çocuğun sorumluluğunu alabilmek, çocuğu dünyaya kazandırabilmek, iyi bir insan oldurabilmek çok zor bişey ve onun için gerçekten de büyük bir cesaret ister. ÇODEM 'lerde çalışmadan önce evlenir evlenmez çocuk yapmayı düşünürdüm ama şimdi evliliğe de çocuğa da çok uzağım (K10- Sosyal Çalışmacı 24)".

> "…Herkes çocuk sahibi olmak zorunda değil. Bence çocuk sahibi oluyosan gerçekten hakkını vermelisin her anlamda çocuğun eğitimi ile ilgili ve ben bununla ilgili yeterli olduğumu düşünmüyorum. Şimdi şöyle bi bakıyorum çalıştığım kuruluşa, genel olarak ailelere. Herkes çocuk doğuruyo ve sonuç ortada. Üremeye karşıyım artık bu sıralar yani. Bence var etkisi yani birazcık ÇODEM 'in. Ama şöyle….Artık kendimin çocuk sahibi olmasından ziyade artık kimse çocuk sahibi olmasın modundayım. Bu kadar üremesin insanlar istiyorum yani. Bir ailede 10 tane çocuk olmasın yani. Saçma

> sapan bişey. İşte belki bunları gördüğümden daha da titizleniyorum belki bilmiyorum (K24- Psikolog-27)".

Yukarıdaki örnekte K10'nun çocukları sevdiği, Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmadan önce evlenme ve çocuk yapma motivasyonunun yüksek olduğu, ÇODEM tecrübesinden sonra bu fikrinin aksi yönde değiştiği görülmüştür. K24'ün ise Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmaya başlamadan önce de öncelikleri arasında anne olmanın yer almadığı, ÇODEM 'de çalışmaya başladıktan sonra gördüğü çocuk ve aile profillerinin kendisinde bu düşünceyi pekiştirdiği bilgisi edinilmiştir. K24 'ün bireysel ve toplumsal bağlamda, üremeyi sorguladığı, çok çocuk yapma fikri ve eyleminin meslek elemanında öfke uyandırdığı gözlemlenmiştir. Her iki meslek elemanın da çocuk dünyaya getirme fikrine büyük bir sorumluluk atfettikleri, bu atıfların kendilerini çocuk dünyaya getirme eylemine karşı temkinli olmaya yönelttiği, ÇODEM'de çalışmanın bu düşünceler üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının çoğunluğunun dünyaya getirdikleri/getirecekleri çocuğun istismara maruz kalma kaygısını çalıştıkları alanda gördükleri vakaların etkisi ile yoğun olarak taşıdıkları, bu kaygının meslek elemanlarını, çocuk sahibi olma fikrine karşı temkinli olmaya yönelttiği anlaşılmıştır. K2'nin çocuğu hakkında duyduğu kaygılara aşağıda yer verilmiştir:

> "Bi çocuk sahibiyim zaten. İkinci bir çocuğum olsun da gene çok isterdim ve bir kız çocuğum olsun çok isterdim. Bunu her zaman söylüyorum. Ama bi kız çocuğu olduğu zaman da kızlarla çalıştığım için uzun yıllar korkularım da çok yüksek. Ben rüyalarımda 6 yıldır oğlumun tacize uğradığını, istismara uğradığını görüyorum zaman zaman ve bu belki de çalıştığım alandan kaynaklı mesela. Bu korkuyu atamıyorum kendimden. Kilodunu falan kontrol ediyorum çocuğun fark ettirmeden. Okulda ne yaptığını soruyorum. Tuvaletlerde dikkatli olması gerektiğini anlatıyorum. Bunlar hep yaşadığım şeylerden kaynaklı yani (K2-Sosyal Çalışmacı-39)".

Çocuk dünyaya getirme fikrine sıcak bakmayan meslek elemanlarının bazılarının ise kendilerini çocuk dünyaya getirmek için hazır hissetmedikleri ve çocuğa yeteri zamanı ayırmayacaklarına dair bir inanca sahip olduklarından bu fikre mesafeli yaklaştıkları görülmüştür. K17, bu hazır olmamışlık halini şu şekilde aktarmıştır:

> "İstiyorum çocuk sahibi olmak ama daha erken olduğunu düşünüyorum. Daha yapacak şeylerim var. O yüzden diyorum biraz daha dursun. Biraz daha kendimi hazır hissetmem gerekiyo. Ona daha çok vakit ayırabilmek istiyorum. Onun büyürken yanında olmak istiyorum. O yüzden şu an düşünmüyorum (K17-Psikolog-30)".

Görüşmelerin ilerleyen aşamalarında meslek elemanlarının çocuk dünyaya getirme fikri konusundaki kaygılarının temelde mükemmeli isteme arzusundan kaynaklandığı, mükemmel olma olasılığını engelleyen faktörlerin varlığı halinde ise harekete geçmekten imtina ettikleri gözlemlenmiştir.

4.1.3.Çocuk Destek Merkezleri ve Aile Kavramı

4.1.3.1.Aile Tanımı

Bu bölümde Çocuk Destek Merkezlerinde çalışan meslek elemanlarının zihinlerindeki aile tanımı ve bu tanıma kimlerin girdiği ile ilgili fikir edinmek amaçlanmıştır.

Görüşmelerin genelinde katılımcıların, aralarındaki bağ ile ilişkili olarak zaman zaman anne ve baba gibi daha çok kan bağı olan kişileri aile tanımlarının ilk sıralarına alırken zaman zaman arkadaş, dost gibi kan bağı olmayıp duygusal olarak bağ kurdukları sosyal destek sistemlerini aile tanımı içerisine aldıkları bulgusuna erişilmiştir.

Görüşmelerden arkadaş ve dost tanımlarını aile tanımı içinde önceleyen meslek elemanlarının diğer meslek elemanlarına oranla geleneksellikten daha uzak bir yapı sergilediği anlaşılmıştır. Öte taraftan bazı meslek elemanlarının ise her ne olursa olsun aile olmanın ön koşulunun kan bağı olması gerektiği fikrini savunduğu görülmüştür. Psikog K8 ve Psikolog K6'nın konu ile ilgili birbirinden farklı fikirleri barındıran düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir:

> "…Yani sistemin tanımladığı aile kavramını biliyoruz zaten. İşte anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile. Anneanne, babaanne ve diğer akrabalardan oluşan geniş aile tanımı. Bu bizim aslında içine doğduğumuz ve tercih etmediğimiz yapı. Ama benim için aile sadece bundan ibaret değil. Çünkü hayatımda ailem olarak gördüğüm ve sonradan hayatıma dahil olmuş çok sevdiğim insanlar da var. O yüzden bence aile kavramı biraz daha kendini ait hissettiğin insanlar, kendini ait hissettiğin alan ve o duygusal bağ ile şekillenen bişey (K8- Psikolog- 34)''.

> "Ya galiba ben biraz o konularda muhafazakâr bakıyorum mevzuya. Kan bağı benim için önemli. Çünkü hani evlat edinmeye de negatif bakıyorum. Elbette insanın birbirini sevmesi için kan bağına gerek yok, aile olmak için var galiba. Öyle düşünüyorum galiba (K6-Psikolog-38)."

Görüşmelerin devamında, "Evlilik Kurumu Bir Ömür Boyu Sürer", "Eşler Birbirine Her Zaman Sadık Olur", "Erkek Evine Ekmek Getirir", "Aile Kutsaldır", "Güçlü Aileler Toplumu Kurtaracak", "Evlilik Şarttır", "Çocuk Ailenin Olmazsa

Olmazıdır" gibi mottoların, görüşme yapılan pek çok meslek elemanı tarafından negatif olarak algılandığı, bununla birlikte birkaç meslek elemanının da ailelerinde de gördükleri bu söylemleri satın aldıkları ve kendi aile tanımları içine yerleştirdikleri görülmüştür. Aile tanımları birbirlerinden farklı olan K9 ve K29'un konu ile ilgili düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir:

> "… Boşanmazsın. Eşinle birlikte iyi geçinmek zorundasın problem olursa da. Eee aileyi kadın da ayakta tutabiliyo bence her şeyi içine sindirebiliyo mesela ben de bunlar var yani eşimle bir problem olsa boşanalım demem mesela ben. Çünkü ben boşanmak için evlenmedim…''(K9-Sosyal Çalışmacı-42)".

> "…Kendi ailemde, sülalemde çok daha farklı bakılıyo aileye. Aile bir bütündür. Ne kadar çok sorun olursa olsun o bütün parçalanamaz hani üzüntüler, ölümler, ayrılıklar, şiddet. Ne olursa olsun. O aile parçalanamaz. Aile namustur. Eşler ayrıldığında namusumuza zeval gelir, leke gelir. Bu mantıkta yürütülüyo ama ben böyle düşünmüyorum. Benim düşündüğüm aile tabi ki seven kollayan tüm ihtiyaçlarını karşılayan ve psikososyal, her türlü ihtiyacın karşılayan bir ailedir ama kişiler ailede anlaşamadıkları zaman, birbirlerini artık yıprattıklarını hayatlarını böyle dayanılmaz noktaya getirdiklerinde, ayrılmalarını ve ailenin tek ebeveynli olarak yoluna devam etmesinin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Hani ailenin bir bütün olup ama çok mutsuz olması benim için çok kötü bir durum (K29-Sosyal Çalışmacı-24)".

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi her iki sosyal çalışmacının da mottoları yorumlayış şekillerinin birbirinden farklı olduğu, meslek elemanlarının yaşı, sosyal, kültürel bagajında bugüne getirdikleri, içine doğduğu aile yapısı, dünya görüşü gibi pek çok etkenden dolaylı ya da doğrudan etkilenebildiği anlaşılmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde bazı meslek elemanlarının genel olarak aile kavramı ya da özel olarak aileleri ile ilgili paylaşımda bulunmaktan imtina ettikleri görülmüştür. Görüşmenin ilerleyen aşamalarında bu meslek elemanlarının pek çoğunun özkök ailesi ile ilgili birtakım problemlerinin olduğu, aileleri üzerine konuşmanın kendilerini duygusal olarak zorlandığı, meslek elemanlarının zaman zaman kendi anne ve babalarını aile sistemlerinin dışarısında bırakabildikleri, aile tanımlarına, olumlu katkısı olduğunu düşündükleri farklı bireyleri dahil edebildikleri görülmüştür. K26 ve K31 bu görüşte olan katılımcılardandır:

> **"**Ya bu benim aslında… Aile tanımı… Benim de aslında çok… Nasıl diyim… Değerlerine bağlı geleneksel bir aile yapım yok. O yüzden bu konu benim için biraz kişisel. Ne bilim anne babam ayrı benim. Babamla görüşmüyorum. Benim oğlumu

> mesela babam hiç görmedi. Ya kendimin de çok parçalanmış bir ailesi var. Annem yılın altı ayı yurt dışında. Onla da böyle çok kuvvetli bağlarımız yok. Hani aile işte şu an kurduğum aile benim için. Öncelikli olarak eşim çocuğum. Hani kendi başımıza karar aldığımız, kimseyi dahil etmediğimiz, beraber kurduğum bir aile, ailem… Yani şu an benim kurduğum ailem kendi ailem. Çünkü dediğim gibi anne baba tarafından çok parçalanmış bir haldeyim. Ben artık aileme onları dahil edemiyorum. Benim için aile, ben eşim ve çocuğum. Kan bağı benim için hiçbirşey ifade etmiyor (K26-Psikolog-30)".

> "Aile garip ya… Geçen bi tane dizide geçmişti o muhabbet, aile ne demek falan gibi de. Ya herkese göre tanımı değişiyor ki. Bana göre… Ya annem babamla ilişkim pek sağlıklı değil yani özellikle babamla. Kendisinin de anne babası varken anne babasız büyümüş birisi. Yani o anne baba ilişkisini görmediği için yansıtmamış da yani. Ben çektim, çocuklarım da çeksin şeklinde bakıyo. Annem arada arabulucu. O yüzden şu an aile diyince bana abim yengem geliyo. Yani o koruyucu, destekleyici kısmı onlar görüyo. Sanırım biraz ilişkilerle ilgili ya. İhtiyaç halinde yanımda hissettiğim, görmek istediğim kişi benim için aile (K31-Psikolog-30)."

Meslek elemanlarının yaptıkları aile tanımlamalarının da kendi içinde çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu tanımlamalara bakılacak olunduğunda öne çıkan birkaç tanım dikkat çekicidir.

> "Aile aslında bir insanın şansıdır aslında ya da şansızlığı (K6- Psikolog-34)".

> "Aile demek en büyük sosyal destektir. Aynı zamanda kendini en salabildiğin en rahat olabildiğin yerdir (K4- Psikolog, 28)".

> "Aile bence ağaç. Aile insanı sahiden hayatta onu tutan bir toprağın altındaki kökleri gibi. Ne kadar derinde ne kadar fazla kök varsa o ağacın dışarıdan etkenlerle başa çıkması aslında daha kolaydır (K5-Psikolog-34)".

> "Bence aile bir insanın nefes aldığı yerdir. Yani her şeyden kopup gittiği yerdir

> (K10 -Sosyal Çalışmacı-24)".

> "Seni düşünen, senin düşündüğün. Kan bağı olmasına gerek olduğunu düşünmüyorum (K15- Sosyal Çalışmacı-28)".

> "Aile birbirini seven insan topluluğu demek (K16-Sosyolog-42)''.

> "İlkokul olarak görüyorum aslında ben aileyi (K18-Sosyal Çalışmacı-24)".

"Grup". "sistem", "bütünlük", "sevgi", "saygı", "destek", "koşulsuz kabul", "güçlü duygusal bağ", "sıcaklık", "ağaç", "kendin olabildiğin yer" şeklinde sıralanan kelimeler ise meslek elemanlarının kendi aile tanımlamalarını yaparken kullandıkları

kavramlardan öne çıkanlardır. Kullanılan bu kavramlar üzerinden meslek elemanlarının, sembolik tanımlamalar (örn; ağaç), mekânsal tanımlamalar(örn; kendin olabildiğin yer) ve duygusal tanımlamalar (örn; sevgi, bağ) yolu ile aileyi tanımladıkları görülmektedir.

Görüşmeciler arasından yalnızca bir meslek elemanı diğerlerinden farklı olarak aileyi tek bir noktada birleşen ve ortak istekler doğrultusunda hareket eden bir bütün olarak gördüğünü, farklı isteklerin aileyi ayrıştıracağını düşündüğünü belirtmiştir.

4.1.3.2.ÇODEM'den Önce ve Sonra Aile ve Evliliğe Bakış

Bu bölümde meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra zihinlerindeki aile ve evlilik kavramları ile ilgili bir değişiklik olup olmadığı hakkında fikir edinmek amaçlanmaktadır.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının pek çoğunun aile kavramı hakkındaki düşüncelerinin ÇODEM 'de çalışmaya başladıktan sonra farklı yönleri ile değişikliğe uğradığı bulgusuna erişilmiştir. Bu değişikliklerin birkaçına aşağıda yer verilmiştir:

Meslek elemanlarının bir kısmının, çalıştıkları yerlerde ailelerinden ihmal istismara maruz kalan çocukları sıklıkla görmelerinden kaynaklı, "Kan bağı" ve "Aile" kavramlarının birlikteliğini yeniden sorguladıkları görülmüştür. Meslek elemanlarından K1 bu sorgulamayı yapanlar arasındadır.

> **"**Kan bağı olması illa ailesin demek değil. Bazen öyle bişiy oluyo ki o çocuğa en çok zararı veren babası oluyo mesela. En çok zarar görmesine sebep olan annesi oluyo. Şimdi bu mu aile diye düşünmeme yol açtı ÇODEM 'ler (K1-Psikolog-33)."

Öte taraftan meslek elemanların ÇODEM'lerde çalışmaya başladıktan sonra evliliğe olan bakışlarında da birtakım değişimlerin olduğu görülmüş, bu değişimlere aşağıda değinilmiştir.

Katılımcıların pek çoğunun Çocuk Destek Merkezi'ne başladıktan sonra eş seçimi konusunda daha dikkatli olmaları gerektiğinin farkında vardıkları, bu katılımcılar içinden birkaçının ise eş seçimi ile ilgili düşüncelerinin romantik boyuttan daha rasyonel bir boyuta doğru evrildiği, meslek elemanlarının çalışılan vakaların ağır travma öğeleri barındırmasının etkisi ile insanlara karşı daha şüpheci ve güvenilmez tutumlar sergileyebildikleri fark edilmiştir. K1 ve K18'in bu görüşü destekler nitelikteki düşünceleri şu şekildedir:

> "…Evlilik dediğin zaman işte beni her türlü bu yükümle… Yani benim bi yüküm var. Bu bi gerçek. Ben ÇODEM 'de çalışıyorum. O yüzden insanların ne kadar kötü olabileceğini çok yakından görmüşüm. Şüpheciyim, korumacıyım, eee belki biraz iş koliğim. Benim bu özelliklerimi bilerek benle birlikte olacak biri, beni destekleyebilecek, bana iyi gelebilecek biri ile olmak isterim. Daha önce belki evlilik ile ilgili daha farklı işte daha romantik düşünceler tanımlar ve beklentiler içindeydim. İşte yuva kuralım, çocuğumuz olsun falan filan. Şu an diyorum ki bu bir ortalık. Hayat ortaklığı ve beni yükümle kabul edebilecek, bunu sırtlanabilecek biri olursa evlilik benim için iyi olur, iyi gelir bana yoksa hiç gerek yok diye düşünüyorum yani (K1-Psikolog-33)''.

> "Valla bizim Bakanlıkta çalışmaya başladıktan sonra acaba dedim evleneceğim kişiden önce psikiyatriden bir rapor mu istesem akıl ve ruh sağlığı yerindedir diye. İşte sabıka kaydı mı istesem? Hani o kadar şeyler var ki. Bunun hani şeyle alakası yok mesela atıyorum maneviyatla, sosyallikle ya da dinsizlikle. Hani bunlarla hiçbir alakası yok ya da kültürel ögelerle. Hani bir insanın içinde varsa hastalık olarak varsa ya da özünde varsa bilmiyorum oluyo bence. Hani namaz kılan, herkesin hayran olduğu bir adamın da çok küçük bir kızla ilişkisine tanık oldum. Diğer türlü dediğim gibi çok farklı, hani çok rahat yaşantısı olup da pedofili olan adamı da duyduk ya da gördük. Hani dediğim gibi bu çok farklı bir durum ya. Hani bazen hani bir şaka, kişilerle aramızda konuşurken yaptığımız bi şaka bu ama diyorum bunu işte. Bu raporların hepsini isticem sonra evlenicem adamla diye (K18-Sosyal Çalışmacı-24)".

Meslek elemanlarının bir başka kısmı ise ÇODEM'de çalışmaya başlamadan önce evlilik içinde çocuk yetiştirme konusuna daha özgürlükçü bir zaviyeden baktıklarını, yıllar içinde edindikleri tecrübelerin ardından ise bu fikirlerinin tamamen değiştiğini, çocuk yetiştirme tutumu konusunda daha geleneksel ve muhafazakâr bir çizgiye kaydıklarını dile getirmişlerdir. K6'nın bu konudaki düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir.

> "…Ee biz ailelerin çocuklara yeteri kadar destek olmadığını, o geleneksel aile yapısından kopmayla da ilişkilendiriyoruz biraz. İşte geleneksel aile yapısı nedir, çocuğa ne verir? İşte çocuğa sahip çıkmak. Özellikle kız çocuklarını denetlemek, baskı altında tutmak gibi. Oraya girdikten sonra, çalışmaya başladıktan sonra biraz daha şey oldu aslında bende… Yaa evet aslında öyle olması gerekiyomuş, çocukların denetlenmesi, kural koyulması gerekiyomuş… Ama bu şununla karışıyo. Baskı. Yani mutlaka çocuklara baskı kurmadan da kural konulabilir… (K6-Psikolog-38)".

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; ÇODEM tecrübesinin meslek elemanlarının aile tanımları, evlilikte eş seçimi, çocuk yetiştirme tutumları gibi pek çok konuda etkili olduğu göze çarpmaktadır.

4.1.3.3.Meslek Elemanı Gözünden Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Aileye Bakışı

Bu bölümde meslek elemanları kendi zaviyelerinden, çalıştıkları bakanlığının aileye bakış açılarını değerlendirmişlerdir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde meslek elemanlarının gözünden bağlı bulundukları bakanlığın aileye bakış açıları; Çalışan Personel Ayağında Aileye Bakış Açıları ve Müracaatçı Ayağında Aileye Bakış Açıları olmak üzere iki ana kola ayrılmaktadır.

Çalışan Personel Ayağında Aileye Bakış Açıları:

Meslek elemanlarının pek çoğu, AÇSHB'nda çalışan personelin ailesini gözetmediğini, gözetilmeyen personelin aile içinde birtakım sorunlar ile karşı karşıya kaldığını aktarmıştır. Katılımcılardan bazıları bakanlık içerisinde çalışan meslek elemanlarının boşanma oranlarının araştırılmaya değer çoklukta olduğunu, ÇODEM 'deki ağır çalışma şartlarının sonucu olarak personellerin, aile içi çözülmelerinin daha sık olduğunu ifade etmektedirler.

> "Valla güzel değerlendirmiyorum. Önce çalışanlarını desteklemeli. Hepimiz patır patır boşanıyoruz. Bi bakmalılar kendilerine yani. Biz bu insanları yeteri kadar besleyemiyoruz, tatmin edemiyoruz, koruyup kollayamıyoruz, biz önce içimizdeki aileleri korumalıyız, bunu nasıl yapmalıyız diye düşünüp buna göre politikalar oluşturmaları gerektiğini düşünüyorum. Gerçekten ihmal edildiğini düşünüyorum. Yani çalışanın, personelin değer görmediği, örselendiği, hor kullanıldığı bir bakanlık olduğunu düşünüyorum (K1-Psikolog- 33)."

> "… Hani Aile Bakanlığı önce kendi içinde yaşayan o sistemi devam ettiren personellerine değer vermeli, onları bir arada tutmalı. Hepimiz boşanıyoruz ya. Bak Aile Bakanlığına, bir istatistik yapılsın. Şu an boşanma süreci ile ilgili komisyon oluşturdular. Raporlar hazırladılar bilmem ne. Bunu gelsinler bi de bizim üzerimizde araştırsınlar. Neden boşanıyoruz biz? Gecenin bi vakti ben çocuk bürolarda gezersem, benim mesai saati kavramım olmazsa ben eşimle gereği gibi ilgilenemezsem ben boşanırım zaten, boşanırım yani. O adam beni aldatır her türlü. Aile Bakanlığının

> adını taşıdığı çok önemli değer var ya: Aile. Temeldir diyoruz ya onu gösterdiğini düşünmüyorum…(K2-Sosyal Çalışmacı-39)".

Bakanlığın, personelinin ailelerine yönelik korumacı davranmadığını belirten K1, ÇODEM 'de çalışan personelin boşanma oranlarına dikkat çekmiş ve bakanlıktan kendi personelinin ailesini de koruyup gözeteceği politikalar üretmesi talebinde bulunmuştur. Benzer sorun ve taleplere sahip Sosyal Çalışmacı K2, bakanlığın aileye yönelik politikalarının personelin ailesini koruma noktasındaki eksikliğine dem vurmuştur. Bir başka meslek elemanı ise personelin aile ayağında desteklenmesi gerektiğini şu sözler ile açıklamıştır:

> "Mutsuz personel, mutsuz insanlara mutluluğu sağlayamaz (K14-Sosyal Çalışmacı-45)".

K14'ün bu söylemi de üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konuyu gündeme getirmektedir. Meslek elemanlarının çalıştıkları müracaatçı grubunun büyük çoğunluğunun pek çok faktörün etkisi ile mutsuzluk duygusunu yoğun olarak yaşayan insanlardan oluştuğu, kendi içsel sürecinde mutlu olmayan meslek elemanlarının bir başkasının hayatını kolaylaştırması, onun sorununa çözüm önerileri getirmesi ve/veya onu mutlu etmesinin imkânsız olduğuna yapılan vurgu, hemen her meslek elemanının söylemlerinde görülmüştür. Desteksiz ve güvensiz çalışma ortamının meslek elemanlarının aile ilişkilerine doğrudan negatif yönde etkisinin olduğu gerçekleştirilen görüşmelerde edinilen önemli bir bulgudur.

Müracaatçı Ayağında Aileye Bakış Açıları:

Bazı meslek elemanı bakanlığın aile kavramının müracaatçı ayağında bütünü içine alan çatı bir aile kavramına sahip olmadığını, ailelerin tamamının aynı görülerek tek tip bir aile tanımlaması yapıldığı, Bu tektipliğin toplumsal bağlamları ile değerlendirilen farklı aile tiplerini yok saydığı görüşündedirler.

> "Bütün, kucaklayıcı bir aile kavramı yok yani. Birçok aile kavramı var ama politikalara baktığımda bunlardan en kabul göreni benimseniyor. Kucaklayıcı bir aile modeli yok. Tektip olan bir aile modelini yüceltiyosun nasıl diyim, orda birçok şey devreye giriyo. İşte insanların ve ailelerin diyim özellikleri, buna alt yapılarını katabilirsin işte, nelerdir bunlar: etnik altyapıları mesela. İlaç gibi veriyosun ama ailelerin ihtiyaçları, özellikleri hepsi birbirinden farklı. Biz tek tip bir aileyi kabul

> ediyoruz Bakanlık olarak. Bütün aileleri de aynı şekilde kabul ederek onun üzerinden o modelleri uygulamaya çalışıyoruz (K15-Sosyal Çalışmacı-28).”

K15’in benimsediğini ifade ettiği tek tip aile çeşidinin hizmet alan ya da alacak olan diğer aileler için de ötekileştirici bir tutum olduğuna değinmiş ve her ailenin biricikliğine vurgu yapmıştır.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının, Bakanlığın Aile Politikalarını değerlendirirken yapılandırılmış politikalar üretme yönündeki eksikliğinden, aile ile ilgili yapılan çalışmaların bir siyasi oy aracı haline dönüştürülerek niteliksizleştirilmesinden, üretimi değil bağımlılığı pekiştiren politikalara odaklanılmasından, alternatif çözüm yollarına karşı muhafazakâr ve ataerkil duruşa bağlı kalınması gibi nedenlerden yakındıkları görülmüştür. Meslek elamanlarının birkaçının konu hakkındaki fikirlerine aşağıda yer verilmiştir:

> “…Hani işte verdiğimiz hizmetle de aslında alakalı. Şiddet gören bir kadını atıyorum alıp kadın konuk evine koyduğunda sen o gerçekten ihtiyacı olan kadını hayata hazırlayabilecek bir sistemi yani hayata hazırlayabilecek değil de en azından tek başına ayakları üstünde durabilecek bir sistemi o kadına sunmadıktan sonra zaten şeyi söylemiş oluyosun. Kadın şiddet de görse işte kocası tarafından istismara uğrasa da kocası tarafından tecavüze uğrasa da sen o kadını zaten kocasının yanına dönmeyi mecbur bırakıyorsun…(K3-Psikolog-34)”.

> “…Yama politikalar yapılıyo bi defa. Sahiden sisteme böyle yama yama üzerine tekrar bir yama ile kapatılıyo. Aile kavramı çok önemli kisvesi altında asıl üretilmesi gereken politikalar ya da asıl zarar gören bireylere yönelik politikalar bence hak ettiği gibi layığı ile yürütülmüyo. Bunun içinde kadın özellikle, çocuklara yönelik istismar vakaları, sorununu örtbas demiyim de böyle kesin çözümler falan değil de sükse yapcak belki çözümler. Ee ama bireyin tamamen ihtiyacını karşılayacak çözümler bu yine sosyal ekonomik destek politikası da aynı şekilde daha böyle kendine bağımlı kılacak politikalar üretiliyor. Bir oy getirisi de var bu işlerin. Daha bağımlı kılıyor. Oysaki onu daha bağımsız kılacak politikalar üretilebilir. Kadına yönelik şiddet de öyle ya daha görmezden gelmeye yönelik yine onu da bağımlı kılacak politikalar üretiliyo. Daha özünde iyileştirmeye yönelik, bireyi baz alarak üretilen politikalar değil, siyasi uzantısı olan politikalar üretiliyor (K5-Psikolog-34).

Meslek elemanlarından birkaçının ise bakanlığın aileye bakışı hakkında herhangi bir fikir beyan ederken çekindikleri gözlemlenmiştir. Öte yandan meslek elemanlarının bir kısmı ise bakanlığın çalışmalarında, aileyi odağına alan hizmet politikaları ürettiğini kendilerinin de bu çalışmaları desteklediklerini ifade etmişlerdir.

> "Yani son beş altı yıldır aile odaklı daha çok. Aile, kadın, çocuk, ihmal istismar. İstismarlar daha önceden çıkmıyordu ortaya ama bu ortaya çıktı. Benim hoşuma gidiyo yani. Yani artık herkes kendisini biliyor, var olduğunu biliyor ve yardım yapılacağını biliyor. Bakın engelli bir kişi ya da cahil dediğimiz bayanlar ya da erkekler haklarını o kadar güzel savunuyorlar ki bu politika ile ilgili bir süreç. Hani devletin politikası ile ilgili bir süreç. Hani işte onları işte ne bilim medyadan olsun, kanunla, yönetmelikler olsun, bunları insanlar çok iyi biliyor. Kanunları bilmek demek, her şeyin ortaya çıkması demek. Politikalarla ilgili. Son beş altı yıldır ben aile, kadına yönelik şiddet, ihmal istismar konularında ne bilim işte alo 183 ihbar hatları vs o gelişmeleri iyi buluyorum (K9-Sosyal Çalışmacı-42)".

K9, bakanlığın aile çalışmalarını beğendiğini, son dönemdeki politikaların sorunu görünür kılarak toplum nezdinde farkındalığı arttırdığını, insanların kitle iletişim araçları, kanun ve yönetmelikler üzerinden bilgilendiklerini ve kendi haklarını savunabilecek duruma geldiklerini belirtmiştir. Meslek elemanlarının bir kısmının ise Bakanlığın çocukların aile yanında bakım ve gözetimini sağlamaya dönük politikalarını önemsedikleri, Bakanlığın bu politikasını ailenin korunmasında önemli bir etken olarak tanımladıkları anlaşılmıştır. Sosyal Çalışmacı K11, bu şekilde düşünen meslektaşlarının fikirlerini aşağıda şu şekilde özetlemiştir:

> "Hep Bakanlığımız, İl Müdürlüğümüz işte aile çok önemli diyo. Özellikle yatılı kurumlarda aileye dönük çalışmalar yapın. Mümkün olduğunca çocukları kuruma almayın. Bi sorun varsa ailesi içinde çözülsün. Ailenin maddi sorunu varsa özellikle bu konuda destekleyin. Farklı sorunları varsa sağlık yönünden ya da danışmanlık hizmeti gerekiyorsa destekleyin ama çocukları kuruma almayın. Genellikle aile bütünlüğünün korunmasını Aile Bakanlığı, benim gözlemlediğim istiyo" (K11-Sosyal Çalışmacı-28)".

Meslek elemanları, bağlı bulundukları Bakanlığın aileye yönelik politikalarını değerlendirirken, eşzamanlı olarak personel ayağında; hizmet içi eğitimler ve çalışan sayılarının arttırılması, ÇODEM'lerdeki çalışma süresinin sınırlandırılması, çeşitli motivasyon programları, müracaatçı ayağında ise kreş hizmetinin yaygınlaştırılması, ailelere verilen danışmanlık hizmetinin daha profesyonel bir çerçeveye büründürülmesi, sokak çalışmalarının yaygınlaştırılması gibi kalitenin yükseltilmesine yönelik birtakım önerilerde bulunmuşlardır: Aşağıda birkaç meslek elemanının bu talepleri içeren açıklamasına yer verilmiştir.

> "…Personel sayıları arttırılabilir. Kuruluşların ortamları daha iyi yapılabilir. Çalışanların kafası sadece hizmet vermeye meşgul olsun ya da ne bilim ikinci bir iş

düşünmesinler, başka bişey yapmasınlar diye maddi açıdan da desteklenip şartları daha iyi yapılabilir. Öyle olursa ne olacak, onlar da işlerini daha sahiplenerek yapmış olacaklar. Ya hizmet içi eğitimler daha fazla olmalı. Ben mesela ÇODEM de başladım ama yani danışmanlık da yaptım ama başlarken böyle bir eğitim olmadı. Eğitim şarttı ben damdan düşer gibi bir yere gittim. Ordaki tecrübeli arkadaşlarımın tecrübelerinden faydalanarak bişeyler yaptım. Ama bi eğitim bi bişey olmuş olsaydı daha iyi olurdu... Personele motivasyon çalışmaları yapılabilir. Onlar iyi olursa hizmetler de iyi olur…(K30-Öğretmen-33). “

“…Ya yapılan şeyler aslında yapılması gerektiğini düşünüyorum ama bunun haricinde bir sürü başka alternatif de var. Mesela çalışan tek ebeveyn olan ailelere ücretsiz kreş hizmetinin yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum… Psikolojik yönden ailenin daha profesyonel bir şekilde desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani sadece danışmanlık hizmetinde danışmanlığın verilmesi değil, belki ruhsal olarak da doyuma götürebilecek bişey olması gerekir o ailelerin. Bu tür yapısal sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Yani sanki yapılan bütün şeyler hani yapılması gerektiği için yapıldığını düşünüyorum. Hani hizmeti daha kaliteli daha keyifli bir seviyeye ulaştıracak şeylerin yapılmadığını düşünüyorum. Ya mesela bizim bakanlığın sokağa çok uzak olduğunu, sokaktaki aileye çok uzak olduğunu düşünüyorum. Belki sokak etkinlikleri, mahalle etkinlikleri yapılması gerek…(K22-Psikolog-30). “

“…Tek istediğim eee ÇODEM de bütün meslek elemanları dönüşümlü olarak çalışsın. Burda mesela siz beş yıl çalışmıssınız ya beş yıl çalışmayın burda iki yıl çalışın. İki yıl başka bir yerde çalışın, tekrar gelin, yani bi dönüşümün olması gerekiyo burda. Tükenmişlik yaşanmasın. Aynen sürekli bir değişimin olması gerekiyor. Çünkü burda çocuklar da değişiyo. Çocuklar için kalın dicem ama çocuklar da değişiyo. Burdaki personelin iki yılda bir değişmesi gerekiyo isteyen istemeyen herkesin. Bunu lütfen nerelere ne yapıyosanız, söyleyin. Bakanlıktan biri gelse de söylüyorum (K9-Sosyal Çalışmacı-42).”

Gerçekleştirilen görüşmelerde genel olarak dikkati çeken bir diğer nokta ise görüşmeye çekingen ya da gönülsüz katılım sağlayan meslek elemanlarının dahi görüşmenin ortalarında sürece ısınmaları ve yüksek konuşma performansı sergilemeleridir. Meslek elemanlarının görüşmenin sonunda rahatladıklarını ifade etmeleri ise görüşmecinin bir kazanımıdır. Bu yönü ile meslek elemanlarının yargılanmadan dinlenilmeye ne denli ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

4.1.3.4.Mesleki Deneyimin Aile İlişkileri Üzerine Etkisi

Bu bölüm, meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezleri'nde edindikleri mesleki deneyimin kurdukları, kuracakları ve/veya içine doğdukları aileleri üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu konu edinmektedir.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının pek çoğu mesleki deyimlerinin artması ile iletişim becerileri, empati yeteneği, aktif dinleme becerisi, kendisi ve olaylara karşı olan farkındalık düzeyinde olumlu yönde değişim olduğunu, bunun yanında koşulsuz kabul düzeyi ve sabır eşiklerinin de yükseldiğini aktarmışlardır.

> "…Mutlaka bir etkisi vardır bence çünkü duygularının daha farkında oluyosun. Bu ister istemez mesleğin sana getirdiği özelliklerden bir tanesi. Kendinin daha farkında oluyosun. Güçlü yanlarını, zayıf yanlarını, belki bu alanla ilgilenmeyen insanlara göre daha iyi tanıyo oluyosun. İletişim becerileri konusunda biraz daha becerikli oluyosun. Çünkü zaten olmak zorundasın bu işi yaptığın için. Ee tüm bu özellikler bir araya geldiğinde toleransın daha yüksek oluyo. Benim en önemli olduğunu düşündüğüm ilkelerden biri koşulsuz kabuldür yani bizim mesleğimizde ve ben bunu kendi özel hayatımıza da yansıtmaya çalışırım ve o koşulsuz kabulü yaşadıkça ve yaşattıkça da daha sakin daha stabil ve daha uzlaşmacı aile ilişkilerim olmaya başladığını düşünüyorum. O yüzden etkisi var (K8-Psikolog-34)".

Meslek elemanlarının ayrıca mesleki deneyimlerinin etkisi ile aileleri içinde danışmanlık rolü, arabuluculuk rolü, yetkin ebeveynlik konusunda rehberlik, krize müdahale gibi konularda bazı roller üstlendikleri anlaşılmıştır.

> "…Gerçekten ilk başta ben bu alanda çalışmasaydım tepkilerim ya da önerilerim çok sınırlı olurdu gibi geliyo ama şu an beni dinlediklerini düşünüyorum. En azından yeğenlerim üzerinde kardeşler üzerinde, herhangi bir olayda, vakada yol gösterici olabiliyorum. Tabi ki az çok her insanın hayatta az çok edindiği tecrübeler vardır ama ÇODEM ayrı bir birim bence. Sana çok fazla şey öğretiyo. Mesela kardeşimin okulda yaşadığı bir olay var. Engelli bir çocuğun sohbet esnasında cinsel istismar ile ilgili sorular sorması, ona evde yaşadıklarından bahsetmesi nedeni ile o beni aradı. Böyle böyle bir öğrencim böyle söylüyo. Ben de ona anında işte tekrar rehber öğretmene gönder ya da kendini rahat hissetmiyorsa birlikte girin, birlikte bir görüşme yapın. Ona göre çocuğun sıkıntısını bi şekilde anlamaya çalışın dedim. Sonra öyle yapmışlar benim söylediğim şekilde ve çocuğun cinsel istismara maruz kaldığı anlaşılmış sonra aradılar ne yapalım falan diye tamam dedim tutanak tutun. Hemen çocuk büro amirliğine bilgi verin. O işlemleri anlattım. Kardeşim başta çok panikti ilk defa böyle bişeyle karşılaşmıştı ve ilk aradığı kişi ben oldum. Onu rahatlatıcı bişey oldu yani bu (K15-Öğretmen- 34)".

K15'in Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışarak edindiği tecrübe ile krize müdahale alanında rehberlik yapabilme becerisini kazandığı ve bu beceri ile çevresinde yönlendirilme ihtiyacı içinde olan insanlara rehberlik ettiği görülmektedir.

Meslek elemanlarından pek çoğu ise bilgi ve tecrübe ile oluşan mesleki öngörülerinin, gerek kendi yaşamlarını şekillendirme ve karar alma süreçlerinde, gerekse aile üyelerinin yaşamlarına dokunma noktasında önemli bir araç olduğunu ifade etmiştir. K11, tecrübelerini kullanarak önüne çıkan zorluklar karşısında daha güçlü bir konuma geçtiğini şu şekilde belirtmiştir:

> "…Siz böyle tüm riskleri göz önünde bulunduruyosunuz. Her şeyi düşünüyosunuz. Önceden bişeyleri tahmin ediyosunuz çünkü sosyal hizmet mesleği böyle bişey. Bu eğitimi vs alırken oluşabilecek, karşılaşabileceğimiz sorunları, bireyin sorunlarını, toplumun sorunlarını vs bunların eğitimini, bilgisini önceden alıyoruz hatta olabilecek riskler ne, neler? En azından tahminlerde hani bulunabiliyoruz bu konuda. Yani belki bişeylerin, davranış değişikliğine mi diyim, önlem alınmasına mı vesile oluyo bilmiyorum. Yani insan kendini frenliyo, bak ben öyle yapıyorum ama hani böyle böyle şeyler var. Sonuçta ben bunun eğitimini almışım. Önleyici bir müdahale olabiliyo bazen işte aile ilişkinizde oluyo bu, eşinizle olan ilişkinizde olabiliyo. Bi yerde bu güzel bişey aslında, iyi bişey(K11-Sosyal Çalışmacı-28)".

Asıl mesleği öğretmenlik olan ve yıllardır Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan bir başka meslek elemanı ise kendi çocuğunu yetiştirirken öğretmenlikte edindiği formasyon bilgilerinden daha çok ÇODEM 'de edindiği tecrübe ile çocuğuna yaklaştığını ifade etmiştir. Bu yönü ile meslek elemanları ile yapılan görüşmelerin genelinden de çıkan diğer önemli bir bulgunun ise Çocuk Destek Merkezleri'nin geliştirici ve öğretici tarafının olduğudur.

Öte yandan birkaç meslek elemanı teori ile pratiğin birbirinden ayrı değerlendirilmesi gereken iki ayak olduğunu belirtmiş, meslek elemanlarının teorik olarak pek çok konuda donanımlı olsalar dahi bu bilgileri kendi aile üyeleri içinde uygulayamadıkları öğrenilmiştir. K2 ve K9, diğer pek çok meslek elemanı ile çelişen bu düşüncelerini şu şekilde açıklamışlardır:

> "Mesleki birikimlerin etkisi olduğunu düşünmüyorum. Hala duygusal bir kadınım. Hala kadın olarak hareket ettiğimi düşünüyorum**.** Mesleğimi aileye, evliliğime yansıtamadım. Yansıtsaydım böyle olmazdı. Ya da yansıttığım için mi böyleyim acaba… İkilemde kaldım (K2-Sosyal Çalışmacı-39)".

> "…Ee şöyle bişey var. Anne babada biri otorite biri ne diyorduk onaaaaa ??şeyler var ya… yetkin tutum mesela. Yetkin tutumu tam karşılamıyo gibiyiz. Baba baskıcı, baskıcı demiyim de otoriter. Ben daha çok alttan alan, çocukların her dediğini yapan. Bazen eşimle çelişiyoruz. Mesela o var dediği zaman ben yok diyebiliyorum. Eee mesela benim edindiğim mesleki bilgilerden dolayı hani kural koyuyorum ama kurallarım çocuklarıma geçmiyor yani. Kural koyamıyorum. Ama eşim daha çok kural koyabiliyor ve onun dediğini daha çok uyguluyorlar. Ben daha çok duygusal yaklaşıyorum olaya öyle yani… (K9-Sosyal Çalışmacı-42)".

K2, mesleğinin getirmiş olduğu bilgi ve birikimi, evlilik ilişkisine yansıtamadığını ifade ederken eş zamanlı olarak yansıttığı için mi sorunlar yaşadığı konusunda kararsız kalmıştır. K2'nin kendi içinde ikilik oluşturan bu düşünceleri, mesleki bilgi ve birikimin, iş dışındaki hayata ne derece etki ettiği konusunda çifte açmaz yaratan bir soru olarak tartışmaya değerdir.

Meslek Elemanlarının bir kısmı ise anne, babaları, eşleri, sevgilileri ya da yakın akrabalarının olaylara yaklaşırken kendilerinden sürekli surette "Sakin", "Anlayışlı", "Dinleyen", "Öfkelenmeyen", "Çözüm üreten" özellikleri görmeyi beklemesinden şikâyetçidirler. Aile üyelerinin bu beklentileri karşılanmadığında ise meslekler üzerinden indirgeyici tutumlar sergiledikleri, bu durumun meslek elemanlarının günlük yaşam akışını olumsuz yönde etkilediği erişilen bulgular arasında yer almaktadır.

Meslek elemanlarının aileleri içerisinde her zaman mesleki unvanları ile değil kardeş, eş, çocuk gibi aile içi diğer rolleri ile de varlık bulmak istedikleri, ailelerinin kendilerine de öfkelenebilme, zaman zaman sağlıksız iletişimler kurabilme hakkını vermelerini arzuladıkları görülmüştür.

> "…Yani ben valla özellikle 'sen psikologsun' bilmem ne, ben buna karşıyım. Ben orda psikolog değilim. Ben senin kızınım, ben senin ablanım, sevgilinim veya eşinim veya herneysem. O rolümle orda olmak istiyorum ama tabi hani etkilemiyo dedim ama etkiliyo işte. Bu bile etkisidir aslında. Karşı tarafın senden beklentileri daha farklı oluyo. Bu da hoş bişiy değil bence. Her insan gibi benim de depresyona girme şansım olmalı. Kapris yapabilmeliyim bazen. Kaygım yükseliyo olabilir, bi tür savunma mekanizması geliştirebilirim bişeylerle alakalı ama bu hakkım elimden alınmış gibi hissediyorum bazen (K1- Psikolog-33)".

Sonuç olarak; meslek elemanlarının anlamlı bir çoğunluğunun aile ilişkilerinde mesleki deneyimlerinden negatif ya da pozitif yönde etkilendikleri, meslek elemanları

içinde küçük bir azınlığın ise sahada edindikleri bilgi ve becerileri aile yaşamlarına yansıtmadıkları anlaşılmıştır.

4.1.4.Beklentiler

4.1.4.1.Yaşamdan Beklentiler

Bu bölümde, meslek elemanlarının yaşamdan beklentilerinin neler olduğu konusundaki bulgular paylaşılacaktır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde meslek elemanlarının yaşamdan beklentilerinin özel hayat-iş hayatı ve eğitim hayatı, sosyal hayat olmak üzere temelde 4 ana bileşende toplandığı görülmüştür.

Meslek Elemanlarının **özel hayatlarında** evlenmek, çocuk sahibi olmak, eşleri ile uyumlu birlikteliklerini devam ettirmek, **iş hayatlarında** Aile Bakanlığında idareci olmak, Bakanlıktan istifa etmek, ÇODEM 'den ayrılmak, meslek değiştirmek, Kendine ait bir yer açmak, **eğitim hayatlarında;** lisansüstü eğitim almak/devam etmek, **sosyal hayatlarında** ise kısıtlanmadan yaşamak, seyahat etmek, zengin olmak gibi hayallerinin olduğu görülmüştür.

Aşağıda meslek elemanlarının bu hayallerinden bazılarına yer verilmiştir:

> "Belki de sürekli işten bahsettiğimiz için ilk aklıma işle alakalı hayallerim geldi şu an. Akademik bir kariyer yapmak, profesör olmak (gülüşmeler) istiyorum, zengin olmak istiyorum, bir çiftlik satın alıp içini hayvanlarla doldurucam ve bu hayatı benle yaşayabilecek şeyde biri varsa kendine güvenen(gülüşmeler) onu da yanıma alabilirim. Çoluk çocuk falan böyle şeyler olabilir. Öyle bir gelecek hayalim var (K1-Psikolog-33)".

> "ÇODEM'den kurtulmak gibi bir… Yani evet benim akademi hayalim var. İşle ilgili olarak. İş dışında şu anda bir hayalim yok yani Sosyal hizmetler açısından…(K6-Psikolog-38)".

> "…Hayallerim içerisinde kendi çekirdek ailemi kurmak var. Bununla birlikte dünyayı gezmek var…(K3-Psikolog-34).

> "İlk etapta evlilik sürecini kazasız belasız atlatıp yüksek lisansı bitirip sonra da danışmanlık merkezimi açmak. Yani bu Bakanlığım altından çıkıp kendime ait kendi mesleğimi yapabileceğim ve bu tatmine ulaşabileceğim bir merkez açmak…(K4-Psikolog-28).

> "Eee sahiden sosyal hizmetlerin dışında başka bir alanda çalışmak. Bir süre kendimi dinledikten sonra dönüp ee o alanda çalışmak istersem gönüllü olarak sosyal

> hizmetlerde çalışmak. Ama önce kendimi dinleyip isteyip istemediğime karar vermek. Ee gezmek tozmak, görmek etmek yani. Yurt dışı, başka ülkeleri. Ama daha realistik olan bi aile kurmak ve çocuk yapmak (K5-Psikolog-34)".

> "...Aile bakanlığında ileride hedeflediğim, idareci olmak istiyorum, hep meslek elemanı olarak kalmak istemiyorum (K11-Sosyal Çalışmacı-28)".

> "…Yani hayatıma müdahale edilmesin, ben istediğim gibi yaşayabileyim, istediğim şeyi izleyebileyim, istediğim yere gidebileyim. Yapayım ama hiçbir kontrol mekanizması üzerimde olmasın bunun kaygısını yaşamayayım ama biz çoğunlukla bunu yaşıyoruz yani özellikle son yıllarda…(K7-Öğretmen-34)".

Yukarıda meslek elemanlarının eğitim, iş, özel yaşam ve sosyal hayat ile ilgili talep ve beklentilerinin birbirlerine benzerlik gösterdiği görülmüştür. Öte yandan K6 iş alanında, bakanlık içinde bir yerde var olmak istemediğini, K11 ise bağlı bulunduğu bakanlık içinde idarecilik görevi ile iş hayatına devam etmek istediğini belirtmiştir. Bu yönü ile meslek elemanlarının aynı konu üzerinden farklı talep ve beklentilere de sahip olabildiği anlaşılmıştır.

Meslek elemanlarının hayattan beklentilerini gerçekçi ve ütopik olarak ayrıştırdıkları görülmekle birlikte beklentileri öncelik sırasına göre de ayırdıkları görüşmelerden edinilen bulgular arasındadır. Katılımcıların anlamlı bir çoğunluğunun akademik kariyer yapmak / akademik kariyerlerine devam etmek noktasında yüksek motivasyona sahip olmaları da dikkat çekicidir. Bunun yanında mevcut durumda çalıştıkları işi (ÇODEM), alanı (Çocuk Hizmetleri) ve bağlı bulundukları kurumsal yapıyı (AÇSHB) değiştirmek isteyen meslek elemanlarının sayısının oldukça yüksek olması öne çıkan bir başka bulgudur.

Gerçekleştirilen görüşmelerde yalnızca iki meslek elemanı yaşamla ilgili herhangi bir beklentisinin olmadığını, beklentinin hayal kırıklığını da peşisıra getirmesinden kaynaklı bir hayal kurmadıklarını dile getirmişlerdir.

4.1.4.2.Aileden Beklentiler

Bu bölümde meslek elemanlarının ailelerinden beklentilerinin neler olduğu konusunda bilgi edinmek amaçlanmıştır. Aile konusu, meslek elemanlarının medeni

durumları ve ilişki durumları göz önüne alınarak; kurulan, içine doğulan ve/veya kurulacak aile olarak çeşitlendirilmiştir.

Meslek elemanlarının birkaçı, görüşmede aile ile ilgili soruları çok özel bularak cevaplamak noktasında çekimser davranmıştır. Soruyu yanıtsız bırakan bir katılımcı olmamakla birlikte bu yöndeki anlatımlarını başka bir konuya odaklayarak ana konuya tam olarak değinmeksizin ya da örtük şekilde cevaplayan meslek elemanları mevcuttur.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının ailelerinden birbirinden farklı istek ve taleplerinin olduğu görülmüştür. Katılımcıların ailelerinden beklentileri aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır. Meslek elemanlarından bazıları, annelerin aile konumlanışı içinde daha güçlü olmalarını istemektedirler.

> "Kendi evliliğim için demiyorum ama çocukken anne babamın evliliğinde, anneme güç verirdim herhalde. Biraz güçlü olmasını isterdim (K20-Öğretmen-39)".

K20, içine doğduğu ailede annesinin daha güçlü bir yapıda olmasını dilediğini ifade ederken kendisinin ise kurduğu ailede annesi gibi olmadığını vurgulamıştır. Katılımcının bu paylaşımı yaparken duygusallaştığı görülmüştür.

Bir başka meslek elemanı ise annesinin kendi annesi ile geçirdiği kısıtlı zamanın, onun annesi ile olan ilişkisini doğrudan etkilediğini düşünmekte ve bunu şu şekilde örneklendirmektedir:

> "Ben anneannemi hiç tanımadım. Annem küçükken, 13-14 yaşlarındayken vefat etmiş. Tabi ki annemin annesi ile daha uzun süre vakit geçirmiş olmasını ve annesini bu kadar erken kaybetmemiş olmasını isterdim. Eee çünkü o haliyle annemin ebeveynlik becerilerini etkileyen bişey...(K5- Psikolog-34)".

K5, annesinin küçük yaşlarda yaşadığı 'anne yoksunluğu'nun annesinin kendisine olan tutum ve davranışlarını negatif yönde etkilediğini belirtmiştir.

Annesinin kendisine genç yaşta hamile kalmasından kaynaklı rol karmaşası yaşadığını ifade eden bir başka meslek elemanı annesinin kendisini yetiştirirken annelik rollerini daha kuvvetli hissetmek istediğini kendi cümleleri ile şu şekilde ifade etmektedir:

> "Eee annemle ilişkimin değişik olmasını isterdim. Çünkü annem benim çok küçük yaşta evlenmiş, 17 yaşında. 18 inde de ben doğmuşum. Birazcık daha biz onla beraber büyüdük aslında. Eee böyle çok anne kız ilişkisinden ziyade… O da kendi de söylüyo zaten hani böyle birazcık daha… O da çocuktu çünkü hani 17 yaş. Baktığımızda biz

> de o yaş grubu ile çalışıyoruz. Çocuk yaşta birinin çocuk büyütmesini düşünün. O dönemin bi de sosyoekonomik şartlarına baktığımızda çok böyle anne kız ilişkisi gibi olamadı yani. Biz annemle daha çok arkadaş gibi olduk ama ben annemle arkadaş gibi diil de daha anne kız gibi olmayı isterdim. Onu değiştirmek isterdim yani (K13-Psikolog-28)".

K13'ün annesinin ergenlik döneminde kendisini dünyaya getirmesi ile ilgili büyüme sürecinde yaşadığı güçlüklerini anlatırken zorlandığı gözlemlenmiştir. Meslek elemanının görüşme esnasında sıklıkla duraksadığı, kelimeleri toparlamakta güçlük çektiği görülürken, meslek elemanı anne-çocuk ilişkisinde rollerin uygunluğunun önemine vurgu yapmıştır.

Yukarıda gerek K5 gerekse K13'ün mesleki bilgi ve birikimlerinin de etkisi ile annesel sorunlarını profesyonel bir gözle sözelleştirebildikleri, konu hakkındaki farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte her iki psikoloğun bu konunun aktarımda duygusal olarak zorlandıkları gözlemlenmiştir. Annesel konulardaki bu duygusal zorlanma halinin kişinin yaşı, mesleki tecrübesi, aldığı eğitim, statü vb bileşenlerden bağımsız olduğu anlaşılmıştır.

Meslek elemanlarının bir kısmı ise babalarında da birtakım değişimlerin olmasını dilediklerini belirtmişlerdir.

Bir meslek elemanı aile içinde babasının kendi üzerine düşen sorumlulukları yapmamasından kaynaklı annesinin çok yük aldığını ve bu yükler ile yıprandığını, ailesinde bir değişiklik yaratma şansı olsa babasının aile içindeki konumunu daha etkin hale getireceğini ifade etmiş ve bu isteğini şu sözler ile açıklamıştır:

> "Babamın babalık rolünü ya da görevini neyse artık o onu daha baskın yani baskın derken olması gerektiği gibi yerine getirmesini isterim. Belki annemin daha fazla yıpranmamasını isterim. (K18- Sosyal Çalışmacı-24)".

K18, aile içindeki eşitsiz görev dağılımının, ebeveynlerden biri üzerine fazla sorumluluk almayı zorunlu kılmasından duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir. Meslek elemanının ebeveynlerine yönelik bu paylaşımı yaparken ajite olduğu görülmüştür. Tıpkı yukarıda K5 ve K13'ün paylaşımları gibi K18'in de yetişkin bir birey olmasına rağmen aile içinde dengeli kurulamayan rol dağılımından etkilenmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu örnekte de görüldüğü gibi kök ailede yaşanan zorlukların yaş, statü, mesleki yeterlilik bileşenlerinden bağımsız olarak bireyi etkileyebildiği açıkça görülmektedir.

Bir başka meslek elemanı içine doğduğu ailede en yoğun olarak değiştirmek istediği yönün babada ve akraba sistemi içinde diğer erkeklerde gördüğü şiddet döngüsü olduğunu ifade etmiştir.

> "Biraz o ataerkil yapının olmamasını isterdim başlı başına. Çocukluğumda belki bahsetmişimdir bilmiyorum ama ailede şiddet vardı. Aile içinde. O şiddet döngüsünün olmamasını isterdim. Yani bu çok kabul edilebilir birşeydi. Amcam- yengem, babam-annem falan filan… Onların olmamasını isterdim (K5-Psikolog-34)".

Yukarıda meslek elemanının, kök ve geniş aile sistemi içinde yaşanmış olan şiddet döngüsünü ataerkillik kavramı ile aynı potada erittiği görülmektedir.

Meslek elemanlarından birkaçı, babalarını erken yaşta kaybetmeleri ya da anne ve babalarının boşanmalarından kaynaklı tek ebeveynli olarak büyüdüklerini, bu sebeple baba yoksunluklarının fazla olduğunu, değişim şansları olsa babaları ile daha çok vakit geçirmeyi isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

> "Ya şöyle. Bu benim elimde olan değişiklik değil zaten de ben babamı küçükken kaybettim. Kaybetmemiş olmak isterdim. En temelde bu. Baba çok önemli oluyo özellikle kız çocuğu için farklı bir anlam. Yani onun farklı olmasını isterdim (K28-Psikolog-30)".

> "Ben babamla çok vakit geçiremedim herhalde. Çünkü babamı hatırlamaya başladığım zaman ortaokul zamanlarım. Ondan önce babamla ilgili hiçbir anım yok. Babamla o yüzden de çok harika bir bağım yok. Annemle daha iyiyim. Babamla daha çok vakit geçirebileceğim bir zamanım, dönemim olsun isterdim çocukken. Onu daha çok görmek onun benimle daha çok ilgilenmesini isterdim. O yüzden kendi çocuğumun da babası ile ilişkisinin öyle olmasını isterim. Benim babam gibi olmasın isterim yani (K17-Psikolog-30)".

Babasını küçük yaşta kaybetmiş olan psikolog K28, baba kavramına özlemle değindiği ve babanın bir kız çocuğun hayatındaki önemine vurgu yaptığı görülürken ebeveynlerinin boşanması ile gelişen süreçte baba ile görüşmesinin sınırlandığı psikolog K17 ise babası ile ilgili aktarımlarında K28'e oranla daha öfkeli ve hüzünlü olduğu görülmektedir. Her iki katılımcının da söylemlerinden hareketle meslek elemanlarının pek çoğunun babaları ile geçirdikleri zamanın daha fazla ve nitelikli olmasını arzuladıkları, kendi kurdukları ve/veya kuracakları ailelerde buna dikkat ettikleri görülmüştür.

Meslek elemanlarının bir kısmı ise aile ile ilgili dilek ve isteklerinde anne ve babalarının yaşadıkları ilişkisel sorunların menfi ya da müspet şekilde çözülmesini temenni ettiklerini dile getirmişlerdir. Burada çözülmenin yalnızca barışma, bir araya gelme uzlaşma olarak anlaşılmaması önem arz etmektedir. Örneğin; anne ve babası uzun yıllardır süreğen bir tartışma içinde olan meslek elemanlarının "Çözülme" yi anne ve babanın sağlıklı bir şekilde ayrılması olarak da görebildiği tespit edilmiştir.

> "…Ben olsam geçmişte değiştirmek istediğim bişey olsaydı, anne babamı bi süre bile olsa birbirlerinden ayırmak isterdim. Yani anlaşamıyorlar yaa. Böyle bağırmadan çağırmadan oturup birbirlerini dinlemelerini ve tamamen anlayışla yaklaşmalarını, empati kurmalarını çok isterim (K29- Sosyal Çalışmacı-24)".

K29, yakınmasına benzer bir yakınmaya sahip K6 ise anne babası arasındaki ilişkisel zorluğu şu şekilde özetlemiştir:

> "…Eee annemle babamın gerçekten tartışmamasını istiyorum yani artık. Artık şu geçmişi bıraksınlar. Ya bunlar evlendiler artık. Elli Yıl oldu kabul etsinler, kırk beş yıl oldu kabul etsinler. Evlendiler yaaa. Hani o ilk evlendiklerinde ' lanet olsun o güne niye böyle olduuuu niye şöyle olduuuuu'. Ya evlendiniz arkadaş, hala birliktesiniz yani bi de ayrılmadınız işin kötüsü. Eee yani her seferinde biz niye evlendik de niye böyle oldu niye şöyle oldu. Evlendiniz yani. Artık bunu tekrar tekrar getirip de 'sen niye geldin ben niye gittim' falan diye böyle… (K6-Psikolog-38)".

Yukarıda her iki meslek elemanın da yetişkin bireyler olmalarına rağmen ebeveynleri arasındaki anlaşmazlıklardan olumsuz yönde etkilendikleri ve bu durumun sonlanmasını istedikleri görülmektedir. Bazı meslek elemanları ise ailelerinde sorunların sağlıklı bir iletişim ortamında konuşularak çözülmesi yönünde temennilerini belirtmişlerdir.

> "… Benim kendi aile üyelerim içerisinde de sorunlar üstü kapalı şekilde hallediliyo yani. Oturup da konuşup çözüm bulmak olmuyo. Bu olmamasını istediğim bişey… Açık bir iletişim istiyorum. İşte daha rahat konuşabileyim. Olmasını istediği şey bu…(K15-Sosyal Çalışmacı-28)".

K15, kendi kök ailesinde sorunların konuşularak çözüme erişilemediğinden şikayetçi olduğu ve ailesinde değişim yaratmak istediği noktayı bunun üzerinden belirlediğini söylemiştir.

Meslek elemanları yukarıda belirtilenler dışında genel olarak aile çatısı altında olmasını istedikleri ve istemedikleri sıfatları ise şu şekilde sıralamışlardır:

Tablo 4-3: Aileye Dair Söylemler

Aileye Dair Pozitif Söylemler	**Aileye Dair Negatif Söylemler**
Anlayış	Eleştiri
Sevgi	Aşağılama
Saygı	Rekabet
Birbirini Destekleme	Hor Görme
Huzur	Baskı
Mutluluk	Duygusal İstismar
Güven Ortamı	Şiddet
Huzur	
Sakinlik	
Çocuk	
Paylaşım	

Bazı meslek elemanları kurdukları ya da içine doğdukları ailede herhangi bir değişim istemediklerini, mevcut olanın en güzel olduğunu ifade ederken bazıları ise geçmişte ailelerinde değiştirmek istedikleri birtakım özellikler olduğunu ancak şu an yetişkin bir insan olarak kişileri değiştirmekten ziyade kendi değişimlerine odaklanmanın daha anlamlı olabileceğini aktarmışlardır. Meslek elemanlarından K12 ve ve K33 bu konuyu şu şekilde ele almışlardır:

> "Ailemden şükür memnunum. Ailemden yana herhangi bir şeyim yok değiştirmek istediğim. Çok birilerini değiştirmeye çalışmak istemiyorum, değiştirmek de

> istemiyorum. Kendim önce değişimden başlarsam mutlaka bir karşılık geleceğini düşünüyorum (K12-Psikolog-29)".
>
> "Yani ailemle ilgili… Değişiklik istemezdim sanırım. Yani bu dönem için istemezdim. Yani bu dönem için istemezdim. Şu anki yaşım için istemezdim. Ama ergenken tabi ki daha farklılıklar olsun isterdim. Beni daha çok anlasınlar, anlayışla karşılasınlar isterdim. Bu konuda evet… (K33- Sosyal Çalışmacı-30)".

Yalnızca bir meslek elemanı ise ailede değiştirmek istediği dinamiğin 'kendi işi' olduğunu ifade etmiştir. Meslek elemanı anlatımında ÇODEM 'de çalışmayı 'aile içinde' konumlandırmıştır. ÇODEM 'de çalışmanın bu yönü ile meslek elemanı için işin ötesinde bir anlam ifade ettiği izlenimi oluşmuştur.

4.1.5.İkincil Travmatizasyonlar

4.1.5.1.ÇODEM' de Kalan Kız Çocuklarının Öykülerinden Etkilenme Durumu

Bu bölümde meslek elemanlarının çalıştıkları vakalardaki öykülerden etkilenip etkilenmedikleri, etkilenmeleri halinde bunun yaşamlarına nasıl yansıdığı konusunda fikir edinmek amaçlanmaktadır.

Meslek elemanları ile yapılan derinlemesine görüşmelerde iki meslek elemanı dışında katılımcıların tamamının çalıştıkları öykülerden çok boyutlu olarak etkilendikleri tespit edilmiştir.

Meslek elemanlarının pek çoğu Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmaya başladıkları ilk dönemlerde vaka içeriklerinden daha yoğun şekilde etkilendiklerini, meslekte tecrübe kazanmaya başladıkça etkilenme düzeylerinin aşamalı olarak düştüğünü ifade etmişlerdir.

Meslek elemanlarının ÇODEM'lerde çalışırken erkekler ile ilgili düşüncelerinde birtakım değişimler yaşadıkları buna ek olarak birçoğunun dinledikleri öykülerden ruhsal olarak olumsuz yönde etkilendikleri, bu etkilenme halinin ise meslek elemanlarının özel ve aile yaşamlarına yansıdığı bulgularına erişilmiştir.

Yapılan görüşmelerde birçoğunun zaman ilerledikçe vakalara karşı mesleki duyarsızlaşma yaşadıkları tespit edilmiştir. Duyarsızlaşma yaşayan meslek elemanlarının bir kısmı bunu bir sorun olarak görürken diğer kısmı bunu bir sorun olarak görmeyip 'duyarsızlaşma'yı 'profesyonelleşme' olarak tanımlamaktadır.

> "Önceden, ilk başlarda çalıştığımda etkileniyordum. Şu anda çok büyük bir etkilenme yaşamıyorum. Bu inşallah normalleştirmekten kaynaklanmıyodur diye düşünüyorum çünkü ondan kaynaklanıyosa sıkıntı benim için de sıkıntı. Çünkü bunlar normalleştirilmeyecek kadar ağır vakalar aslında… (K12-Psikolog-30)".

> "Ya benim hayatıma kendi açımdan yansımıyo. Hatta bunu ailemle konuşurken aile içinde konuşurken, bak bu da böyle olmuş dediklerinde, bir haber izlerken… Ya da artık böyle programlar çoğaldı biliyosunuz, olabilir gibi yaklaşıyorum artık. Bu günümüzde oluyo. Artık çok olağan bişeymiş gibi görüyorum. Onlar şaşırıyorlar hatta nasıl böyle olağan bişeymiş gibi yaklaşıyosun diye. Onun için değil, bunlar yaşanabilir şeyler olabiliyor diyorum ben de. Çok etkilenmiyorum (K25- Öğretmen-36)".

> "… Bir süre sonra duyarsızlaşma yaşıyoruz. İnsanlıktan çıkıyoruz aslında duyarsızlaştıkça (K31- Psikolog-30)".

Yukarıda da belirtildiği gibi her üç meslek elemanının da mesleki duyarsızlaşma yaşadığı ancak K12'nin bunu sorgulayarak normalleşme üzerine düşündüğü, daha uzun yıllar Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmış olan K25'in mesleki duyarsızlık üzerine tefekkür etme aşamasını geçtiği, K31'in ise duyarsızlaşmayı yaşadığı ancak bunu hiçbir şekilde yaşamak istemediği görülmüştür. Bu örnekleri de içine alan görüşmelerin genelinden çıkan sonuç; duyarsızlaşmanın meslek elemanlarının kendi ruhsal iyilik hallerini korumak için farkında olarak ya da olmadan geliştirdikleri bir baş etme mekanizması olduğudur.

Meslek elemanlarının birkaçı içinde bulundukları anda çalıştıkları vakalardan etkilenmiyormuş gibi hissetmekle beraber, gelecekte biriktirdikleri bu travmatik öykülerin etkilerini hayatlarında görmekten korktuklarını söylemişlerdir.

> "…Bence benim farkında olduğumdan daha fazla etkiliyo beni öyküler. Mevcut durumda öyküler yaşamıma yansımıyor gibi gözüküyor fakat farkında olmadan okuduğum ve dinlediğim bu öykülerin gelecekte hayatıma uzun süreli etkilerinin olmasından korkuyorum ne yalan söyliyim (K1- Psikolog-33). "

> "…Etkilendiğimi düşünmüyodum aslında ama sonra zaman zaman atıyorum çok farklı bişeyde çıkabiliyo. Şeyi fark ettim yani… Biraz böyle çevremden de tepki aldığımda… Mesela babam falan bunu çok fark etmiş. İşte kızım çocuklara davrandığın gibi bazen bize davranıyosun diyolar mesela. Ee bakıyorum böyle etkileniyorum o zaman ben etkilenmiyorum desem de…(K13-Psikolog-28)".

K1, çalıştığı vakaların etkilerini gelecekte hayatında görmekten korktuğundan, öte yandan K13 çalıştığı vakalardan mevcut durumda etkilenmediğini düşünmesine

karşın aile sisteminden davranışlarının çalıştığı vakalardan etkilendiğine dair geri dönütler aldığından bahsetmektedir. Yukarıda her iki psikoloğun da anlatımlarına bakıldığında çalıştıkları vakaların kendilerini düşündüklerinden daha fazla etkiledikleri izlenimi oluşmuştur.

Bunlara ek olarak meslek elemanlarının anlamlı bir çoğunluğunun, çalıştıkları çocuklar ile ilgili yapacakları işler, çalıştıkları çocukların travmatik öyküleri ya da bu travmatik öykülerinden etkilenerek kendilerinin ya da yakınlarının zarar görmesi temalarına sahip çeşitli rüyalar gördükleri ve bu rüyalardan negatif yönde etkilendikleri tespit edilmiştir.

> "İlk çocuğum babasından çok uzunca süre istismara maruz kalmıştı. Uzunca bir süre babamla konuşamadım bile. Hani gittiğimde babama sarılamadım ki babamla çok yakın da bir ilişkim var. Sarılamadım, edemedim, telefonda falan soğuk soğuk konuşuyorum. Konuşmak falan gelmiyor içimden. Rüyalarımda birkaç kez babamın bana bu şekilde yaklaştığını gördüm. Eee ilk o zaman ondan etkilenmiştim. Sonra işte alıştım oraya. Buraya geldim, gebe çocuklar. Bu sefer her gün rüyalarımda ya hamile kalıyorum. Ya biri hamile kalıyor. Doğuruyorum, sonlandırıyorum, sürekli bunları görmeye başladım rüyalarımda. Ama ilk çalıştığım yer kadar etkilemedi beni. Herhalde birazcık daha alışmıştım. Günlük ilişkilerimde de artık duyarsızlaşmaya başladım (K17- Psikolog-30)".

> "Şöyle. Çok fazla aklıma gelen birtakım şeyler oluyo. Mesela ben rüyalar gördüğümü hatırlıyorum çocuklarla alakalı. Mesela bir çocuğumuzun cezaevinde intihar ettiğini duyduk ve ben gece rüyamda o çocuğu gördüm. İşte bütün gece o çocuğu düşüne düşüne uyuduğum için rüyamda çocuğu gördüm. İşte o olay aklımdan geçiyo. İşte intihar ediş pozisyonu falan, rüyamda bunları görüyorum çocuğun…(K34-Sosyolog-32)".

> "Yaaa Uyku. Zaman zaman uykularımdan uyandığımı biliyorum. Rüyamda gördüğümü biliyorum. Gözlerimin dolduğunu biliyorum. Hepimiz bi şekilde ikincil travmalara maruz kalıyoruz. O yüzden etkilenmemenin imkanı yok zaten. Hala çok böyle… Ne bilim işte ilk işe girdiğim dönemde mesela bildiğim ve hala dün gibi hatırladığım çok öyküm var (K3-Psikolog-34)".

K17'nin ÇODEM 'de çalıştığı ilk vakadan bahsederken hizmet alana 'ilk çocuğum' olarak hitap etmesi meslek elemanın çalıştığı çocuklar ile işin ötesinde/işi aşan daha çok duygusal ve annesel temellere dayanan bir bağ kurduğunu göstermektedir. Meslek elemanının ÇODEM 'e ilk başladığı dönemde kendi babasından cinsel istismara maruz kalacağı korkusunu taşıması ise meslek elemanının yalnızca hizmet alanı

sahiplenmediği, aynı zamanda, hizmet alanın Çocuk Destek Merkezi'nde bulunma nedeni olan öyküsünü de farkında olmadan sahiplendiği söylenebilir.

K34 ise çalıştığı çocuklar ile ilgili yapacağı iş ve işlemleri aynı zamanda çocuklar ile ilgili yaşanan travmatik süreçleri (intihar örneği) de rüyasında gördüğünü ifade etmiştir. Meslek elemanının anlatımında kullandığı 'onlarla birlikte yaşıyor gibi olmak' kalıbı dikkat çekicidir. K34'ün de tıpkı K17 gibi çocuklar ile işin ötesinde farklı bir bağ kurduğu açıkça görülmektedir.

Uzun yıllardır çeşitli Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan K3'ün ise soruyu yanıtlarken sıklıkla yutkunduğu, duraksadığı ve ağladığı görülmüştür. Zorlayıcı bir durum karşısında oluşan duygusal tepkilerin hemen hepsini gösteren K3'ün çalıştığı vakalarda çokça ikincil travmatizasyon yaşadığı ve bu konuda duygu düzenlemesini yapamadığı gözlemlenmiştir.

Her üç meslek elemanının aktarımlarında da görüldüğü üzere çalışanların, çalıştıkları çocuklar ile derin ve güçlü bir bağ kurdukları, bu bağın meslek elemanlarının iş dışındaki yaşamlarında birtakım izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Bir başka meslek elemanı ise Çocuk Destek Merkezi'nde çalıştığı vakalardan sonra adalet sistemine olan güven ile ilgili sorgulama sürecine girdiğini ve bu durumun isyan duygusunu pekiştirdiğini söylemiştir.

> "Haksızlığın, yani çocuklara bi şekilde haksızlık eden kişilerin hak ettikleri cezayı alamaması bendeki en büyük isyanı oluşturuyor. İstismar etmiş bir annenin, çocuğu satmış para karşılığı bir annenin salıverilmesi hapishaneden. Eeee ya da başka bir ensest vaka ile ilgili işte gebelik sonlandıramamamız, çocuğun doğurmak zorunda kalması, bütün o yükü o çocuğun yüklenmesi, bunu paylaşacak ne bir kurum ne bir kişinin olmuyo olması, bu en önemli sıkıntı bence. Yaşamdaki adalet duygusu ile ilgili bir sorgulamaya gitmeme neden oldu…(K6- Psikolog-38)".

Meslek elemanları mesleğe ilk başladıkları dönemlerde çocukların izinsiz terk davranışları, seçkisiz cinsel birliktelik, madde kullanımı, hırsızlık gibi davranışlarından çokça etkilenerek kendilerini sorumlu gördükleri ancak çalışma süresinin uzaması ile birlikte çocukların karşı koyma karşı gelme davranışlarının önlenmesindeki tek etkenin kendileri olamayacağını, bunun bir ekip işi olduğunu anladıklarını aktarmışlardır. Meslek elemanları çalışmaya ilk başladıkları dönemlerdeki gibi kendilerini suçlama davranışı göstermediklerini, bununla birlikte vakalarla çalışırken ellerindeki müdahale araçlarının

yetersizliğinden ötürü çaresizlik duygusunu yoğun olarak hala yaşadıklarını da eklemişlerdir.

Sosyal hizmetlerdeki ilk iş tecrübesi Çocuk Gençlik Merkezleri olan, bu alanda oldukça deneyim sahibi olan K16 ise vakalarla çalışırken desteklenme ihtiyacını şu şekilde tanımlamıştır:

> "…İnsana hep kendini sorgulatıyo o öyküler. Yani sorgulama noktasında yaşamına yansıyor bu. Ve bi de sistemin içerisinde biraz önce de söylediğim o politikasızlık beraberinde çözümsüzlüğü de getiriyo. Ya insan olarak çözmek istiyosun ama elinde çok kısıtlı araçlar var. O kısıtlılık hali seni yoruyo. Seni daha çok o yoruyo aslında. Kısıtlılık, yani o araçların kısıtlı olması. Oysaki o çocuk için o bütün kapıların çok kolay biçimde açılır olması lazım bir uzman tarafından… (K16-Sosyolog-42)".

Çocuk Destek Merkezleri'nde öğretmen olarak çalışan K27 ise bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> "…Çocuğun belirli konularda yaşadığı travmalardan dolayı belirli davranışları istem dışı olabiliyo ve bunları kendilerine içselleştirmiş oluyorlar. O davranışları kendimiz değiştiremediğimiz zaman kendinizi yetersiz hissediyosunuz. Çözüm olarak sadece Bakırköy'e gidip, ilaç vermenin dışında ciddi anlamda bir terapi, aileye ve çocuğa yapılan bir terapi gerekiyo. Ama bunlar olamıyo. Hep geçici çözümler oluyor ve bu sebeple kendinizi bir kaosun içinde sürekli aynı yerde dönüyomuşsunuz gibi hissediyosunuz (K27- Öğretmen-33)".

Yukarıda meslek elemanlarının anlatımlarından hareketle, Çocuk Destek Merkezleri'nde çocukların rehabilitasyonu için gerekli olan araçların yokluğunun meslek elemanının yoğun olarak yetersizlik ve çaresizlik duygularını hissetmelerine yol açtığı anlaşılmaktadır.

Meslek elemanları ile gerçekleştirilen görüşmelerde ikincil travmatizasyon boyutunda öne çıkan bir diğer konu ise özellikle cinsel istismar ihtisas alanında çalışanların belirli bir zaman sonra insanlara ve özellikle erkeklere karşı güven duygularında birtakım sarsılmaların yaşanmasıdır. Yapılan görüşmelerde kimi meslek elemanının kendilerinde bunu değiştirmeye yönelik çaba harcadığı kimisinin ise bu güvensizlik ile birlikte yaşamlarına devam ettiği tespit edilmiştir.

> "…İnsanlara olan güven alanlarında... Verilen sözlere karşı tutulmama durumumun çok yüksel olduğunu, işte sana söylediği her şeyin doğru olmama ihtimalini, karşı cinse olan… kötü aktarımı diyim. Erkeklerin sürekli zarar vereceğine dair bir önyargı oluşmuştu. Yüksek bir önyargı. Bu zaten günümüzde herkeste var karşı cinse olan

güvensizlik ama çok yüksek doza ulaşmıştı artık bizimkisi. Öyle söyleyebilirim (K4-Psikolog-28)".

"Güvenlik algım biraz zedelendi. ÇODEM 'lerde çalışırken çocukların yaşadığı öykülerdeki detayları öğrendikçe yani insanlara ve çevreye duyduğum güvenlik algısı zaten hiçbir zaman çok kuvvetli olmamıştı açıkçası ama yok canım bu kadarı abartılıdır diye düşündüğümüz şeylerin ne kadar gerçek olduğunu o kurumlarda çalışırken görüyosun. Mesela şöyle bir örnek vereyim. Ben yalnız yaşıyorum. Yalnız yaşadığım için de eve tamirci geliyo, bir sipariş veriyorum, siparişi birileri getiriyo falan. Ben kapıyı açıp hoş geldiniz diyip, ya da bi saniye diyip kapıyı tamamen açık bırakıp, içeriden para alıp rahatlıkla gider ve öderdim. Ve hani bunun riskli bişey olabileceğini de hiç düşünmezdim. Ama bu kurumlarda deneyim kazandıkça kendimi güvende hissetmek daha fazla önemli gelmeye başladı ve örneğin eve bir tamirci geldiğinde kimse gelmeyecekse bile sahte telefon konuşmaları yaptığım zamanlar olmuştur örneğin. Aa yoldasın değil mi, tamam beyefendi de burda işi birazdan bitecek herhalde, tamam ben seni bekliyorum gibi… (K8-Psikolog-34)".

Yukarıda gerek K8 gerekse K4'ün anlatımlarında, her iki psikoloğun da ÇODEM 'de çalışmaya başladıktan sonra genelde ve özelde güven duygusu ile ilgili sorunlar yaşadıkları, bu sorunların zaman zaman bireylerin günlük yaşamlarını etkileyebildiği ve anksiyetelerini arttırabildiği görülmektedir.

Yoğun olarak cinsel istismar vakaları ile çalışan meslek elemanlarından bazılarının mesleğe ilk başladıkları dönemlerde cinsellik ile ilgili algılarında da negatif yönde bir değişim olduğu ancak vakalar ile ilgili baş etme yöntemleri arttıkça zamanla bu etkiyi yaşamlarında en aza indirebildikleri görülmüştür.

"…Ya ben istismar öyküsü olan çocuklarla çalışıyodum. O zamanlar nişanlıydım, şimdi evliyim. Cinselliğe çok ciddi yansıyo. O da şöyle ilişkine ekstra bişey girmiş oluyo ve ilişkinde de açıklaman gereken bişey. Niye böylesin şeklinde. Ya aklıma geliyodu, yani basit bir temas bile o çocukların yaşadıklarını, anlattıkları öyküleri aklıma getiriyodu. Bu baya etkili yani (K28- Psikolog-30)".

"Özel hayatımda tabi ki.ÇODEM 'e ilk başladığım aylarda daha şiddetliydi. Eşimle olan ilişkimi etkiliyodu mesela. Mesela cinsel anlamda etkiliyodu Bi soğukluk hissediyodum ama onu aştığımı hissediyorum şu anda (K24- Psikolog-27)".

Yapılan görüşmelerin devamında bazı meslek elemanlarının ise dikkat dağınıklığı gibi zihinsel, el terlemesi gibi fizyolojik, ilişkisel sıkıntılar gibi sosyal, aşırı öfkeli ve stresli olma hali gibi duygusal düzeyde zorluklar yaşayabildikleri edinilen bir başka bulgudur:

> "Herşeye yansıyo tabi ki. Noluyo. Kafam karşıyo daha etkilendiğim zamanlarda galiba. Tabi zihinsel olarak biraz organize etmek daha güç olabiliyo bişeyleri tabi ruhsal olarak da etkilibiliyo. Normalde belki tolere edebileceğim bişeyi çok daha zor tolere edebiliyorum. İşle ilgili böyle. Dışarda da tabi yine aynı şekilde. Dikkatim daha dağınık olabiliyo. Mesela ben şunu fark ediyorum. Evimi daha dağınık bırakabiliyorum o zamanda… (K5-Psikolog-34)''.

> "Kendimi biraz tedirgin hissediyorum. Gerginlik oluyo, stres. Kişisel olarak etkileniyorum. Mesela böyle vaklarda bazen şu oluyo, stres olduğumda, gerildiğim zaman çok fazla ellerlim terler. Belki yüzüme çok fazla yansımaz ama fizyolojik olarak böyle bir tepki veriyor vücudum… (K11-Sosyal Çalışmacı-28). "

Tüm bunlara ek olarak meslek elemanlarının pek çocuğunun Çocuk Destek Merkezi'nde çalıştıkları vakaların etkisi ile erkekler ile ilgili fikirlerinde negatif yönde anlamlı bir değişim olduğu, meslek elemanlarının yarısından fazlasının ise cinsellikle ilgili düşüncelerinde negatif yönde bir değişim olduğu tespit edilmiştir.

> "İstismar, cinsel istismar vakalarının çok içindeyiz. Dolayısı ile olumsuz bir algı yaratmaya başladı bende erkek cinsine karşı. Yani istismar olaylarını çok fazla gördüğümüz için burda birebir yansıdığı için hani daha önce biliyorduk, medyadan falan görüyoduk ama biliyosunuz orda izlediğimizde sabun köpüğü gibi. Hemen uçup uçup gidince, aklınızda kalmıyo ama burda çok birebir *birlikte yaşadığımız çocuklar*dan bu öyküleri dinliyoruz ve bu da olumsuz bir algı yaratıyo erkek cinsine karşı maalesef (K34-Sosyolog-32)".

Cinsel istismar vakalarının fazlasıyla içinde olmanın erkelere karşı bir önyargı geliştirmesine neden olduğunu ifade eden K34, bireylerin toplumsal hafızası ile ilgili çok önemli bir noktaya değinmiştir. Medya üzerinden edinilen bilgilerin toplumsal hafızada kısa süreli yer ettiğini bununla birlikte kendisinin birebir çalıştığı vakalarda öyküden etkilenme durumunun çok daha yüksek olduğunu eklemiştir. K34 gibi meslek elemanlarının pekçoğu ÇODEM tecrübesinden sonra İstismarın sıklığı ile alakalı farkındalık düzeylerinin arttığını, öncesinde de medya vb kanallar üzerinden sahip oldukları bilgiyi Çocuk Destek Merkezi'nde çalışırken deneyimleyebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu farkındalık halinin meslek elemanlarının erkekler ile ilgili olan düşüncelerini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır.

Bazı meslek elemanlarının ise özellikle mesleğe ilk başladıkları dönemlerde çevrelerindeki erkek profillerinin de cinsel istismarcı profili ile örtüşmesinden kaygı duydukları, bu kaygılarının, zaman zaman meslek elemanlarını kendileri ya da çevreleri ile alakalı aşırı gözlem yapmaya ve/veya önlem almaya ittiği görülmüştür.

> **“**Erkeklere karşı oldu evet. Özellikle babamla ilgili oldu. Ama yine söylüyorum tamamen yaşımı baz alarak. İlk başladığım zaman babam evdeyken duş almaktan çekindim birazcık, çok korktum, hatta. Normalde çok âdetim değildir kapı kitlemek ama yatarken iki üç defa kitledim. Otobüste mesela bi adam yanıma oturduğu zaman ve bi şekilde bacağı yanlışlıklada olsa bana değdiği zaman sinir oldum, çok tedirgin oldum. Bu gibi örneklerle karşılaştım ben de evet. Şimdi bunlar olmuyo tabi(K21-Sosyal Çalışmacı-25)”.

Sosyal Çalışmacı K21 çalışmaya başladıktan sonra çevresindeki erkek profillerin kendisine zarar verebilme potansiyelini düşünmekten ve bununla alakalı önlemler almaktan kendini alıkoyamadığını ifade etmiştir. Bu paylaşımla, çalışmaya yeni başladığı dönemde K21’in ikincil travmatizasyona maruz kaldığı görülmektedir.

Meslek elemanlarının pek çoğunun Çocuk Destek Merkezleri’nde çalıştıkları vakalardan olumsuz olarak etkilenip süreğen ya da süreğen olmayan bir erkek düşmanlığı geliştirdiği, erkeklere güvenmedikleri, onları temkinli olunması gereken bir unsur olarak değerlendirdikleri bununla beraber bu düşüncelerin farkına vardıklarında mesleki bilgi ve becerilerini devreye sokarak erkeklerle ilgili genellemeci tavırlarından uzaklaşmak için çaba gösterdikleri tespit edilmiştir.

> **“**Şöyle, erkekler, dili, dini ırkı olmaksızın pis yaratıklardır. ÇODEM ’de çalışmaya başladıktan sonra bu düşüncem daha çok oldu gerçekten. Bunların hepsi diyosun vahşi yaratık. Çocuklarla özellikle görüşmelerde çocuk yeri geliyo bazen çok açmamaya özen göstersek de yeri geliyo o travmatik öyküsünü bir anda anlatmaya başlıyo. O anlatma esnasında işte yani işte dinlediğiniz zaman olayı, olay örgüsünü, bir şey oluyosun ya bi tiksinme halin oluyo(K15- Sosyal Çalışmacı-28)”.

> **“**Yani yeni bir vaka her duyduğumuzda bir erkek düşmanlığı gelişiyo o anda ama sonra zamanla tabi onu normalleştirip, kendi şeylerimize eeee kazandırmaya ya da yedirmeye çalışıyoruz onu azaltmaya çalışıyoruz etkisini ama tabi bi şey oluyo… bi öfke oluyo… (K6-Psikolog-38)”.

K15, çocukların öykülerini her dinlediğinde erkeklere karşı olan olumsuz tutumunun daha da arttığını, yoğun olarak tiksinme duygusunu yaşadığını ifade etmiştir. K6’nın ise vakalarla orantılı olarak erkek düşmanlığı şeklinde nitelendirdiği öfke halini yaşadığı ancak bu öfke halinin süreklilik arz etmemesi adına meslek elemanının kendi içinde çalıştığı görülmüştür.

ÇODEM’de görev yapan kadın meslek elemanlarının genelinde görülen erkeklere dair holistik algının, meslek elemanlarının özel hayatlarını ve aile hayatlarını doğrudan

etkilediği ve çevrelerindeki erkek figürleri ile olan iletişimlerine zarar verdiği açıkça görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde ayrıca meslek elemanlarının büyük çoğunluğunun ÇODEM tecrübesinden sonra insanlara karşı daha temkinli yaklaşmaları gerektiği yönünde ortak bir önkabullerinin oluştuğu bulgusuna da erişilmiştir.

Meslek elemanlarının çalıştıkları vakaların travmatik etkilerini gerek bilinç düzeyinde gerekse bilinçdışı (rüyalar) düzeyde yaşadıkları görülmüştür. Buna ek olarak; meslek elemanlarının maruz kaldıkları öykülerin etkisi ile adalete olan inançlarının azalabildiği, aileleri ve özel yaşamlarına ilişkin düşünce içeriklerinin bozulduğu da görüşmelerde dikkat çekmiştir.

4.1.5.2.ÇODEM'de Çalışılan Vakaların Aile Üzerine Etkisi

Bu bölümde meslek elemanlarının çalıştıkları vakalardaki ihmal, istismar vb. olumsuz durumları kendi aile üyeleri içerisinde yaşama korkusuna sahip olup olmadıkları, sahip olmaları halinde bunun yaşamlarını etkileme düzeyleri hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmıştır.

Katılımcıların yarısından fazlasının ÇODEM'lerde gördükleri olumsuz durumları kendi aile üyeleri içinde az ya da çok yaşama korkusuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu konu araştırılırken meslek elemanları 'kurdukları, içine doğdukları ve gelecekteki aile' şeklinde alt aile kategorileriyle yönlendirilmemiştir. Bu sebeple cevaplarda katılımcıların bir kısmı özkök aileleri, bir kısmı kurdukları ailede dünyaya getirdiği çocuklar bir kısmı ise gelecekte kuracakları ailede sahip olmak istedikleri çocuk üzerinden konuyu detaylandırmışlardır. Her birinin ortak temasının 'Çocuk' olduğu görülmekte olup yalnızca bir meslek elemanı yetişkinlik döneminde de istismara uğrayabileceği korkusunu yaşadığını belirtmiştir.

> "Evet. Bazen oluyo bana böyle şeyler. Hani görüyoruz ya. Mesela bir izne gittiğimizde kızımın mesela amcasıyla yalnız odada kalmasını istemiyorum mesela. Amcası üniversitesi öğrencisi. Ya da işte kızımı yalnız başına başka bir akrabanın evine tek başına göndermek istemiyorum hani. Ne kadar tanısam da yatılı kimsenin evine göndermiyorum. Hep gözetim altında. Böyle bir teklifte bulunmuyor ama kızım o öyle bir şey teklif etse bile ben onu yatılı kalmaya göndermicem. Çünkü gözümün önünden ayıramıyorum yani kesinlikle. İşte okula nasıl gönderiyorum bilmiyorum.

> Okulda neler oluyo, hiç bilmiyorum. Düşünün demi. Sürekli onun mahremiyetinden, hayır demesinden her gün yemekten sonra ders anlatırken bunu her gün tekrarlıyorum inanır mısınız? Ben de şey oldu yani. Alışkanlığa dönüştü. Ayda bir yapıyodum önce İlkokul birde ikide ama ÇODEM e başladıktan sonra hergün yapıyorum. Aklıma bir anda geliyo. Kızım okuldan gelirken bugün seni izleyen biri oldu mu, biri bişey dedi mi? Biri bişey verdi mi? Çünkü inşaat olan yerler de var yani. Bakkal bile olabilir. Sürekli her yerde her şey olabilir… (K9, Sosyal Çalışmacı-42)".

> "Evet. Özellikle ilk başladığımda sahiptim. Acaba benim babam da yapabilir mi diye. Başlarda bu korkuya çok sahiptim. Eee yani. Böyle bir şeyi düşünmüş olmak bile bazen böyle insanı ciddi anlamda kötü hissettiriyor. Hani yani baba kızını bunu yaptıysa, hani amca yenge bunu yapıyosa… Hani bizde şey vardır ya normalde kan bağı bulunan biri ile ilişki olmaz denir. Ama işte böyle bişey var görüyoruz, böyle bişey varsa acaba böyle bişey olabilir mi. Bu sapkınlık, hastalık bizim aile üyelerimizde de olabilir mi diye bu düşünce tabi ki ilk başlarda oluştu…(K18 Sosyal Çalışmacı-24)''.

> "Şu anki ailemde bunu düşünmüyorum ama belki ileride kuracağım ailede böyle bir kaygı olacak. Daha önce de bahsettiğim gibi bir çocuğum olduğu takdirde onda bu kaygıları yaşayacağım. Çok büyük ihtimalle yaşıcam. Yani şu an nerdedir, ne yapıyordur, madde kullanıyo mudur? Bunlar olası şeyler (K34-Sosyolog-32)".

K9'un kızının çok yakın akrabaları ile dahi aynı odada yalnız kalmasına müsaade etmediği, çocuğunu yatılı olarak kimsenin evine göndermediği, ÇODEM 'de çalışmaya başlamasının ardından çocuğuna beden mahremiyetine yönelik bilgilendirmeleri hemen hergün yaptığı, zaman zaman çocuğunun başkaları tarafından takip edildiğine dair gerçek dışı birtakım düşüncelere kapıldığı, kontrolünün azaldığı alanlarda (okul, misafirlik vb) meslek elemanının kaygısının daha da arttığı görülmüştür. Bu anlatımlardan, meslek elemanının ÇODEM 'de çalıştığı vakalardan yoğun derecede etkilendiği ve bu etkilenme halinin meslek elemanında yalnızca düşüncesel boyutta değil; önlemler almak, gözlem yapmak gibi davranışsal değişiklere de neden olduğu görülmüştür.

K18'in ise konuya dair mesleğe ilk başladığı zamanlarda daha kaygılı olduğu, zamanla bu kaygının yoğunluğunun azaldığı görülmüştür. K18'in çalışmaya başladığı ilk dönemlerde kendi babasından cinsel istismara maruz kalma korkusunu yaşaması, kendi büyüdüğü çevrede tabu olarak görülen ensest olgusunun ÇODEM 'de çalışmada başlamasının ardından toplumun genelinde bir tabu olarak algılanmadığını görmesi meslek elemanının kaygılarını daha da arttırmıştır.

K34'ün ise gelecekte kurmayı düşündüğü ailede çocuğu ilgili birtakım kaygılar yaşayabileceğini ifade ederken '…Şu an nerdedir, ne yapıyordur, madde kullanıyo mudur?' gibi sorgulamalar yapmasının olası olabileceğini ifade etmiştir. Madde kullanımı olan çocuklar ile çalışan K34, müstakbel çocuğu ile ilgili kaygılarının da madde üzerinden şekillendiği, bu yönü ile meslek elemanlarının çalıştıkları ihtisas alanına göre kaygılarının da farklılaştığı görülmektedir.

Yukarıda örneklendirildiği gibi K9, kendi kurduğu aile üzerinden aktarımlarda bulunurken, K18, soruyu kök ailesi üzerinden yanıtlamıştır. K34 ise gelecekte kurmayı planladığı ailede yaşayabileceğini düşündüğü kaygılara vurgu yapmıştır.

Görüşmelerde çocuk sahibi olmayan bazı meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezi tecrübelerinden sonra yeğen, kuzen çocukları gibi akraba sistemi içinde olan 18 yaş altındaki bireylerin davranışlarını yorumlamak, onların ebeveynlerinin istismar konusunda farkındalıklarını arttırmak noktasında daha dikkatli oldukları tespit edilmiştir.

> "…Yani çocuklara karşı özellikle ihmal ve istismar konusunda bir hassasiyet elbette gelişiyor. Çevremdeki insanlara o gözle bakıyorum. Ya da ben bir psikopatoloji duyduğum zaman önce istismar penceresinden bakıyorum mevzuya. Bu tabi kendi aile üyelerim için de geçerli. Bir davranış sorunu gelişmiş bir çocuk varsa mesela ailede de hemen ışığı çakıyor. Bu belki ne? Bi alarm yani daha hızlı yanan bir alarm sistemi oluyo galiba (K6- Psikolog-38)".

> "…Mesela yeğenlerim benim için çok önemli. Şey yapmaya başladım geçen yıl özellikle 6 yaşında olan yeğenimin annesine internetten istismarla ilgili bir bilgi, video falan gönderdim. Hani bunu özellikle 6 yaşındaki bir çocuğun anlayabileceği bir dille anlatın diye. Babası da öğretmen o anlatabilir. Senin vücudun özel hiç kimse senin vücuduna dokunamaz şeklinde bi ön bilgiye sahip olsun. Kimse, izin vermediğin müddetçe seni öpemez senden izin alması gerekiyo. İzin olayını özellikle çocuğa öğretmeleri konusunda bi telkinde bulunmuştum yani. Bu da herhalde çalıştığımız alanla ilgili. İlk o aklıma geliyo yani çocuk istismarı vakalarından dolayı. Herhalde bu alanda çalışmasaydım öyle birşey aklımın ucundan geçmezdi mesela. Mümkün değil ben şu an düşünüyorum da(K7-Öğretmen-34)".

Bu alanda uzun yıllardır deneyim sahibi olan K6 ve K7'nin akraba sistemleri içinde yer alan çocukların istismardan korunmaları konusunda oldukça duyarlı oldukları, bu duyarlılığın da ÇODEM tecrübesi ile doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Meslek elemanlarından bazılarının ailelerinde ihmal-istismar gibi olumsuz yaşam deneyimlerini kendi ailelerinde deneyimlemekten yana bir korkularının olmadığı ancak

ÇODEM tecrübesinden sonra ailelerini kaybetmek noktasında bir korkularının geliştiği ya da gelişen korkularının pekiştiği tespit edilmiştir.

> "Yok, hiçbir zaman bunu yaşamadım. Sadece aile üyelerinden birini kaybetmekten yani ölümü ile sonuçlanmasından korkuyorum o da yaşadığım vakalarda gördüğüm için. Onun dışında bir ihmal istismar konusunu yaşabileceğimi düşünmüyorum. …(K10- Sosyal Çalışmacı-24)".

> "…Ya şöyle bir korkum var sadece onları kaybetme korkum var. Ölümle alakalı. Bazen böyle zaman zaman oluyodu, ya bişey olursa hani. Bu mesela aklıma geldiğinde bile gözlerim dolup ağlıyorum yani bu olmasa bile. Ya bu ÇODEM 'den sonra çok diyemem hani ama etkisi var yani. İlla etkisi var. Ama öyle bir kaygım da zaten vardı ÇODEM bunu arttırdı (K13-Psikolog-28)".

ÇODEM 'de gördükleri vakalardan sonra kök ailelerine olan bağlılıkları daha da artan Sosyal Çalışmacı K10 ve K13 , ailede bir kayıp yaşama kaygısını ÇODEM tecrübesinden sonra yoğun olarak yaşadıklarını aktarmışlardır.

Meslek elemanlarının yaşadıkları tüm bu kaygıları ya kendi içlerinde geliştirdikleri baş etme yöntemleri ile ya da sahada çalışan çocuk alanında uzman arkadaşlarından destek alarak azaltma yönünde çaba gösterdikleri bulgusuna erişilmiştir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bazı meslek elemanlarının bu korkuları daha yoğun düzeyde yaşayabildikleri bazılarının ise ÇODEM tecrübesinden sonra öncekine oranla daha temkinli olmayı öğrendikleri bilgisine erişilmiştir. K20 ve K25'in çocuklarını istismardan korumak adına aldıkları birtakım önlemler şu şekildedir:

> "Ben bende asla olmaz diye düşünmüyorum ki biçok şeye de şüphe ile de bakıyosun ister istemez onca duyduğun olaydan sonra ama paranoyaya çevirecek bişey olmadı. Ama şuna dikkat ediyorum. Daha çok çaktırmadan evime yatılı bir misafir gelmişse daha kollayıcı tedbirler aldığımı fark ediyorum çocuğuma karşı (K20-Öğretmen-39)".

> "Yok o korku şu anda yok sadece tanımadığım, işte eşimin tarafından olan akrabaları tanımadığım için şey diyorum, kesinlikle diyorum bırakamam. Ben de yanında olmalıyım belli bir yaşa kadar diyorum. Kendi tanıdığım annem babam kardeşlerim onlardan yana bir korkum yok ama gene de işte bir halasına, dayısına göndermek isterse eşim, mesela yazın falan, ona hayır derim. Öyle bir çizgi çekiyorum yani. ÇODEM 'de yaşadığım, gördüğüm vakalar. Etkileniyorum evet o yönden etkileniyorum. Okuduğum dosyalar, gördüğüm vakalar. Demek ki diyorum bir yerde sınırı çekmek gerekiyo. Bu kız çocuğu olsun erkek çocuğu olsun bence belli bir yaşa

kadar çocuklar anne ve babanın gözetimi altında olmalı. Çocuğa kendisini korumayı öğretene kadar (K25-Öğretmen-36)".

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezleri'nde çalıştıkları ihtisas alanları ile kaygılarının paralellik gösterdikleri görülmüştür. Cinsel istismar öykülerinin yoğun olduğu bir ÇODEM 'de çalışan meslek elemanının bu alandaki kaygısının yüksek olduğu, madde bağımlılığı alanında çalışan meslek elemanlarının çocuklarının maddeye erişimi ile ilgili kaygılarının olduğu, çalıştığı yerdeki mental çocuk sayısı fazla olan meslek elemanlarının ise doğacak çocuklarının zihinsel geriliği olmasından kaygılandıkları bulgusuna erişilmiştir.

"Şimdi şöyle. Kendi çocuğum olsa devlet okulu özel okul falan gündeme geldiğinde acaba özel okul vs daha mı iyi olur, devlet okulunda daha mı kolay maddeye ulaşılıyo, çünkü hep Bağcılar Esenyurt. Hadi burda Göktürk'de sıkıntı olmaz da Bağcılar'da Esenyurt'ta otursam farklı bir semtteki okula göndermeyi düşünür müyüm gibi. Hem bu madde konusunda hem de çocuklar birbirinden olumsuz etkileniyorlar, bu pkk vs durumlarından yani korkmuyo değilim. Acaba maddeye bulaşır mı ya da siyasi bir suça karışmasına sebep olabilecek düşünceler oluşur mu diye ve bu çalıştığım yerle ilgili bişey kesinlikle çünkü ÇODEM de daha çok buna denk geldim… (K32-Psikolog-29)''.

Yapılan görüşmelerde son olarak Çocuk Destek Merkezlerinde çalışan meslek elemanlardan bazılarının çocuklarında cinsel istismara maruz kaldıkları ve/veya cinsel istismara tanıklık ettikleri de tespit edilmiştir**.**

"Yani geçmişte bir taciz durumum olmuştu akrabam tarafından. Yani şu an geriye dönük bişey yapamıyorum çünkü hala bir akrabalık ilişkileri var. O yüzden bazen o durumdaki çocukları görünce hani o çaresizliği hissediyorum. Kadınlar genelde ses çıkarmayan kısım oluyo ya biraz aile ilişkilerini gözetiyorlar galiba. Yani ben kendi açımdan öyle düşünüyorum. Evli olduğu veya kurduğum ilişkiyi.. Yani kendimi uzak tutuyorum, kendimi koruyorum**…(** K31- Psikolog-30)".

"…Bi de küçüklüğümden beri birkaç tane istismara tanık olduğum zamanlar oldu daha böyle 10 yaşlarındayken falan evimizin arkasında böyle büyük bir adam küçük bir kızı 3-5 yaşındaki bir kızı istismar ediyodu. Gördüm. Sonra oraya açılan bizim alt kapımızda kuaför vardı, ona söyledim. Onlar polisleri çağırdılar, çocuğu falan aldılar. O zaman polise götürülmüştü çocuk. Buna mesela tanık olmuştum sonra polisler beni de götürmek istediler ifade için. Sonra yaşım küçük olduğu için götürmediler. Yani ifadem falan alınsaydı benim için çok büyük bir travma olurdu mesela. Zaten görmüş olmak kötü. Yani bunlardan kaynaklı hani ciddi travmalar oluşuyodu. Ya 12 yaşında bunu görüyosun, her şey açık net. Birleşme anını. Bi bez parçası sirkelerken orda tuhaf

> bir durum olduğunu anlıyosun. Ve sonrasında öğreniyosun ki o adam o çocuğu taa kaç haftalardır zaten… Her gün mesela yanına gidip çikolata alıyormuş, gel bakkala gidelim falan diyormuş zaten daha önce de buna benzer vakaları varmış. Ee mesela bunları falan öğreniyorsun küçük yaşta. Sonra bu tür kurumlarda çalışıyosun…Bunu hani çok sorguladım, böyle bikaç tane daha yaşadığım olay oldu çünkü. Sonrasında hani böyle bir kurumda çalışmaya başladım. Sorguladım acaba bi hazırlık mıydı ya da niye hani bunlar üst üste beni buldu diye. Sorguladım ama çok bi cevabını da bulamadım". (K18- Sosyal Çalışmacı-24).

K31, cinsel istismar mağduru çocuklar ile çalışırken geçmişte benzer bir olayı kendisinin de yaşamasından ötürü çalıştığı çocukların duygularını daha iyi anlayabildiğini ifade etmiştir. Kadınların aile içi ilişkileri düzenleyen bir konumda olduğuna inanan meslek elemanının, istismarcının da ailesini düşünerek karşı tarafla ilgili bir eyleme geçmekten ziyade kendisini korumaya yöneldiği görülmüştür. Meslek elemanın bu noktada kendi bireysel istek ve ihtiyaçlarına göre hareket etmediği, bulunduğu eylemlerde aile sistemine bütüncül bir şekilde yaklaştığı görülmüştür. K18 ise küçük yaşlarda bir cinsel istismar olayına tanıklık ettiğini ifade etmiştir. Meslek elemanının olaya ilişkin ayrıntıları çok net hatırladığı, çocukken tanık olduğu bu olayın meslek elemanında bir travmaya yol açtığı, K18'in mevcut durumda çalıştığı yer ile geçmişteki bu olayı ilişkilendirdiği görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının pek çoğunun ailesel ya da özel sebeplerden ötürü çocuklarında zorlayıcı süreçlerden geçtikleri bulgusuna erişilmiştir.

4.1.6.Sosyal Hayat /Sosyal Çevre

4.1.6.1.Sosyal Hayatın Değerlendiriliş Şekli

Bu bölümde meslek elemanlarının iş dışındaki sosyal hayatlarında zamanlarını nasıl değerlendirdikleri hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun iş dışında en sık yaptıkları aktivitenin başta iş arkadaşları olmak üzere arkadaşları ile cafe, avm gibi yerlerde vakit geçirmek olduğu tespit edilmiştir. Yoğun olarak iş arkadaşları ile iletişim halinde olan meslek elemanlarından bazıları bu durumu şu şekilde özetlemişlerdir:

> "Yani genelde dışarıda yaptığımız… Sinemaya gidiyosun vs ama genelde bi yerde toplanıp çay içmek, toplanıp konuşmak, sohbet etmek. Eğer arkadaşlarım kendi iş yerimdeki arkadaşlarımsa ne kadar kurumdan bahsetmicez desek de yani %75 i belki kurumdan bahsederek geçiyo. Herkesin bi derdi oluyo. Böyle konuşmak istediği bi

> vakası ya da bi sorunu oluyo mutlaka. Ona kayıtsız kalamıyosun. Dinliyosun. Yorum yapıyosun ya da yine kendi meslek grubu arkadaşlarının aile içi sorunları olabiliyo. Onları dinliyosun, onlarla ilgili yorumlar yapıyosun. Genelde hani sohbet etmek amacı ile özellikle bu ihtiyacı karşılamak amacı ile dışarıda görüşüyoruz… (K18-Sosyal Çalışmacı -24)".

> "Bi dönem sırf işten sonra, cafelere gidip çıkışta vaka tartışırdık. Yani belli bir saate kadar. Normal iş arkadaşı olduğumuz için hepimiz, muhabbet illa vakaya dönerdi. Çünkü farklı arkadaşlarımızla iş saatlerimiz çok uymuyodu ya da yerler uzaktı o yüzden uymuyodu. Ama bunun tabi ki bize zarar verdiğini fark ettik sonra…(K13-Psikolog -28)".

K18, iş yerindeki arkadaşları ile bir araya geldiğinde işten konuşma sıklığını %75 olarak vermiştir. Meslek elemanlarının bir araya geldikleri zamanın dörtte üçünü işten bahsederek geçirmeleri, onların yaptıkları işi anlatma, tartışma ve istişare etme ihtiyaçlarını yoğun olarak hissettiklerini göstermektedir. Öte yandan meslek elemanlarının zamanlarının kalan %25'lik kısmını ise kendilerine dair ailevi- özel sorunlarla ilgili konuşarak geçirmeleri ise meslek elemanlarının birbirlerine informal yoldan süpervizyonluk ve danışmanlık hizmeti sağlamaya çalıştıkları, bu yolla katarsis olma ihtiyaçlarını kendi içlerinde giderme eğiliminde oldukları görülmüştür.

K13 ise iş arkadaşları dışındaki arkadaşları ile çalışma saatlerinin uymamasından ötürü çoğunlukla sosyal hayatında da iş arkadaşları ile bir arada olduğunu ve özellikle bir dönem yoğun olarak iş çıkışlarında vaka konuşarak vakitlerini geçirdiklerini ifade etmiştir. Uzun süren vaka sohbetlerinin kendisine zarar verdiğini sonradan anlayan meslek elemanının bu konuda yalnız olmadığı, yapılan görüşmelerin büyük çoğunluğunda meslek elemanlarının pek çoğunun iş dışındaki sosyal yaşamlarında da sürekli surette iş arkadaşları ile çalıştıkları vakaları ve/veya iş yerinde yaşadıkları problemleri paylaştıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal hayatlarında da ÇODEM döngüsünden çıkamayan meslek elemanlarının işlerine ve hayata karşı olan bakış açılarının daha umutsuz ve olumsuz olduğu gözlemlenmiştir. Süpervizyon ihtiyaçlarını el yordamı ile gidermeye çalışan meslek elemanlarının çalışma yaşamında zorlandıkları ve bu zorlanma halini iş dışındaki hayatlarına da yansıttıkları yapılan görüşmelerde edinilen bulgular arasındadır.

Çocuk sahibi olan meslek elemanlarının iş dışındaki vakitlerinin pek çoğunu aileleri ve çocukları ile geçirdikleri, özellikle bakıma muhtaç dönemde olan bir çocuğa

sahip meslek elemanlarının yoğun olarak çocuklarına endeksli bir hayat yaşadıkları, İstanbul'da sosyal destek sistemi olmayan meslek elemanlarının sosyalleşmek konusunda zorlandıkları görülmüştür.

> "Bebek büyüterek, şu an bir ev taşıyorum, ev toplayarak geçiriyorum iş dışındaki vakitlerimi. Nerdeyse iki üç yıldır çok fazla bir sosyal aktivitem yok. Çok riskli bir gebelik geçirdim. Gebelikte evdeydim. Doğum oldu. Çocuk büyütme aşamasında çok fazla dışarı çıkamadım, evdeydim. Yani çok fazla bir sosyal hayatımın olduğunu düşünmüyorum. Biraz biraz yeni yeni iş yerindeki arkadaşlarımla kafelere falan gitmeye başladım (K25-Öğretmen-36)".

> "İşte sorun bu. İş yeri dışında bir sosyal hayatım çoğu zaman olmuyo. Çünkü ben işteyken çocuk okulda ama benim evde olduğum tüm zamanlarda çocuk da var.Çoğu zaman da eşim iş yerinde çalışıyo ve ben çocukla tek başıma ilgilenmek zorundayım. Dediğim gibi anneanne teyze dayı faktörü de yok. Tamamen ben tek başına ilgileniyorum. Öyle çocuğu bırakmak, bişeyler yapmak benim için çok lüks şeyler. Geride kalan, geçmişte kalan şeyler, bi gezeyim bi alışveriş yapayım filan (K26-Psikolog-30)".

K25, geçirdiği riskli gebelik ve sonrasındaki süreçte bebeğin bakımı konusunda, K26 ise kendisine çocuk bakımı konusunda destek olabilecek bir mekanizmanın eksikliğinden iş dışında sosyalleşemediklerini ifade etmişlerdir. Meslek elemanlarının görüşme esnasında bu konuda yorgunluk yaşadıkları ve desteklenme ihtiyacı içinde oldukları gözlemlenmiştir.

Meslek elemanlarının iş dışında en sık yaptıkları sosyal faaliyet, iş arkadaşları ile vakit geçirmek olsa da iş dışında yaptıkları diğer sosyal faaliyetler de aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4-4: Meslek Elemanlarının Sosyal Hayatı Değerlendirme Şekilleri

<table>
<tr><th>Eğitim Faaliyetleri</th><th>Kişiler Arası Faaliyetler</th><th>Sportif ve Kültürel Faaliyetler</th><th>Diğer Faaliyetler</th></tr>
<tr><td>Doktora yapmak</td><td>İş ve iş dışındaki arkadaşları ile sosyalleşmek</td><td>Yoga yapmak</td><td>Seans almak (Psikologlar için)</td></tr>
<tr><td>Yüksek lisans yapmak</td><td>Komşu ve akrabalar ile sosyalleşmek</td><td>Resim yapmak</td><td>Evde yalnız kalarak kendine zaman ayırmak</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Çeşitli kurslara katılmak</td><td>Aile ziyaretleri yapmak</td><td>Müzik Dinlemek</td><td>Dinlenmek (Uyumak)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Partneri ile vakit geçirmek</td><td>Kitap okumak</td><td>Alışveriş yapmak</td></tr>
<tr><td>Sinema-tiyatro-konsere gitmek</td><td>TV izlemek</td></tr>
<tr><td>Dizi-film-belgesel izlemek</td><td rowspan="2">Oyun oynamak</td></tr>
<tr><td>Seyahat etmek</td></tr>
</table>

Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının büyük çoğunluğunun kendilerine ve sosyal çevrelerine ayırdıkları zamanı yetersiz gördükleri, bu durumun meslek elemanlarını rahatsız ettiği bulgusuna erişilmiştir.

Meslek elemanlarından yalnızca birkaçının zaman yönetimini diğer meslektaşlarına oranla daha dengeli şekilde yapabildiği görülmüştür. Zaman yönetimi konusunda diğer arkadaşlarından ayrılan K20, iş dışındaki sosyal hayatını nasıl planladığını şöyle anlatmıştır:

> "Bu konuda %50 yi kendime ayırıyorum. %50 yi aileme ayırıyorum. Ben beslenmezsem o %50 lik kısımda öbür tarafa çok faydalı olacağımı düşünmediğimden sosyal ilişkilerime zaman ayırıyorum. Arkadaşlarımla görüşüyorum, birlikte yemeğe gidiyoruz. Birlikte tatile gidiyoruz. O kısmı beni zinde tutuyo. Sonrasında çocuğuma, eşime, kendi aileme, eşimin ailesine ayırıyorum. Benim çok kalabalık bir ailem var. Ufak ufak herkese zaman ayırmaya çalışıyorum. Öncelikle bencilim, kendim.

> Kendimin beslenmesi. Sonra kendi kurduğum aileyi besliyorum, çocuğum ve eşim, sonrasında da diğer aile ve akrabalarım (K20- Öğretmen-39)".

Uzun yıllardır Çocuk Destek Merkezi'nde görev yapan K20, zamanının yarısını kendisine, diğer yarısını ise öncelik sırasına göre çevresindeki ve ailesindeki bireylere ayırmasının, meslek elemanının sağlıklı ve tükenmeden uzun yıllar Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmasında bir etken olduğu öğrenilmiştir. Çalışırken sürekli ötekini önceleyerek kendi ihtiyaç ve önceliklerini yok sayma durumunun ise meslek elemanlarının başta erken tükenmişlik olmak üzere daha pek çok sorunla karşı karşıya kalmalarına neden olduğu yapılan görüşmelerden çıkan bir başka bulgudur.

Gerçekleştirilen görüşmelerde, meslek elemanlarının sosyalleşmeye verdikleri önem kadar yalnız kalmaya da aynı oranda önemsedikleri, birçok meslek elemanı için yalnız kalmanın önemli bir ihtiyaç olduğu bulgusuna erişilmiştir. K1 ve K6'nın yalnız kalma temasını barındıran düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir:

> "…Kendime zaman ayırmaya çalışıyorum. Yani işte değer verdiğim insanlarla keyifli şeyler yapmaya çalışıyorum. Çünkü bu gerçekten insanın benzinini doldurmak gibi. Çok iyi geliyo. Bazen bireysel bazen grup şeklinde bişeyler yapmak. Bazen de hiç kimseyi görmek istemiyorum mesela. Evimde oturup dizi açıp beynim uyuşana kadar böyle boş bir diziyi izleyerek biraz böyle boşa almak istiyorum. Bazen yoga yapıyorum. Kendime anlamlı gelen şeyler yapmaya çalışıyorum kitap okuyorum… (K1, Psikolog-33)".

> "Valla tefekkür yani. Ciddi Söylüyorum. Ben insanlarla konuşurum çok. İlişki, iletişim kurma konusunda gayet şeyimdir ama yalnız kalmak bana çok iyi geliyo yani. O düşünme var ya, yalnız kendi kendime düşünme. Çok fazla kimseyle görüşmüyorum ben özel hayatımda. Çok az kişiyle görüşürüm. O da ender görüşürüm. Hani böyle çok sıkılırsam...(K6-Psikolog-38)".

K1, sosyalleşmek kadar yalnız kalmanın da kendisini yenilemesi için önemli bir araç olduğunu, bireyin kaybolan enerjisini yeniden toplayabilmesi adına her iki faaliyetin de gerekli olduğunu vurgulamaktadır. K6 ise yaşamında temelde bireylerle iyi ilişkiler kurduğunu düşünmesine karşın yalnız kalmayı ve kendi içsel süreçlerine yönelmeyi sosyalleşmekten daha anlamlı bulmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere meslek elemanlarının yaşam enerjilerini zaman zaman dış motivlerden zaman zaman ise iç motivlerden yararlanarak beslediklerini görülmüştür.

İş dışındaki sosyal hayatlarını akademik kariyer ile dolduran meslek elemanlarının ise pek çoğunun vakitlerinin kısıtlı olduğu, okuldan arta kalan

zamanlarında diğer aktivitelerine zaman ayırmaya çalıştıkları bulunmuştur. Mastır öğrencisi olan K34 bu kısıtlılık halini şu şekilde ifade etmektedir:

> "Okula gidiyorum. Yüksek lisans yapıyorum ben şu an. Büyük bir zamanımı alıyor. Haftanın üç günü dersim var. Diğer günlerde de evde oturup ders çalışıyorum, ödev yapıyorum, lisansta gibi hissediyorum kendimi. Sonra arta kalan zamanlarımda spora gidiyorum. Onun dışında tiyatroya falan gidiyorum. Arkadaşlarımla vakit geçiriyorum ya da ailemle vakit geçiriyorum (K34-Sosyolog-32)".

K34, vaktinin büyük bir bölümünü yüksek lisansa ayırdığını ifade ederken iş ve okuldan kalan zamanlarını ise sosyal ve kültürel faaliyetlerine ayırdığı bilgisini vermiştir. Meslek elemanının iş dışında eğitsel, sosyal ve kültürel faaliyetlere vakit ayırmasının, meslek elemanına kendisinin iyi hissettirdiği gözlemlenmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmelerin genelinden özetle bir gününü planlı ve kendileri için verimli faaliyetler ile geçiren meslek elemanlarının psikososyal yönden kendilerini daha yeterli ve mutlu hissettikleri bulgusuna erişilmiştir.

4.1.6.2.Sosyal Hayata Dair Gözlemler

Katılımcıların pek çoğunun anlatımlarında iş yaşamı ve iş dışı yaşam şeklinde net ayrımlar yapamadıkları, Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışıyor olmanın pek çok katılımcının sosyal yaşamdaki insan ilişkilerini etkilediği bulgusuna erişilmiştir.

> "Ya aslında çok fazla değerlendiremiyoruz. Çünkü arkadaşlarımızla buluştuktan sonra da genellikle iş konuştuğumuzu fark ediyoruz. Ya şöyle bişey var ki daha önce de böyleydi benim belki bu kişisel bişeydir. İşten çıktıktan sonra da bi şekilde kafamdan işi uzaklaştıramıyorum. Aslında uzaklaştırmak istiyorum. Hani bana iyi gelen, yapmaktan keyif aldığım şeyleri yapmak istiyorum ama olmuyo. Bi şekilde yine dönüp dolaşıp işe geliyoruz. Ya artık burda da sürekli sorun gördüğüm için, diyorum ki artık bi yerde bana sorun anlatmayın, bana bir sorun bir problemle gelmeyin. Çok fazla dinlemek istemiyo insan. Biraz isteksiz oluyo bu konuda. Bi de bizim çalışma alanımız birazcık daha riskli alanlar. Görüp görebileceğimiz en uç şeyleri görebiliyoruz bazen. Onların anlattığı şeyler bi yerde basit kalıyo buradakilerin yanında. Hani o sebeple, dinlemek de istemiyosun. Haberleri falan da ya da işte Müge Anlı gibi işte cinayetle ilgili TV programlarını vs de dinlemek istemiyorum (K11-Sosyal Çalışmacı-28)".

> "Ya genelde işten kopamıyorum. Bunu geçtiğimiz gün fark ettim. Kendi kızlarıma benzetiyorum dışarıda gördüğüm insanları bile. Kendi arkadaşlarımın isimlerini unutabiliyorum ama kızlarımın isimlerini, simalarını hiçbir yerde unutamıyorum ve sürekli onlar karşımda ve aa bu o diil mi gibi ve bu beni olumsuz etkiliyo. Sürekli işe

> bağlı yaşamak zorundayız. Ya işe başlamadan önce ben sürekli insanların sorunları ile dertleri ile ilgilenirdim ama işe başladıktan sonra bana dert anlatmayın ben sorun dinlemek istemiyorum gibi bir moda girdim…(K10-Sosyal Çalışmacı-24)".

K10 ve K11'in farklı ÇODEMl'erde görev yapmakta olmalarına karşın sosyal hayatları ile iş hayatlarını ayrıştıramamakla ilgili benzer problemler yaşadıkları, her ikisinin de sosyal yaşamlarının ÇODEM'lerde çalışmaya başladıktan sonra çalıştıkları vakalar ile birlikte değiştiği, meslek elemanlarının iş ve sosyal hayat arasındaki sınırlarının belirsizleştiği fark edilmiştir. Meslek elemanlarının pek çoğunda da gözlemlenen işten kopamama halinin, meslek elemanlarının iş dışındaki yaşamlarını olumsuz etkilediği, meslek elemanlarının ÇODEM'lerde çalıştıkları ağır travmatik öykülerin etkisi ise günlük yaşamlarında sorun odaklı konu ve durumlardan olabildiğince uzak durdukları, kendi ruhsal sağlıklarını bu şekilde korumaya çalıştıkları erişilen bulgular arasındadır.

Meslek elemanlarına sorulan *İş yeriniz dışındaki sosyal hayatınızda anlatılanları yaşananları gündelik yaşamı nasıl değerlendiriyorsunuz?'* sorusuna meslek elemanlarının büyük çoğunluğunun soruda 'anlatılanlar' kelimesini 'sorun/problem' olarak algıladıkları ve yanıtlarını kendi algıladıkları şekilde verdikleri görülmüştür.

> "Ben dediğim gibi besten sonra orayı orda bırakmaya çalışıyorum. O yüzden de benim için, o an onun sorunu, kurumdaki hayat hikayelerine baktığımda çok küçük bişiy de olsa, o an bi dostumunsorunu ona çok büyük geliyosa benim için de çok büyüktür değerlidir (K1- Psikolog-33)".

> "İnsanların çok fazla sorunlarını abarttığını düşünüyorum. Herkesin kendi sorunlarını kendisinin yarattığını düşünüyorum. Eee bu sorunları çözmek adına herhangi bir şey yaptıklarına inanmıyorum. Sürekli karşı tarafı suçlayıp onun yüzünden böyle oldu, o bana şunu yaptığını için böyle oldu gibi yani kendisinde herhangi bir problem aramadığını düşünüyorum. Aslında kendisini değiştirirse etrafının da değişeceğini düşünüyorum (K17-Psikolog-30)".

Yukarıda her iki psikoloğun da 'anlatım'dan algıladıklarının 'sorun' olduğu görülmektedir. K1, sosyal hayatındaki bireylerin dertlerini küçük görmezken K17 ise sosyal hayatındaki bireylerin dertlerini fazlasıyla abarttığını düşünmektedir.

Bazı meslek elemanlarının ise iş dışında sosyal bir hayat isteği içinde olmadıkları, vakitlerinin pek çoğunu kendi kendilerine kalarak değerlendirdikleri, bu sebeple de

dışarıda akan hayattan ziyade kendi içsel süreçlerine odaklandıkları görülmüştür. Bu meslek elemanlarından K6 kendi durumunu şu şekilde tariflemektedir:

> "Yani şöyle ben tabi zaman zaman kendime eleştirel bakıyorum bu konuda. Bu kadar çok yalnız kalmak iyi bişey değil aslında. İnsanın insana ihtiyacı var. İnsan insanla oluyo gerçekten. Eee hani biraz daha sosyalleşsem iyi olur diye düşünüyorum ama bir iki kişiyle görüşüyorum falan sonra diyorum ki yok ya ben iyiydim böyle yaniii.Yine şey tabi. Bu bizim yanlış alarm var ya hani sürekli yanan bir alarm sistemimiz var. Çalıştığımız ortam gereği o alarm sistemimiz sürekli yanıp sönüyo yani. Sürekli şey halinde, haraket halinde, her an bişey olabilir diye. O alarm durumu gerçekten günlük yaşamımızı ayırt edemeyeceğimiz şekilde etkiliyor diye düşünüyorum. Yani ayırt edemiyoruz. Örneğin bi yere gittik orayı önce tehlike bakımından değerlendiriyoruz mesela. Ne gelebilir başıma, ne olabilir gibi. Bu kadar temkinli olmak iyi bişey mi? Bu, yaptığım işten mi kaynaklıyor onu da bilmiyorum (K6- Psikolog-38)".

Uzun yıllardır Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan K6, bir taraftan insanların birbirleri için gerekli olduğunu öte yandan tam olarak tanımlayamadığı ancak çalıştığı istismar vakalarının bir ürünü olan, kendisinin 'alarm sistemi' olarak tanımladığı aşırı uyarılma ve hassasiyet halinin sosyalleşmesinin önünde bir engel olduğunu ifade etmiştir. Meslek elemanının iş dışındaki hayat ve orada yaşananlar ile ilgili zihninin karışık olduğu görülmektedir.

Tüm bunlara ek olarak; meslek elemanlarının bir kısmı iş dışında akan hayatı tanımlarken; kaos, yoğun, kalabalık, trafik, stres, hızlı, olumsuz, sıkıştırılmışlık, telaş, depresyon, umutsuz, koşturmaca, pahalı, sıkıcı kelimelerini kullanmıştır. Bir kısım meslek elemanı ise akan hayatı tanımlarken içinde bulundukları ülkenin siyasal durumuna atıfta bulunmuştur. K5 ve K7'nin iş dışı akan hayatı tanımlamalarına göz atıldığında;

> "Yani aslında her şey akışında olduğunda güzel ama akamıyo diye düşündüm şimdi bi an. Biraz daha bunun içine ne girdi? İnsanların kendi varoluşunu olduğu gibi gösterememesi bir.Eee İstanbul içinde düşünecek olursak çok fazla stres faktörünün olması, iş hayatında öyle, dışarıdaki yaşamın çok pahalı olması, ulaşımın güç olması, başka başka risklere çok açık olmasından dolayı, biraz sıkıştıran bir hal var sanki. Bi de siyasi gündem ve yaşananlar. Hayat bu kadar zor olmamalı diye düşünüyorum. Yani benim hayatım dışında da diğer insanların da daha keyifli geçmeli daha huzur refah içinde geçmeli. Daha akışında geçmeli. Birden çok böyle insanı zorlayan bi dünya stres faktörü olmamalı. Ya çünkü hani başka ülkelere başka yerlere gidildiğinde aslında bunun mümkün olabildiğini görünce, eee kendi ülkem ve kendi yaşadığım şehir için bu kadar zor olmamalı diye düşünüyorum açıkçası (

K5-Psikolog-34)".

"Çok olumsuz bu aralar. Yani son iki yıldır falan öyle söyliyim, çok anlamlı gelmiyo bana. Belki de bu bir depresyon ya da başka bi mutsuzluk hali. Ya bana çok anlamlı gelmiyo. Eskiden çok zevk aldığım gittiğim bir yeri çok güzeldi işte atıyorum hava çok güzeldi deniz çok güzeldi dediğim şeylerden son iki yıldır, üç yıldır çok zevk almadığımı görüyorum. Bu da içinde bulunduğumuz durumdan kaynaklı. O genel sıkıştırılmış halle ilgili. Ya ben biraz siyasi durumla alakalı olduğunu düşünüyorum. Ben kendimi çok mutlu hissetmiyorum (K7-Öğretmen-34)".

Yukarıda psikolog K5 ve psikolog K7'nin her ikisinin de ortak vurgu yaptıkları, bulundukları çevrelerde düşünce ve ifade özgürlüklerini yaşayamamalarından kaynaklı yaşadıkları sıkıntıyı "sıkıştırılmışlık" olarak tanımladıkları bu sıkıştırılmışlık halinin meslek elemanlarını yorduğu, bu konu ile ilgili paylaşımda bulunurken tedirgin oldukları ve kelimeleri daha dikkatli seçtikleri görülmüştür.

Bir başka meslek elemanı ise iş dışında çevresindeki yakınlarına yeteri kadar zaman ayıramadığından yakınmakta bu sebeple iş dışında akan hayatı tariflerken zorladığını ifade etmektedir.

"Çevremdeki insanlara zaman ayıramama ile ilgili problemim var. İşte bulunduğum yerde olamıyorum. ÇODEM 'deki sürecim tamamlanmadığı için eve de yansıyo kendi psikolojim ister istemez… Ya bir yere kadar mesleki şeylerinizle, aldığınız eğitimlerle… Ben çıkamıyorum ÇODEM 'den. Buranın sürekli bir telefon trafiği, akmıyo yani dışarıdaki zaman benim için. Buradan çıkamıyoruz ki biz. Sadece karşı tarafa çok fazla yansıtmamaya çalışıyoruz (K12-Psikolog-29)".

K12, iş dışında dışarıda akan hayat ile ilgili anlatımlarında, uzunca bir süre ÇODEM 'den bahsettiği görülmüş, görüşmenin ilerleyen aşamalarında personelin asıl sorununun bu olduğu anlaşılmıştır. Meslek elemanının bedenen ve/veya zihnen sürekli surette ÇODEM ile meşgul olması onun dışarıda bir yaşam tariflenmesini zorlaştırmakta bu sebeple meslek elemanı bilişsel olarak iş dışına odaklanamamaktadır.

Gerek ÇODEM gerekse sosyal hizmetlerin diğer pek çok alanında uzun yıllardır görev yapmış olan tecrübeli bir meslek elemanı ise işi işte bırakmak gerekliliğinin ve asıl olanın dışarıda akan yaşam olduğunu vurgusu üzerinde paylaşımda bulunmuştur.

"Valla hayatımızın aslında buranın dışında akan hayat olduğunu düşünüyorum. Burası bizim işimiz. Bakın işimizde profesyonel olmalıyız, hakkı ile en doğru şekilde yapmalıyız, çok iyi çalışmalıyız ama mesai saatimiz bittiğinde de kendi hayatımıza bakmalıyız çünkü bir gün emekli olup gidicez. Bu iş hayatı biticek ama kendi

> hayatımız devam edecek. Yani kendi özel hayatımızı iş için feda etmememiz gerektiğini düşünüyorum (K14- Sosyal Çalışmacı-45)".

K14 işi işte bırakmanın dışarıda akan hayatı görebilmek için gerekli olduğunu, özel hayatın işin alt kümesi olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Evli ve çocuk sahibi olan meslek elemanlarından bir kısmının ise iş dışı akan hayatı çocukları ve aileleri üzerinden ifade ettikleri, bu tanımlar içinde meslek elemanlarının zaman zaman bunaldıkları fark edilmiştir.

> "…Burda mesela iş arkadaşlarımla bi gün daha dışarıda buluşamadım. Çünkü ailem var, daha önceliklerim var. Ama bekar olsam yalnız olsam buradaki arkadaşlarımla görüşürüm. Mesela 5.30 da eve gidiyorum. Yemek yap, çocuklarla ilgilen zaten 9-10 oluyo. Ailemle telefonda görüşmeye bile zaman bulamıyorum çocuklarımdan dolayı. İşte hep aynı şeyler. Eve git çocuklarla ilgilen. Yemek yedir. Yemek yap, ödevleri ile ilgilen, çocuğun bakımı ile ilgilen. Çay yap, çay içir. Otur sohbet. Sohbet çok olmuyo. Televizyon izleme. Bilgisayar, ı pad, ödev mödev saat 10-10.30-11:00 gibi yatıyo zaten çocuklar (K9-Sosyal Çalışmacı-42)".

> "Ya ben iş dışındaki hayatı da tamamen çocuğa bağlı görüyorum şu an. Boş zamanımda ne yapıyorum ya çocuğu parka götürüyorum ya çocukla oyun oynuyorum ya evi temizliyorum ya yemek yapıyorum. He bunları tabi ki yaptığım için çok perişan değilim. Tabi ki evimi temizlemeyi falan seviyorum aslında ama bana kalacak zaman da olsun istiyorum. Ama bu dediğim gibi benim aile desteğim olmadığı için böyle. Yoksa ki herkes bu kadar yalnız değil, çocuk büyütürken. Hani en azından bir annesine bırakıyo gidiyo. Benim bu tarz şeylerim olmadığı için, bu kadar çocukla dolu geçiyo. Akmıyo yani bendeki hayat iş dışında (K26-Psikolog-30)".

Sosyal Çalışmacı K9 ve psikolog K26 domestik sorumluluklarından ötürü iş dışındaki hayatlarında kendilerine yeteri kadar zaman ayıramadıklarından yakınmışlardır.

Küçük şehirlerde doğan, büyüyen ve/veya çalışan meslek elemanlarının İstanbul'a geldiklerinde dışarıdaki süreğen yaşama ayak uydurmak konusunda birtakım zorluklar yaşayabildikleri görüşmelerden edinilen bir diğer bulgudur. Küçük bir şehirde yaşayıp, çalışmak için İstanbul'a gelen K9 ise bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

> "Yani İstanbul'daki hayat iyi bir hayat değil. Yani pahalı bi şehir. Herkes işten eve evden işe. Yani sürekli bir koşturmaca var burda ve zaman akıp geçiyo burda, yıpranıyosun ama küçük bir yerde bunlar olmuyo. Yaşadığım için biliyorum…(K9 , Sosyal Çalışmacı-42)."

Sonuç olarak; yapılan görüşmelerden, meslek elemanlarının pek çoğunun iş dışı yaşam ile ilgili fikir beyan ederken varoluşsal sorgulamalara girdiği ve düşünceli bir hal aldıkları, meslek elemanlarının pek azı için dışarıdaki hayatın aktığı, diğer pek çok meslek elemanının bir noktaya takılı kalma halinden çıkamamaları nedeniyle iş dışındaki yaşam hakkında fikir beyan etmekte zorlandıkları görülmüştür.

4.1.6.3.Sosyal Çevre-Aile İlişkisi

Bu bölümde meslek elemanlarının içinde bulundukları sosyal çevrenin aile ile ilgili düşüncelerine etkisi üzerine bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır.

Katılımcıların yaklaşık olarak yarısının, aile ile ilgili düşüncelerinde sosyal çevrelerinin etkili olmadığı, diğer yarısının ise sosyal çevrelerinin aile ile ilgili düşüncelerine doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Meslek elemanları, aileye dair sosyal çevrelerinden başlıca; eş seçimi ve evlilik süreci, çocuk yetiştirme tutumu, ikili ilişkiler, toplumsal cinsiyet rolleri gibi konularda etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Meslek elemanlarının bu konulara dair fikirlerine aşağıda yer verilmiştir:

> "…Henüz bir aile kurmadım ama kursam da şöyle yadırganır mıyım yadırganmaz mıyım eşim ne yapar nasıl bir adam olmalı evet bu konuda düşüncelerim olabilir. Mesela evleneceksem eğer seninle tanıştıracaksam ben onu örneğin senin düşüncelerin benim için önemli ve değerli ama senin düşüncelerine göre karar vermem. Kendime göre karar veririm ama düşünürüm. Evet, önemlidir o yönden bakmaya çalışırım… (K2-Sosyal Çalışmacı-39)".

K2, sosyal çevresi içinde arkadaşlarının, kuracağı aile ile ilgili düşüncelerinin kendisi için önemli olduğunu, değerlendirme aşamasında çevresinin konu hakkındaki düşüncelerini dinleyeceğini ancak bu düşünceler sonucundaki kararı arkadaşlarının yönlendirmesi ile değil özgür iradesi ile alacağını ifade etmektedir.

> "Tabi ki insan bi etkileşim halinde oluyo yani. Mutlu evlilikler, ordaki kurallar insanı etkiliyo. Kuzenim var mesela. En çok görüştüğüm kişi aslında kuzenim benim. Mesela onun ilişkisi, kurduğu ilişki biçimi, annelik yapma biçimi beni etkiliyo gerçekten. O şey, ordaki o şeyi mesela çok da takdirle karşılıyorum yani çok da başarılı gerçekten annelik konusunda ev hanımı olmasına rağmen, okuyan falan bi kadın. O anlamda tabi onun şeyleri… Ben bi de çocuk sahibi olmadığım için ondan etkileniyorum gerçekten. Yani ne kadar da bilsem onun uygulayıcı olması ve başarılı olması, ordan birkaç bişey almamı sağlıyor… (K6-Psikolog-38)".

Bekar ve çocuk sahibi olmayan ancak mesleği gereği çocuk ile ilgili pek çok bilgi birikimine sahip olan K6, evli, çocuk sahibi ve çocuk alanında herhangi bir sertifikalı eğitimi olmayan kuzeninden çocuk yetiştirme noktasında etkilendiği, sosyal çevresinde gördüğü aile ve aileyi oluşturan unsurlar üzerine yaptığı gözlemlerin meslek elemanını geliştirdiği bulgusuna erişilmiştir.

Sosyal çevrelerinin bazı meslek elemanları üzerinde ise toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında birtakım etkilerinin olduğu bulgusuna erişilmiştir.

> "Düşünüyorum tabi ki. Zaten sosyal çevremdeki yakın arkadaş çevrem zaten aslında bana benzer düşüncelere sahipler, aile konusunda. Ama bazen benim çok daha keskin olduğum ve bunun böyle olması gerek diye konuştuğum net durumlarda bazen arkadaşlarımın bu konuyla ilgili yorumları, düşünceleri benim yumuşamamı sağlayabiliyo çünkü ben bazen kadınlık erkeklik gibi bu toplumsal rollere biraz fazla takılan bi insan olduğum için bazen çok keskin düşünebiliyorum ve toleransım daha düşük olabiliyo ama yakın arkadaş çevrem beni bu konuda yumuşatabiliyor (K8-Psikolog-34)."

> "…Yani arkadaş çevrem dediğim gibi hani birazcık daha kendi meslek grubumdan arkadaşlarım yoğun. Daha bireyselci bakan ya da ne bilim böyle bi toplumsal cinsiyet rollerine karşı duran arkadaşlarımdan aslında etkilendiğimi düşünüyorum. Çünkü bu düşünceler de baktığım zaman kendi aile dinamiklerimde karşı durduğum şeyler ama bunların farkına varmam ve bunlara karşı durmam da zaten bu şekilde düşünen arkadaşlarım sayesinde zaten hani ne bilim. Gözümü açmak gibi mi hani…
>
> (K3-Psikolog-34)".

Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine daha radikal düşünen K8'in sosyal çevresi ile birlikte aile içindeki rol dağılımı konusunda yumuşayabildiği bununla birlikte cinsiyet rollerinin daha keskin hatlar ile yaşandığı geleneksel bir aileden gelen K3'ün ise K8'in aksi yönde sosyal çevresinin etkisi ile radikalleştiği görülmektedir. Bu yönü ile her iki psikoloğun da sosyal çevrelerinden aileye dönük düşünceleri noktasında etkilendikleri görülmüştür.

Meslek elemanlarının birkaçının sosyal çevreleri ile kurdukları iletişim sonrasında kendilerinin aileye yönelik düşüncelerinde bir değişim olmadığı ancak kendilerinin aile teması üzerine sosyal çevrelerini etkiledikleri anlaşılmıştır. Burada sosyal çevrenin katılımcıdan tek yönlü etkilenmesi söz konusudur.

> "Şimdi bu konularda herhalde ben arkadaşlarım arasında en çok kafa yoranlardan bir tanesiyim mesleğim gereği ayrıca kendi ilgi alanım dahilinde. Bu aile, çocuk yetiştirmesi, eşler arası ilişki vs. Hani bunun tabi ki bir formülü yok da hani bazı şeyler daha iyidir diyebiliriz. Bu konuda arkadaş ilişkilerinde olumlu ya da olumsuz pek çok şeyi paylaşıyoruz. Ben de ekstra örnekleri sunuyorum. Hani şöyle de bişey var. Niye böyle algılamak zorundayız, neden böyle olmak zorunda. Niye böyle çünkü toplum sana bunu şey yapmış, beyninin içine yerleştirmiş, ya alternatif olarak neler yapılabilir hani bu konularda biraz etkilediğimi düşünüyorum. Özellikle çocuk yapmaya çok tepkili arkadaşlarım var. Korkudan kaynaklı tepkiler. Hani o korkularını yumuşatmak için bak böyle de örnekler var dediğim oluyo. Yani daha çok ben etkiliyorum onları ben etkilenmiyorum. Böyle de bencilim (K28- Psikolog-30)".

K28'in mesleği ve ilgi alanı gereği aile olgusu üzerinde çokça çalıştığı ve kendisini bu alanda yetiştirdiği, sosyal çevresindeki arkadaşlarına da bu konu üzerinde aydınlatıcı bilgiler vermeyi amaç edindiği, meslek elemanının çevresindeki bireyleri edindiği bilgi ve tecrübe ile aile üzerindeki düşünceleri üzerinde etkilediği ancak meslek elemanının yetkin olduğunu düşündüğü bu alanda kendisinin sosyal çevresinin düşüncelerinden etkilenmediği bilgisine erişilmiştir.

4.2. Nicel Bulgular

Karma yöntem araştırma modelinin kullanıldığı bu çalışmada nitel bulguları desteklemek ve çeşitlendirmek amacıyla toplanan nicel verilerin istatistiksel çözümlemelerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulguların sunumunda, ilk aşamada, kişisel bilgi formundan elde edilen bilgiler doğrultusunda örneklem grubunun özelliklerini ayrıntılı olarak görebilmek amacıyla sayı (n) ve yüzde (%) değerlerinin dağılımlarına bakılmış sonrasında ise istatistiksel analizler sonucu erişilen diğer bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1.Örneklem Grubunun Özelliklerine İlişkin Sayı ve Yüzde Değerleri

Bu bölümde araştırmaya katılan meslek elemanlarının cinsiyet, medeni durum, çocuk varlığı, eğitim durumu, süpervizyon, kimlerle yaşadıkları, konut durumu, sertifikasyon, çalışma saatleri ve çalışma şekilleri değişkenleri için elde edilen sayı ve yüzde değerlerinin dağılımına yer verilmiştir.

- ***Araştırmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyet Değişkenlerine Göre Dağılımı***

Tablo 4-5: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde(%)
Kadın	56	80
Erkek	14	20
Total	70	100

Bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturan 70 meslek elemanının cinsiyetlerine göre dağılımları, incelendiğinde katılımcıların %80(56)'i kadın, %20(14)'sinin erkek olduğu görülmektedir.

- ***Araştırmaya Katılan Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı***

Tablo 4-6: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sayı (n)	Yüzde(%)
Evli	44	62.9
Bekar	21	30.0
Boşanmış	5	7.1
Total	70	100

Tablo 4-6'da görüldüğü gibi, katılımcıların %62.9(44)'unun evli, %30(21)'unun bekar ve %7.1(5)'nin boşanmış olduğu tespit edilmiştir.

- ***Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuk Varlığına Göre Dağılımı***

Tablo 4-7: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuk Varlığına Göre Dağılımı

Çocuk Varlığı	Sayı(n)	Yüzde (%)
Var	27	38.6
Yok	43	61.4
Total	70	100

Tablo 4-7 incelendiğinde araştırmaya katılan 70 katılımcıların %38.6(27)'sının çocuk sahibi olduğu, %61.4(43)'ünün ise çocuk sahibi olmadığı görülmüştür.

- ***Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı***

Tablo 4-8: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı(n)	Yüzde(%)
Lisans	58	82.9
Yüksek Lisans	11	15.7
Doktora	1	1.4
Total	70	100

Tablo 4-8'de araştırmaya katılan 70 katılımcının %82.9(58)'u lisans mezunu, %15.7(11)'sinin yüksek lisans ve %1.4(1)'ünün ise doktora mezunu olduğu görülmektedir.

- ***Katılımcıların Süpervizyon Desteği Alıp Almamalarına Göre Dağılımı***

Tablo 4-9: Katılımcıların Süpervizyon Desteği Alıp Almamalarına Göre Dağılımı

Süpervizyon	**Sayı(n)**	**Yüzde(%)**
Evet	6	8.6
Hayır	64	91.4
Total	70	100

Araştırmaya çalışan katılımcıların%8.6 (6)'sının çalışırken süpervizyon desteği aldığı, %91.4(64)'ünün ise çalışırken herhangi bir süpervizyon desteği almadıkları edinilen bulgular arasındadır.

- ***Diğer Demografik Bilgiler***

Tablo 4-10: Diğer Demografik Bilgiler

Özellikler	**Sayı(n)**	**Yüzde(%)**
Kimlerle yaşıyor		
Kendi ailesi	20	28.6
Kurduğu aile	36	51.4
Ev arkadaşları	3	4.3
Erkek/ kız arkadaşları	1	1.4
Yalnız	8	11.4
Diğer	2	2.9
Konut durumu		
Kira	38	54.3
Kendilerinin	29	41.4
Kira değil, kendilerinin de değil	2	2.9
Lojman	1	1.4
Sertifikasyon		
Var	33	47.1
Yok	37	52.9
Çalışma saatleri		
Gündüzlü	50	71.4
Nöbetli	20	28.6
Çalışma Şekilleri		
Sürekli İşçi	26	37.1
Devlet Memuru	33	47.1
Ek Ders	3	4.3
Kadro Karşılığı Sözleşmeli	8	11.4
Total	70	100

Tablo 4-10'da da görüldüğü gibi; Araştırmaya katılan 70 katılımcının %28.6(20)'sı kendi ailesi ile %51.4(36)'ü kurduğu aile ile %4.3(3)'ü ev arkadaşları ile %1.4(1)'ü erkek kız arkadaşları ile yaşamakta iken yüzde 11.4(8) 'ünün yalnız yaşamakta olduğu, katılımcıların %2.9(2)'unun ise diğer seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Katılımcıların %54.3(38)'ü yaşadıkları konutun kira olduğunu, %41.4(29)'ü kendilerine ait olduğunu, %2.9(2)'u ne kendilerine ait ne de kira olduğunu, %1.4(1)'ü ise lojman olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %47.1(33)'i ise kendi alanları ile ilgili bir sertifikasyon sürecine dâhil olduklarını, %52.9(37)'u ise herhangi bir sertifikasyon sürecine dahil olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların %71.4(50)'ünün gündüzlü, %28.6(20)'sının ise nöbetli sistemde çalıştığı; %37.1(26)'sinin sürekli işçi, %47.1(33)'inin devlet memuru, %4.3(3)'ünün ek ders karşılığı ve %11.4(8)'ünün ise kadro karşılığı sözleşmeli olarak çalıştığı bulgusuna erişilmiştir.

4.2.2.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama(x) ve Standart Sapma (Ss) Değerleri

Beşli likert tipi ile hazırlanan Aile Değerleri Ölçeğinde, her bir alt ölçekten en yüksek 25, en düşük 1 puan alınmakta olup, araştırmaya katılan 70 meslek elemanının alt boyutlara verdikleri en düşük ve en yüksek puanlar, alt boyutların ortalaması ve standart sapmasına ilişkin skorlara Tablo 4-11'da yer verilmiştir.

Tablo 4.11: Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama(x) ve Standart Sapma (Ss) Değerleri

Alt Boyutlar	N	En Düşük	En Yüksek	X	Ss
Anne Çocuk İlişkisi(AÇ)	70	12	23	16.73	2.443
Cinselliğe Bakış(CB)	70	5	23	15.23	4.955
Çocuğun Değeri(ÇD)	70	6	20	12.66	3.175
Duygusal Bağ (DuB)	70	10	20	14.56	2.026
Evliliğe Bakış(EB)	70	8	22	13.03	2.496
Geleneksel Aile Değerleri(GAD)	70	5	25	13.47	4.432
Kadın Rolleri(KR)	70	6	19	11.17	2.461
Karar Alma Süreçleri(KAS)	70	14	25	20.99	2.716
Sadakat(SAD)	70	3	15	11.33	2.512
Şiddet(SİD)	70	2	6	2.36	0.835
Akraba İlişkileri(Aİ)	70	8	21	14.80	2.381
Farklı Yaklaşımlar (FY)	70	6	20	15.19	3.168
Sosyal-Ekonomik Değer(EkD)	70	9	19	13.80	2.151

4.2.3.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) 'ninAlt Boyutları Arasındaki Korelasyon Bulguları

Aile Değerleri Ölçeğinin, alt boyutları arasındaki ilişki/ilişkisizlik durumunun görülebilmesi için nicel araştırmalarda, veri analizi yöntemlerinden biri olan Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. İstatistiksel açıdan aralarında anlamlı bir ilişkiye rastlanmayan değişkenler ise korelasyon modeline dahil edilmemiştir. Çalışmada, korelasyon analizi sonuçları, aşağıda Tablo 4-12'de sunulmuştur.

Tablo 4-12:Aile Değerleri Ölçeği(ADÖ)'nin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
AÇ	**1**	-0.324**	0.407**	0.366**	0.314**	0.339**	0.127	-0.302*	0.270*	0.059	0.027	-0.273*	-0.076
CB	-0.324**	**1**	-0.490**	-0.119	-0.525**	-0.660**	-0.502**	0.385**	-0.255*	-0.352**	-0.085	0.684**	-0.269*
ÇD	0.407**	-0.490**	**1**	0.307**	0.464**	0.575**	0.480**	-0.455**	0.019	0.208	0.205	-0.387**	0.437**
DuB	0.366**	-0.119	0.307**	**1**	0.099	0.109	0.185	-0.006	0.277*	-0.060	0.115	-0.135	-0.035
EB	0.314**	-0.525**	0.464**	0.099	**1**	0.494**	0.422**	-0.383**	0.012	0.222	0.033	-0.487**	0.210
GAD	0.339**	-0.660**	0.575**	0.109	0.494**	**1**	0.425**	-0.593**	0.035	0.318**	0.275*	-0.583**	0.390**
KR	0.127	-0.502**	0.480**	0.185	0.422**	0.425**	**1**	-0.348**	0.000	0.480**	0.130	-0.467**	0.230
KAS	-0.302*	0.385**	-0.455**	-0.006	-0.383**	-0.593**	-0.348**	**1**	0.249*	-0.331**	-0.085	0.407**	-310**
SAD	0.270*	-0.255*	0.019	0.277*	0.012	0.035	0.000	0.249*	**1**	-0.213	-0.082	-0.051	-0.121
SİD	0.059	-0.352**	0.208	-0.060	0.222	0.318**	0.480**	-0.331**	-0.213	**1**	-0.011	-0.278*	0.254*
Aİ	0.027	-0.085	0.205	0.115	0.033	0.275*	0.130	-0.085	-0.082	-0.011	**1**	-0.009	0.298*
FY	-0.273*	0.684**	-0.387**	-0.135	-0.487**	-0.583**	-0.467**	0.407**	-0.051	-0.278*	-0.009	**1**	-0.192
EkD	-0.076	-0.269*	0.437**	-0.035	0.210	0.390**	0.230	-0.310**	-0.121	0.254*	0.298*	-0.192	**1**

Aile Değerleri ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyonlar yukarıdaki tabloda toplu olarak gösterilmiş olup alt boyutlar arasındaki korelasyonlar ayrı ayrı incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara erişilmiştir.

- ***'Anne Çocuk İlişkisi(AÇ)' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-13: 'Anne Çocuk İlişkisi' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
AÇ	1	-0.324**	0.407**	0.366**	0.314**	0.339**	0.127	-0.302*	0.270*	0.059	0.027	-0.273*	0.076

Tablo 4-13'e bakıldığında; Anne Çocuk Arasındaki İlişki (AÇ) ile Cinselliğe Bakış(-CB), Çocuğun Değeri(ÇD), Duygusal Bağ (DuB), Evliliğe Bakış (EB), Geleneksel Aile Değerleri(GAD) arasında çok güçlü ilişki bulunmuşken (P<0,01), Anne Çocuk İlişkisi (AÇ) ile Karar Alma Süreçleri(-KAS), Sadakat(SAD) ve Farklı Yaklaşımlar (-FY) arasında ise anlamlı ilişki bulunmuştur (P<0,05). Alt boyutlardan 'Anne Çocuk İlişki' ve 'Cinselliğe Bakış' arasında negatif yönde çok güçlü bir ilişki görülürken (r=-0,324, p<0,01) bu ilişki hali; anne-çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe, cinselliğe olan bakış açısının daha muhafazakâr bir hal aldığını göstermektedir. "Anne Çocuk Arasındaki İlişki" ve "Çocuğun Değeri" arasındaki ilişkiye bakıldığında pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=0,407, p<0,01). Anne-çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe, ailede çocuk yetiştirme rolüne daha fazla önem verildiğini gösteren bu bulgu, araştırmada edinilen bir diğer sonuçtur. Alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenmeye devam edildiğinde, 'Anne Çocuk İlişki' ve 'Duygusal Bağ' arasında pozitif yönde çok güçlü bir ilişkiye rastlanmıştır (r=0,366, p<0,01). Bu çok güçlü ilişki, anne çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe aileye olan duygusal bağlılığın da güçlendiğini sonucunu doğurmuştur. Yine "Anne Çocuk İlişki" ve "Evliliğe Bakış" arasında da tıpkı "Duygusal Bağ" gibi pozitif yönde çok güçlü bir ilişkinin (r=0,314, p<0,01) olduğu görülmüş olup, bu bulgu, anne çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe evlilik ve evlilik kurumunun önem kazandığı sonucunu vurgulamaktadır. "Anne Çocuk İlişki" ve "Geleneksel Aile Değerleri" arasında da pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=0,339, p<0,01). Bu iki alt boyut arasındaki etkiye bakıldığında, anne çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe, ailenin konvansiyonel (basmakalıp) bir bakış açısı ile

değerlendirdiği sonucuna erişilmiştir. Alt boyutlar arasındaki ilişki ilişkisizlik haline bakılmaya devam edildiğinde; "Anne Çocuk İlişkisi" ve "Karar Alma Süreçleri" arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir (r=-0,302, p<0,05). Bu korelasyon, anne çocuk arasındaki bağlantı güçlendikçe ailedeki karar alma süreçlerinde despotik bir tutumun benimsendiğini göstermektedir. "Anne Çocuk İlişkisi" ve "Sadakat" arasında ise 'Karar Alma Süreçleri'nin aksine pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş,(r=0, 270, p<0,05) bu ilişki, anne ile çocuk arasındaki bağlantının kuvveti ile eşler arasında sadakate verilen önemin arttığı sonucunu doğurmuştur. Alt boyutlar arasındaki korelasyonlar incelenmeye devam edildiğinde; "Anne Çocuk İlişki" ile "Farklı Yaklaşımlar" arasındaki korelasyonda, iki alt boyut arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=-0.076, p<0.05). Anne-Çocuk İlişkisi güçlendikçe geleneksel değerlerin daha fazla benimsendiği sonucu veren bu bilgi de edinilen bir diğer önemli bulgudur. Öte yandan "Anne Çocuk Arasındaki İlişki" ile "Kadın Rolleri" , "Şiddet", "Akraba İlişkileri" ve "Sosyal-Ekonomik Değer" arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir (p>0.05).

- ***'Cinselliğe Bakış' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4.14: 'Cinselliğe Bakış' ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
CB	-0.324**	1	-0.490**	-0.119	-0.525**	-0.660**	-0.502**	0.385**	-0.255*	-0.352**	-0.085	0.684**	-0.269*

Tablo 4-14 incelendiğinde; Cinselliğe Bakış (CB) ile Çocuğun Değeri (-ÇD), Evliliğe Bakış (-EB), Geleneksel Aile Değerleri (-GAD), Kadının Rolü (-KR), Karar Alma Süreçleri (KAS), Şiddet (-SİD), Farklı Yaklaşımlar (-FY) arasında çok güçlü ilişki bulunmuşken (p<0.01), Cinselliğe Bakış(CB) ile Sadakat (-SAD), Sosyal-Ekonomik Değer(EkD) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. "Cinselliğe Bakış" ile "Çocuğun Değeri" arasında negatif yönde bulunan çok güçlü ilişki (r=-0,490, p<0,01), cinselliğe

olan bakış açısı güçlendikçe aile içinde çocuk yetiştirme rolüne atfedilen önemin azaldığını gösterir bir bulgudur. Alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenmeye devam edildiğinde; "Cinselliğe Bakış" ile "Evliliğe Bakış" arasında da tıpkı " Çocuğun Değeri" alt temasında olduğu gibi, negatif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=-0,525, p<0,01). Bu bulgu, Cinselliğe bakış güçlendikçe evlilik ve evlilik kurumuna yüklenen anlamın sorgulandığını göstermektedir. Gene, "Cinselliğe Bakış'" ile "Geleneksel Aile Değerleri" arasında da negatif yönde çok güçlü bir ilişki tespit edilmiş olup (r=-0,660, p<0,01) bu sonuç; Cinselliğe bakış güçlendikçe Geleneksel Değerlerinin konvansiyonel çizgiden saptığını göstermektedir. "Cinselliğe Bakış" ile "Kadının Rolleri" arasında da negatif yönde çok güçlü bir ilişki görülürken (r=-0,502 p<0,01) edinilen bu bulgu, Cinselliğe Bakışın güçlenmesi ile birlikte kadının geleneksel olmayan bir çizgide değerlendirildiğini sonucunu vermektedir. Alt boyutlar arasındaki ilişki durumuna bakılma devam edildiğinde; "Cinselliğe Bakış" ile "Karar Alma Süreçleri" arasında diğerlerinin aksine pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur(r=0,385, p<0,01). Söz konusu iki alt boyut arasındaki bu ilişki; Cinselliğe Bakışın güçlenmesi ile birlikte ailede karar alma süreçlerinin demokratik bir tutumla ele alındığını gösterir bir bulgudur. Devamında, 'Cinselliğe Bakış' ile "Şiddet" arasında da tıpkı "Karar Alma Süreçleri" gibi negatif yönde çok güçlü bir ilişki tespit edilmiş, (r=-0.352, p<0,01). Bu doğrusal ilişki, Cinselliğe olan bakış güçlendikçe, "aile saadeti" için şiddetin meşrulaştırılmadığı sonucunu vermiştir. "Cinselliğe Bakış" ile "Farklı Yaklaşımlar" arasında ise pozitif yönde çok güçlü bir ilişki saptanmış (r=0,684, p<0,01). Bu bulgu, Cinselliğe bakış güçlendikçe konvansiyonel olmayan değerlerin daha fazla benimsendiğini göstermiştir.

"Cinselliğe Bakış" ile "Sadakat" arasında bulunan negatif yönde anlamlı bir ilişki (r=-0, 255 p<0,05) ise Cinselliğe bakış güçlendikçe sadakat kavramına verilen önemin azaldığını sonucunu vermektedir. "Cinselliğe Bakış' ile 'Sosyal-Ekonomik Değer" arasında da "Sadakat" alt boyutu gibi negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş olup (r=-0,269, r<0,05). Söz konusu bulgu, cinselliğe bakış güçlendikçe, aile kavramının sosyal ve ekonomik bir yapının ötesinde algılandığı sonucunu vermektedir. Öte taraftan; Cinselliğe Bakış ile Duygusal Bağ ve Akraba İlişkileri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0.05).

- ***Çocuğun Değeri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-15: Çocuğun Değeri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
ÇD	0.407**	-0.490**	1	0.307**	0.464**	0.575**	0.480**	-0.455**	0.019	0.208	0.205	-0.387**	0.437**

Tablo 4-15 incelendiğinde; 'Çocuğun Değeri' ile "Duygusal Bağ" arasında pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=0,307, p<0,01). Bu bulgu, Çocuğun Değeri güçlendikçe, aileye olan Duygusal Bağlılığın arttığını göstermektedir.'Çocuğun Değeri' ile 'Evliliğe Bakış' arasında da 'Duygusal Bağ' alt boyutuna benzer şekilde pozitif yönde çok güçlü bir ilişki görülürken (r=0,464, p<0,01). İki alt boyut arasındaki bu güçlü ilişki çocuğun değeri güçlendikçe, evlilik ve evlilik kurumuna verilen önemin de güçlendiği sonucunu vermiştir. "Çocuğun Değeri" ile 'Geleneksel Aile Değerleri' arasında gene pozitif yönde çok güçlü bir ilişki saptanmış olup (r=0,575, p<0,01). Bu bulgu Çocuğun Değeri güçlendikçe, ailenin konvansiyonel bir çizgide ilerlediği anlamını taşımaktadır.

'Çocuğun Değeri' ile 'Kadının Rolleri' arasında bulunan pozitif yönlü çok güçlü ilişki (r=0,480, p<0,01) ise Çocuğun Değeri güçlendikçe, kadının da geleneksel bir zaviyeden değerlendirildiği şeklinde açıklanır. Alt boyutlar arasındaki korelasyonlar incelenmeye devam edildiğinde; "Çocuğun Değeri" ile 'Karar Alma Süreçleri' arasında negatif yönde çok güçlü bir ilişki tespit edilmiş olup (r=-0,455 p<0,01) bu doğrusal ilişki, çocuğa atfedilen değerin güçlenmesi ile ailede Karar Alma Süreçlerinde otokratik bir tutumun benimsendiği sonucunu doğurmuştur. "Çocuğun Değeri" ile "Farklı Yaklaşımlar" arasında saptanan negatif yönde çok güçlü ilişki (r=-0,387, p<0,01) ise çocuğun değeri güçlendikçe ailenin geleneksel değerlerini koruma eğilimi yönünde olduğunu göstermektedir. Son olarak; "Çocuğun Değeri" ile "Sosyal-Ekonomik Değer" arasında görülen pozitif yönde çok güçlü bir ilişki (r=0.437, p<0,01) çocuğun değeri yükseldikçe ailenin temelde sosyal ve ekonomik bir yapı olarak görüldüğü sonucunu vermektedir. Diğer taraftan; 'Çocuğun Değeri' ile 'Sadakat', 'Şiddet' ve 'Akraba İlişkileri' arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0.05).

- ***Duygusal Bağ ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-16: Duygusal Bağ ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
DuB	0.366**	-0.119	0.307**	1	0.099	0.109	0.185	-0.006	0.277*	-0.060	0.115	-0.135	-0.035

Tablo 4-16 incelendiğinde, Duygusal Bağ (DuB) ile Anne Çocuk İlişki (AÇ), Çocuğun Değeri (ÇD) arasında çok güçlü ilişki bulunmuşken (p<0,01), Sadakat(SAD) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (P<0,05). "Duygusal Bağ" ile "Anne Çocuk İlişki" arasında pozitifyönde bulunan bu anlamlı ilişki (r=0,366 p<0,01) duygusal bağ güçlendikçe, çocuk bakımı konusunda anneye atfedilen önemin arttığını gösterirken gene "Duygusal Bağ" ile 'Çocuğun Değeri' arasında da pozitif yönde bulunan anlamlı bir ilişki (r=0,307, p<0,01) duygusal bağ güçlendikçe çocuk yetiştirme rolüne daha fazla önem verildiğini göstermektedir. Ek olarak; 'Duygusal Bağ' ile 'Sadakat' arasında saptanan pozitifyönde doğrusal ilişki de (r=0,277, p<0,05) duygusal bağın güçlenmesi ile eşler arası sadakate verilen önemin arttığı sonucunu vermektedir. Diğer alt boyutların 'Duygusal Bağ' alt boyutu ile olan korelasyonu incelendiğinde; "Duygusal Bağ" ile 'Cinselliğe Bakış', "Evliliğe Bakış", "Geleneksel Aile Değerleri", "Kadın Rolleri", "Karar Alma Süreçleri", "Şiddet", "Akraba İlişkileri", "Farklı Yaklaşımlar" ve "Sosyal-Ekonomik Değer" arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p>0.05).

- ***Evliliğe Bakış ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-17: Evliliğe Bakış ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
EB	0.314**	-0.525**	0.464**	0.099	1	0.494**	0.422**	-0.383**	0.012	0.222	0.033	-0.487**	0.210

Tablo 4-17 ’ye bakıldığında, Evliliğe Bakış(EB) ileGeleneksel Aile Değerleri (GAD), Kadının Rolleri (KR), Karar Alma Süreçleri (-KAS), Farklı Yaklaşımlar(-FY) arasında çok güçlü ilişkibulunmuşken (p<0,01) Sertifikasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (P<0,05).‘Evliliğe Bakış’ ile ‘Geleneksel Aile Değerleri’ arasında pozitif yönde bulunan çok güçlü bir ilişki (r=0,494, p<0,01); evliliğe bakış güçlendikçe, ailenin ananevi unsurlar ile değerlendirildiğini gösterirken ‘Evliliğe Bakış’ ile ‘Kadının Rolleri’ arasında saptanan pozitif yönde çok güçlü bir ilişki (r=,0, 422,p<0,01), evliliğe bakış güçlendikçe, kadının rollerinin geleneksel unsurlar gözetilerek değerlendirildiğini göstermektedir.‘Evliliğe Bakış’ ile ‘Farklı Yaklaşımlar’ arasında ise negatif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuş olup (r=-0,487, p<0,01) bu bulgu, evliliğe bakış güçlendikçe, ananesel değerlerin daha da çok benimsendiğini göstermektedir. Gene ‘Evliliğe Bakış’ ile ‘Karar Alma Süreçleri’ arasında da ‘Farklı Yaklaşımlar’ alt boyutu gibi negatif yönde görülen çok güçlü ilişkinin varlığı, (r=-0,383, p<0,01) evliliğe bakış güçlendikçe, ailede karar alma süreçlerinin antidemokratik unsurlar ile ele alındığı sonucunu vermiştir. “Evliliğe Bakış” ile “Duygusal Bağ’, ‘Sadakat”, “Şiddet”, “Akraba İlişkileri” ve “Sosyal-Ekonomik Değer” arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0.05).

- ***Geleneksel Aile Değerleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-18: Geleneksel Aile Değerleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
GAD	0.339**	-0.660**	0.575**	0.109	0.494**	1	0.425**	-0.593**	0.035	0.318**	0.275*	-0.583**	0.390**

Tablo 4-18 incelendiğinde;'Geleneksel Aile Değerleri(GAD)'ile 'Kadının Rolleri(KR)', 'Karar Alma Süreçleri(-KAS)', 'Şiddet(SİD)', 'Farklı Yaklaşımlar(FY)', 'Sosyal-Ekonomik Değer(EkD)' arasında çok güçlü ilişkibulunmuşken(p<0,01), 'Akraba İlişkileri(Aİ)' arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur(P<0,05).'Geleneksel Aile Değerleri' ile 'Kadının Rolleri' arasında pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur(r=0,425, p<0,01).Bu bulgu, Geleneksel Aile Değerleri güçlendikçe, kadına karşı bakış açısının toplumun öğrettiği açı dışına çıkamadığını göstermektedir.'Geleneksel Aile Değerleri' ile 'Karar Alma Süreçleri'arasında ise 'Kadın Rolleri' nin aksine negatif yönde çok güçlü bir ilişki saptanmıştır (r=-0,593, r<0,01). Edinilen bu bulgu ise geleneksel aile değerleri güçlendikçe, aile içinde karar alma süreçlerinin otokritik bir yapıya büründüğü sonucunu vermektedir. 'Geleneksel Aile Değerleri' ile 'Şiddet' arasında ortaya çıkan pozitif yönde çok güçlü bir ilişki ise (r=0,318, p<0,01) Geleneksel Aile Değerleri güçlendikçe, 'aile saadeti' için şiddeti meşrulaştırma davranışının benimsenebileceğini göstermektedir. Alt boyutlar arasındaki ilişki durumları incelenmeye devam edildiğinde;'Geleneksel Aile Değerleri' ile 'Farklı Yaklaşımlar' arasında negatif yönde çok güçlü bir ilişki tespit edilmiş olup (r=-0.583, p<0,01). Bu ilişki, geleneksel aile değerleri yükseldikçe ananesel değerlerin yoğun olarak benimseneceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. 'Geleneksel Aile Değerleri' ile Sosyal-Ekonomik Değer' arasında görülen pozitif yönde çok güçlü bir ilişki (r=0.390, p<0,01) geleneksel aile değerleri güçlendikçe, ailenin sosyal ve ekonomik bir yapı olarak algılandığını, aynı alt boyut ile 'Akraba İlişkileri' arasında saptanan pozitif yönde anlamlı ilişki (r=0.275, p<0,05) ise geleneksel aile değerleri güçlendikçe, akraba ilişkilerine önem verilmesi ve geniş aileye dair olumlu bir bakış açısının varlığını göstermektedir.Öte

yandan Geleneksel Aile Değerleri ile Duygusal Bağ ve Sadakat arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır (p>0.05).

- ***Kadının Rolleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-19: Kadının Rolleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	**CB**	**ÇD**	**DuB**	**EB**	**GAD**	**KR**	**KAS**	**SAD**	**SİD**	**Aİ**	**FY**	**EkD**
KR	0.127	-0.502**	0.480**	0.185	0.422**	0.425**	1	-0.348**	0.000	0.480**	0.130	-0.467**	0.230

Tablo 4-19'a bakıldığında; Kadının Rolleri(KR) ile Karar Alma Süreçleri (KAS) ve Şiddet(SİD), Farklı Yaklaşımlar (FY) arasında çok güçlü ilişki bulunmuştur(p<0,01).

'Kadının Rolleri' ile 'Karar Alma Süreçleri' arasında negatif yönde bulunan anlamlı bir ilişki (r=-0,348, p<0,01) kadına toplum ve aile tarafından verilen roller güçlendikçe, kadının aile içindeki karar alma süreçlerinde daha pasif bir konuma geçtiği sonucunu doğurmuştur. 'Kadının Rolleri' ile 'Şiddet(SİD)' arasında ise 'Karar Alma Süreçlerinin aksine pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,480 p<0,01). Bu bulgu, kadına yüklenen toplumsal rollerin güçlenmesi ile aile içinde şiddetin normalleştirildiğini göstermektedir.

"Kadının Rolleri' ile 'Farklı Yaklaşımlar(-FY)" arasında bulunan negatif yönde çok güçlü bir ilişki (r=-0.467, p<0,01) ise kadın rolleri güçlendikçe, konvansiyonel değerlere bağlı kalındığını işaret etmekte olup "Kadın Rolleri" ile "Anne Çocuk İlişkisi", "Duygusal Bağ", "Sadakat", "Akraba İlişkileri" ve "Sosyal-Ekonomik Değer" arasında ise anlamlı bir ilişkiye erişilmemiştir (p>0.05).

- ***Karar Alma Süreçleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-20: Karar Alma Süreçleri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
KAS	-0.302*	0.385**	-0.455**	-0.006	-0.383**	-0.593**	-0.348**	1	0.249*	-0.331**	-0.085	0.407**	-310**

Tablo 4-20' de görüldüğü gibi Karar Alma Süreçleri(KAS) ile Kadının Rolleri (-KR), Şiddet(-ŞİD), Farklı Yaklaşımlar(FY) ve Sosyal- Ekonomik Değer(-EkD) arasında çok güçlü ilişki bulunmuşken (p<0,01) Anne Çocuk Arasındaki İlişki(-AÇ) ile Sadakat(SAD) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,05). "Karar Alma Süreçleri" alt boyutları ile diğer alt boyutlar arasında yapılan korelasyon analizinde ilgili alt boyut ile 'Kadın Rolleri' arasında negatif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuş (r=-0,348, p<0,01) olup bu bulgu, karar alma süreçleri günlendikçe, kadının geleneksel olmayan bir bakış açısı ile değerlendirildiğini söylemektedir. 'Karar Alma Süreçleri' ile "Şiddet" arasında bulunan negatif yönde çok güçlü ilişki ise (r=-0,331, p<0,01) ailede karar alma süreçlerinin güçlenmesi ile "aile saadeti" için şiddeti meşru görme düşüncesinin benimsenmeyeceği sonucunu vermektedir. "Karar Alma Süreçleri" ile "Farklı Yaklaşımlar" arasında saptanan pozitif yönde çok güçlü ilişki ise karar alma süreçlerinin güçlenmesi ile konvansiyonel olmayan değerlerin daha çok benimsendiğini göstermektedir. Devam edildiğinde; "Karar Alma Süreçleri" ile "Sosyal ve Ekonomik Değer" arasında negatif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=-0,310, p<0,01). Bu bulgu karar alma süreçleri güçlendikçe, ailenin sosyal ve ekonomik bir yapının ötesinde bir kavram olarak algılandığını ifade etmektedir. "Karar Alma Süreçleri" ile "Sadakat" arasında erişilen pozitif yönde anlamlı ilişki (r=0, 249, p<0,05) ise "Ailede Karar Alma Süreçleri" güçlendikçe, eşler arası sadakate verilen önemin arttığını göstermektedir. Bunların dışında; 'Karar Alma Süreçleri' ile 'Duygusal Bağ', 'Akraba İlişkileri', 'Çocuğun Değeri','Evliliğe Bakış', 'Geleneksel Aile Değerleri', 'Kadın Rolleri',

‘Şiddet’, ‘Akraba İlişkileri’, ‘Farklı Yaklaşımlar’ ve ‘Sosyal-Ekonomik Değer’ arasında ise herhangi bir anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır (p>0.05).

- ***Şiddet ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-21: Şiddet ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	**CB**	**ÇD**	**DuB**	**EB**	**GAD**	**KR**	**KAS**	**SAD**	**SİD**	**Aİ**	**FY**	**EkD**
SİD	0.059	-0.352**	0.208	-0.060	0.222	0.318**	0.480**	-0.331**	-0.213	1	-0.011	-0.278*	0.254*

Tablo 4-21’de; Şiddet (SİD)ile Cinselliğe Bakış (-CB), Geleneksel Aile Değerleri(GAD), Kadının Rolleri(KR) ve Karar Alma Süreçleri(- KAS)arasında çok güçlü ilişki (p<0,01), Şiddet ile Farklı Yaklaşımlar(-FY) ve Sosyal ve Ekonomik Değer(EkD) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

‘Şiddet’ ile ‘Farklı Yaklaşımlar’ arasındaki negatif yönde bulunan anlamlı ilişki (r=-0,278, p<0,05) şiddet düşünce ve/veya davranışı güçlendikçe geleneksel değerlerin daha fazla benimsendiği sonucunu vermiştir. “Şiddet Davranışı” ile “Sosyal ve Ekonomik Değer” arasında ise “Farklı Yaklaşımlar” alt boyutunun aksine pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,254, p<0,05). Edinilen bu bulgu şiddet davranışı güçlendikçe ailenin daha çok sosyal ve ekonomik bir yapı olarak algılanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. “Şiddet” ile “Anne Çocuk İlişkisi”, “Çocuğun Değeri”, ‘Duygusal Bağ”, “Evliliğe Bakış”, ‘Sadakat’ ve ‘Akraba İlişkileri’ arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0.05).

- ***Akraba İlişkileri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-22: Akraba İlişkileri ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
Aİ	0.027	-0.085	0.205	0.115	0.033	0.275*	0.130	-0.085	-0.082	-0.011	1	-0.009	0.298*

Tablo 4-22'de görüldüğü üzere; Akraba İlişkileri ile Anne Çocuk İlişkisi, Cinselliğe Bakış, Çocuğun Değeri, Duygusal Bağ, Evliliğe Bakış, Kadın Rolleri, Karar Alma Süreçleri, Sadakat, Şiddet ve Farklı Yaklaşımlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır($p>0.05$). Tabloda anlamlı çıkan alt boyutlar arasındaki ilişkiler ise yukarıdaki tablolarda açıklandığı için, tekrara düşmemek adına bu tabloda yeniden açıklanmamıştır.

- ***Farklı Yaklaşımlar ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-23: Farklı Yaklaşımlar ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	CB	ÇD	DuB	EB	GAD	KR	KAS	SAD	SİD	Aİ	FY	EkD
FY	-0.273*	0.684**	-0.387**	-0.135	-0.487**	-0.583**	-0.467**	0.407**	-0.051	-0.278*	-0.009	1	-0.192

Farklı Yaklaşımlar ile Duygusal Bağ, Sadakat ve Akraba İlişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır($p>0.05$).

- ***Sosyal-Ekonomik Değer ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları***

Tablo 4-24: Sosyal-Ekonomik Değer ile Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Bulguları

	AÇ	**CB**	**ÇD**	**DuB**	**EB**	**GAD**	**KR**	**KAS**	**SAD**	**SİD**	**Aİ**	**FY**	**EkD**
EkD	-0.076	-0.269*	0.437**	-0.035	0.210	0.390**	0.230	-0.310**	-0.121	0.254*	0.298*	-0.192	1

Tablo 4-24'te 'Sosyal-Ekonomik Değer' ile 'Akraba İlişkileri' arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş(r=0,298, p<0,05) olup, bu ilişki, ailenin sosyal ve ekonomik değeri güçlendikçe geniş aileye ilişkin olumlu bakış açsının varlığını vurgulamaktadır. 'Sosyal-Ekonomik Değer' ile 'Anne Çocuk İlişkisi', 'Duygusal Bağ', 'Evliliğe Bakış', 'Kadın Rolleri', 'Sadakat' ve 'Farklı Yaklaşımlar' arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0.05).

4.2.4.Aile Değerleri Ölçeği (ADÖ) ile Demografik Veriler Arasındaki Korelasyon Bulguları

Tablo 4-25: Aile Değerleri Ölçeği(ADÖ) ile Demografik Veriler Arasındaki Korelasyon Bulguları

	Yaş	Çalışma Süresi	Eğitim Durumu	Sertifikasyon	Geçmiş Deneyim	ÇODEM Tecrübesi	Süpervizyon	Maaş
Ai	-0.094	0.043	-0.009	0.128	0.027	-0.089	0.0993	0.209
AÇ	-0.105	0.014	0.138	-0.091	0.101	0.004	-0.115	0.114
CB	0.322**	0.132	0.123	-0.143	0.120	0.297*	-0.057	0.106
ÇD	0.005	0.083	0.067	0,239*	-0.057	-0.082	0.108	0.075
DuB	0.014	0.041	-0.127	0.067	-0.016	0.035	-0.180	0.132
EB	0.052	-0.061	0.030	0.289*	-0.020	-0.186	0.203	-0.094
GAD	0.247*	-0.110	-0.101	0.239*	0.029	-0.201	0.067	-0.001
KR	0.092	0.064	-0.025	-0.065	0.128	0.012	0.177	0.17
KAS	-0.043	-0.045	-0.083	-0.165	-0.120	0.056	0.028	-0.041
FY	0.178	0.144	0.135	-0.157	0.091	0.124	-0.014	-0.032
SAD	0.095	-0.021	-0.038	-0.202	-0.128	-0.092	0.064	-0.078
EkD	0.074	-0.026	0.001	0.163	-0.140	-0.180	0.121	0.223
ŞİD	0.024	0.081	-0.136	0.078	0.148	0.128	0.159	0.032

Cinselliğe Bakış ile Yaş arasında pozitif yönde çok güçlü bir ilişki bulunmuştur (r=0.322, p<0.01). Cinselliğe Bakış ile ÇODEM Tecrübesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0, 297, p<0,05). Çocuğun Değeri ile Sertifikasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur(r=0, 239, p<0,05). Evliliğe Bakış ile Sertifikasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,239, p<0,05). Geleneksel Aile Değerleri ile Yaş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur(r=0,247, p<0,05). Geleneksel Aile Değerleri ile Sertifikasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,239, p<0,05).

Değişkenler arası diğer ilişkiler ele alındığında anlamlı bir sonuç bulunmamıştır.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, İstanbul ilinde kız çocuklarına hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan/yapmış olan 70 meslek elemanı ile gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel araştırma metodolojilerinden her ikisinin de kullanıldığı bu çalışmada temel amaç, merkezlerde görev yapan meslek elemanlarının çalışma koşullarını anlamak ve aileye ilişkin algılarını keşfetmektir. Bu kapsamda araştırmanın nitel ayağında, meslek elemanları ile çalışma koşulları, çocuk kavramı, aile kavramı, beklentiler, ikincil travmatizasyonlar ve sosyal hayat/sosyal çevre ana başlıklarını içeren açık uçlu sorular ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Nicel ayağında ise katılımcılara Kişisel Bilgi Formu ve Aile Değerleri ölçeği uygulanmıştır.

Çocuk Destek Merkezleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde çalışmaların yoğunluklu olarak kuruluştan hizmet alan çocuklara yönelik olduğu görülmüş olup konuyla ilgili örnek çalışmalar şunlardır: Balaban(2015) , ÇODEM'den hizmet alan çocukların stresle başa çıkma tarzlarının yanlızlık ve yaşam doyumu değişkenleri ile ilişkisi üzerine, Bilgin(2015), BSRM'lerden hizmet alan cinsel istismar mağduru çocukların anksiyete ve deprosyon düzeylerine ilişkin, Eroğlu (2016), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kuruluşlardan hizmet alan çocukların Çocuk Destek Merkezi'nden aldıkları Psikososyal Destek Hizmetine İlişkin Algıları üzerine Zengin(2017), ÇODEM'lerden hizmet alan erkek çocuklarının fiziksel aktivitelerinin kişisel özelliklerine etkisi üzerine, Öğütcü (2018), ÇODEM'de kalan kız çocuklarının algıladıkları sosyal destek ve karar verme becerileri arasındaki ilişki üzerine, Balcı(2019)'un ise Çocuk Evi ve Çocuk Destek Merkezi'nden hizmet alan çocukların saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzerine çalışmalar yapmışlardır. Ancak Literatür incelendiğinde Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan personele ait ise herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışmanın merkezlerde görev yapan meslek elemanlarına yönelik olması, çalışmayı literatürde özgün bir konuma eriştirecektir.

Araştırmanın nicel verilerinde, katılımcıların öncelikli olarak demografik özellikleri incelenmiştir. Çalışmaya 56 kadın, 14 erkek olmak üzere 70 katılımcı dahil edilmiştir. Bu veri, kız çocuklara hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde çalıştırılan erkek personel sayısının kadınlara oranla anlamlı bir şekilde düşük olduğunu göstermektedir. Polat, istismarların oransal olarak büyük bir çoğunluğunun çocuğa bir

erkek tarafından uygulandığına vurgu yapar (Polat, 1997). Bu bilgiden hareketle, üst yönetimin Çocuk Destek Merkezleri'nde erkek meslek elemanı çalıştırmayı bir risk olarak değerlendirebileceği, bu sebeple kuruluşlarda erkek meslek elemanı çalıştırmaya mesafeli yaklaştığı düşüncesi akla gelmektedir. Bununla birlikte Çocuk Destek Merkezleri'nde personel işe alım kriterlerinde belirli bir cinsiyete ağırlık vermenin birinci öncelik olmaması gerektiği, işe alım sürecinde personellerin kadın ya da erkek oluşlarına değil, mesleki yeterliliklerine odaklanılmasının, merkezlerin kalitesi ve çocuklara verilecek hizmetin niteliği yönünden daha anlamlı olduğu düşünülmektedir. Öte yandan cinsel istismar mağduru kız çocuklarında yaşadıkları ruhsal travmanın sonucu olarak seçkisiz cinsel birliktelikler yaşama eğilimi, cinsel dürtülerini kontrol etmekte güçlük ya da takıntılı cinsel davranış örüntüleri görülebilmektedir (Herman, 2007). Travmanın sonucu olarak gelişen bu davranış örüntülerinin, erkek meslek elemanlarının bu merkezlerde çalışmayı tercih etmeleri yönünde bir engel olarak görülebileceği ise bir başka olasılıktır. Kız çocuklarının hizmet aldığı Çocuk Destek Merkezlerinde çalıştırılmak üzere görevlendirilen meslek elemanlarının cinsiyet popülasyonunun üst yönetim ve personel açısından çeşitli riskleri içinde barındırdığı kabul edilse de, temelde bir kız çocuğunun sağlıklı erkek profilleri ile ilişkilenmesi, günlük yaşama adaptasyonunda önemli bir unsur olup iyileşmenin bir parçası olarak görülmelidir. Çocuk Destek Merkezleri'nde görev alacak erkek meslek elemanlarının aksi bir durumda destek alabileceği bir koruma sisteminden yoksun oluşu ise erkek personeli Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmaktan alıkoyan unsurlar arasında düşünülebilir. Meseleye bütüncül bir bakış açısı ile bakıldığında erkek meslek elemanlarının da çalışırken olası risklerden korunması adına bir sistemin oluşturulması, güvenli bir ortamda çalışmanın şartlarındandır.

Meslek elemanlarının % 7.1'nin boşanmış olduğu bilgisi bir başka demografik bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde de meslek elemanları Çocuk Destek Merkezlerinde yaşadıkları travmatik süreçlerin aile ilişkilerine olumsuz etki ettiği ve baş edilemeyen problemlerin sonucu olarak aile içi çözülmelerin yaşanabildiği vurgusunu yapmışlardır. Bu bulgudan hareketle meslek elemanlarının aile ile ilgili görüşlerinin kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının aile ilişkileri üzerine araştırmaların yapılması ve yapılan bu araştırmalar sonucunda çalışanların da aile hayatlarını korumak

adına çeşitli politikaların geliştirilmesinin ailenin bütünlüğünün korunması açısından kıymetli olacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların %62.9'unun evli, %30'unun bekar olduğu; bununla birlikte %38.6'sının çocuk sahibi olduğu %61.4'ünün ise çocuksuz olduğu görülmüştür. Bu veriler, meslek elemanlarının evlenme oranlarına kıyasla çocuk dünyaya getirme oranlarının düşük olduğunu göstermektedir. Ancak gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde meslek elemanlarının çoğunluğunun çocuk dünyaya getirme fikrine olumlu baktıkları bulgusuna erişilmiştir. İki veri bütüncül şekilde değerlendirildiğinde, elde edilen bulgulardan, meslek elemanlarının çocuk dünyaya getirme fikrine olumlu bakabildikleri ancak bu fikirlerini uygulama noktasında çekimser oldukları anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerden de hareketle meslek elemanlarının bu çekimserliklerinde, çalıştıkları çocukların kuruluşa geliş öykülerinin, bir çocuk dünyaya getirme kararında belirleyici bir etkiye sahip olduğu kanaati oluşmuştur.

Görüşmelerde, meslek elemanlarının işleri ile ilgili gelişime her daim açık oldukları ve kendilerini yenilemek için çaba harcadıkları, araştırmada meslek elemanlarının %15.7'sinin yüksek lisans eğitimlerini tamamladığı, bunların bir kısmının doktora programına başladıkları fark edilmiştir. Var olan bu bulgular, meslek elemanlarının söylemle ifade ettikleri bilgi birikimlerini, akademik yönden de desteklediklerini göstermektedir.

Çalışmada bazı meslek elemanlarının alanlarının dışında çalıştırılmasının meslek elemanlarının iş motivasyonunu düşürdüğü bulgusuna erişilmiştir. Bireylerin uzmanlık alanları dışında istihdam edilmeleri, onların iş performansı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır (Ören, 2014). Literatürdeki bu bilginin yapılan görüşmelerde edinilen bulgular ile eşleştiği görülmüştür.

Meslek elemanlarının pek çoğunun görüşmeler esnasında değindiği bir diğer önemli husus ise herhangi bir oryantasyon programından geçmeksizin merkezlerde çalışmaya başlamalarıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu durumdan ötürü özellikle mesleğe ilk başladıkları dönemlerde işe uyum sağlama ve yeterlilik noktasında zorlanmalar yaşadıkları bilgisine erişilmiştir. Merkezlerde çalıştırılacak olan personelin liyakat ilkeleri gözetilerek seçilmesi, işe alım sonrasında ise personele eğitimler verilmesinin bu zorlanmayı büyük ölçüde azaltacağı düşünülmektedir.

Görüşmeler esnasında bir diğer öne çıkan noktanın ise üst yönetimin uygulanması yönünde talimatta bulunduğu çeşitli iş ve işlemlerde gerekli fizibilite çalışmasını yapmaksızın çalışmayı başlatmasıdır. Meslek elemanlarının pek çoğunun böyle durumlarda verilen görevin işlerliğine inanmasına rağmen kuruluştaki personel yetersizliği, fiziki koşulların yetersizliği vb. sorunsallardan ötürü çalıştıkları kuruluşlarda yönetimin kendilerinden beklediği performansı tam anlamı ile gösteremediklerinden yakındıkları görülmüştür. Üst yönetim tarafından yazılan bir projenin (Ör; Anka Projesi) taşrada çalışan meslek elemanları tarafından sahiplenilmesi ve programın kuruluşlarda daha etkili şekilde uygulayabilmesi için alt yapıdaki eksikliklerin, üst yönetim tarafından giderilmesinin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kız çocukları ile gelişen ilişkinin sınırları üzerine meslek elemanları ile yapılan görüşmelerde, çocuklar ile kurulan iletişiminin çoğu zaman mesai saatleri dışına çıktığı, meslek elemanlarının çalıştıkları iş yeri ile sınırlarını korumak noktasında birtakım zorluklar yaşadıkları, bu zorlukların meslek elemanlarının tükenmişlik yaşamasına neden olduğu ifade edilmiştir. Personel motivasyonunu arttırmak ve tükenmişliği geciktirmek için en ön önemli unsurların başında çalışanların yaptıkları güzel işler sonucunda ödüllendirilmesi gelmektedir (Nelson, 1999). Bu hususta yöneticilerin, meslek elemanlarının kendilerinden ödün vererek çalıştıkları bu merkezlerde birtakım ödüller ile personellerini onore etmeleri ve onların takdir edilme ihtiyaçlarını karşılamalarının personelinin etkin ve verimli çalışabilmesi açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Yatılı hizmet kuruluşları olan ve vardiyalı çalışmanın olduğu Çocuk Destek Merkezleri'nde personele sunulan yemek, servis, kurumun eve yakınlığı, kurumun ev ortamı şeklinde tasarlanması gibi imkanların personellerin bu merkezleri tercih etmelerinde oldukça etkili unsurlar olduğu belirtilmiştir. Söz konusu veriden hareketle; çalışma ortamındaki bu bileşenlerin sayısının arttırılması ve tüm merkezlerin belirli bir standarda ulaştırılmasının merkezlerde çalışma motivasyonunu arttırıcı bir etkisinin olacağı anlaşılmaktadır.

Travmaya maruz kalan bireylerle birebir çalışan meslek grupları, çalıştıkları vakadan kendileri yaşıyormuşçasına etkilenebilir ve travmadan birinci derecede etkilenen mağdurun verdiği davranışsal ve duygusal tepkilere benzer tepkiler verebilirler. Bu

durum travma ile çalışan personelin kendisinin de ikincil travmaya maruz kaldığı gerçeğini göstermektedir (Kaptanoğlu, 1994).

Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, meslek elemanlarının kız çocuklarının kuruluşa geliş öykülerinden duygusal olarak yoğun düzeyde etkilendikleri ve peşi sıra gördükleri bu öykülerin kendi ruhsal bütünlüklerinde hasarlar oluşturduğu bulgusuna erişilmiştir. Meslek elemanları bu hasarları farklı şekillerde ifade etseler de temelde pek çoğunun ortak olarak tükenmişlik yaşadıkları gözlemlenmiştir. Tükenmişlik, bireyle yoğun olarak çalışan meslek gruplarında oluşan duygusal tükenmişlik, düşük kişisel başarı hissi ve duyarsızlaşma şeklinde tanımlanmaktadır (Maslach & Zımbardo, 1982). Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının özellikle "duyarsızlaşma" olgusu üzerinde durdukları, art arda çalıştıkları vakalardaki benzer hikayelerden belirli bir süre sonra etkilenmemeye başladıklarını belirttikleri, birçoğunun bu etkilenmeme halini sorguladıkları ve bu durumdan rahatsızlık duyduğu, bir kısmının ise bu hali "profesyonelleşme" olarak yorumladığı ve merkezlerde çalışabilmek için duyarsızlaşmanın olması gerektiğini savunmuşlardır. Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının çalıştıkları bu ağır duygu yüklü vakalarda hissettiklerini belirttikleri 'duyarsızlaşma'yı bir savunma mekanizması olarak kullandıkları kanaatine varılmıştır. Savunma mekanizmaları bireyin travma karşısında yara almadan varlık gösterme çabasını temsil eder. Sürekli olarak farkında olmadan kullanılan savunma mekanizmalarının ise bireye zarar verme olasılığı bulunmaktadır (Güleç, 2006). Meslek elemanlarının 'duyarsızlaşma' kavramına olan bakış açıları ve çalışma hayatları içinde duyarsızlaşmayı kullanma sıklıkları üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Tükenmişlik insan odağında çalışan, duygu alışverişinin yoğun olduğu ortamlarda uzun yıllar görev yapan işini, mesleğini tutku ile seven meslek elemanlarında zamanla görülen ve tükenme aşamasında kişinin fark edemediği bir süreçtir (Çokluk, 2003). Duyarsızlaşmanın tükenmişliğin bir alt kırılımı olarak mı yoksa bireylerin sağlıklı olarak kullandıkları bir baş etme sistemi olarak mı değerlendirilmesi gerektiği, meslek elemanları görüşleri değerlendiğinde bir çifte açmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşmelerde ayrıca meslek elemanlarının merkezlerde çeşitli bağlanma şekilleri ile hizmet verdikleri çocuklara bağlandıkları görülmüştür. Bağlanma kuramı, çocuk ile bakım vereninin arasında duygusal bağ ile meydana gelen etkileşimi odağına alır. Bu kuramda güvenli bağlanmaya karşın çeşitli güvensiz bağlanma türleri vardır. İnsanlar

yalnızca bebeklik döneminde değil, yetişkin ilişkilerinde de bağlanma ihtiyacı içindedirler (Zastrow & Ashman, 2016).Meslek elemanlarının zaman zaman çocuklar ile ilgili paylaşımları sırasında gözlerinin dolduğu, ağladıkları ve görüşmeye ara verdikleri görülmüştür. Çocuk Destek Merkezleri'nde görev yapan meslek elemanlarının işlerini duygu kanallarından beslenerek yaptıkları, çocuklar ile aralarında bir bağ kurdukları görüşmeler esnasında net bir şekilde anlaşılmıştır. Duygu, kontrolü ve çalışılması güç bir olgudur. Meslek elemanlarının çalıştıkları çocuklar ile ilgili paylaşımda bulunurken zaman zaman ajite olmaları, üzerinde düşünülmesi gereken bir başka önemli bir konudur. Meslek elemanlarının çalıştıkları vaka yüklerinin, kendilerine artı bir duygu yükü de eklediği, çalışanların düzenli olarak süpervizyon alarak, bu duygularını yönetebilmeyi öğrenmelerinin gerekli olduğu gerçeği görüşmeler sırasında öne çıkmıştır.Bununla birlikte araştırmanın nicel bulgularına bakıldığında meslek elemanlarının %91,4'nün süpervizyon desteği almaksızın çalıştıkları, yalnızca %8.6'sının süpervizyon desteği aldıkları görülmüştür. Tükenmişliğin en önemli nedenleri arasında çalışanın elindeki araçlar ile var olan stres nedenlerini ortadan kaldıramaması gelir (Arı & Bal, 2008). Meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezi'nin yapısı gereği ağır travmatik vakaları içinde barındıran stres yüklü bir ortamda çalışmaları, doğrudan ya da dolaylı her türlü travmaya açık bir pozisyonda bulunduklarını göstermiştir. Bu travmalar ile kendi el yordamları ile sağlıklı baş etme becerileri geliştirmekte yetersiz kalan meslek elemanları tükenmişlik sendromu ile karşı karşılaya kalmaktadırlar. Süpervizyonun ayrıca danışman için bir eğitim aracı olduğu bilinmektedir (Meydan, 2015). Bu minvalde meslek elemanlarının düzenli olarak alacakları süpervizyon desteğinin tükenmişliğin önünde bir engel olacağı, buna ek olarak, çalışanların mesleki beceri yönünden gelişmesinin de bir aracı olduğu anlaşılmıştır.

Meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezlerinde zorlandıkları bir diğer hususun ise duygu düzenlemesini yapmakta zorlanan hizmet alan grubun zaman zaman kendilerine ve çevreye zarar verme davranışı olduğu öğrenilmiştir. Meslek elemanları kendilerini güvende hissedemedikleri noktada iş performanslarının düştüğünü ve sorumluluk alma konusunda çekimser davranma eğilimine girdiklerini ifade etmişlerdir. Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" olarak da adlandırılan *Güdü Piramidi'*nde bireylerin piramitteki primer ihtiyaçları sırasıyla gidermeden bir üst basamağa geçemeyeceğine vurgu yapılır. Piramidin ilk basamağında yer alan fizyolojik ihtiyacın arkasından ikincil olarak güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Bu aşamayı geçemeyen bireyin inisiyatif alma

noktasında çekinceler yaşayabileceği ifade edilmektedir (Maslow, 2012). İnisiyatif almak meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezlerinde çalışırken sık olarak yaptıkları bir davranışken, çalışanların güvenliklerini tehlikede hissettikleri noktada karar alma süreçlerinde birtakım bozulmalar yaşanması kaçınılmazdır. Sonuç olarak; meslek elemanının kendisini güvende hissetmesinin salt bireysel odaklar üzerinden değerlendiremeyeceği, burada tamamlanamayan bir ihtiyacın hizmet alan çocuğa verilen kalitenin niteliğini de olumsuz olarak etkileyeceği düşünülmelidir.

Meslek elemanları ile Çocuk Destek Merkezlerinde çalışmanın zorlukları üzerine yapılan görüşmelerde çalışanların ilgili tema hakkında konuşmak ve paylaşmak ihtiyaçlarının oldukça yoğun olduğu fark edilmiştir. Pek çok meslek elemanı yaptıkları işin stresinin günlük yaşamlarına ve aile ilişkilerine yansıdığından yakınmaktadırlar. Biyopsikososyal sağlığı tehdit eden unsurlar karşısında, mevcut baş etme yöntemlerini kullanamama halinde stresin ortaya çıktığı bilinmektedir. Kişi uyumlanamadığı durumlar karşısında stres oluşturur (Butcher, Mineka, & Hooley, 2013). Bu tanımdan da hareketle, meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezlerinde çalışırken uyumlanma sorunları yaşayabildikleri, baş etme becerilerinde birtakım yetersizlikler ile karşı karşıya kalabildikleri görülmüştür.

Görüşmelerde meslek elemanlarının büyük çocuğunun yukarıdaki demografik bilgilerde belirtildiği gibi çocuk dünyaya getirme fikrine karşı olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Çocuk sahibi olan meslek elemanlarının bazılarının ise merkezlerde gördükleri istismar vakalarından kendi çocuklarının da maruz kalmasından yoğun derecede endişelendikleri ve bunun olmaması yönünde çeşitli önlemler aldıkları öğrenilmiştir.

Meslek elemanlarının evlat edime olgusuna bakışları hakkında fikir sahibi olmak için gerçekleştirilen görüşmelerde ise, evlat edinme fikrine sıcak bakan meslek elemanlarının pek çoğunun, merkezdeki çocukların ruhsal iyilik hallerindeki dalgalanmaları tolere edip edemeyecekleri konusunda kaygılar yaşadıkları, bu sebeple Çocuk Destek Merkezinden evlat edinmeye sıcak bakmadıkları, evlat edinme kararını vermeleri halinde ise tercihen daha küçük yaş aralığındaki çocuklara yönelebilecekleri öğrenilmiştir. Bununla birlikte meslek elemanlarının evlat edinmeye dair düşüncelerinin çalıştıkları alandaki çocuk profilinden de doğrudan etkilendiği, örneğin madde bağımlılığı alanında çalışan bir meslek elemanın evlat edinme sürecinde çocuğun böyle

bir geçmişinin olup olmadığına, gebe çocuklar üzerinde çalışan bir başka meslek elemanının ise bebeğin biyolojik anne ve babasının çocuk yaşta anne baba olma olasılığı gibi değişkenlere odaklanabildiği görülmüştür.

Katılımcılar, aralarındaki bağ ile ilişkili olarak zaman zaman anne ve baba gibi daha çok kan bağı olan kişileri aile tanımlarının ilk sıralarına alırken zaman zaman arkadaş, dost gibi kan bağı olmayıp duygusal olarak bağ kurdukları sosyal destek sistemlerini aile tanımı içerisine almaktadırlar. Tezcan(2008) , kan bağı olmayan akrabalık sistemini 'Sanal Akrabalık' terimi ile tanımlamıştır. Bu akrabalık türünün, bireylerin yaşamlarına akraba sisteminden olmayan kişileri dahil etmesi ve onlara kendi sistemi içinde aile statüsünü vermesi ile gerçekleştiğini, bu ilişkilerin kurulmasında kişisel bağların varlığının söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerden meslek elemanlarının önemli bir çoğunluğunun kan bağı olmayan bireyleri de aile tanımları içine almalarında, onlarla kurdukları bağ, anlaşılma hissi ve duygusal desteğin etkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan görüşmelerde, bazı meslek elemanlarının çalıştıkları vakalarda "kan bağı" ve "istismar" birlikteliğini (ensest) çokça görmelerinden kaynaklı olarak kan bağına dayalı aile kavramına karşı tepkisel bir dil oluşturdukları ve aile kavramına dair geçmiş fikirlerini ÇODEM tecrübelerinin ardından revize ettikleri, meslek elemanlarının herbirinin aile kavramı üzerine birbirinden farklı tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Nitekim sözlükte de aile; "*1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. 2. Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk. 3. Aynı soydan gelen kimseler zinciri. 4. Aralarında kandaşlık veya hısımlık bulunan kimselerin tümü. 5. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. 6. Eş, karı. 7. Aynı gaye üzerinde anlaşan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü. 8. Temel niteliği bir olan dil, hayvan ve bitki topluluğu* olmak üzere çeşitli tanımları içermektedir (Türk Dil Kurumu, 1998). Literatür incelendiğinde ailenin tek bir tanımının olmadığı görülmektedir.

Toplumun aileye bakışı ile meslek elemanlarının aileye bakışı arasındaki farklar üzerine gerçekleştirilen görüşmelerde meslek elemanlarının büyük çoğunluğu, içinde yaşadığı toplumu eril, ahlakçı ve toplumsal cinsiyet normlarına bağlı olarak tanımlarken kendi kuracağı aileyi, özgürlükçü ve eşitlikçi temaları merkeze alarak tanımlamıştır. Kohlberg (1981), ahlaki problemleri değerlerin çatıştığı durumlarda yaşanan ve kökeni adalete dayanan problemler olarak nitelendirmektedir. Bu yönü ile ahlaki sorunların

varlığı aynı zamanda bir demokrasi sorunsalı olarak tariflenir. Yapılan görüşmelerde meslek elemanları tarafından "ahlakçı" olmanın "ahlaki" değerlerden yoksun olmak ile birlikte tanımlandığı ve toplumun aileye bakış açısının toplumsal cinsiyet rolleri içindeki eşitsizlik üzerinden eleştirildiği görülmüştür. Bu yönü ile meslek elemanının toplumun aile algısını yorumlama şekli ve Kohlberg'in ahlaki problemleri ele alış şekli arasında benzerlikler dikkat çekmektedir. Öte yandan meslek elemanlarına Çocuk Destek Merkezlerine çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra aile algılarında bir değişim olup olmadığı sorusu yöneltildiğinde ise meslek elemanlarının pekçoğu, merkezlerde çalışmaya başlamadan önce sahip oldukları liberal aile algılarının ÇODEM tecrübesinden sonra görece muhafazakarlaşmaya başladığını, sağlıklı ailenin özelliklerini yeniden sorguladıklarını, özellikle çocuk yetiştirme tutumu konusunda öncesinde inandıkları özgürlükçü söylemlerden kısmi olarak vazgeçtiklerini belirtmişledir. Bu iki bilgi birbiri içinde ikilik oluşturuyor gibi gözükse de gerek yapılan derinlemesine görüşmeler gerekse nicel verilerden edinilen bulgulardan böyle bir çelişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Toplumun aileye yönelik algısını geleneksel olmaktan ötürü kendilerine uzak bulan meslek elemanlarının zihinlerindeki geleneksel aile tanımlarının, literatürde sağlıksız aile tanımı ile örtüştüğü, bu sebeple meslek elemanlarının pek çoğunun geleneksel ögeleri içinde barındıran aile tanımlarına karşı genel olarak reddedici bir tutum sergiledikleri anlaşılmıştır. Öte taraftan yukarıda da belirtildiği gibi ÇODEM tecrübesinden sonra aileye dönük fikirlerinin daha geleneksel bir çizgiye doğru kaydığı bilgisi kendi içinde çelişki barındıran bir durum gibi gözükse de araştırmada elde edilen veriler ışığında meslek elemanlarının özde geleneksel aile yapısına karşı olmadıkları ancak toplumda okudukları ahlakçı söylemler üzerinden şekillenen gelenekselliğe karşı bir duruş sergiledikleri anlaşılmıştır. Bu sebeple araştırmanın gerek nicel gerekse nitel ayağında meslek elemanlarının sorulara verdikleri yanıtlar hem geleneksellik hem modernite söylemleriyle uyuşmaktadır.

Aile teması üzerine yapılan görüşmelerin devamında, meslek elemanlarının bazılarının çalıştıkları cinsel istismar öykülerinden olumsuz yönde etkilendikleri ve bu etkilenme halinin meslek elemanlarının cinsel yaşamlarına negatif yönde yansıdığı bulgusuna erişilmiştir. Evlilikte cinsellik, oldukça önemli bir alan kaplamakta, çiftlerin cinsel yaşamı ile ilgili sorunlar evlilikten alınan doyumu azaltmaktadır (Çağ & Yıldırım, 2013). Literatür bilgisinden de hareketle meslek elemanlarının ifade ettiği bu zorlanma

halinin meslek elemanlarının evlilik birliği için uzun vadede bir tehdit oluşturabileceği kanaatine varılmıştır.

Beklentiler teması üzerine yapılan görüşmelerde, meslek elemanlarının büyük çoğunluğunun çalıştıkları bakanlığın kendilerine ve kurdukları aileye karşı daha korumacı olmaları beklentisi içinde oldukları ve yalnızca hizmet alan odağında değil hizmeti sunan personel ile ilgili iyileştirmelerin de yapılmasını temenni ettikleri bulgusuna erişilmiştir.

Beklentiler başlığında dikkati çeken bir başka önemli nokta ise meslek elemanlarının pekçoğunun mesleğini/veya çalışma alanını değiştirmek yönündeki yoğun isteğidir. Bu bulgu meslek elemanlarının çalıştıkları iş ortamlarında ya da kendi içinde mesleklerinde birtakım eksiklikler hissettikleri izlenimini oluşturmuştur. Meslek elemanlarının bunlar dışında yoğun olarak akademik kariyer yapmak yönünde hedeflerinin de olduğu görülmüş, bu beklenti yukarıda da belirtildiği gibi nicel bulgular ile de desteklenmiştir.

Sosyal Hayat ve Sosyal Çevre temasında; meslek elemanlarının daha çok iş arkadaşları ile vakit geçirdiği ve bu süre zarfı içinde ise ağırlıklı olarak vakalardan konuştukları öğrenilmiştir. Fakat meslek elemanlarının kısıtlı sosyal çevresi içinde devamlı olarak işle ilgili konular etrafında dolanmalarının meslek elemanlarının deşarj olması üzerinde olumlu bir etki yaratmadığı, aksine meslek elemanlarının bir süre sonra şikayetçi oldukları iş döngüne bu yolla daha da takılı kaldıkları anlaşılmıştır.

Meslek elemanlarının iş dışındaki yaşamlarında da kendilerini sürekli surette işte gibi hissettikleri, çalıştıkları ağır travmatik öykülerin normallik ve anormallik kavramlarını yeniden sorgulamalarına sebep olduğu ve iş dışında bulundukları bir ortamda zaman zaman yabancılaşma yaşayabildikleri görülmüştür. Konuya ilişkin Timuçin (1992) "*Yabancılaşmış bilinç dünyayla sorunlu olduğu için kendiyle sorunlu duruma düşmüş, sonra da kendiyle sorunlu olduğu için dünyayla sorunlu duruma düşmüş bilinçtir"* değerlendirmesini yapmaktadır. Meslek elemanlarının pek çoğu Çocuk Destek Merkezleri dışında başka bir ortamda uzun süre kaldıklarında, ortama kendilerini ait hissedememekte, kopmalar yaşamakta, sıkılmakta ve ortamı terk etme isteği duymaktadırlar. Timuçin'in ifadesi ile yabancılaşmış bilinçler ile bulundukları yerde varlık bulmaya çalışan meslek elemanları, esasında kendilerini bu hal ile hiçbir yerde hissedememektedirler.

Özet olarak;

Çocuk Destek Merkezleri'nde çalışmanın meslek elemanlarının içine doğduğu ya da sonradan kurduğu aile sistemine doğrudan ya da dolaylı olarak etki ettiği görülmüş, meslek elemanlarının bu sistemlerinin korunması ve iyileştirilmesine yönelik önerilere aşağıda yer vermiştir:

Çalışma Koşulları ile İlgili Öneriler

- ✓ Personelin iş yükleri arasında üst yönetimden istenen ivedi istatistik, üst yazı ve benzeri evrak işinin yoğunluğunun personelin çalışma motivasyonunu düşüren bir unsur olduğu, bu hususta kurum ve kuruluşlara zorunlu meslek elemanı olarak istatistikçi ve/veya amacına uygun olarak kullanılmak üzere veri işletme personellerinin atanması,
- ✓ Kurumsal hafızanın oluşması ve bu merkezlerle ilgili bilimsel çalışmalar üretilebilmesi için verilerin düzenli bir şekilde girilmesini sağlayacak, kullanımı kolay ve pratik yazılım programlarının geliştirilmesi,
- ✓ Çocuk Destek Merkezlerinde erkek personel sayısının sağlıklı bir şekilde nasıl çoğaltılabileceğine dair çalışmaların yapılması,
- ✓ Çocuk Destek Merkezlerinin personeller için bir cezalandırma aracı olarak kullanılmaması, merkezlerin dışarıdan bilinen olumsuz algısının değişmesi bağlamında personel ücretlerinin ve nitelikli personel sayısının arttırılması, fiziksel koşullarının Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğinde belirtilen tip projeler kapsamında yeniden düzenlenerek çalışma yürütmeye daha uygun hale getirilmesi,
- ✓ Meslek elemanlarının Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmaya başlamadan önce bu merkeze daha iyi hizmet vermek için içeriği zenginleştirilmiş oryantasyon programından geçmeleri,
- ✓ Ağır travmaya maruz kalan personellerin ruhsal iyilik halinin sağlanması için desteklenmesi, çalışanlara bu kapsamda yıpranma payı ve/veya aylık terapi ücretlerini karşılayabilecekleri maaş artışının yapılması,
- ✓ Meslek elemanlarının alanlarında çalıştırılmaması sorununun çözülmesi, örneğin sosyoloğun saha araştırmasına çıkması, psikoloğun mikro müdahale kapsamında

bireysel görüşmeleri yürütmesi, sosyal çalışmacının aile çalışmaları yapması, öğretmenin her çocuğun ihtiyacına yönelik bir kariyer haritası çizmesi gibi mesleğine ait iş ve işlemlerden sorumlu tutulmaları,

- ✓ Personelin ÇODEMi tercih etmesi için birtakım motivasyon kaynaklarının verilmesi (lojman, ikramiye, ücretsiz sosyal etkinlik, ücretsiz ve/veya ÇODEM personeline mahsus özel indirimli sertifika programları, terapi desteği, süpervizyon desteği vb)

- ✓ Çocuk Destek Merkezlerine seçilecek personel işe alım kriterlerinin belirlenmesi,

Aile Sisteminin Korunmasına Yönelik Öneriler:

- ✓ Çalışma saatlerinin meslek elemanının da konforunu sağlayabilecek şekilde esnek hale getirilmesi, resmi çalışma süresi esas olmak üzere klasik 8-5 mantığının ötesinde çalışanı da rahatlatabilecek kişiye özgü çalışma modeline gidilmesi,

- ✓ Çocuk sahibi olan meslek elemanlarının çocuklarının ücretsiz ya da düşük ücretlerle bakımını sağlayabilecekleri, personel kreşlerinin oluşturulması/ var olan kreşlerin yaygınlaştırılması,

- ✓ Meslek elemanlarına, çocuklar ve aileleri ile kurulan ilişkinin sınırlarını çizmek ve özel yaşam alanı bırakmak adına kurum cep telefonlarının tahsis edilmesi ve bu şekilde meslek elemanının 7/24 ulaşılabilir olduğu algısının önüne geçilmesi,

- ✓ Tükenmişliği azaltmak, aile dinamiklerini korumak ve mesleki körlüğün oluşmaması adına meslek elemanlarının uzun yıllar Çocuk Destek Merkezi'nde çalışmasının önüne geçilmesi bu kapsamda meslek elemanlarının ÇODEM'de sağlıklı olarak çalışabilecekleri maksimum sınırın belirlenmesi,

- ✓ Bu merkezlerde çalışmak üzere meslek elemanlarının öngörülü şekilde, sürekli olarak yetiştirilmesinin amaçlanması örnek verilebilir.

Araştırma kapsamında yürütülen görüşmeler ve bu çerçevede yapılan literatür taraması Çocuk Destek Merkezleri ile ilgili ülke olarak daha sistemli, kayıtlı ve bilimsel çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Sorunu kurum dışına çıkarmak, var olan problemin yönetimde takdir gücü olan kurum ve kişiler tarafından duyulmasını sağlamak açısından önemlidir (Kirst-Ashman & Hull, 1999). Genel çevrenin okunması açısından

öncelikle sorunun kendisi ile yüzleşebilmesi, bu yüzleşmenin yapılmasının ardından işinin ehli farklı disiplinlerden meslek elemanlarının bir araya gelmesi ve politika üreticilere rehberlik yapmalarının Çocuk Destek Merkezlerini geliştireceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

A.Hogg, M., & Vaugman, G. M. (2006). *Sosyal Psikoloji.* (İ. Yıldız, & A. Gelmez, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları.

Acar, H. (2006). *Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği.* Ankara.

Acun, M. İ. (2014). *Kamu Hastanelerinde Çalışma Ortamı- Çalışma Koşulları ve Motivasyon -Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul 2014.

Adak, N. (2005). Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile. S. Güçlü, N. Adak, E. Yiğit, K. Delibaş, Y. Kaplan, N. Önür, et al. içinde, *Kurumlara Sosyolojik Bakış* (s. 49-92). İstanbul: Birey Yayıncılık.

Adams, R., Dominelli, L., & Payne, M. (2015). *Sosyal Hizmet- Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar.* (T. Tuncay, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2013). Kurum Bakım Türlerinin Etki Analizi. Ankara. Vize Yayıncılık

Akkuş, P. (2014). Cinsel İstsmar Mağduru Kız Çocuklar:Sosyolojik ve Viktimolojik Birr İnceleleme. *Doktora Tezi* . İstanbul.

Altınbaş, K., Gülöksüz, S., Özçetinkaya, S., & Oral, E. T. (2010). Empatinin Biyolojik Yönleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* (2(1)), 15-25.

Arda, E., Kılıçgedik, N., Bakan, İ., & Kemer, B. (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü* . Bursa : Alfa/Aktüel Kitabevi.

Arı, G. S., & Bal, E. Ç. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 15* (1), 131-148.

Arkonaç, S. A. (1998). *Sosyal Psikoloji.* İstanbul: Alfa.

Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Arslan, A. (2016). Aile ve Toplum . A. Azman, H. Beşirli, Y. Erjem, H. Tüfekçioğlu, A. Arslan, İ. Meşe, et al. içinde, *Sosyoloji- Günlük Yaşamı Anlamak* (s. 207-268). Çanakkale : Paradigma Akademi.

Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar . *Ege Eğitim Dergisi* , 25-33.

Atalay, A., Akbulut, A., & Yücel, S. (2013). Bireylerin Sosyal Algı ve Sosyalleşme Düzeylerinin Gelişiminde Rekreasyonel Uygulamaların Önemi. *Uluslararası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi, 1* (1), 19.

Baki, A., & Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11* (42), 1-21.

Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü.* Ankara : Anı Yayıncılık .

Balaban, E. (2015). Çocuk Destek Merkezlerinde Kalan 12-18 Yaş Arasındaki Ergenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Yalnızlık ve Yaşam Doyumu Değişkenleri ile İlişkilerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Ankara.

Balcı, E. (2019, Mart). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Ergenlerin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul .

Banks, S. (2001). *Ethics and Values in Social Work.* New York: Palgrave.

Barker, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary.* Washington DC: NASW Press.

Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı. (1994). *1994 Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları* . Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları .

Baş, T., & Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri(Nvivo ile Nitel Veri Analizi, Örnekleme,Analiz, Yorum-Örnek Uygulamalı/ Ayrıntılı Vaka Analizli).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baysal, A. C., & Tekarslan, E. (2004). *Davranış Bilimleri* . İstanbul: Avcıol Basım Yayım.

Beauchamp, T. L., & Childress, J. J. (2001). *Principles of Biomedical Ethics.* New York : Oxford Üniversity Press.

Berkün, S. (2010). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatlarında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 21* (1), 99-109.

Bilgin, Ö. (2015). Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Psikososyal Durumlarının İstismara Ait Özellikler Açısından Tanımlanması. *Yüksek Lisans Tezi* . Konya.

Bozkurt, V. (2011). *Değişen Dünyada Sosyoloji : Temel Kavramlar, Kuramlar* . Bursa : Ekin Yayınevi .

Bulut, I. (1999). Aile Tedavisi ve Sosyal Grup Çalışması. N. G. Koşar içinde, *Prof Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* (s. 152-161). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler YüksekOkulu .

Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevselliğine Etkisi* . Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Bulut, I. (2002). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım . *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2002: Sosyal Hizmet Eğitimimde Yeni Yaklaşımlar* (s. 73-81). Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:17 .

Bulut, İ., & Koç, H. (2014). Gestalt Kuramının Öğrencilerin Harita Okuma ve Yorumlama Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi* (30), 1-19.

Butcher, J. N., Mineka, S., & Hooley, J. M. (2013). *Anormal Psikoloji.* İstanbul: Kaknüs Psikoloji.

Buz, S., & Genç, B. (2019). Sosyal Hizmet Uzmanları için Psikolojik Dayanıklılığın Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* , 623-642.

Cebeci, S. (2013). Toplumun Çekirdeği Aile. S. Cebeci, B. Pala, Ü. Aydoğan, A. Parlak, O. Sarı, M. C. Özer, et al. içinde, *Aile Sağlığı* (s. 2-22). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Cesur, E., & Akyol, A. K. (2018). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında Çocuk Gelişimci Olmak. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 29* (2), 245-269.

Cılga, İ. (1994). *Gençlik ve Yaşam Niteliği.* Ankara: GSGM Yayınları.

Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı.* Sakarya: Sakarya Yayıncılık .

Crano, W. D., & Brewer, M. B. (1994). *Social Psychology.* Newyork: West.

Cüceloğlu, D. (1979). *İnsan İnsana.* Altın Kitaplar.

Cüceloğlu, D. (2017). *İnsan ve Davranışı* . İstanbul : Remzi Kitabevi .

Çağ, P., & Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* , 13-23.

Çoban, A. İ., & Özbesler, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Aile ve Toplum Dergisi, 5* (18), 31-41.

Çokluk, Ö. (2003). Örgütlerde Tükenmişlik. C. ELMA, & K. DEMİR içinde, *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar* (s. 117). Ankara: Anı Yayıncılık.

D.Bailey, K. (1994). *Methods of Social Resarch* . New York: The Free Press.

Dalen, V., & B, D. (1973). *Understanding Educational Research:An Introduction.* McGraw-Hill.

Demiröz, F. (2003). Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14* (1), 85-98.

Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet Temelleri Yakaşımları ve Müdahale Yöntemleri* . Ankara : Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği .

Duyan, V., Sayar, Ö. Ö., & Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak- Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber.* Ankara: Öncü Basımevi.

Erdentuğ, A. (1991). Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri. B. Dikeçligil, & A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları I Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç* (s. 321-357). Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi 5/1 .

Erdoğan, İ. (1996). *İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış*.İstanbul: Avcıoğlu Basım Yayım

Ergil, D. (1994). *Toplum ve İnsan* . Ankara: Turhan Kitabevi.

Erkal, M. E., Baloğlu, B., & Baloğlu, F. (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü* . İstanbul : Der Yayınları.

Eroğlu, Z. (2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kuruluşlarda Psikososyal Destek Hizmeti Alan Çocukların Bu Hizmete İlişkin Algıları. *Yüksek Lisans Tezi* . Ankara.

Fısher, R.T. (2001). Role stress, the type a behaviour pattern, and external auditor job satisfaction and performance. Behavioral Research in Accounting, Vol.13 p.143.

Fontana, David (1993). Managing Stress: Problems in Practice, Third Edition, Great Britain: Biddles Ltd., Guilford and King's Lynn. p. 41-43

Gage, N. L. (1952). Judging interests from expressive behavior. *Psychological Monographs: General and Applied, 66*(18), 1-20.

Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi.* (B. Onur, Dü., A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

Gladding, S. T. (2002). *Family Therapy History, Theory, and Practice* . Ohio: Merrill Prentice Hall.

Gökalp, Z. (1999). *Türkçülüğün Esasları* . İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları .

Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 8* (1-2), 46-77.

Gökçe, B. (1996). *Türkiye'nin Toplumsal Yapsı ve Toplumsal Kurumlar* . Ankara: Savaş Yayınevi.

Güleç, C. (2006). *Psikiyatrinin ABC'si- Ruhsal bozukluklar, tanısı ve tedavisi.* İstanbul: Say Yayınları.

Güney, S. (2017). *Sosyal Psikoloji.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Hablemitoğlu, Ş., & Özmete, E. (2012). Sosyal Çalışmacıların İş Yaşamı Kalitesi, Şevkat Yorgunluğu, Tükenmişlik, Stres Kaynakları, İş tatmini ve Kariyer Olanakları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* , 172-204.

Hamilton, D. L., & Zanna, M. P. (1974). Context effects in impression formation: Changes in connotative meaning. *Journal of Personality and Social Psychology*, *29*(5), 649.

Hatfield, E., & Sprecher, S. (1986). *Measuring passionate love in intimate relationships:Journal of Adolescence.*

Hatipoğlu, E. (2017). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Vakaları İle Çalışan Sosyal Çalışmacıların Psikososyal Etkilenme Deneyimleri. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(4). 85-97.

Herman, J. L. (2007). *Travma ve İyileşme.* (T. Tosun, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Hortaçsu, N. (2012). *En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji.* Ankara: İmge Kitabevi.

İstanbul 1.Çocuk Kurultayı, Kurultay Tutanağı Kitabı. (1999). İstanbul : İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

J.L.Freedman, Sears, D., & Carl Smith, J. (1993). *Sosyal Psikoloji.* (A. DÖNMEZ, Çev.) Ankara: İmge Yayınları.

J.Onwuegbuzie, A., & Leech, N. L. (2004). *Enhancing the Interpretation of Significant Findings: The Role of Mixed Methods Research.*

Johansoon, L., & Xiong, N. (2003). *Perception Management An Emerging Consept for İnformation Fusion.*

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile* . İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.

Kaptanoğlu, C. (1994). *İkincil Travmatik Stres.* Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu. TİHV Yayınları.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (Kavramlar-İlkeler-Teknikler).* İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Keser, A., Yılmaz, G., & Yürür, S. (2015). *Çalışma Yaşamında Davranış.* Kocaeli : Umuttepe Yayınları .

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10* (36), 381-404.

Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadİ ve İdari Bilimler Dergisi, 2* (1).

Kohlberg, L. (1981). *Essays on Moral Development.* Harper& Row.

Kondrat, D. C. (2015). Çözüm Odaklı Yaklaşım. B. Teater, & A. Karatay (Dü.) içinde, *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş* (T. Canbulut, Çev., s. 191-208). Ankara: Nika Yayınevi.

Kongar, E. (1999). *21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.* İstanbul : Remzi Kitapevi.

Kongar, E. (1972). *Sosyal Çalışmaya Giriş.* Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Kongar, E. (2017). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* Ankara: Remzi Kitabevi.

Koşar, N. (2001). Türkiye'de Aile Hizmetleri ile İlgili Politikalar . T. B. Kurumu içinde, *1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (s. 83-89). Ankara : T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Krech, D., & Crutchfield, R.S. (1967). *Sosyal Psikoloji, Teori ve Sorunlar.* (E. Güçbilmez, & O. Onaran, Çev.) Ankara.

Krech, D., & Crutchfield, R.S. (1974). *Elements of Psychology.*

Krech, D., & Crutchfıeld, R. S. (1980). *Sosyal Psikoloji.* (E. Güngör, Çev.) İstanbul: Ünal Maatbası.

Kudat, A. (1977). Aile ve Yeniden Üretim. *Toplum ve Bilim Dergisi* , 94-110.

Kelley, H. H. (1950). The warm-cold variable in first impressions of persons. *Journal of Personality*, *18,* 431-439.

Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği, Nitelikleri, Temel Unsurları ve Müdahale Yöntemleri.* Ankara.

Küçükkaragöz, H. (2017). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. B. Yeişyaprak içinde, *Eğitim Psikolojisi(Gelişim-Öğrenme-Öğretim)* (s. 83-122). Ankara: Pegem Akademi.

Kümbetoğlu, B. (2015). *Soyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* . Ankara : Bağlam Yayıncılık .

Louise, J., & Yanca, S. (2009). *Social Work Practice-Generalist Approach.* Pearson English.

MacLean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development and psychopathology*, *15*(4), 853-884.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü.* (O. Akınbay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Maslach, C., Jackson, S. E., Leiter, M. P., Schaufeli, W. B., & Schwab, R. L. (1986). *Maslach burnout inventory* (Vol. 21, pp. 3463-3464). Palo Alto, CA: Consulting psychologists press.

Maslach, C., & Zımbardo, P. G. (1982). *Burnout-The Cost of Caring.* New Jersey: Prentice Hall Inc Englewood Cliffs.

Maslow, A. H. (2012). *Toward a Psychology of Being- A Psychology Classic.* USA: Start Publishing LLC.

Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma- Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber.* (S. Turan, Çev.) Anakra : Nobel Akademik Yayıncılık .

Meydan, B. (2015). Bireyle Psikolojik Danışma Uygulamasında Mikro Beceri Süpervizyon Modeliinin Etkinliğinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5* (43), 55-68.

Murray Jr, H. A. (1933). The effect of fear upon estimates of the maliciousness of other personalities. *The Journal of Social Psychology*, *4*(3), 310-329.

Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı* . Ankara : Nobel Yayın Dağıtım .

Nelson, B. (1999). *Çalışanlarınızı Ödüllendirmenin 1001 Yolu.* İstanbul: Rota Yayınları.

Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi, Kavramlar ve Yöntemler.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür* . Ankara : Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını .

Ögel, K., Yücesan, S., Vaizoğlu, Ç., Eraslan, E., Demirtaş, M., YILDIRIM, S., et al. (2016). Koruma ve Bakım Altındaki Çocuklara Yönelik Bireysel Risk Değerlendirme Formu'nun (BİRDEF) Geliştirilmesi, Güvenirlik ve Geçerliği. *Kiinik Psikiyatri* (19), 5-12.

Öğütcü, Y. (2018). Çocuk Destek Merkezlerinde Kalan 12-18 Yaş Arası Kız Çocuklarının Algıladıkları Sosyal Destek ve Karar Verme Becerileri Arasındaki İlişkilerin Araştırılması: İç Anadolu Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Ankara.

Öntaş, Ö. C. (1999). Sosyal Hizmet Mesleğinde Sosyal Destek Kavramı . N. G. Koşar içinde, *Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* (s. 146-151). Ankara : 1999.

Ören, K. (2014). *Çalışma Sosyolojisi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özabacı, N., & Erkan, Z. (2013). *Aile Danışmanlığı- Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış.* Ankara: Pegem Akademi.

Özbeşler, C., & Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. H. ACAR, N. NEGİZ, & E. AKMAN içinde, *Sosyal Politika ve Kamu Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* (s. 98-105). Ankara: Maya Akademi.

Özalp, E. (1996). *Örgütsel Davranış*. Ankara. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Özer, M. A. (2012). Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri. *Karadeniz Araştırmaları* (33), 148-150.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi.* Ankara: PDREM(Psikolojik Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi Yayını).

Öztürk, A. B. (2009). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aileyle Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 20* (2), 89-98.

Patton, M. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation* . Londan, New Dehli: Sage Publicatiion.

Pıncus, A., & Minahan, A. (1973). *Social Work Practice.* İllinous: Peacock Press.

Platon. (1999). *Devlet.* (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Polat, O. (1997). *Adli Tıp Ders Kitabı.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası. (2013). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışanları Sosyo-Demografik Durum Belirleme ve Tükenmişlik Araştırması. Sağlık-Sen Yayınları-16. Ankara.

Saydam, A. (2005). *Algılama Yönetimi.* İstanbul: Rota.

Saylan, T. (2001). Çağdaş Aile Hizmetleri Nasıl Olmalıdır? T. B. Kurumu içinde, *1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (s. 3-7). Ankara : T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Seyyar, A. (2007). *Sosyal Hizmetlerde Bakım Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)* . İstanbul : Şevkatli Eller Yayınları.

Sheafor, B. W., & Horeisi, C. J. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması-Temel Teknikler ve İlkeler.* Ankara: Nika Yayınevi.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü. (2009). Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (Resmi Gazete Tarihi: 4/9/2009; Resmi Gazete Sayısı: 27339).

Stupak, R. J. (2000). Perception Management: An Active Strategy For Marketing and Delivering Academic Excellence, Business Sophistication and Communication Successes, Public Administration & Management. *An İnteractive Journal* , 250-255.

Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi* . İstanbul : Bilgi Yayınevi .

Taşğın, N. Ş. (2010). Sosyal Hizmetlere İnsan Hakları ile Bakmak . *Sosyal Hizmet Sempozyumu-Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet*, (s. 57-68). Anakara .

Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2008). *Sosyal Psikoloji.* (A. DÖNMEZ, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri.* Ankara: Nika Yayınevi.

Tezcan, M. (1979). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyojik Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12* (1-4), 127-135.

Tezcan, M. (2008). *Kültürel Antroploji Giriş.* Ankara : Maya Akademi Yayınları .

Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak.* (Ö. C. Öntaş, & B. Hatipoğlu Eren, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.

Timuçin, A. (1992). Yabancılaşma Sorununa Genel Bakış.

Tizard, B., & Hodges, J. (1978). The effect of early institutional rearing on the development of eight year old children. *Journal of child psychology and psychiatry, 19*(2), 99-118.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tolan, B., İsen, G., & Batmaz, V. (1985). *Ben ve Toplum- Sosyal Psikoloji I.* Ankara: Teori Yayınları.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü:Toplumbilim, Ruhbilim,Eğitbilim, Yöntembilim,Nüfusbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla.* Ankara : Selvi Yayınları.

Tomambay, İ. (2012). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram.* Ankara: SABEV.

Tosi, H. L., & Mero, N. P. (2003). *The Fundamentals of Organizational Behaviour.* U.K: Blackwell Publishing.

Turan, P. D. (2009). *Sosyal Kişisel Çalışma- Birey ve Aile için Sosyal Hizmet.* Ankara: Aydınlar Matbaacılık.

Tutar, H. (2016). *Davranış Bilimleri- Kavramlar ve Kuramlar.* Ankara : Seçkin Yayıncılık.

Uğur, A., & Erol, Z. (2015). Sosyal Çalışmacıların Çalışma Hayatlarında Karşılaştıkları Stres Faktörlerine Yönelik Kavramsal Bir Değerlendirme ve Stres Yönetimi Müdahale Programları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of İnternational Social Research, 8* (39), 987-997.

Ülgen, H. Z. (1943). Aile. T. B. Yayınları içinde, *Aile Yazıları I: Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç.* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları .

Ünalan, T. (1988). Türkiye'de Çekirdek Aileler. *Nüfusbilim Dergisi, 10* (51).

Vorria, P., Rutter, M., Pickles, A., Wolkind, S., & Hobsbaum, A. (1998). A comparative study of Greek children in long-term residential group care and in two-parent families: I. Social, emotional, and behavioural differences. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 39*(2), 225-236.

Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2014). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Detay Yayıncılık: Ankara.

Yetim, A. A. (2006). *Sosyoloji ve Spor.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* . Ankara : Seçkin Yayıncılık .

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş.* Ankara: Sabev.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 11* (5), 43-57.

Yolcuouğlu, İ. G. (2007). Sosyal Hizmet Uygulamlarında Aileye Sosyal Hİzmet Müdahalesi Aile ve Çocuğun Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Sempozyumu- Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler* (s. 45-51). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Rektörlük Basımevi.

Yörükoğlu A. (2003). Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 10(3):148-150.

Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. K. (2016). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I-Bebekllik-Çocukluk-Ergenlik.* (A. Aydın, Ç. Karaca, F. Çoban, M. A. Foça, & S. E. Türközü, Çev.) Anka: Nika Yayınevi.

Zengin, S. (2017, Ocak). 11-18 Yaş Arası Uyumsuz Erkek Çocuklarda Fiziksel Aktivitelerin Kişisel Özellikleri Üzerine Etkisi. *Doktora Tezi* . Sakarya .

İNTERNET KAYNAKLARI:

https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/anka-cocuk-destek-programi erişim tarihi: 03.06.2018

https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri erişim tarihi: 03.06.2018

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm ÇODEM Yönetmeliği. erişim tarihi: 03.06.2018

https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/cocuk-destek-merkezleri?PageSpeed=noscript erişim tarihi: 7.4.2019

https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri/erişim tarihi 20.9.2019)

https://www.ailevecalisma.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf erişim tarihi: 21.9.2019

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf erişim tarihi: 21.9.2019 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/chgm-teskilat-ve-gorevlerine-iliskin-yonerge.pdf - Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge

https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_32232-7_0.pdf erişim tarihi 1.10 2019)- ulusal mesleki standartlar (The National Occupational Standarts for Social Work).

http://docplayer.biz.tr/3766518-Cocuk-ve-genclik-merkezleri-yonetmeligi.html erişim tarihi:5.10.2019

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130209-3.htm Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği erişim tarihi: 5.10.2019

http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_kanun/sosyalhizmetler.pdf 2828 sayılı Kanun erişim tarihi:5.10.2019

FORMLAR

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Cinsiyetiniz:

Kadın ( ) Erkek ( )

2.Yaşınız? (Belirtiniz)

3.Medeni Durumunuz

Evli( ) Bekar( ) Boşanmış( )

4.Çocuğunuz var mı ?

Var( ) Yok( )

5.Var ise çocuklarınızın yaşları?

1.çocuk:… 2.çocuk:… 3.çocuk:… 4.çocuk:…

6.Doğum yeriniz? (Belirtiniz)

7.Ne zamandır İstanbul'da yaşıyorsunuz? (Belirtiniz)

8.İstanbul'da kiminle yaşıyorsunuz?

Kendi Ailem( ) Kurduğum Aile( ) Ev Arkadaşım( ) Erkek/Kız Arkadaşım( )Yalnız ( ) Diğer( )

9.Konut Durumunuz?

Kira( ) Kendimizin( ) Kira değil, bizim de değil( ) Lojman( ) Diğer( )…

10.Eğitim Durumunuz Nedir?

Lisans Mezunuyum ( ) Yüksek Lisans Mezunuyum( ) Doktora Mezunuyum( )

11.Örgün eğitiminiz dışında alanınız ile alakalı harici bir sertifikasyon programını(aile danışmanlığı, terapi eğitimi vb) tamamladınız mı?

Evet( ) Hayır( )

12.Alanınız ile alakalı devam etmekte olduğunuz bir sertifikasyon programı var mı?
Evet ( ) Hayır( )

13.ÇODEM de çalışmaya başlamadan önce başka bir kuruluşta çalıştınız mı?
Evet ( ) Hayır( )

14.Kaç yıldır ÇODEM de çalışıyorsunuz? (Belirtiniz).

15. ÇODEM deki çalışma saatleriniz nasıldır?
Gündüzlü( ) Nöbetli ( )

16. ÇODEM de nasıl çalışmaktasınız?
Özel hizmet alımı( ) Devlet memuru( ) Ek ders karşılığı( ) Kadro karşılığı sözleşmeli( )

17. Kuruluşta mevcut durumda kaç çocuğun danışmanlığını yapıyorsunuz?
Evet ( ) Hayır( )

18. Çalıştığınız vakalar ile ilgili süpervizyon desteği alıyor musunuz ?
Evet( ) Hayır( )

19. Ne kadar maaş alıyorsunuz? Belirtiniz.

20. Çalışma saatleriniz dışında sosyal hayatınızda en sık görüştüğünüz/ ilişki kurduğunuz kişi /kişiler kimlerdir?
Kendi Ailem( ) Kurduğum Aile( ) İş Arkadaşlarım( ) Meslekten Olmayan Arkadaşlarım( ) Erkek/ Kız Arkadaşım( ) Diğer…….

AİLE DEĞERLERİ ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Eşler akrabalarına ayıracakları zaman konusunda hem fikir olmalıdırlar.	①	②	③	④	⑤
2. Çocuk bakımında birinci derecede sorumlu annedir.	①	②	③	④	⑤
3. Genç erkeklerin evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasında sakınca görmüyorum.	①	②	③	④	⑤
4. Aileler mutlaka çocuk sahibi olmalıdırlar.	①	②	③	④	⑤
5. Zor zamanlarımda başvurulacak kişi öncelikle eşim olmalıdır.	①	②	③	④	⑤
6. Evlenmek insanların hayatının en önemli önceliklerinden biridir.	①	②	③	④	⑤
7. Aileler mevcut dinî ve manevî değerleri dikkate alarak yaşamlarını sürdürmelidirler.	①	②	③	④	⑤
8. Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir.	①	②	③	④	⑤
9. Evde son sözü baba söylemelidir.	①	②	③	④	⑤
10. Tek bir ebeveyn ve çocuktan oluşan bir aile de olabilir.	①	②	③	④	⑤
11. Kadınların ufak tefek kaçamakları hoş görülebilir.	①	②	③	④	⑤
12. Eğer bir ülkede işsizlik varsa iş konusunda öncelik erkeklerin olmalıdır.	①	②	③	④	⑤
13. Kadın dediğin kocanın tokadını sineye çekmelidir.	①	②	③	④	⑤
14. Huzurevleri anne-babama benden daha iyi bakarlar.	①	②	③	④	⑤
15. Bir çift boşanırsa çocukların anneleri ile yaşamaları daha uygundur.	①	②	③	④	⑤
16. Evlilik dışı cinsel ilişki *kurulmamalıdır*.	①	②	③	④	⑤
17. Ailenin en önemli görevi çocuk yetiştirmektir.	①	②	③	④	⑤
18. Kendimi aileme "duygusal olarak fazla bağlı" hissetmem.	①	②	③	④	⑤
19. Eşlerin her biri diğerinin çıkarını kendi çıkarının önüne koymalıdır.	①	②	③	④	⑤
20. Modern koşullar ne olursa olsun, aile geleneksel yapısını sürdürmelidir.	①	②	③	④	⑤
21. Kadın dediğin evi çekip çevirir.	①	②	③	④	⑤
22. Eşler kendi kişisel kararlarını kendileri alabilirler.	①	②	③	④	⑤
23. Evlat edinme hakkı sadece evli olan çiftlere verilmelidir.	①	②	③	④	⑤

24. Evliliğin daha yüksek bir sosyal statüye ulaşmanın aracı olarak görülmesi bana yanlış gelmiyor.	①	②	③	④	⑤
25. Bazen evliliğin sürebilmesi için fiziksel güç kullanılabilir.	①	②	③	④	⑤
26. Eşimin anne-babasının bakımını üstlenmek istemem.	①	②	③	④	⑤
27. Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir.	①	②	③	④	⑤
28. Evli de olsa erkekler çapkınlık yapabilirler.	①	②	③	④	⑤
29. Bir çocuğun mutlu bir şekilde büyüyebilmesi için, anne-babasının beraber olduğu bir eve ihtiyacı vardır.	①	②	③	④	⑤
30. Ailemin iyiliği için kendi mutluluğumu feda etmeye hazırım.	①	②	③	④	⑤
31. Çocuk sahibi çiftler mutsuz olsalar da evliliklerini sürdürmelidirler.	①	②	③	④	⑤
32. Ailenin geleneksel yapısının korunması için elimden geleni yaparım.	①	②	③	④	⑤
33. Kadınlar kocalarından önce eve dönmüş olmalıdırlar.	①	②	③	④	⑤
34. Aile ile ilgili kararlar tüm aile üyelerince ortak alınmalıdır.	①	②	③	④	⑤
35. Birlikte yaşamak için evlilik şart değil.	①	②	③	④	⑤
36. Erkeklerin ufak tefek kaçamakları hoş görülebilir.	①	②	③	④	⑤
37. Bir evlilik kişiler kadar ailelerin de evliliğidir.	①	②	③	④	⑤
38. Anne olmak bir kadının hayatını felç eder.	①	②	③	④	⑤
39. Kızların flört etmesi onların bireysel gelişimini destekler.	①	②	③	④	⑤
40. Çocuklar için yapılabilecek fedakârlığın sınırları vardır.	①	②	③	④	⑤
41. Evlilikte sevgi zorunlu değildir.	①	②	③	④	⑤
42. Günümüz koşullarının ortaya çıkardığı aile modeli beni endişelendiriyor.	①	②	③	④	⑤
43. Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir.	①	②	③	④	⑤
44. Evlilik boyunca aile büyüklerinin görüşü dikkate alınmalıdır.	①	②	③	④	⑤
45. Çocuklar küçükken anne işine ara vermeli veya yarı-zamanlı (part-time) çalışmalıdır.	①	②	③	④	⑤
46. Aile içindeki sorunlar eşleri ilgilendirir, başkalarını değil.	①	②	③	④	⑤
47. Ev hanımlarının yaşamlarını çekilmez buluyorum.	①	②	③	④	⑤
48. Çocuklar aile büyüklerinin olduğu ortamda daha iyi yetişirler	①	②	③	④	⑤
49. Ne olursa olsun evlilikler ömür boyu sürmeli.	①	②	③	④	⑤
50. Ülkemizde genel kabul gören aile değerleri olmalıdır.	①	②	③	④	⑤

51. Aile temelde ekonomik bir olgudur.	①	②	③	④	⑤
52. Bütün zamanını çocuklara ayıran anneler tükenmiş demektir.	①	②	③	④	⑤
53. Genç kızların evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasında sakınca görmüyorum.	①	②	③	④	⑤
54. Çocuklar ailelerinden bağımsız yaşayabilecek şekilde yetiştirilmelidirler.	①	②	③	④	⑤
55. Evlilik modası geçmiş bir olgudur.	①	②	③	④	⑤
56. Birlikte yaşamak evlilik sorumluklarına karşı uygun bir çözümdür.	①	②	③	④	⑤
57. Bir kadın, evlenmeden de çocuk sahibi olabilir.	①	②	③	④	⑤
58. Bir eş diğer eşi statü kaynağı olarak görmemelidir.	①	②	③	④	⑤
59. Eşler arasındaki sadakat kavramının içeriği günümüz koşullarında yeniden tanımlanmalıdır.	①	②	③	④	⑤

GÖRÜŞME FORMU

1.Çocuk Destek Merkezinde çalışmaya ne zaman başladınız?

2.İşe başlama sürecinizi kısaca anlatır mısınız?

3.ÇODEM de çalışmaya başlamadan önce ÇODEM ile ilgili herhangi bir fikre sahip miydiniz? Sahipseniz neler biliyordunuz?

4.ÇODEM de çalışmayı siz mi tercih ettiniz? Tercih ettiyseniz neden?

5.ÇODEM de çalışmanın olumlu yönleri var mı? Varsa neler?

6.ÇODEM de çalışmanın zorlukları var mı? Varsa neler?

7.ÇODEM de meslek elemanı olarak bir gününüz nasıl geçiyor?

8.Kız çocuklarının kuruluşa geliş öyküleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

9.ÇODEM de bakım ve koruma altında kalan kız çocuklarının öykülerinden etkileniyor musunuz?

10. Etkileniyorsanız bu sizin hangi alanlarda yaşamınıza yansıyor?

11.Çalıştığınız çocuklarla ilişkiniz nasıl gelişiyor?

12.Çocuklarla kurduğunuz ilişki mesai saatleri dışına çıkıyor mu? Çıkıyorsa bunun ne gibi sonuçları oluyor?

13.ÇODEM 'lerde çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evlat edinmeye dair algınızda neler değişti?

14.Sizce aile ne demektir? Sizin aile tanımınıza kimler girer?

15.ÇODEM de çalışmaya başlamadan önce ve ÇODEM de çalışmaya başladıktan sonra zihninizdeki aile kavramı üzerinde bir değişim oldu mu ? Oldu ise nasıl bir değişim olduğunu anlatır mısınız?

16. Çalışma koşullarınızın kurduğunuz/kuracağınız ya da içine doğduğunuz aileye doğrudan etki ettiğini düşünüyor musunuz? (evet- hayır)

17.Düşünüyorsanız nasıl etki ettiğini düşünüyorsunuz?

18.Mesleki bilgi ve birikiminizin aile ilişkileriniz üzerinde ne tür bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

19.Çalıştığınız vakalardaki olumsuz durumları(ihmal istismar vb) kendi aile üyeleriniz içinde yaşama korkusuna sahip misiniz? Sahipseniz sizce bunun nedeni/nedenleri nelerdir?

20.ÇODEM de çalışmaya başladıktan önce ve sonra zihninizdeki evlilikle ilgili bir değişim olduğunu düşündüğünüz mü? Oldu ise ne şekilde olduğunu açıklar mısınız?

21.ÇODEM de çalışmaya başladıktan sonra erkekler ile ilgili düşüncelerinizde bir değişiklik oldu mu? Oldu ise sizi buna düşünmeye iten durumlar nelerdir?

22.Çalışmaya başladıktan sonra cinsellik ile ilgili düşüncelerinizde bir değişim oldu mu? Oldu ise bunun nedeni/nedenleri nelerdir?

23.Çocuk sahibi olmaya nasıl bakıyorsunuz?

24.Cinsiyet açısından düşünüldüğünde kız veya erkek çocuğu sahibi olmanın sizin için önemi var mıdır? Evet ise bunun ÇODEM de çalışmanızla bir ilişkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

25.Sizce içinde yaşadığınız toplumun aileye bakış açısı ile sizin aileye bakış açınız arasında bir fark var mı? Varsa bu farklar nelerdir?

26. Şu anki aileniz içerisinde bir değişim yapabilme şansınız olsa aile içinde nelerin olmasını, nelerin olmamasını istersiniz?

27.Gelecekte bir aile kuracak olsanız aile içinde nelerin olmasını, nelerin olmamasını istersiniz?

28.Mevcut durumda arkadaşlık kurduğunuz insanların geneli hangi meslek grubuna mensup?

29.Kurduğunuz sosyal çevrenin aile ile ilgili düşüncelerinize dolaylı ya da doğrudan etkide bulunduğunu düşüyor musunuz? Düşünüyorsanız? Nasıl bulunduklarını açıklar mısınız?

30.İş yeriniz dışında kalan hayatınızı (sosyal hayatınızı) nasıl değerlendiriyorsunuz?

31.İş yeriniz dışındaki sosyal hayatınızda anlatılanları yaşananları, gündelik yaşamı nasıl değerlendiriyorsunuz?

32.İş yeriniz dışındaki sosyal hayatınızda çevrenizdeki insanların yaşadığı ya da onlardan dinlediğiniz sorunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

33.İş dışında sosyal bir ortama girdiğinizde anlatılanlara yabancılaştığınız zamanlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu daha çok hangi konular ile ilgili oluyor?

34.İş dışında sosyal bir ortama girdiğinizde çevrenizde dinlediğiniz sorunları basite indirgediğiniz zamanlar olduğunu fark ediyor musunuz? Bunu fark etmeniz halinde neden bu şekilde olduğunu düşünüyorsunuz?

35.Mesleğinizi değiştirme şansınız olsa mesleğinizi değiştirir miydiniz? Değiştirecek olsanız hangi mesleği seçerdiniz?

36.Gelecekle ilgili hayalleriniz, beklentileriniz var mı? Varsa bunlar daha çok hangi konularda?

37.Bağlı bulunduğunuz Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının aile kavramına bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

(NİCEL ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILAR İÇİN)

Sizi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü yüksek lisans programının tez aşaması öğrencisi Elif EROL ÖZKAPTAN tarafından Doç. Dr. Ömer Miraç Yaman'ın tez danışmanlığında yürütülen 'Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elemanlarının Çalışma Koşullarının Aileye Dönük Sosyal Algılarına Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi(İstanbul Örneklemi)' başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Araştırmanın amacı; Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocukların devlet tarafından bakım ve gözetiminin yapıldığı Çocuk Destek Merkezlerinde çalışan sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, öğretmen ve çocuk gelişimcilerden oluşan siz meslek elemanlarının içinde bulunduğunuz çalışma koşulları ve aile kavramına yönelik algınız üzerine bir ışık tutmaktır.

Araştırma, ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması çerçevesinde değerlendirilecektir. Araştırmanın sosyal hizmet alanında yapılan aile çalışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Araştırma için 59 soruluk Aile Değerleri Ölçeğini, her soru için verilen beş şıktan yalnızca bir şıkkı seçmek kaydı ile eksiksiz olarak doldurmanız istenecektir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 69 kişi katılacaktır. Söz konusu ölçek siz katılımcıların da uygun gördüğü takdirde yaşadığınız mekânlarda, sosyal ortamlarınızda, (ev, kafe, kahvehane, mahalle vb) yapılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Söz konusu araştırma 18.12.2017-01.06.2018 tarihleri arasında gerçekleştirilecektir. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelmektedir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için "ortak katılımcı havuzuna" aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir, shueliferol@gmail.com e-posta

adresine mail atabilir veya 05071893439 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının [2]:

Adı-

Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta: Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için "ortak araştırma havuzuna" aktarılmasını; □ kabul ediyorum □ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:[3]

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

T.C. İstanbul Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU
(HEM NİTEL HEM NİCEL ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILAR İÇİN)

Sizi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü yüksek lisans programının tez aşaması öğrencisi Elif EROL ÖZKAPTAN tarafından Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN'ın tez danışmanlığında yürütülen 'Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elemanlarının Çalışma Koşullarının, Aileye Dönük Sosyal Algılarına Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi(İstanbul Örneklemi)' başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Araştırmanın amacı; Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocukların devlet tarafından bakım ve gözetiminin yapıldığı Çocuk Destek Merkezlerinde çalışan sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, öğretmen ve çocuk gelişimcilerden oluşan siz meslek elemanlarının içinde bulunduğunuz çalışma koşullarınızın, aile kavramına yönelik algınız üzerine bir ışık tutmaktır.

Araştırma ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması çerçevesinde değerlendirilecektir. Araştırmanın sosyal hizmet alanında yapılan aile çalışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Araştırmada nitel görüşme sorularını cevaplamanız için sizden tahminen 90 dk. ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 33 kişi katılacaktır. Araştırma kapsamında Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Kişisel Bilgi Formu kullanılacak olup siz katılımcılarla derinlemesine mülakat yapılacaktır. Görüşmeler katılımcıların da uygun gördüğü takdirde yaşadığınız mekânlarda, sosyal ortamlarda (ev, kafe, kahvehane, mahalle vb) yapılacaktır. Bu görüşmeye ek olarak araştırmacı tarafından sizin belirlediğiniz herhangi bir yer ve zamanda nicel veriler ile çalışmayı destekleyecek olan 59 sorulu Aile Değerlendirme Ölçeği'ni de yanıt vermeniz beklenecektir.Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Söz konusu araştırma 01.12.2017-01.06.2018 tarihleri arasında gerçekleştirilecektir. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelmektedir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Derinlemesine görüşmeler

esnasında araştırmacı, siz katılımcılardan ses kaydı alacaktır. İlgili kayıtlar içerik analizi sürecinde kullanılacak olup,bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır ve kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için "ortak katılımcı havuzuna" aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir, shueliferol@gmail.com e-posta adresine mail atabilir veya 05071893439 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.
Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkinolmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının [2]:
Adı-
Soyadı:.....
İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta: Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için "ortak araştırma havuzuna" aktarılmasını; □ kabul ediyorum □ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;
Veli veya Vasisinin
Adı-
Soyadı:.....
İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:[3]

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

ETİK KURUL KARARI

Tarih ve Sayı: 21/12/2017-310901

* B E Z E A V E K 1 *

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :35980450-663.05-
Konu :Elif Erol ÖZKAPTAN

Sayın Elif Erol ÖZKAPTAN

İlgi :06/11/2017 tarihli, 137304 sayılı yazı

Sorumlu araştırıcılığını üstlendiğiniz 2017/164 dosya numaralı "Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elamanlarının Çalışma Koşullarının Aileye Dönük Sosyal Algılarına Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi (İstanbul Örneklemi) " konu başlıklı çalışma Kurulumuzun 04.12.2017 tarih 10 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup,karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

20/12/2017 B.İşl. : V.İNCİ

Doğrulamak İçin:http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEZEAVEK1

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Vildan İNCİ Dahili : 10696
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

K - Q TSE-ISO-EN 9000

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

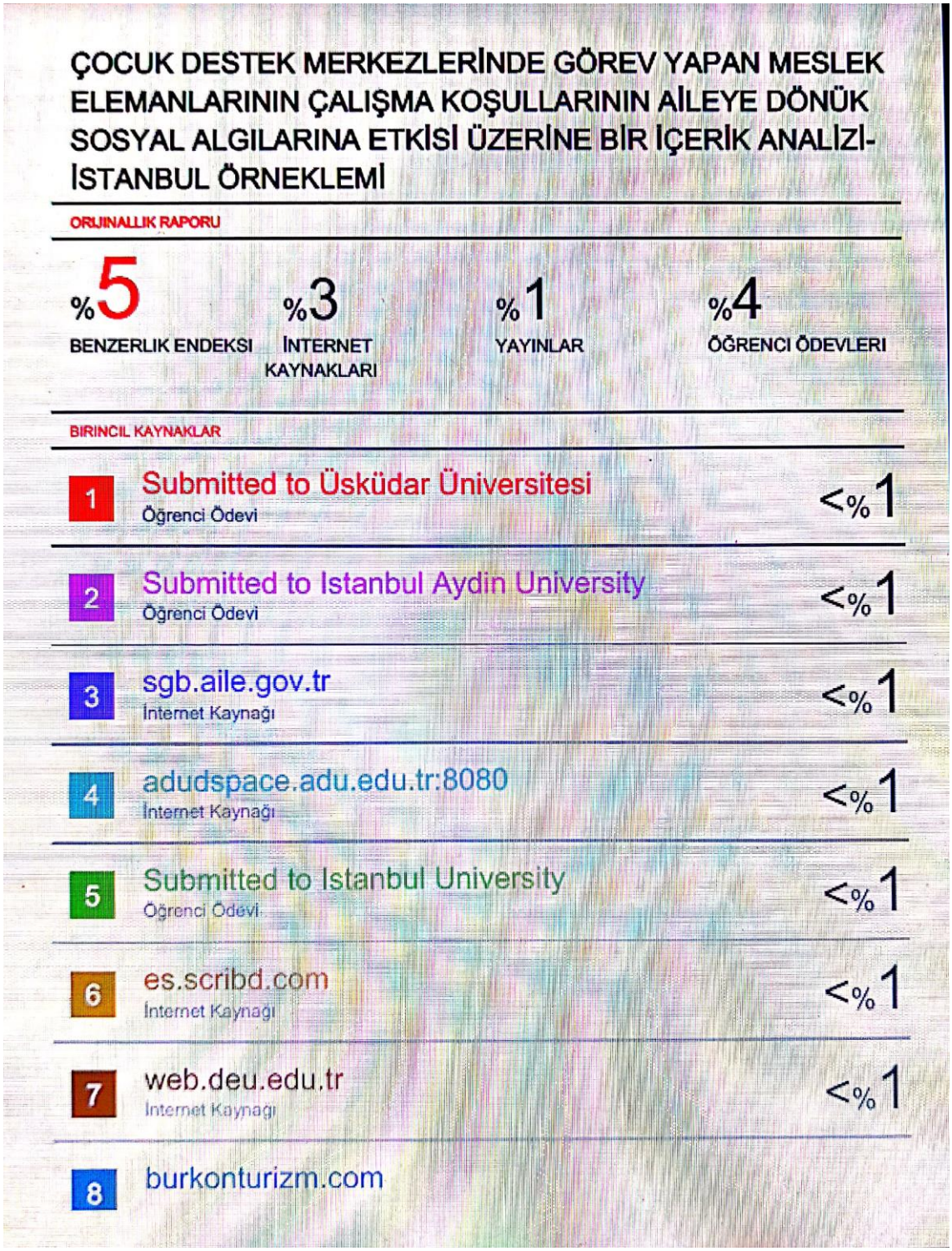
T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

İlgili makama,

İÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi **Elif EROL ÖZKAPTAN** "Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elamanlarının Çalışma Koşullarının Aileye Dönük Sosyal Algılarına Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi (İstanbul Örneklemi)" başlıklı çalışması ile 2017/164 dosya numaralı 22.11.2017 tarih, 137304 sayılı yazıyla İÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 04.12.2017 tarihinde gerçekleşen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU (Başkan Yardımcısı)	Spor Bilimleri Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	B. Tunalı.
Prof. Dr. Recep ALPYAĞIL	İlahiyat Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☒ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Melek Nihal ESİN	Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Ceyhan KANDEMİR	İletişim Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☒ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. İlkay DEMİR	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Ayşe Esra İŞMEN GAZİOĞLU	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☒ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hüseyin Kurtuluş ÖZCAN	Mühendislik Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Funda BÜYÜKYILMAZ	Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	E. Kabakcı
Yrd. Doç. Dr. Çare SERTELİN MERCAN	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	

İNTİHAL RAPORU



ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDE GÖREV YAPAN MESLEK ELEMANLARININ ÇALIŞMA KOŞULLARININ AİLEYE DÖNÜK SOSYAL ALGILARINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ- İSTANBUL ÖRNEKLEMİ

ORIJINALLIK RAPORU

%5	%3	%1	%4
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
2	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<%1
3	sgb.aile.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
5	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<%1
6	es.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
7	web.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	burkonturizm.com	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	ELİF	**Soyadı**	EROL ÖZKAPTAN
Doğ.Yeri	KOCAELİ	**Doğ.Tar.**	23.01.1988
Uyruğu	TÜRKİYE	**TC Kim No**	14246572832
Email	shueliferol@gmail.com	**Tel**	0507 189 34 39

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	**Mez. Yılı**
Doktora		
Yük.Lis.		
Lisans	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	2013
Lise	19 MAYIS SÜPER LİSESİ	2006

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	**Kurum**	**Süre (Yıl - Yıl)**
1.	SOSYAL ÇALIŞMACI	AVCILAR SOSYAL HİZMET MERKEZİ	2018 – DEVAM EDİYOR
2.	KURULUŞ MÜDÜR VEKİLİ	ATATÜRK ÇOCUK DESTEK MERKEZİ	2017 – 2018
3.	KURULUŞ MÜDÜR VEKİLİ	ALİBEYKÖY ÇOCUK DESTEK MERKEZİ	2013 - 2017
4.	SORUMLU MÜDÜR	İZMIR KALAMIŞ YAŞLI BAKIM VE HUZUREVI	2013 (8. , 9. VE 10. AY)

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama***	**Konuşma***	**Yazma***	**KPDS/ÜDS Puanı**	**YDS Puanı**
İNGİLİZCE	İYİ	ORTA	ORTA		69

***Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
LES Puanı			
ALES Puanı		71	

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma becerisi**
MICROSOFT OFFICE	ORTA

Yayınları/Tebligleri Sertifikaları/Ödülleri

Özel İlgi Alanları (Hobileri):